

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AVRASYA ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ATATÜRK DÖNEMİNDE TÜRKİYE-ROMANYA
İLİŞKİLERİNDE DIŞ POLİTİKA ANALİZİ
(1923-1938)

DRAGOŞ DIAC

2501141289

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. MAHİR AYDIN

İSTANBUL, 2018

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : DRAGOŞ DIAC Numarası : 2501141289
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı : AVRASYA ARAŞTIRMALARI Danışmanı : PROF. DR. MAHİR AYDIN
Tez Savunma Tarihi : 13.08.2018 Saati : 14:00
Tez Başlığı : ATATÜRK DÖNEMİNDE (1923-1938) TÜRKİYE-ROMANYA İLİŞKİLERİNDE DIŞ POLİTİKA ANALİZİ

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / ~~OYÇOKLUĞUYLA~~ karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-PROF. DR. MAHİR AYDIN		Kabul
2- DR.ÖĞR.ÜYESİ RAMAZAN ERHAN GÜLLÜ		Kabul
3-DR.ÖĞR.ÜYESİ ALİHAN LİMONCUOĞLU		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-DR.ÖĞR.ÜYESİ MUSTAFA TANRIVERDİ		
2- DR.ÖĞR.ÜYESİ SAİM ÇAĞRI KOCAKAPLAN		

ÖZ

ATATÜRK DÖNEMİNDE TÜRKİYE-ROMANYA İLİŞKİLERİNDE DIŞ POLİTİKA ANALİZİ (1923-1938)

DRAGOŞ DÍAC

İş bu tezim, Osmanlı'dan, Türkiye Cumhuriyeti'ne geçiş dönemini yansıtıcı ortak siyasi bağlantılarını incelemesini, Romen ve Türk ilişkilerini ve iki Savaş arası dönemi, Lozan Antlaşması, Balkan Antlaşması ve Montrö Boğazlar Sözleşmesi başlıklı önemli diplomatik etkinliklerdeki işbirliğinin bir incelemesini çözümlenmek önermektedir.

Yirminci yüzyılın uluslararası ilişkiler yöntemleri incelendiğinde, üçüncü ve dördüncü on yıllık dönemlerde Türkiye ve Romanya'nın Balkanlar'daki ilişkileri ve işbirliği her iki ülke tarihini tamamlama niteliğindedir. İki Savaş arası Romen diplomasisi, Mustafa Kemal Atatürk'ün demokratik, egemen ve modern Cumhuriyeti oluşturmak için yaptıkları faaliyetleri takdirle izledi. Bu açıdan önemli bir nokta yeni cumhuriyetin kurucularının milli kimliği nasıl empoze etmeye çalıştığıdır. 1923 – 1938 dönemi önemli siyasi ve diplomatik olaylar meydana gelmiştir: Türkiye Cumhuriyeti'nin doğuşu, dünyadaki bütün ülkelerle ilişkilerinin kurulması, Lozan Konferansı, Türk – Sovyet ilişkilerinin gelişmesi, revizyonist bir politika desteklemeyen ülkelerle ilişkilerin geliştirilmesi ve bu nedenle savunma amacı ile, Güney – Doğu Avrupa'da olası bir savaşı önlemek için çaba gösteren Yunanistan, Yugoslavya, Romanya ve Türkiye'nin üye olduğu Balkan Antlaşması, Lozan Antlaşması'nın ilkelerini gözden geçirme niyetiyle yapılmış olan Montrö Konferansı gibi bölgesel ittifakların geliştirilmesi gibi çabalar gösterilmiştir.

Anahtar kelimeler: Lozan, Montreux, Balkan Antlaşması, siyasal, diplomatik ilişkiler.

ABSTRACT

THE RELATIONS BETWEEN TURKEY AND ROMANIA DURING ATATÜRK'S TIME - A FOREIGN POLICY ANALYSIS (1923-1938)

DRAGOȘ DĂC

The paper's main goal is to analyse the diplomatic relations of Turkey, as Ottoman Empire and later as a modern Republic, and Romania, and their collaboration through diplomatic and foreign policy major events: the Lausanne Treaty, the Balkan Pact and the Montreux Convention of Straits.

Romania's relations with Turkey during the 3rd and 4th decade of the XXth century, as well as their role in the Balkans, made their history more detailed and clear. The inter-war Romanian diplomacy showed great respect and support towards Mustafa Kemal Ataturk's efforts to create a new and modern, independent, democratic state. A key aspect of this period is the new identity that the creators of the new Turkish state managed to impose. Between 1923-1940 we are witnesses of constant attempts to establish peace and good international relations: the birth of the Turkish Republic, the establishment of new relations with other countries, the Lausanne Conference, establishing good relations with non-aggressive states, with USSR, the Balkan Agreement, and the Montreux Conference.

Keywords: Lausanne, Montreux, Balkan Agreement, diplomatic, political relations

ÖNSÖZ

İki ülkenin konumu, jeopolitik ve jeostratejik rolü, İkinci Dünya Savaşı öncesi dönem, Boğazlar ve boğazların Türkiye'nin elinde olmasının verdiği üstünlük, bütün bu etkenler uluslararası ilişkiler sahnesinde Romen – Türk ilişkilerinin güçlendirilmesi için önemli bir kanıt.

Romanya ve Türkiye tarafından Balkanlar'da izlenen siyaset, sınırların korunması ve benzer politikaya sahip olmayan devletler arasında aracılık yapmayı amaçlıyordu. Örneğin Türkiye Romen-Bulgar ve Romen-Rus ilişkilerine müdahil olmuştur.

Öte yandan, Büyük Güçler de Balkanlara müdahil olmuştur ve her güç kendi politikasını izlediği için bölgede farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Misal olarak Bulgaristan'da çıkarları olan Almanya veya genel olarak dikkatini Balkanlara çeviren Sovyetler Birliği burada gösterilebilir. Türkiye ile Moskova arasında gelişmiş ilişkiler olması ve Romanya ile Moskova arasında bu gelişmiş ilişkilerin bulunmaması, Romanya için Türkiye aracılığı ile Doğudaki komşusuna yakınlaşma olanağı sunmuştur. Bükreş'teki yetkililerin amacı Kremlin Sarayı ile bir saldırmazlık antlaşması imzalamaktır. Aynı zamanda Birleşik Krallık ve Fransa da aynı yöntemi düşünmüşlerdir, Ankara aracılığı ile Moskovaya ulaşmaya çalışmışlardır.

Siyasi, iktisadi ve askeri açıdan Romanya'nın evrimi büyük ölçüdedir. Romanya ve Türkiye'nin siyasi çıkarlarına aykırı olan bir ittifak sistemine dahil olan iki komşusunun, Macaristan ve Bulgaristan'nın politikalarında da etkilenmiştir. Balkan Antlaşması ile devletlerinin ana çabaları Bulgaristanı ittifaka dahil etmek yönündeydi.

Tez içerisinde incelenen dönem oldukça çalkantılı bir dönemdir. Bunun sebebi ise öncelikle Nazi Almanyası'nın ve revizyonist ülkelerin etkisinin artmasıdır. Birinci Dünya Savaşında yenilen devletlerin memnuniyetsizliği ve 1919-1920 arası Paris'teki barış antlaşmalarının empoze ettiği yükümlülüklerin tasdiki, radikal akımların

yayılmasına ve halkın memnuniyetsizliği ile bu akımların destekçilerinin artmasına sebebiyet vermiştir. Romanya ve Türkiye istemeden de olsa kendilerini bu kargaşanın içinde buldular. Güneydeki- Bulgaristan ve Kuzey Batı'daki- Macaristan- komşuları olan Romanya'dan, Kadrlater Bölgesi'ni, yani Güney Dobruca'yı ve Transilvanya'yı almak için umut beslediklerinden Romanya kendini politik olarak hoş olmayan bir pozisyonda bulmuştur. Revizyonist ülkeler ile potansiyel bir çatışmaya karşın, Romanya ve Balkan Antlaşmasına üye ülkeler, büyük bir gücün desteğini almak için büyük çaba sarfetmişlerdir.

Kronolojik dönem olarak, 1918 – 1923 Romen – Türk ilişkilerini, 1918'de ulusal ve üniter bir devlet olarak Romanya ve 1923'de ulusal Türkiye Cumhuriyeti gibi yeni devletlerin kurulması, gözlemlenmiştir. Anayasal monarşi ve cumhuriyet gibi iki farklı sistem söz konusu olmasına rağmen, her iki ülkenin dış politika hedefi, yeni kurulan devletleri sürdürmek ve savunma amacı ile ittifaklar kurmak olmuştur.

Birinci bölüm 1923 – 1929 arasında Romen – Türk ilişkilerini incelemektedir. Bu dönemde esas olan şey Türkiye ve Romanya arasındaki ilişkilerin yeniden başlatılması ve Romanya'nın Lozan Konferansı'na katılması ve konferanstaki rolü idi.

İkinci bölüm 1929 – 1934 komşu ülkeler ve güçlere rağmen Romanya ve Türkiye arasında zengin bir diplomatik faaliyet trafiği gelişmiştir. Romen – Türk ilişkileri ve diğer Balkan devletleriyle ilişkiler teşvik edilir duruma gelmiştir.

Romen – Türk ilişkilerini yansıtan çalışmanın üçüncü bölümü ise 1934 – 1938/1939 dönemini kapsıyor. Dönem için belirleyici tartışmaların arasında Balkan Antlaşması, Montrö Konferansı, Boğazlar sorununun yeniden tartışılması ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu olan Mustafa Kemal Atatürk'ün vefatı yer alıyor.

Bu çalışmanın yapılmasında başından sonuna kadar her türlü desteğini benden esirgemeyen, derin hoşgörüsü ve tecrübesi ile rehberlik eden kıymetli hocam Prof. Dr.

Mahir Aydın'a Őukranlarımı sunuyorum. Tũrkiyat Enstitũsũnde gŕevli ArŐ. Gŕr. Emre Kurban'a da teŐekkũr etmek istiyorum.

DRAGOŞ DĪAC İSTANBUL 2018

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	III
ABSTRACT.....	IV
ÖNSÖZ.....	V
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM SİYASİ-BÖLGESEL DÖNÜŞÜMLER (1923-1929)

1.1. Uluslararası hukuk ilkesinin galibiyeti, Türk Halkının Kurtuluş Savaşı ve 1918-1923 arası Romen kamuoyu.....	9
1.2. Lozan Konferansı – Romanya’nın rolü.....	13
1.3. Diplomatik ilişkilerin yeniden başlaması, dış politika yönleri, SSCB faktörü.....	20
1.4. Romanya, İstanbul-Ankara arasında, elçiliğinin “krizi” Nicolae Titulescu'nun rolü ve 1927-1928 yılları arasındaki Romanya-Türkiye ilişkileri.....	32

İKİNCİ BÖLÜM TÜRKİYE VE ROMANYA BÖLGESEL DENGE İÇİN ÖNEMLİ AKTÖRLER (1929-1934)

2.1. Güney-Doğu Avrupa’da Siyasal durum.....	37
2.2. Romen-Türk ilişkiler ve Balkan Devletlerin arasında diplomatik faaliyetler.....	42
2.3. Balkan Konferansları (1930-1933).....	51

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM DIŞ POLİTİKA STRATEJİLERİNDE GENEL AMAÇLAR (1934-1938)

3.1. Balkan Antantı.....	76
3.2 Balkan Anlaşmasının ilk eylemleri ve toplu güvenlik.....	83
3.3. Montreux Boğazlar Konferansı – Romanya’nın rolü.....	90

3.4. İkinci Dünya Savaşı'nın eşiğinde Romen-Türk ilişkilerinin evrimi.....	111
3.5. Romen tarihçiliğinde ve kamuoyunda Mustafa Kemal Atatürk.....	122
SONUÇ	129
KAYNAKÇA	132
EKLER	137

GİRİŞ

Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasından önce, Romanya 1883 yılında, İttifak Devletleri (Avusturya, Macaristan ve Almanya) ile savunma birliğine imza atmıştır. Uluslararası bağlamda ve kendi siyasi ve bölgesel çıkarılarını korumak amacıyla, Romanya Antanta yönelecektir. Romanya'nın 1883 anlaşmasına uyması için Avusturya-Macaristan baskısına rağmen, 1914 ve 1916 yılları arasında tarafsız kalmaya karar verecektir. 1914'te beyan edilen tarafsızlık, ulusal desideratumun istendiği şartlarda, yani üniter Romen devleti olarak kabul edildi. Tarafsızlık beyanı sırasında, Osmanlı İmparatorluğu ve Bulgaristan'ın Orta Güçler'e katılmış olması nedeniyle Romanya her tarafta savaş cepheleriyle çeviriliydi.

14 Ağustos 1916'da, Romanya tarafsızlığından çıkarak Avusturya'ya savaş ilan etti. Bu karar sonrasında Almanya Romanya'ya savaş ilan etti, bu ülkeleri takiben Osmanlı İmparatorluğu 17 Ağustos ve Bulgaristan 19 Ağustos 1916'da Romanya'ya savaş ilan etti. Almanya'nın 1918'de silah bırakması savaşın sonunu işaret etse de, Romanya uzun zamandır süren üniter devlet oluşumuna devam edebilmiştir.

Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda Romanya, Romenlerin yaşadığı Basarabia, Bucovina, Transilvania, Banat, Crişana ve Maramureş bölgelerinden oluşan fiziken ve hukuken üniter bir devletti. Transilvanya'nın da katılımıyla bu bölgesel başarının sembolik olarak belirlenen 1 Aralık 1918 tarihi, uzun ve zorlu bir süreç sonunda Paris Barış Konferansı'nda da tanındı. Konferans, 1914-1918 yılları arasındaki karışıklık sonucu ortaya çıkan yeni durumlarla Avrupa'nın ve Dünya'nın yeniden inşasının yapılmasını önerdi. Alınan kararlar ile yenilen veyahut kazanan katılımcı ülkelerin memnun edilememesi ve İkinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi sebebiyle konferansın bu „revisyon”u yerine getirmesi oldukça güç olmuştur. Barış Konferansının yapılması ise mükemmel bir barış yaratamamıştır: Rusya iç savaşa sürüklenmiş, Avrupa'nın güneyinde Yunan-Türk çatışması yükselmiş, bunu Türk kurtuluş savaşı takip etmiş, bunun dışında Orta Avrupa'da çözülemeyen bölgesel problemler ve özellikle 1919'da Macaristan'da komünistliğin ortaya çıkması nedenleriyle oluşan gerginlik devam

etmiştir. Bu olayların ötesinde, konferansın kazanan devletlerin çıkarlarıyla, kaybeden veya küçük devletlerin çıkarlarını ahenk içinde tutması gerekiyordu. Teorik olarak, özellikle kendi kaderini tayin hakkını, diplomatik sırları bırakma, karasularının bağımsızlığını ve silahsızlanmayı tanıtan Wilson İlkeleri modelinden sonra konferans gündemindeki sorunların çözümlenmiş olması gerekirdi. Bu zor savaş sonrası bağlamda Romanya ve Türkiye, Büyük Romen Birliği ve bağımsız devlet ve yeni Türkiye Cumhuriyetinin bulunduğu uluslararası planı tanımak istediler.

Böylelikle 1918'de, Romanya ile birliğe yönelik olarak yurttaş konsültasyon toplantıları aracılığıyla Besarabya, Bucovina ve Transilvanya'nın yabancı egemenliği altındaki Romen halkı tarafından telaffuz edildi. Barış Konferansı çalışmaları, 12 Ocak ve 28 Haziran 1919 arasında Paris'te gerçekleşti. Çatışmaların sona ermesinden sonra, Romen delegeler uluslararası onay ve vatandaşların Romenlerin yaşadığı illerin birliği kararlarını kabul etmek için Paris'e gittiler. İtilaf Devletlerinin diplomatları tarafından, halkların kendi kaderini tayin etme ve Romanya'nın meşru hakkı ulusal birliğe ilke olarak pek çok kez tanınmaları, Romanya'nın güvenini, diğer küçük ve orta büyüklükteki devletlerin yanı sıra Paris'te Barış Konferansında yapılacak tartışmalarda da arttırılacağına inanıyorlardı. Romanya başbakanı İ.C.Brătianu'nun liderliğindeki Romen heyeti, Romanya'nın Orta Güçler ile barışa imza atmakla suçlanan Paris'te olumsuz bir şekilde karşılandı. Romen diplomatların çabaları sayesinde Almanya, Avusturya, Bulgaristan, Macaristan ve akabinde Türkiye ile barış anlaşmaları imzalandı.

Almanya ile barış anlaşması 28 Haziran 1919'da Versay'da imzalandı. Bu anlaşma Romanya için çok önemliydi çünkü maddelerden bazıları Almanya'nın sınırları yeni belirlenen bölgelerin yeni düzenini tanımasını zorunlu kılıyordu. Aynı şekilde, Almanya'ya imzalanan tüm barış anlaşmalarının ve daha sonradan yapılacak İtilaf Devletleri veya Almanya'nın yanında savaşan müttefikleri tarafından sonuca bağlanan tüm kongrelerin tam değerini tanıma, karşılık olarak eski Avusturya-Macaristan Monarlığından, Bulgaristan Krallığından ve Osmanlı İmparatorluğundan alınacak bölgeleri kabul etme, ve iç sınırlarında yeni kurulan ülkeleri tanıma zorunluluğu

getirilmişti (madde 434)¹. Bu madde ile birlikte Almanya, Paris Barış Antlaşması'nın Basarabia, Bucovina ve Transilvania ile alakalı kararları tanımak zorundaydı. Bir diğer önemli husus da, Milletler Cemiyeti tüzüğünde yer alan Versailles Antlaşması'nın girişidir, böylece tüm imza sahibi ülkeler bu uluslararası örgütün kurucu üyeleri olmuştur. Akabinde, Saint-Germain-en-Laye'de Avusturya ile barış antlaşması imzalandı; bu antlaşma ulusal azınlıklarla birlikte imzalandı. Bu antlaşmalarından sonra, 27 Kasım 1919'da Neuilly-sur-Seine'de Bulgaristan ve 4 Haziran 1920'de Trianon'da Macaristan barış antlaşmaları imzalandı. Macaristan'la imzalanan barış antlaşması konferansın en çok tartışılan konularından biriydi hatta silahlı bir çatışmaya kadar gelmişti. Bu çatışma daha sonradan Türk-Romen ilişkilerini zedeleyecekti. Bir sonraki antlaşma 28 Ekim 1920 Paris'te imzalanan antlaşmaydı ve antlaşmanın asıl konusu Basarbia idi. Tüm bu antlaşmalar 1918 Romen halkı birleşmesinin uluslararası olarak hukuki tanınmasını sağladı.

1919 ve 1920 yıllarındaki Barış Antlaşmaları yeni uluslararası iktidar ilişkilerini kurdu, Avrupa'da ve dünyada meydana gelen politik ve bölgesel değişiklikleri doğruladı. Bu yeni değişimler milletler ve ulusal halkların talepleri ilkesine uygun görünüyordu, fakat denge zayıftı. Bu uluslararası bağlamda, Romanya'nın dış politikası, bir güvenlik sisteminin kurulmasını, Versailles'deki barışı savunmakla ilgilenen devletlerle ittifakların sona ermesini, savaş sırasında eski düşmanlarla normal ilişkilerin yeniden başlamasını ve meydana gelebilecek tüm krizlerin barışçıl yollardan kaçınmasını izlenmiştir.

Tüm bunlarla birlikte, Romanya'nın jeopolitik ve stratejik durumu karışık. Komşularının yeni ulusal Romen devletine olan düşünceleri değişmiş olsabile, tehlikeler ortadan kaybolmadı. Komşu ülkelerden üçü Macaristan, Bulgaristan ve Sovyetler Birliği düşman olmaya devam etti. Bu düşmanca ortamla başa çıkabilmek için, Romen diplomasisi, dış planlarında kesin olarak bir destek olacağını düşündüğü ittifak

---

¹ „Monitorul oficial”, nr. 7 din 9 aprilie 1920, Haz. Ioan Scurtu, **Istoria Românilor, vol. VIII, România Întregită (1918-1940)**, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2003, s. 10.

tamamlanmasına odaklandı. Bu ittifaklardan 3 Mart 1921'de Polonya ile imzalanan anlaşma, Romanya, Sırbistan Krallığı, Hırvatistan ve Slovenya ile 1921'de imzalanan müttefik sistemi Küçük Anlaşma, 15 Temmuz 1926'da Fransa'yla imzalanan anlaşma, 7 Mart 1927'de İtalya'yla imzalanan anlaşmaları hatırlıyoruz. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin nasıl aynı aktif diplomasiyi benimsediğini ve yeni politik bölgesel çıkarları nasıl savunduğunu gözlemleyeceğiz.

Türkiye'yi ele alırsak, 16 Kasım 1914 ten başlayarak, 1. Dünya Savaşında imparatorluğun çöküşünü engellemek ve Balkanları tekrar egemenliği altına almak amacıyla İttifak Devletleri'nin yanında savaşa girdi. Ortaya konulan hedefler gerçekleştirilemese bile, Türkiye 30 Ekim 1918 de Mondros Ateşkes Anlaşmasını imzaladı. Mondros Ateşkes Anlaşmasının hükümlerine göre, Türk ordusunun terhis edilmesi, askeri filosu limana girip Müttefiklere teslim olması gerekiyordu. Galipler, İmparatorluğun stratejik bölgelerini işgal etme hakkını dayattılar. Bir müttefik filosu 13 Kasım 1918'de Boğaz'a girdi. Askeri işgal İstanbul'da kuruldu. İngilizler, Fransızlar ve İtalyanların Yüksek Komisyonu tarafından şehir ve Boğazlar yönetilmeye başladı. Musul İngilizler, Kilikya Fransızlar, güney kesimler İtalyanlar tarafından 1919da Antalya'ya girilerek işgal edildi. İngiliz donanmalarıyla da Yunanlılar İzmir'i işgal etti.

Türkiye'nin iç politika krizi derinleşmesine Büyük Güçler sebep olmuşlardı. Böylece, bağımsızlık için ulusal bir hareket yarattı. Büyük Güçler'e karşı dayatılan Mustafa Kemal tarafından kayda değer çabalarla, modern Türk devletinin kurulmasına yol açtı. Kemalist grup işgal güçlerine karşı büyük bir hedef belirledi. Mustafa Kemal, mücadelesinin temel hedeflerine, halkın bağımsızlığına, halkının egemenliğine ve yeni bir Türk devletinin kurulmasına, güçlü bir ordunun örgütlenmesine ve tüm örgütlerin ya da liderlik biçimlerinin bir bireye birleştirilmesine öncelik vermek için orta büyüklükteki nüfusa odaklandı. Bu bağlamda vatanın bölgelerini birleştirmeyi, barışı ve vatanın geleceğini güven altına almayı hedefleyen Anadolu ve Rumeli Müdafai Hukuk Cemiyeti oluştu. Hareketin sonuçlarına ulaşmak için, Mustafa Kemal „vatanın tüm

mallarını ve moralini” kullanmayı ve bu hayati amaca ulaşmak için „tüm organizasyonların ve kaynakların bu amaca yönlendirilmesini” önerdi.² 22 haziran 1919’da bu amacı tüm vatana 8 önemli nokta halinde iletti:

1. Vatanın bütünlüğü ve milletin bağımsızlığı tehlikededir.
2. İstanbul üzerine düşen görevi yerine getirememektedir. Bu da milleti yok saymaktadır.
3. Sadece ulusun isteği ve enerjisi ülkenin bağımsızlığını koruyacaktır.
4. Her türlü yabancı devletin etki ve denetimden uzak milli bir kurul oluşturulmalıdır ki tüm dünya devlet olma hakkı ile milletimizi tanınsın.
5. Anadolu’nun her bakımdan en güvenilir yeri olan Sivas’ta bir kongre toplanacaktır.
6. Her vilayet kongreye 3 temsilci gönderecektir.
7. Proje herhangi bir olay için gizli tutulmalı ve delegeler mümkün olduğunca gözetlenmemiş olarak hareket etmelidir.
8. 10 Temmuz’da doğu illeri için Erzurum’da bir kongre düzenlenecektir.³

İstanbul Hükümeti Mustafa Kemal’in eylemlerine tepki gösterdi ve engellemeye çalıştı.Valilerin devrimci hareketlere karşı çıkmalarını istediler ve Mustafa Kemal Hükümetin işlevlerin tümünden uzaklaştırdı. Ordu ve eski valiler tarafından desteklenen Mustafa Kemal, çalışmalarına sıkıca devam etti. 23 Temmuz 1919 da temsilciler Erzurum’daki kongrede tekrar birleşti. Kongrenin seçilmiş başkanı Mustafa Kemal, ülkenin içinde bulunduğu duruma dikkat çekmiş ve Anadolu’da milli bir iradenin doğacağına inandığını belirtmiş ve Milli Meclis ve hükümet kurulması için seçim yapılmasını önermiştir. 7 Ağustos 1919’da kongrede kararları bir bildiriyle yayınlanmıştır:

1. Türk milleti bölünmez bir bütündür.

---

² Mehmet Ali Ekrem, *Atatürk, fäuritorul Turciei moderne*, Bucureşti, Editura Politică, , s. 85.

³ *A.e.*, s. 86.

2. İmparatorluğun çökmesi halinde yabancı işgallerine karşı millet hep birlikte savunacaktır.
3. Eğer İstanbul Hükümeti'nin ülkeyi savunacak gücü yoksa ve bağımsızlığını koruyamayacaksa, bu hedefin gerçekleştirilebilmesi için Ulusal Meclis'in seçeceği bir hükümet kurulacaktır
4. Ulusal potansiyeli ve egemenliği sağlamak temel ilkelerdir.
5. Azınlıklara siyasi hâkimiyetimizi ve sosyal dengemizi bozacak ayrıcalıklar verilemez.
6. Manda ve himaye kabul edilemez.
7. Ulusal Meclis derhal toplanmalı ve hükümetin yaptığı işleri millet kontrol edecektir.⁴

Bu kararlar Misak-ı Milli kararlarını ve daha sonra da Türkiye'nin Anayasasını oluşturdu. Erzurum Kongresi, 9 üyeden ve Mustafa Kemal'in başkanlığında bir Temsilciler Heyeti kuruldu. Böylece, devrimin ve ulusal mücadelenin programının kesinleşmesinde önemli bir adım atıldı.

Sivas Kongresine ilişkin olarak, kongre 4 Eylül 1919'da Mustafa Kemal'in başkanlığında açıldı. İşgal güçleri altındaki vatanın mücadelesinin başındaki liderin Mustafa Kemal olduğu onaylandı. Mustafa Kemal ve kongrenin temsilcileri 27 Aralık 1919'da Ankara'da buluşmaya karar verdiler. vekillerin tartışmalarının yanı sıra, devrimin lideri iddialarla istekleri birleştirerek adına Misak-ı Milli dedikleri yeni bir program yarattı. Ulusal hareketin milletvekilleri de son Osmanlı parlamentosuna katıldı. 12 Ocak 1920'de İstanbul'da buluşmuş olan Meclis, Erzurum, Sivas ve "Ulusal Paktın" kararlarını onayladı. İstanbul yetkilileri, Müttefik Güçleriyle uzlaşma politikasına taviz verdiler. Bu sırada ulusal güçler askeri hazırlıklarına devam ettiler ve Mart 1920'de, İzmir'in yakınlarında işgal ordularına saldırdılar.

---

⁴ A.e., s. 89.

Ancak, 10 Agustos 1920’de Padişahın hükümetinin imzaladığı Sevr Anlaşması Türkiye’yi „himaye altındaki devlet” haline getirdi. Bu anlaşmayla birlikte Çanakkale ve İstanbul Boğazları için yeni bir düzen belirlendi. Birleşik Krallık, Fransa, İtalya, ABD, Japonya, SSCB, Romanya, Yunanistan, Bulgaristan ve Türkiye’nin bulunduğu uluslararası bir komisyon kurulacak ve bu komisyon boğazlarla alakalı yeni düzeni kontrol edecek.⁵

Yunan-Türk çatışmasından önce İstanbul Hükümeti’nin yerini Ankara Hükümeti almış ve böylece Ankara hükümeti otorite sahibi olmuş ve hukuken Türk halkının temsilcisi olmuştur. Bu yeni jeopolitik durum nedeniyle, Lozan Konferansı’nda ilk işi olarak uzun süre Sevr Anlaşmasının koşulları gözden geçirilmiştir.

Romanya ve Türkiye Avrupa’nın güneydoğusu için savaşlar arası dönem zarfında barış isteyen devletlerin eforlarına ek olarak, toplu güvenlik sistemine önemli katkılarda bulundular. Bu iki ülkenin bulunduğu Balkan bölgesi çabalarının önemini yansıtıyor. Bu iki ülke, her zaman uluslararası barış ve güvenliği etkilemiş büyük güçlerin menfaatleri kesiştiği yerde bulunmuşlardır.

1919 ve 1920 tarihli Paris Barış Anlaşması, Müttefiklerin Merkez Güçler üzerindeki zaferini ve bu Antlaşmaların hükümlerini, yukarıda da belirttiğim gibi, Büyük Güçlerin çıkarlarını yansıtsalar da, halkların kurtuluş için savaşmalarını sağladılar. Başka bir deyişle, Birinci Dünya Savaşı’nın sonunda, Avrupa’nın siyasi haritası Avrupa kıtasına yeni bir güç raporu getirerek yeni bir görünüm kazandı. Dahası, Avrupa ve dünya düzeyinde yeni bir uluslararası hukuk kavramından bahsediyoruz. Romen diplomatlar ve geniş görüşlülük sahibi Mustafa Kemal tarafından ustaca kullanılan bir kavram, iki devletin yeni siyasi ve bölgesel kazanımlarını teyit etmelerini ve kendilerini güç dengesinin partizan devletleri olarak göstermelerini sağlamıştır.

---

⁵ Valentin Ciorbea, **Din istoria secolului XX**, vol. 1, 1919-1939, Editura Ex Ponto, 2006, s. 23.

Toplu güvenlik kavramı küçük ve ortanca düzeydeki ülkeler için özel bir anlam ifade ediyordu. Romanya ve Türkiye bu yeni toplu güvenlik sisteminin bağımsızlık, egemenlik ve bölgesel birlik için tek gerçek olanak olduğunu görüyordu.⁶

Romanya'nın Güneydoğu Avrupa ülkelerinin güvenliği için diplomatik çabaya katılımı, değişimci akımın artan tehdidi ve bu tehlikeye olan ihtiyaç, güvenlik ve halkların bağımsızlığının savunulması ile belirlendi. Nicolae Titulescu'nun başkanlık ettiği ve yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti ile yakın işbirliği içinde olan Romanya diplomasisi, öncelikli olarak küçük devletlerin bağımsızlığını ve bütünlüğünü tehdit eden "saldırganlığı önlemek için en etkili yöntemleri bulma" 8 çabalarına odaklandı. Türkiye'nin dış politikası ve uluslararası savaş karşıtı olaylara karşı tutumu, iç politika ve Türkiye'nin ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel yaşamında köklü dönüşümlere duyulan ihtiyaç tarafından belirlendi. Mustafa Kemal Atatürk, ülkenin bağımsızlığı ve egemenliği ağır bastığı için aynı zamanda halkın anlayışının da takipçisiydi. Bu görüş, Atatürk'ün „yurtta sulh, cihanda sulh" ilan etmesini belirledi. Atatürk'ün kavramına göre „düşman devletler, kendi düşmanları varolduğu sürece birbirleriyle sıkı bir şekilde birleşmeli ve kendi varlıklarını güvence altına almalılardır". Romanya-Türkiye'nin savaşlar arası dönemdeki ulusal plan üzerindeki ortak çıkarları, iki tarafın hızla, Balkan devletlerinin toplu güvenlik kavramına olan işbirliğine olan bakış açısının uyumlu hale gelmesini kolaylaştırdı.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Romanya-Türkiye ilişkileri, tamamen yeni tarihi bir yapı oluşturdu. Modern ve üniter, bağımsız ve egemen bir Romen devletinden ve Mustafa Kemal tarafından kurulmuş modern, bağımsız ve egemen bir Türk devletinin ilişkilerinden bahsediyoruz.

---

⁶ Mehmet Ali Ekrem, **Relațiile româno-turce între cele două războaie mondiale**, București, Editura Științifică, 1993, s. 9.

BİRİNCİ BÖLÜM

SİYASİ-BÖLGESEL DÖNÜŞÜMLER (1923-1929)

1.1. ULUSLARARASI HUKUK İLKESİNİN GALİBİYETİ, TÜRK HALKININ KURTULUŞ SAVAŞI VE 1918-1923 ARASI ROMEN KAMUOYU

Milletler Cemiyetinde yer alan ve milletlerin kendi kaderlerini bağımsız bir şekilde geliştirmek için tek başına sahip oldukları uluslararası hukuk ilkelerini onaylama mücadelesi, Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda Balkan ülkeleri arasında olduğu kadar Romanya ile Türkiye arasındaki yakınlaşmanın da temelini oluşturuyordu. İki devletin Birinci Savaş sırasında karşı taraflarda olması, daha sonraki ilişkilere engel teşkil etmemiştir. Savaş sırasında Türk gazetesi “İkdam” 2 Mayıs 1923 sayısında şöyle yazmıştı: „Dobruca ovalarında Romen ordusuyla da savaştık. Ancak bu savaş Romanya ile bir çatışmanın sonucu değildi, veya silahlar ile çözülmesi gereken bir anlaşmazlığın sonucu, çünkü böyle bir anlaşmazlık söz konusu değildi. Romanya’ya karşı savaşmamızın nedeni savaş esnasında muhalif gruplara ait olmak; yoksa aramızda çatışmaya sebep olacak hiçbir neden yoktu ve devletlerimiz arasında hiçbir kin ya da intikam duygusu yer almamıştır.” Aynı gazetede belirtiliyor ki savaş halinde bulunmalarına rağmen, her iki tarafta „çatışmaya intikam karakteri vermekten kaçınmışlardır”.¹

Ulusal-birleşik, bağımsız ve egemen devlet statüsüne sahip olan Romanya için, ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmeler bu yeni statü ile uyumlu bir dış politika benimsenmesini, yeni uluslararası duruma uygun olarak komşu ülkeler ile ilişkilerin düzenlenmesini gerekli kılıyordu. Türkiye, Romanya için ulusal egemenlik ve tam bağımsızlık ilkesine dayalı olarak yeni ilişkiler kuracağı ve herhangi bir saldırıya karşın ulusal güvenlik için yakın işbirliği içinde çalışacağı komşularından biriydi. 10 Ağustos 1920’de Sevr’de imzalanan Barış Antlaşması gereğince Türkiye yabancı işgali

---

¹ “İkdam”, 2 Mayıs, 1923, Mehmet Ali Ekrem, **Relațiile româno-turce între cele două războaie mondiale**, București, Editura Științifică, 1993, s. 17.

altındaydı. Daha önceden kruvazör "Agamemnon" bordasında Türkiye ve İtilaf Devletleri arasındaki anlaşma koşulları belirlenmiştir, Mondros Ateşkes Anlaşması ile Türkiye kapitülasyonunu kabul etmiştir.² 19 Mayıs 1919 günü Mustafa Kemal'in Bandırma Vapuru ile yapılan yolculuk sonrasında Samsun'a ulaştı, Anadolu'da Milli Mücadeleyi başlatmış, düzenli bir ordu ve yeni bir hükümet kurmuş, siyasi, askeri ve diplomatik hedefleri belirlemiştir. Mustafa Kemal'in önderliğindeki Kurtuluş Mücadelesi (1919-1923) Türk milli kuvvetlerinin zaferi ile sona erdi ve bunun sonucu olarak uluslararası tanınmış sınırları dâhilinde egemen ve bağımsız Türkiye Cumhuriyeti kuruldu.³

İtilaf Devletleri, Romanya'yı, Türkiye ve İngiltere, Fransa, İtalya, Yunanistan arasındaki çatışmaya dahil etmek istediler. 16 Eylül 1922 tarihinde Romanya Başkanı I.C. Brătianu'ya gönderdiği bir yazıyla, İngiltere Başkanı Lloyd George, Romanya Hükümetinin boğazlar sorunu ile ilgili görüşünü bilmek istediğini belirtir. Aslında İngiltere Başkanı Türkiye –Yunanistan çatışmasında Romen ordusunun yardımını talep etmişti, çünkü „Türklerin Boğazları geçmelerine izin veremeyiz”. Türk askerlerinin hızlı ilerlemesini gerekçe göstererek, İngiltere Başkanı diyor ki böyle bir durumda „Romanya ve İtilaf Devletleri arasında bir işbirliğinin önemi büyüktür”.⁴ İngiltere'nin talebine Romanya'nın cevabı 29 Eylül 1922 tarihinde Londra'daki Rumen Büyükelçiliği aracılığı iletilmiştir: „Romanya, Yakın Doğuda ortaya çıkan karmaşıklıkları Avrupa'daki barışı ve antlaşmalar ile belirlenmiş statükoyu, sadece Balkanlar'da değil aynı zamanda Orta Avrupa'yı da tehdit ettiğini düşünüyor. Revizyonist ülkeler arasındaki ilişkileri ile oldukça karmaşık olan siyasi ortamı gözönünde bulundurduğumuzda, Romanya Hükümetinin amacı ulusal sınırları korumak ve müdahale gücü ile ilgili olarak, yeterince ulaşım aracına sahip olmadığı için, İngiltere Hükümetinden askeri birliğin hem gidişte hem dönüşte ulaşımını sağlamasını rica eder.”⁵ Ancak İngilterenin çağruları

² Mehmet Gönülböl, Cem Sar, **1919-1938 yılları arasında Türk dış politikası**, Ankara, 1969, s. 7-9.

³ Mehmet Ali Ekrem, **Atatürk – făuritorul Turciei moderne**, Bucureşti, Editura Politică, 1969, s. 254.

⁴ Arh. St. Buc., fond Casa Regală, 15/1922, Mehmed Ali Ekrem, **Relațiile româno-turce**, s. 19.

⁵ A.e, 9/1922.

Romanya'daki iktidar çevrelerinde ve halk arasında da istenilen yankıyı yaratamamış olup Romanya Yakın Doğu ile ilgili konumunu Lozan Konferansında tanıtmıştır.

Birinci Dünya Savaşının sonlanmasından sonra, Türkiye büyük bir iç krizden geçmiştir, Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşü ve gücün ikiye bölünmesi. Romen Askeri Ataşesi Albay Alexandru Glatz'ın bir raporundan, Yunanlıların Anadolu'da başarı elde ettiğini öğreniyoruz, ancak büyük güçler arasındaki ihtilaf öngörülebilir bir hal alır. Böylece, Osmanlı İmparatorluğu topraklarının çoğunu kontrol etme hakkını kendinde bulan İngiltere, Yunanlıların taleplerini destekler, diğer taraftan ise Fransızlar ve İtalyanlar Türk tarafını destekler. İstanbul'da, askeri güçlerini korumak ve güçlendirmek için, İngilizler, Boğazların devrimci askerler tarafından tehdit edildiği bahanesiyle, onları korumak için Romen tümenleri isteme niyetini ifade etmişlerdir. Bu yönde, İngiliz Amiral Robek, Kral Ferdinand'ın daveti üzerine Bükreş'i ziyaret edecektir. Albay Glatz bu ziyaret ile ilgili, İtalyan ve Fransız çevreleri, İngiliz Amiralinin ziyaretinin amacı Romanya Hükümetini niyetlerini öğrenmek olduğunu belirtmiştir. İtalyan ve Fransızların, onlara olumsuz olan ve Balkanlar'daki durumu etkileyebilecek olan, bir Romen-İngiliz işbirliği öngördüklerini de belirtir Glatz.⁶ Romanya, İngiltere'nin yanında Türk-Yunan savaşına katılmamasıyla, bu senaryodan kaçınılmıştır.

Romen basını, Türk halkının Kurtuluş Mücadelesine karşı olumlu bir tutum sergiledi ve gelişmeler hakkında kamuoyunu bilgilendirdi. "Dobrogea"⁷ Gazetesi, 12 Mayıs 1920 tarihindeki sayısında Türkiye'deki olaylar ile ilgili uzun bir yorum yayımladı. Yorumda: „İttifak Devletleri yenilmesi sonucunda, o dönemdeki Türk Hükümeti, başka çaresi olmadığı için İtilaf Devletleri tarafından dayatılan mütarekeyi imzalamak zorunda kaldı. Bu mütarekeyi imzalayarak, Türk idarecileri ülkelerin geleceği ile ilgili güzel hayaller kurmamışlardır. Bu olay elektrik gibi çarptı; Türk halkını sarstı ve şüphe uyandırmadan kulislere ona hazırlanan kaderi net bir şekilde

⁶ "Arhivele Militare Române, Fond Ministerul de Război", Tel. Nr. 168 din 21 iulie 1921, f. 67. Ionuț Cojocaru, **România și Turcia, actori importanți în sistemul de relații interbelice (1918-1940)**, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2014, s. 72.

⁷ 1 Aralık 1921 ve Temmuz 1924 Caliacra'da Romence ve Türkçe çıkan bir gazete, (Bazargic), Mehmet Ali Ekrem, **Relațiile româno-turce** s. 20.

görmesini sağladı. Kemal Paşa'nın komutanlığındaki mücadelenin başladığı an budur ve bu mücadelenin tek amacı ülkeyi düşmanlardan korumaktır." Romen gazeteleri cepheden de röportajlar ve sultana bağlı ordular ile çatışmanın gelişimi ile ilgili haberler yayınlıyorlardı.

"Dimineața" gazetesinde: „[Mustafa] Kemal'in milli savunma güçleri, İstanbul hükümetinin doğaçlama askerlerine karşı başarı elde ettikten sonra, Ereğli'deki madenleri işgal etmişlerdir ve muhafaza etmişlerdir..." diye belirtiliyordu. Aynı gazete: „Ferid'in hükümetinin sözde ulusal birlikleri, onlara karşı (Kemal'in birlikleri) gönderilir gönderilmez, [Mustafa] Kemal'in tarafına geçiyorlar. Bu durum, Ferid'in hükümetini İtilaf Devletleri tarafından dayatılan barış şartlarını reddetmeye zorlayacağı umuduyla, Mustafa Kemal'in İstanbul'un kapılarına kadar ilerlemesini cesaretlendirmiştir".⁸

Türkçe olarak 5 Ağustos 1921 - 30 Ağustos 1932 tarihleri arasında Kaliakra'da (Pazarcık) yayımlanan "Romanya" isimli bağımsız gazete, Türk halkının bağımsızlık mücadelesi ile ilgili birçok makale ve yoruma yer vermiştir. 9 Ağustos 1921 tarihli sayıda „Telaşa lüzüm ve meil yok" isimli bir yorum yayımlamıştır. 14 Şubat tarihli sayıda "Akdenizde korku" yorumu ve 6 Eylül 1922 tarihli sayıda ise „Alşak ve Alşehir de istirdad edildi" belirtiliyordu.⁹

9 Şubat tarihli "Dobrogea" gazetesindeki Sevr Antlaşmasının gözden geçirilmesi gerekmektedir" isimli makalede, Venizelos'un Anadolu'da harekete geçmesi için İtilaf Devletlerinden talep ettiği tam yetkiyi konu alıyordu: „Büyük Güçler onlar için makul bir sonuç elde etmek için, Mustafa Kemal'in istemlerinden en azından bir kısmını karşılamaları gerektiğini anlamışlardır. Bu sebeple Sevr Antlaşmasının mecburi olarak gözden geçirilmesi gerekmektedir."¹⁰

---

⁸ **Dimineața** (Sabah), 25 Haziran 1920, Mehmet Ali Ekrem, s. 20.

⁹ Mehmet Ali Ekrem, **a.g.e.**, s. 20.

¹⁰ **A.e.**

Komutan Mustafa Kemal'in savaş alanındaki başarıları, Türkiye'deki ve Avrupa devletlerinden diplomatları müzakere masasında biraraya getirmişlerdir. Lozan Konferansı 20 Kasım 1922'de başlamış, 4 Şubat-23 Nisan 1923 arasında bir aradan sonra, 24 Temmuz 1923'te Antlaşmanın imzalanmasıyla sonlanmıştır.

1.2. LOZAN KONFERANSI'NDA ROMANYA'NIN RÖLÜ

Mütarekeden sonra barış müzakereleri başlamıştır. İtilaf Devletleri Lozan Konferansı için davetiyeler göndermişlerdir. Türkiye'den, hem Ankara'daki İktidarı hem de Sultanın Hükümetinin temsilcilerini davet etmişlerdir. Türkiye'yi Lozan'da temsil eden heyette İsmet İnönü Paşa, Dr. Rıza Nur, Hasan Saka, eski finans bakanı, 21 danışman, 2 basın görevlisi, bir genel sekreter, bir tercüman ve 8 sekreter hazır bulunuyordu.¹¹

Doğunun sorunlarını görüşmek üzere 12 devlet Lozan'da toplanmıştır. Katılımcı ülkelerin birçoğu Türkiye'nin sorunlarıyla doğrudan ilgilenmiyordu, onlar Boğazlar ile ilgili kendi çıkarlarıyla ilgileniyorlardı. Bazı devletler bağımsız bir Türkiye'nin varlığını destekliyorlardı çünkü böylece İngiltere'nin denizyolu potansiyeli düşerdi. Türkiye'nin bu konferanstaki avantajı, Lozan'da barış dayatılmıyordu müzakere sonucunda kararlaştırılıyordu.

Poincare ve Mussolini'nin katılımıyla Lozan görüşmeleri 20 Kasım 1922'de başlamıştır. Lozan Konferansı çalışmaları konferansın da başkanı olan Lord Curzon tarafından yürütülmüştür. İngiltere Dışişleri Bakanı müzakerelerin temelinde Sevr Antlaşması olması gerektiği fikrinden yola çıkmıştır. İngiltere tarafından büyük ölçüde Sevr Antlaşmasının dayatılması Sultanın zararına Mustafa Kemal'in önderliğindeki hareketi güçlendirdi. Sultan 1920'de tahttan feragat etmiştir. Bir sonraki iki yıla, Sevr Antlaşmasında Türkiye'nin taleplerini karşılıyor gibi görünen, ancak İngiltere'nin çıkarlarını esas alan maddelerinin muhafazasını temel alan İngiltere'nin girişimleri

¹¹ Baskin Oran, **Türk Dış Politikası**, İletişim Basımevi, İstanbul, Cilt.1, 2003, s. 217.

damgasını vurmuştur.¹² Lord Curzon tarafından dile getirilen ilkeler ile ilgili, İsmet İnönü, Türk heyetinin Başkanı olarak, İngilizlerin niyetlerine önem vermemiş, daha fazlası bir koşul koymuş, müzakereler ya eşit koşullarda yapılacak ya da hiç yapılmayacaktır.¹³ Moskovalı yetkililer görünürde Türkiye'nin davasına destek çıkmışlardır. Ankara ve Moskova arasındaki özel ilişkiler Lozan'da da kendini göstermiş, özellikle de Sovyet Birliği delegesi Gheorghii Cicerin'in müdahaleleriyle. 4 Aralık 1922 oturumunda Rus delegesi açık bir şekilde şunları önermiş „barış ya da savaş durumunda , Türk savaş gemileri hariç, Boğazların savaş gemilerine kapatılması ya da geçişleri engellenmesi; Türkiye'nin Boğazlar üzerinde egemenliği ve tam bağımsızlığı, kıyı alanlarını güçlendirmek ve silahlandırmak, savaş donanmasına ve diğer savaş tekniği araçlarına sahip olmak.”¹⁴ Eğer Rus delegesinin bakış açısı hayata geçirilseydi, Romanya dahil diğer egemen ülkelerin güvenliği tehlike altına girecekti, çünkü barış ya da savaş durumunda, Boğazların savaş gemilerine kapatılması ya da geçişleri engellenmesi, Karadeniz'in bir Rus gölüne dönüşmesine neden olurdu.

Boğazlar sorununun merkezi bir yer kapsadığı ve Lozan Konferansında Romanya'nın tutumu, küresel ticari bakış kapsamında, büyüyen ticaret olanakları, bağımsız ve egemen devlet için güçlü bir ekonomik temel sağlayarak ekonomik alanda birleşme ihtiyacını değerlendirme talebine bağlı olarak oluşmuştur. Belirtilen hedefi gerçekleştirmek için Romanya'da dış ticaretin tam serbest olması ve Tuna, Karadeniz ve Boğazlar üzerindeki ticari yolun sunduğu tüm avantajlardan, kısıtsız faydalanması gerekiyordu. Konferans çalışmalarına katılan Romen heyeti: I.G Duca, Dış İlişkiler Bakanı ve I. Diamandi, tam yetkili Bakan. Önerilen hedefler, Doğu'da kalıcı bir barışın kurulması, Türkiye ve Bulgaristan arasında tampon bölge oluşturmak, sınırların belirlenmesi ve en önemlisi, Boğazlar için geçiş rejimi belirlenmesidir.

---

¹² Michael Dockrill, "Britain and the Lausanne Conference 1922-1923", *The Turkish Yearbook*, C. XXIII, s. 1.

¹³ Ionuț Cojocaru, *a.g.e.*, s. 75.

¹⁴ **Lozan Barış Konferansı Tutanaklar ve Belgeler**, Takım 1, Cilt 1, Kitap 1, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, NO. 291, s. 132-133.

Türkiye ve Bulgaristan arasındaki sınır sorunu ile ilgili iki ülke arasında tampon bir bölge oluşturulması kararlaştırılmıştır. Bu bölge Yunanistan ve Türkiye arasındaki sınırına kadar genişletildi, böylece Karadeniz'den Ege Denizine kadar, Türkiye'yi komşu ülkelerinden askersizleştirilmiş bir bölge ayırmaktadır. Bu konuda Romanya'nın girişimi, pozitif bir girişim olmuştur, Meriç nehrini sınır olarak önermiş ve bu yönde bir referandum yapılmasını desteklemiştir.¹⁵ Romen heyetinin başkanı I.G.Duca, 25 Kasım 1922 tarihinde Dış İlişkiler Bakanlığına yazdığı bir raporda şunları belirtiyordu: „ Lord Curzon ve Fransız heyetinin sergilediği bazı çekimser tavırlar ve tereddütlere rağmen Karadeniz ve Ege Denizindeki tüm sınırların askersizleştirilmesini elde etmeyi umut ediyoruz.”¹⁶

Boğazları konu alan ve Romen heyeti tarafından konferansta sergilenen öneri, 4 Aralık 1922'deki aynı oturumda kısaca özetlenmiştir. „Boğazlardan serbest geçiş ve Karadenizin askersizleştirilmesi” isteniyordu. Bu bakış açısını sergileyerek ve Boğazların Romanya için ekonomik ve siyasi açıdan önemini vurgulayarak I. G. Duca şunları da eklemiştir: „Romanya'nın tek bir denize çıkışı vardır, dolayısıyla bu denizin kapalı olmaması büyük önem arz ediyor.”¹⁷ Romanya'nın isteği tüm ticari ve askeri gemiler için, kısıtlama ve sınırlama olmadan Boğazlardan serbest geçmeseydi. Romen Bakanı, temsil ettiği Hükümetin tutumu tanıtarak, Romanya tarafından öngörülen sistem „anlık çıkarlar ile değil tüm devletlerin genel çıkarları ile uyumludur”.¹⁸

Romanya'nın Boğazlar konusundaki tutumu Türkiye'deki İktidar çevrelerinde olumsuz bir etki yaratmadı. Romanya'nın İstanbul'daki Yüksek Komiseri G. Mîrzescu, Bükreş'e gönderdiği bir raporda, Romanya ve İtilaf Devletleri arasında Boğazlar Sorunu ile ilgili herhangi bir uyuşmazlık olmadığını ve eğer „tüm Türk heyetine aynı uzlaşmacı fikirler hakim olursa, Lozan'da istenilen sonuçlara ulaşmamak imkansızdır.”

---

¹⁵ A.e., s. 26-27.

¹⁶ AMAE., fond 71, Turcia, vol. 73, fila 254, Mehmet Ali Ekrem, s . 22.

¹⁷ **Lozan Barış Konferansı Tutanaklar ve Belgeler**, Takım 1, Cilt 1, Kitap 1, s. 133.

¹⁸ A.e., s. 134.

¹⁹ Romanya'nın temsilcileri aynı zamanda Türkiye'nin çıkarlarına karşı olumlu bir tutum benimsemişlerdi ve Romanya'nın tutumunun belki bir gün Türk Hükümetine „ulusal egemenliğini kurtarmak” için yardımcı olacağını belirtmiştir.²⁰

Konferansta ele alınan ve doğrudan Romen ve Türk delegelerini ilgilendiren bir başka sorun Ada-kale sorunudur.

Ada-Kale ile ilgili sonuç, konferansın 4 Haziran 1923 tarihli oturumunda antlaşma tasarısının Ada-Kale ile ilgili olan 16. madde üzerinde yapılan görüşmeler sırasında şekillenmiştir. Türk Heyetinin, Ada-Kale'nin Türkiye'ye ait olması yönündeki teklifinin katılımcı devletler tarafından destek görmemesi üzerine, İsmet Paşa, Türk Temsilci Heyetinin barışın kurulabilmesi olanağını sağlamak üzere bir fedakârlıkta bulunmayı ve ada üzerindeki çekincesini geri almayı kabul ettiğini açıklamıştır. İsmet Paşa'nın bu sözleri üzerine, Diamandy, İsmet Paşanın bu bildirisini bir senet olarak kabul ettiklerini ifade etmiştir. 4 Haziran 1923 tarihli oturumda Ada-Kale üzerindeki haklarından vazgeçen Türkiye, 24 Temmuz 1923 tarihinde Lozan Antlaşmasının imzalanması ile de Ada-Kale'nin Romanya'ya ait olduğunu resmen kabul etmiş oluyordu.

Lozan Konferansı o zamanki haliyle genel olarak memnuniyet yaratmıştır. Memnuniyet yaratmıştır çünkü Boğazları tek bir gücün etkisi altından çıkartılıp tüm ilgili güçlerin kontrolü altına koymak denenmiştir. Lozan'da kazanan devletler artık kaybetmiş bir ülke olmayan Türkiye'ye karşı kendilerini empoze etmeye çalışmışlardır ve sonuç olarak neredeyse eşit düzeyde müzakereler yapılmıştır.²¹ Buna rağmen Türkiye Boğazlar üzerinde tam kontrol elde edememiştir. Ancak egemenliğini ve bağımsızlığını sınırlandıran birçok kısıtlayıcı önlemi ortadan kaldırmayı başarmıştır.²² Aynı zamanda, Lozan Barış Antlaşmasıyla, Misak-ı Milli'de yer alan neredeyse tüm hedefler yerine

---

¹⁹ AMAE., fond 71, Turcia, vol. 73, fila 254, Mehmet Ali Ekrem, s. 22.

²⁰ **Lozan Barış Konferansı Tutanaklar ve Belgeler**, Takım 1, Cilt 1, Kitap 1, s. 134.

²¹ Ionuț Cojocaru, **a.g.e.**, s. 82.

²² Mehmet Gönülöbol ve Cem Sar, **a.g.e.**, s. 52-62.

getirilmiştir. Henüz kurulmamış olan güney sınırları haricinde, diğer tüm sınırlar Misak-ı Millî'de belirtilen sınırlardır.

Romanya için, sözleşmenin son hali faydalı kabul edildi, çünkü sergilediği görüş açısı kabul görmüştür ve Boğazlar'dan geçişi onaylanmıştır. Uzun tartışmalar ve çatışmalar sonrasında 24 Temmuz 1923 tarihinde Boğazlar Antlaşması ve Sözleşmesi imzalanmıştır:

1. Ticaret ve savaş gemileri barış zamanında yük veya bayrak gözetilmeksizin Boğazlar'dan geçiş serbestisine sahiptirler; savaş zamanında Türkiye Muharip değilse barış zamanındaki koşullar geçerlidir.
2. Savaş zamanında, Türkiye Muharip ise tarafsız devletlerin ticaret gemilerinin Boğazlardan geçişini engelleme hakkı yoktur.
3. Savaş gemileri, Boğazlardan gündüz ya da akşam, bayrak gözetilmeksizin geçiş serbestisine sahiplerdi, ancak hiçbir devlet Karadeniz'e kıyıdaş Devletler kapasite açısından en güçlü donanmasını geçen savaş gemileri gönderemezdi.
4. Denizaltıların Boğazları su üstünden geçmeleri gerekmektedir.
5. Savaş gemilerinin Boğazlarda durma hakları yoktu.
6. Boğazların askersizleştirilmesine ve Fransa, İngiltere, İtalya, Japonya, Bulgaristan, Romanya, Yunanistan ve Sovyet Rusya temsilcilerinden oluşan ve sözleşmenin hükümlerinin yerine getirilip getirilmediğini denetleyen Uluslararası Boğazlar Komisyon oluşturulmasına karar verilmiştir.²³

Antlaşmanın sonuç vesilesiyle 24 Temmuz 1923 tarihinde, Türkiye'deki Romanya Yüksek Komiseri Aurelian²⁴ tarafından, Adnan Bey'e, Romen hükümetinin Türkiye'ye ilişkin pozisyonunu açıkça sunulan kutlama mesajında ifade ediyordu.

²³ Ionuț Cojocaru, **a.g.e.**, s. 82.

²⁴ George S. S. Aurelian, (1882-?) Romen hukukçusu ve diplomatı, 1904'te. 1909-1911, 1914, Bern 1911, Konstantinopolis, Atina ve Sankt'ta Brüksel'e misyon attı. Petersburg'da 1912'de Constantinople'de geçici komisyendi. 1924'te Berlin'de, 1934-1936'da Tiran'da, 1936-1938'de Prag'da ve 1938-1939 Sofya'da Tam Yetkili Bakan olarak görev yaptı.

„Barış imzalanması vesilesiyle müttefik Yüksek Komiserler 24 Temmuz'da Adnan Beyin tebrik etmeye gittiler. Aynı şekilde bende bunu yapmam gerektiğini düşündüm. Dün Yüce Kapı'ya gittim ve Adnan Bey'e, Romen halkı, Türk halkının sevincine katıldığından emin olduğumu ifade ettim ve dolayısıyla, Türkiye'nin refahı için en samimi dileklerini dile getirmek için, halkın tercümanı olabileceğimi düşündüm. Türkiye ile Romanya arasındaki ticaret ilişkilerinin gelişimini ve gelişmesini kolaylaştıracağını ve Avrupa'nın bu bölgesindeki ekonomik durumun iyileşmesini yakın bir işbirliği içerisinde sağlayacağını, ülkelerimizin coğrafik durumunu, aynı zamanda yaklaşımlarında ve mükemmel bir iletişim yolu Karadeniz olduğunu ekledim. Duygusal bir şekilde, Adnan Bey dost olduğumuzun ve Romanya'nın refahı için her iki ülke arasındaki iyi ilişkileri yeniden başlatılması için arzusunda olduğunu en içten dileklerini ifade etti. Bu fırsatı kullanarak, Türklerin elde ettikleri barış şartlarından memnun olup olmadıklarını Ankara'da hükümet temsilcisine sormak için kullandım. Bana evet, cevabını verdi ve Avrupa'nın bu bölgesi sıkıntılar ve savaşlar yatağı olmaktan çıkması konusunda, herkesin içerik olması gerektiriyor, dedi. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin birinci döneminde milletvekili seçilmiş Adnan Bey'den, Türkiye Büyük Millet Meclis duyurulduğu gibi, 2 Ağustos'ta buluşacağını, sordum. Ekselansları, Müttefik birliklerin işgalin sona ermesi için Türkiye en kısa sürede barış antlaşmasını onaylanması için tüm ilgisini çektiğini söyledi. Seçimler tüm çevrelerde henüz tamamlanmadığından dolayı ancak Büyük Meclisin 2 Ağustos'ta toplanabileceğini düşünmüyor. Meclisin açılmasından sonra, büro seçilecek ve bundan sonra barış antlaşması onaylanabilecektir.”²⁵

29 Ekim 1923'te Türkiye Cumhuriyeti ilan edildi ve Mustafa Kemal Cumhurbaşkanı seçildi, Türkiye tarihindeki bu olay, Romanya ve Türkiye ilişkilerinde yeni bir aşaması meydana geldi. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk elçisi Cevat Bey²⁶,

²⁵ AMAE, fond 71/1920-1944. Turcia, vol. 58, f. 29.

²⁶ Hüseyin (Cevat Ezine) Cevat Bey, Osmanlı ve Türk diplomatı. 1896 yılında diplomatik hizmete katıldı; Tahran, St. Petersburg, Washington elçiliklerinde de görev aldı. 1908-1914 yıllar arasında Londra'da eski meclis üyesi, 1914'te Sofya Bakanı, Kopenhag (1915-1917), Stockholm (1918-1921) ve Berna (1921-1923). 1923-1924 yıllar arasında Bükreş'te ve 1925-1929 Atina'da olağanüstü elçi ve yetkili bakan.

Bükre'ş'e elçi sıfatıyla gönderilmiş ve Romanya Dışışleri Bakanı Ion I.G.Duca'ya gönderdiği bir bildiride, Cumhuriyet'in ilan edilmesi ve Mustafa Kemal'in seçilmesi ile ilgili ayrıntılar dile getirdi.

Metni, Romanya Dışışleri Bakanlığı Arşivlerinden Fransızca bir üremedir: „Bir telgraf iletişimi sayesinde benim Hükümetim aldığı kararları Ekselanslarınıza bildirmekle şeref duyarım, 29 Ekim toplantısında, Büyük Millet Meclisi, oybirliğiyle, Cumhuriyet ilân edildi. Aynı toplantıda Mareşal Gazi Mustafa Paşa, meclisin oybirliğiyle Cumhurbaşkanlığına seçildi. Yüksek konumu kabul eden Mustafa Kemal Paşa, İsmet Paşa'ya bizzat yeni Başvekil olarak tayin eder ve aşağıdaki gibi Cumhuriyetin yeni hükümeti için Büyük Millet Meclisin onayını beklemektedir:

Başvekil ve Dışışleri Vekili-General İsmet Paşa

Şer'ye (Din işleri) Vekili– Mustafa Fevzi Efendi

Erkân-ı Harbiye-i Umumiye (Genelkurmay) Vekili – Mareşal Fevzi Paşa

Dahiliye (İçişleri) Vekili – Ferid Bey

Müdafaa-i Milliye (Milli Savunma) Vekili – General Kazim Paşa

Maliye Vekili – Hassan Fehmi Bey

Milli İktisat (Maliye) Vekili – Hassan Bey

Adalet Vekili – Seyid Bey

Nafia Vekili (Bayındırlık) – Moukhtar Bey

Maarif Vekili - Safa Bey

1925'te Cumhuriyet'in Paris'teki İlk Büyükelçisi; bakanı, 1929-1931 tarihler arasında Tokyo büyükelçisi 1931-1932'de Varşova'da görev yaptı.

İmar ve İskan Vekili – Nedjati Bey.²⁷

1.3. DİPLOMATİK İLİŞKİLERİN YENİDEN BAŞLAMASI, DIŞ POLİTİKA YÖNLERİ, SSCB FAKTÖRÜ

Birleşmiş Romen devleti ile modern Türk devleti arasındaki ilişkiler konumunda, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanından sonra Romanya-Türkiye ilişkileri tamamen yeni bir tarihsel bağlamda gerçekleşti. Romanya ile ilgili olarak, iddia koordinatları, ülkenin birlik ve bütünlüğünün savunulması ve bağımsızlığı Romen iç ve dış politikasını belirledi.

İntikam savaşlarına, bölgesel denetim politikasına karşı, eşit hakların saygısına dayalı, toprak bütünlüğü ve ulusal egemenliğin korunmasında, dış ilişkilerde Romen devleti tüm ülkelerle normal ilişkilerinde, özel olarak komşu ülkelerle, hususi barış politikası ile mücadele verdi.

Türkiye Cumhuriyetin ilanı Romen kamuoyunda yankı uyandırdı. Romen gazeteleri Türk tarihindeki bu önemli olayla ilgili haberi, yeni Türk devletinin ilk Cumhurbaşkanı'nın fotoğrafını ve bu vesileyle söylediği diğer konuşmalarından gelen pasajları teksir ettiler. „Mustafa Kemal, Hükümetin yeni formu sayesinde Türkiye barış içinde gelişebileceğini ve bugün dünyanda yerini almaya layık olduğunu ispatlayacağını söyledi.”²⁸

Atatürk bağımsız dış politika bir devletin egemen varlığının temel şartıdır tahminini ediyordu. Türk devletinin kurucusu, aşağıdaki dış politika ilkelerine dayanmaktadır: „Diğer devletlerin iç işlerine karışmamak, kendi içişlerimize karışılmasına da fırsat vermemek; Yabancılarla devletin içişleri arasında müdahale etmesine fırsat yaratması nedeniyle dış ekonomik yardım talep etme durumundan kaçınmak; Dış borçlar için uygun koşullar yaratan bütçe açığının önlenmesi ve

²⁷ AMAE, fond 71/1920-1944. Dosare speciale, vol. 82, tom 6, f. 7.

²⁸ **Universul**, 4 Kasım 1923.

engellenmesi; Yalnızca ulusal çıkarlarına ve ideallerine dayalı bir dış politikasını yürütmek; bu politikada herhangi bir maceracı yoldan kaçınılmak; dış politikada akıllı ve barışçı davranmak.”²⁹ Atatürk, milletin bağımsızlığı ve egemenliği için mücadele ederken, aynı zamanda uluslararası anlayış destekçisiydi. Atatürk diyordu ki: „Dünyanın vatandaşlarına kıskançlık, açgözlülük ve intikam ruhlu gibi alışkanlıklarına son vermelerini öğretmek. Başka zaman diyordu ki: „Her ulusun öz kaderine kendileri karar vermesini kutsal hakkı olduğunu tanırız ve bize de bu hakkını tanınmasını isteriz.”³⁰

Lozan antlaşması ve Cumhuriyetin ilanında sonra Türk halkı ve Hükümeti kendilerini ”tüm güçleriyle, refahın tüm yeteneği ve enerjisiyle”³¹ adanmışlardı. Atatürk, ülkenin ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel yaşamında köklü değişiklikler yapmaya yönelik girişimde bulundu. Bu, ancak barış koşulları altında mümkün olurdu; „yurtta sulh, cihanda sulh” sözleri de onu kesin bir şekilde ilan etmesine neden oldu. Türkiye'deki yeni rejim tarafından takip edilen dış politika, tüm ve özellikle komşu ülkeler ile barış ve normal ilişkiler politikasını sürdüren Romanya hükümetinin ilgisini çekti. Türkiye tarafından teşvik edilen yeni dış politika hakkında, Türkiye'de akredite olmuş Romen diplomatları hükümeti bilgilendiriyorlardı.

Romanya'nın İstanbul'daki temsilciliği, Dışişleri Bakanı'na sunulan bir raporda aşağıdakileri kaydediyordu: „Dışişleri vekili Şükrü Kaya Bey Bakanlığının bütçe görüşmeleri sırasında Türk dış politikası yönergelerine atıfta bulunarak ilk hükümet görevi ulusal sınırları savunmak olduğunu göstermektedir, ikincisi barışı korumak ve üçüncü olarak, önlemek için Türkiye'nin iç meselelerinde yabancıların herhangi bir müdahalelerin yasaklamak.”³² İki ülkeyi birbirine yaklaştıran ve Birinci Dünya Savaşı sırasında derhal diplomatik ilişkileri sürdürmelerine neden olan Dış politikada

---

²⁹ Sadi Irmak, ”Ataturk'un dış politika ilkeleri”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, no. 9, Temmuz, 1987, s. 487.

³⁰ ”Tarih Vesikaları”, İstanbul, 1942, Mehmet Ali Ekrem, s. 25.

³¹ Ion Calafeteanu, **Turcia, Afirmarea statelor naționale independente unitare din centrul și sud-estul Europei (1821-1923)**, C. 1, București, 1979, s. 257.

³² **Arh. St. Buc.**, fond Casa Regală, 29/1925, Mehmet Ali Ekrem, **a.g.e.**, s. 26.

benzeşmeleri faktörlerden biri olmuştur.

Romanya ve Türkiye arasındaki diplomatik ilişkilere 20 Ağustos 1916'da son verildi ve 20 Temmuz 1922 tarihinde yeniden devam edildi. O sıralarda Nicolae Simionescu Romanya'nın ortaelçi ve yetkili bakanı atanarak Türkiye'ye gönderildi. Aynı yılda Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk elçisi Cevat Bey, Bükreş'e elçi sıfatıyla gönderilmişti. Bu olay hakkında yorum yapan "İkdam" gazetesi, Türkiye'nin yeni diplomatik temsilcisinin Bükreş'e gelmesiyle „iki ülke arasında diplomatik ilişkiler alanında ilk ve önemli adımın atılacağını” gösterdi.³³ Aynı zamanda Türk gazetesi, iki ülke arasında iyi ilişkilerin temelini oluşturan ekonomik nedenleri canlandıracağını gösteriyor: „Bugün Türkiye Romanya'nın petrol, tahıl, un ve sığırların önemli bir pazarı ve Romanya ayrıca bizim oryantal ürünlerimiz, meyvelerimiz, zeytinlerimiz ve imalatçılarımız için önemli bir pazardır .”³⁴

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk elçisi Cevat Bey bir yazısında Romanya Dışişleri Bakanı Ion G. Duca hitaben, iki ülke arasındaki konsolosluk ilişkilerini sürdürme ihtiyacı üzerinde durdu. Bütünüyle Fransızcadan bir üreme metni sunuyoruz:

„Son zamanlarda Ankara'dan İsmet Paşa tarafından bir telgrafta, ülkeler arasındaki konsolosluk ilişkilerinin derhal başlatılması hakkında görüş bildirmenizi talimatında bulunuyorum. Başvekilimiz neredeyse mevcut durumunu uzatmak için bir neden olmadığını konsolosluklar açılması için sözleşmeler sonuç bekliyor ve genel uluslararası hukuk kurallarına uygun olarak konsoloslukların açılmasına başlamak arzu ediyor. Ekselanslarınızın nezaketi ile alıştığımız konusunda, umarım ki Ekselanslarınız yukarıdaki öneriyi düşünmekte tereddüt etmeyecektir. Bu nedenle İsmet Paşa'ya söyleyeceğim cevabınızdan dolayı minnettar olacağımı bildirmekteyim.”³⁵

Artık dış politika hedefleri yeniden Romanya ve Türkiye arasında diplomatik ilişkilerin devam ettirmesi ile odaklanabilir. Özellikle de Yunan-Türk, Yunan-Yugoslavya

³³ „İkdam”, 2 Mayıs, 1923, AMAE, fond 71, Turcia, vol 58, fila 12, Mehmed Ali Ekrem, a.g.e., s. 27.

³⁴ A.e.

³⁵ AMAE, fond 71/1914. E2, vol. 45, f. 273.

da büyük güçlerin çelişkili çıkarları Balkanlar'da çözülmemiş gerginimler veya büyük güçlerin çelişkili çıkarları vardı. Zamanın diplomatik belgelerinde iki ülke arasındaki dostluğu fark edilebilir ve gelecekteki ortak güvenlik projelerini güçlendirecek bir yaklaşımdır. Sofya'daki olağanüstü elçisi ve genel temsilci Constantin Langa-Râşcanu'nun Dışişleri bakanı Ion G. Duca'ya yazdığı raporunda, Romanya-Türkiye ilişkilerini ve Adakale sorununu Lozan Konferansı'nda çözmekten bahsediyor: "Bütün Doğu Kuvvetlerinden, samimi ilişkiler kuracağımız tek Romanya olduğuna tamamen eminiz. Romanya, samimiyetimiz ve vefakârlığımız ile güvendiğimiz tek güçlü devlettir. Bükreş'teki Hükümetler her zaman sözünü tuttu verildiler. Romanya, şovenizmin yoksul sayan, hoşgörülü ve en davetkâr ülkedir. Bu nedenle, diğer şeyler yanında, Ankara hükümeti Adakale Adası'nın Romanya'ya katılmasından derin memnunluk duymaktadır. Bizim için bu ada bir semboldür ve bizim korkularımız, ada Sırpların eline geçmemeliydi. Sırp egemenliği bizim için ulusal bir talihsizlik olurdu."³⁶

Türkiye Başbakanı İsmet İnönü, Romanya'nın Türkiye ile ilgili çalışmalarına övgüde de bulundu. Constantin Langa-Râşcanu'nun dışişleri bakanı Ion G. Duca'ya yazdığı raporunda, o zamanki iki ülke ilişkilerine ilişkin ayrıntıları verilmiştir. Türkiye'nin Başkonsolosu Enver-Bey ile yaptığım bir konuşmanın sırasında, bir süre önce, İsmet Paşa, Ankara'da Büyük Millet Meclisi'nde, Romanya'ya ilişkin konuşmasını derin sempatiyle yaptığı söyledi. Cumhuriyeti'nin yurtdışı temsilcilerine seslenen Bakanlar Kurulu Başkanı şunları söylemiştir: “ Her yerde, temsilcilerimiz kötü bir şekilde kabul edildiler. Bizim elçimize sadece bir devlet dostça bir kabul töreni yapmıştır; O da Romanya'dır”.³⁷

Eğer kültürel, dini ve toplumsal konular dikkate alınırsa, Türkiye açısından bakıldığında başka bir hükümetten diğerine geçiş yapılması hiç kolay olmadı. Mustafa Kemal'in temel sorunu, 24 Temmuz 1923'te Lozan Antlaşması ile kazanılan bağımsızlığı ülkeye kazandırmaktı. Türk devletinin dış politikasındaki ana önceliği, istikrarı korumak

³⁶ A.e. fond 71/1920-1944. Turcia, vol. 58, f. 60.

³⁷ A.e. f. 63.

ve anlaşmalar yoluyla toprak bütünlüğünü sağlamlaştırmak isteyen, ittifaklar politikası izlemekti.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra başlayan silahsızlanma planlarının başarısızlığa uğramaması, Uluslararası Cemiyetinin revizyonist devletlerin toprakları ele geçirmelerini engellememesi ve ortak bir güvenlik sistemi düzenlemesinin başarısızlığı, Lozan Konferansı'nın yeniden başlamasına neden olan faktörlerdir. Konferans tartışmaları sırasında, Boğazlar konusunda yukarıda belirtildiği gibi SSCB ile Türkiye arasındaki bir yakınlaşma gözlemlendi. Bunlar, Sovyetler Birliği ve Birleşik Krallık tarafından sıralanan iki bakış açısidir. Dış güçlerle olan ilişkilerde, Sovyetler Birliği ile samimi dostluk ilişkilerini Türk politikasının temel direktiflerinden biri olmaktadır.

Romanya diplomasisi yeni Türk devletinin, ekonomik, sosyal, kültürel ve özellikle politik gelişmenin gelişimini yakından takip etti. Romen diplomasisi düzeyinde yazışmalar değişiminde, yakın gelecekte öngörülen hükümet faaliyetleri hakkında Mustafa Kemal Cumhurbaşkanı'nın konuşması analiz edildi. Türk Cumhurbaşkanı'nın dış politika projelerine Monarşi bir rejimden, Cumhuriyet rejimine hızla geçişine ilişkin konuşmasında, yorumların yanı sıra yeni ortağı Romanya'yı ifade etmediği sebebinden, Romanya diplomatları öfkelenildiler. Romanya Dışişleri Bakanı İon Gh. Duca, İstanbul'daki olağanüstü ve tamamen yetkili bakan Gheorghe Filality tarafından hazırlanan raporda, Cumhurbaşkanı tarafından hükümetin çalışmaları ve sonraki dönem siyasi programı konulu konuşmasını şöyle anlatıyor:

„Tespit edilen kullanıma göre, Gazi Mustafa Kemal, 1 Kasım'da yaptığı konuşmada, yaptığı faaliyetlerini teşkil etti ve geleceğin programını belirledi. Nesnelliği sayesinde değerli bir eserdir ve çoğunluk üzerinde olumlu bir etki yaratmıştır, belki insaniyette değil ama Daire (Milletvekilleri) sık ve gürleyen alkışlardan dolayı memnuniyetlerini dile getirdiler. Başkan konuşmasında medeniyet yolunda yürüdüğü tarihsel engelleri kaldırdığını dile getirdi ve ulusu tebrik ederek başladı. Birkaç ülke, monarşiden Cumhuriyet rejimine geçişte böylesine hızlı bir devrim örneği verdiği yadsınamaz bir

gerçektir. Ayrıca, Gazi, nezaketen Mosul³⁸ olayıyla ilgili olarak - İngiltere'nin adını bile söylememekle birlikte: „Sebatsızları biz cezalandırdık, topraklarımızın dürüstlüğüne ulaşmaya çalışacak ya da Cumhuriyetin itibarını mahvedebilecek herkese yapacağımız gibi.”³⁹ Ordunun kuvveti konusunda ısrarcıydı: „*prête comme si elle devait commencer une nouvelle campagne; de notre armée qui ne pense à attaquer personne, mai jamais qui envisage à tout moment, de sang froid, la possibilité d'une agression ennemie injuste*”⁴⁰. Ve ayrıca, Milletler Cemiyeti'ne atıfta bulunmak suretiyle, özgüvenlerini dile getirerek, adil bir kararla hakkı sağlayacağını bildirdi. Cumhurbaşkanı, ekonomik ve mali duruma gelince, yeterli araçların bulunmaması nedeniyle hala arzulanan ve umulan çok şeyler yapılamadığını itiraf etti. Aynı şekilde, mülteci işi, kamusal eğitimi vb. Daha sonra Gazi, Türkiye'nin refah ve gelişmesinin başlıca koşullarını gördüğü demiryolu politikasını ısrarla vurguluyor. Dış borç ile ilgili olarak, Cumhurbaşkanı, Lozan Antlaşması'ndan kaynaklanan formaliteler tamamlandıktan sonra, Türklerin geçmiş taahhütlerine saygı göstermelerini çok doğal buluyor.

Sözcüğün söyleminden nihayet, Gazi tarımın geliştirilmesine, adaletin yeniden düzenlenmesine, paluzeme karşı savaşa ve Ankara'nın yeniden inşa edilmesine, özelleştirilmesine önem vermektedir; bu da daha kararlı bir şekilde sermayesini korumak ve modern şehrin ihtiyaçlarını karşılamak arzusundadır. Dış Güçlerle olan ilişkilere

---

³⁸ Özellikle Lozan Konferansı sırasında Birleşik Krallık (1920'lerde yönetilen) ile Türkiye arasındaki ateşli bir tartışmaya konu olan Musul Vilayeti (1918 yılına kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçası idi). Dokuz ay sonra iki ülke arasındaki "dostça anlaşma" ile geçici bir sınır ("Brüksel hattı") kurdu; özellikle de Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanından sonra Musul'u Türk dış politikasının en önemli konularından biri olarak görüyordu; Ankara hükümetinin muhalefetine rağmen, Faysal'ın liderliğindeki yeni Irak Krallığı yönetimini (1921) kuran İngiltere, Musul meselesini uluslararası arenaya getirmeyi başardı, aslında Türkiye ile yeni Irak Krallığı arasında bir sınır sorunu olduğunu savunuyordu. Musul'un (600.000 nüfusa sahip), Milletler Cemiyeti tarafından Irak'a verilecekti ve 1926 Sınırlar Anlaşması uyarınca konu düzenlendi ve Türk hükümetinin vilâyet iyileştirme eylemini terk etmek karşılığında Irak tarafından ödenen petrolün% 10'unu 25 yıl süreyle alması anlamındaydı. Nevîn Çoşar, Sevtap Demirci, „The Mosul Question and the Turkish Republic: before and after the Frontier Treaty”, 1926 , **The Turkish Yearbook**, Anul XXXV/2004, s.43-59

³⁹ Takipçileri cezalandırma anlamında

⁴⁰ “Yeni bir kampanya için hazır. Hiç kimseye saldırmayacak, ancak adil bir düşman saldırganlığına asla izin vermeyecektir.”

gelince, samimi dostluk ilişkilerinin sürdürülmesi ile ilgili olarak Rusya hakkında yapılan açıklamada Türk siyasetinin direktiflerinden biri olduğuna dikkati çekiyor. Fransa ve İtalya ile raporlar geliştirdi, bugün dostça olduğunu dile getirdi. Polonya'yla olan ilişkiler de çok samimi İran ve Afganistan ile dostluk içerisindedir.

Elbette, Ekselanslarınız, Cumhurbaşkanının Romanya'ya da iki sıra atamadığını dikkat etmiştir. Türkiye'ye verdiğimiz dostluk belgelerinin hepsinden sonra, Türk öğrencilere yapılan olağanüstü kabul töreninin ardından⁴¹, göz ardı edilmemizi beklemiyorduk. Bence Ekselanslarınız, Cevad Bey'in bu konudaki dikkatini çekmekte ve Cumhurbaşkanının bu vesileyle gerektiği şekilde davranmadığını anlatmalısınız.”⁴²

Romanya temsilcisi Cevat Bey ile konuşmasından sonra, Romanya'nın söz etmeme konusundaki görüşmesinin ardından, Türkiye Başbakanı İsmet Paşa'da, Romanya hükümetine gerekli açıklamalarla bir telgraf gönderdi. Belgede şunlar var: Türkiye Büyük Millet Meclisindeki açılış konuşmasında Romanya dostça bir devlet olarak anılmadı, çünkü genel olarak Lozan Antlaşmasını imzalayan devletler tarafından konuşuldu ve yalnızca zorlukların yaşandığı ülkelerden özellikle bahsedildi. Telgrafa göre, “ Türkiye'nin Romanya ile ilişkilerini geliştirme arzusundan kuşkulandırılmamalıdır” ve bu konuda güvence verildiğini ekliyor.⁴³

Ayrıca, Türkiye'nin dış politika yönergeleri o zamanlar Dışişleri Bakanı Şükrü Kaya tarafından yapılan açıklamalarda sunuluyor. Ayrıca Gheorghe Filality tarafından Romanya Dışişleri Bakanı Ion Gh. Duca'ya gönderilen diplomatik bir raporda, Türk bakanın ifadeleri şöyle dile getirildi: „Biz yabancı bir gücün kölesi değiliz. Biz sadece Türküz ve Meclis'in doğrudan yetkilisi olan Dışişleri Bakanı sadece belirlediği programı izleyebilir ve uygulayabiliriz. Türkiye'nin dış politikası ve iç politikası ancak ulusal olabilir. Bu köklü milliyetçilik daha çok endişe verici bir şey olmaktan daha çok bir barış

⁴¹ Bu, 50 öğrencinin İstanbul'a 5 Mayıs 1924'te ziyareti ile ilgilidir. 1912'de Türk öğrencilerin Romanya'daki üniversite ortamına yaptığı ziyareti iade ediliyorlardı. 1924 yılındaki olay, gazeteci Hüseyin Cahit tarafından Romanya ve Türkiye arasındaki yakın ve samimi dostluk ilişkilerini çağrıştıran "Romen Ziyaretçilerimiz" başlıklı bir yazıda tevlit edilmiştir.

⁴² AMAE, fond 71/1920-1944. Turcia, vol. 58, f. 74-75.

⁴³ A.e., f. 79, Mehmed Ali Ekrem, a.g.e. s. 31.

sözü gibidir, çünkü bu, Türklerin başkalarının mal ve mülkleri için kıskançlık veya şehvet göstermeden, kendiîşleriyle münhasıran uğraşmaya kararlı oldukları anlamına gelir. Hükümetin ilk dış görevi, ulusal sınırı savunmak, ikincisi barışı sağlamak, üçüncüsü ise iç işlerinde yabancıların müdahalesini yasaklamaktır. Bu üç ilke, durumumuzu ve şimdi İngiltere ve Yunanistan ile bulduğumuz zorlukları açıklamak için yeterlidir.”⁴⁴

Ayrıca Romanya diplomatik raporlarında yoğun uluslararası forumlarda Türk diplomatik etkinliği görülebilir. Cenevre'deki Milletler Cemiyeti oturumunda, Türkiye Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras'ın liderliğindeki Türk heyeti de katıldı. Türkiye gündemindeki ana konu, ülke için yaşamsal önem taşıyan bir konu olan Musul meselesiydi. Türk temsilcileri, soruşturma komisyonunun önerdiği gibi, Irak'taki İngiliz yetkisini uzatmak istemeyen Milletler Cemiyeti tarafından atanan tarafsız delege denetimi altında tartışmalı bölgede olası bir halk oylaması istiyorlardı. Aynı bağlamda, Türkiye Dışişleri Bakanı, Almanya ve Sovyetler Birliği ile ticaret anlaşmalarının sonuçlandırılmasına atıfta bulundu ve bu anlaşma yalnızca 1937'de sonuçlandırılacaktır. Bulgaristan ile ilişkiler de bazı sıkıntılar vardı, Sırbistanlılar Belgrad'a bir Türk temsilcisi atayarak normal bir döneme girmişlerdi ve Türk Fransız ilişkileri dostçadır Türkiye Dışişleri Bakanı, Türkiye'deki siyasi durumun, İngiltere ile arasındaki uyuşmazlığın hâkim olduğu sonucuna varmıştır ve bu konuda Türkiye için olumlu bir çözüm bulunması için çaba sarf edilmektedir. Cenevre'de alınan karar ne olursa olsun, Türkiye askeri bir tedbir kararı çıkarmayacaktır.⁴⁵

16 Mart 1921'de Moskova'da, Sovyet hükümeti ile Ankara Devrimci Hükümeti arasında antlaşma ilk defa sağlam ilişkilerin temelinde iki ülke arasında oturdu ve Yusuf Kemal temsilcisi vasıtasıyla imzalandı. Bu antlaşma, Sovyetlerin Batılı Güçlerle çatıştığı bir dönemde sonuçlandı ve e Türkiye bağımsızlığı için mücadele veriyordu. Pratik olarak bu antlaşma daha fazla işbirliği ve dostluk için temel oluşturdu. Uluslararası

---

⁴⁴ A.e., fond 71/1920-1944. Turcia, vol. 58, f. 94-95.

⁴⁵ A.e., Turcia, vol. 1, f. 56-57.

alandanda hala kabul görünmeyen ve hatta iki devrimci rejim, çıkarılara ve haklara olan karşılıklı saygısını ilan ediyor. Sovyetlerin hedefi, Boğazlar rejimini kurmak ve diğer güçlerin denetiminden kaçınmak için Türkiye'nin işbirliği ve desteğini sağlamaktı. Türkiye'nin amacı, Sovyetler Birliği'ndeki güvenliğini sağlamaktı.⁴⁶ Bu antlaşma ayrıca, belirli bir süre için imzalanmadığı gerçeğine dikkat çekmektedir. Antlaşmanın belli bir süresi olmadan iki ülkenin dostluğunu ve kardeşliğini ilan ederek resmi olarak barışın yeniden sağlanmasına yol açan başka uzantılara tabi değildir. Antlaşmaya göre, her bir tarafın, karşı kuvveti tarafından dayatılan herhangi bir antlaşmayı tanımamayı taahhüt ettiğini izah eder, Rus-Türk sınırları kesin olarak kurulmuştur, her iki ülke topraklarında diğerinin topraklarına veya hükümetine karşı eylemlerde bulunmayı kabul etmeyi taahhüt etmemiştir.⁴⁷

Türkiye Dışişleri Bakanı Tefvik Aras ile Romanya temsilcisi Gheorghe Filality arasında yapılan uzun bir görüşmede, Türkiye'nin Sovyetler Birliği ve İngiltere ile olan ilişkileri yönleri ele alındı. Türkiye Dışişleri Bakanı diyordu ki: „Ruslara‘la en yakın bağlarımız var, sadece temsilcileri Sayın Souritch⁴⁸, kaliteli bir insan olduğu için değil, çünkü aynı zamanda Türkler olarak bu dostluğun tartışmasız kazançlarını buluyoruz. Bildiğiniz gibi Rusya, 90 milyondan fazla Hristiyan ve 40 milyon Müslümanı kapsayan bir güçtür, yani onlar (Müslümanlar) dindaşlarımızdır. İki ülke arasında toplumun çıkartıları olmamasını nasıl istiyorsun? Ruslar, yalnızca topraklar elverişli olmadığı için değil, aynı zamanda Müslüman nüfusumuza karşı çok savunmasız oldukları için değil, burada şeyleri damgalamakta herhangi bir zorluk çekemeyeceğimizden, Bolşevik propagandası yapmıyorlar. Dolayısıyla, en iyi uyum içinde yaşıyoruz ve ekonomik ilişkilerimizi en verimli temel üzerine yerleştirmeye çalışıyoruz.”

Daha önce de belirttiğim gibi, Türkiye ile SSCB arasındaki dostane ilişkiler, esas olarak eski Basarabia'nın sorunu yüzünden Romanya-Türkiye ilişkilerini etkiledi.

---

⁴⁶ **Arhivele Militare Române**, fond nr.5418,dosar nr.1151, f.29

⁴⁷ Ionuț Cojocaru, **a.g.e.**, s. 89.

⁴⁸ Yakov Zaharovici Souritz (1882-1952), Sovyet diplomatı. Ankara Büyükelçisi (1923-1934), Berlin (1934-1937) ve Paris (1937-1940).

Özellikle, Romanya-Rusya ilişkileri, 1918'den beri Bolşevikler tarafından siyasi iktidarın ele geçirilmesi ile kötüye gitmiştir. Romanya'yla Basarabia'nın Birliğinin Sovyet hükümeti tarafından kabul edilmemesi, ilişkilerin kötüye gitmesinin başlıca nedeni oldu. Bu sebepten 1918'de diplomatik ilişkiler sona ermişti. Bu vesileyle aynı bildiri açıklamasında, Türkiye Dışişleri Bakanı iddia etti: „Ruslar kimseye hatta size karşı bile saldırgan niyetli değiller. Bükreş'teki bakanımız Bay Duca'nın aracılığıyla Basarabia konusunda hiçbir kısıtlamaya yer olmadığı için bilgilendirme verdim, çünkü Ruslar onun için savaşa girmek arzusunda değiller. Eminim ki erken ya da geç, karşılıklı anlayış ve tavizler yoluyla kabul ederek sonuçlanacağına. Rusların şu anda sadece bir "tuhaflikları"⁴⁹ var ki onlara çok kötü rahatsız ediyor: İngiltere. Bu iki halk arasında mücadele çok eskidir ve bu eğilim her zamankinden daha da akut bir hal alıyor, zira kim Asya'yı hâkim olacaktır.” Tartışılan diplomatik nottan alınan ayrı bir yorumda, Gheorghe Filality, " Dışişleri bakanının *Bolşevik* takma adı ile tınıldığının Rusya için sempatisini doğal olarak buluyor. O, Rusya'da yaşadı ve III. Uluslararası Türk Sosyalistlerin temsilcisi olarak görev yaptı. Bu sebepten Rusya'nın şu andaki hükümdarları için sempatisinden daha doğal bir şey yok.”⁵⁰ Romanya'nın sessiz olması bir çözüm değildi. Türk diplomasisi, Rusların Basarabia'ya karışmayacakları ve SSCB'nin Avrupa'daki, özellikle Balkanlar'daki pasifist politikasını teşvik etmeye çalıştığı düşünülse de, Romen hükümeti Moskova'ya karşı tedbirliğini sürdürdü.

Sert Türk dış politikasıyla ilgili olarak 1927, civarında Romanya'ya karşı her iki tarafın da aktif bir işbirliği vardı. Bu işbirliğinin arzusu, Dışişleri Bakanı Teşvik Rüştü tarafından açıkça dile getiriliyordu. Konstantinopolis konsolosu Vasile M. Anastasiu'nun Romanya'nın yeni Dışişleri bakanı Nicolae Titulescu'ya, Teşvik Rüştü ile konuşmalarındaki, ikili ilişkiler ve Türk siyasetinin bazı yönleri üzerine görüş bildirdi. Teşvik Rüştü Aras, Türkiye'nin Romanya ile en iyi ilişkileri sürdürmek istediğini söyleyerek başladı. „Romanya'nın başında, Cenevre'de tanıştığım arkadaşım Bay Duca'nın Dışişleri Bakanı olarak yer aldığı bir hükümetin olduğunu bilmekten çok

⁴⁹ Burada Fransızca'dan isteksizlik, düşman.

⁵⁰ AMAE, fond 71/1920-1944. Turcia, vol. 1, f. 59-61.

memnunum, dedi. Böylece Duca ile Balkanlar'daki ülkelerimiz ile ilgili politikasını tartıştık ve tartışılan noktaları tamamen kabul ettik. Türkiye, Romanya gibi, Balkan devletleri arasında barış ve yakınlaşma politikası yapıyor ve bu devletlerarasındaki bağları görmekten mutluluk duyuyorum. Bay Duca'nın hükümette olduğu sürece, üzerinde anlaşmaya varıldığımız politikayı uygulamak için, gösterdiğim çabaların yankısını buldum. Bay Duca Dışişleri Bakanlığı'ndan ayrıldıktan sonra, bize karşı tavırlarında bir değişiklik oldu. Bükreş'teki bakanımız daima Romanya ile yakın bir dostluk politikası önerdi; şahsen böyle bir politikanın partizanıyım; İsteklerimizin Bükreş'te beklenen yankıyı bulmadığına dair net bir izlenim vardı. Sonra doğal olarak rezervde kalmaya uygun olduğunu düşündük. Bununla birlikte, politikamın ilkesi değişmedi ve ülkenizle iyi ilişkiler sürdürmek için elimden geleni yaptım. Bununla birlikte benden, ülkemizin menfaatleri veya itibarı konusunda duyarsızlık politikası isteyemezler. Biz, Türkiye Cumhuriyetinin öncüleri, belki de çok hazımsızız, ancak bir şey açıklanmaktadır, unutmamalıyız ki, eski Osmanlı İmparatorluğu ile ortak bir şeyi olmayan yeni bir ülkeye liderlik ediyoruz. Bu aşırı hazımsızlık muhtemelen yeni oluşan ülkelerde kusur, ancak geçici bir etkiye sahiptir. Eski Osmanlı İmparatorluğu ile bugünkü Türkiye Cumhuriyeti arasında sadece hükümet kavramında değil, dış politika ile ilgili her şeyde büyük farklılıklar vardır. Sultanların Eski İmparatorluğu, yabancı güçlerle çatışmalar ya da anlaşmazlıklar üzerine vurgunculuk yaparken, günümüzde Türkiye sadece bu tür dava veya anlaşmazlıklardan yararlanmak istememekle kalmıyor, aynı zamanda dürüstçe iyi ilişkileri olan devletlerarasında ahenk istiyor.”⁵¹

Teşvik Rüştü Bey sonunda şunu hatırlattı: „Sovyet Cumhuriyetlerinin bir arkadaşı olmasına rağmen, Türkler, Bolşeviklere Türk topraklarında herhangi bir komünist propaganda yapılmasına izin vermeyeceğimize. Rusya'nın içişlerimize karışmasını kabul etmiyoruz ve bir Rus büyükelçisi veya bakanı, iç organizasyonumuz hakkında bugüne kadar konuşmadı. Bolşevikler komşu ülkelere karşı propaganda

---

⁵¹A.e., fond 71/1920-1944. Turcia, vol. 58, f. 136-137.

düzenlemesine izin vermeyeceğimize ayrıca siz Romenler emin olunuz.”⁵²

Türk diplomatın güven verici ifadeleri, yalnızca Romen diplomasisi tarafından sadece söylem aşamasındaydı, çünkü Rus-Türk anlaşması, Türklerin daha sonraki bir Rus-Romen sorununa girme hakkını vermedi. Açıkçası, Romanya makamlarının ihtiyatlı tavrı ve şüphesi, Türk garantisine rağmen sona ermedi. Nicolae Titulescu'nun Ion Gh. Duca'ya kesinlikle cevabı verildiğinde, Titulescu böyle ifade etti : „Mektup için teşekkür ederim ve elbette, önceki hükümetlerle olan yakın dostluk ilişkileri sürdürmeye istekli olduğumuzu Türkiye Bakanına iletmenizi arz ediyoruz. Aramızda, Türkiye'nin Bolşeviklerle olan ilişkileri hakkında sahip olduğumuz bilgiler, bugüne kadar Türkiye'nin beyan ettiği bilgilerle biraz farklıdır.” Ayrıca şunu belirtiyor: „Türkiye'nin Bakanı ile konuşacağım, fakat sende tüm dediklerine ikna olacağımdan emin olma.”⁵³

Romen-Türk ilişkilerinin bir başka hassas meselesi Lozan Ticaret Sözleşmesi⁵⁴ ile bağlantılıydı. Konstantinopolis konsolosu Vasile M. Atanasiu'nun 5 Eylül 1927'de Ion Gh. Duca'ya açıkladığı raporundan bu konudaki bilgileri çıkarıyoruz. Türk Bakanı böyle ifade ediyordu: „ Romanya hükümetinin Türkiye'ye yakın ve samimi bir dostlukla ilişkileri devam etmek istediğini öğrenmekten çok mutluyum. Bükreş'ten gelen müteşekkiri iletişimi hükümetteki tüm meslektaşlarımla paylaşmak için ilk fırsattan yararlanacağım. Ancak, sizinle daha önce irtibata geçmemin sebebi, iki tutum arasında bir farklılık hakkında konuşmak olduğunu açıkça belirtmek istiyorum, özellikle Türk Hükümetinin Romanya-Türkiye Ticaret Lozan Konvansiyonunun'daki doğruluğu kanıtlamak arzusuydu. Söylediğim gibi, Bükreş'teki Bakanımız yeni bir ticaret anlaşması yapmak için görüşmelere başlamaya yönelik adımlar attı, ancak bu adımlar takip edilmedi.” Romen diplomasisi, gümrük tarifesi TBMM'de oylanınca yeni bir ticaret anlaşması imzalamaya başlayacağını resmen ilan ettiği için Ticaret Sözleşmesinin feshinin gerekli olmadığını söyledi. Teşvik Rüştü Böylece cevapladı: „Romanya hükümeti, yeni bir ticaret anlaşması imzalamaya yönelik görüşmelere başlamak için

---

⁵² A.e.

⁵³ A.g.e., f. 140.

⁵⁴ Bkz. I. Seftiuc, I, Cârțână, **România și problema Strâmtoirilor**, Editura Științifică, București, 1974.

kesin bir tarih önermedi, bence gümrük tarifesi bu tarihin belirlenmesini engelleyemezdi. Müzakereler belki altı, sekiz ay sürecektir ve bu süre içinde, tabii ki, Romen gümrük tarifesinde oylanacaktır.”⁵⁵

Türkiye Dışişleri Bakanı ayrıca, aynı diplomasi notunda, hükümetinin Boğaz Komitesi hakkındaki görüşlerini dile getirerek şunları ifade etti: „Boğazlar‘da navigasyon özgürlüğü, Lozan Konferansı'na gitmeden önce bile, ulusal tüzüğümüzde yer aldığı temel bir ilkedir. Bu ilkeye saygı duyulmasını istiyoruz, ancak Boğaz Komisyonunun Lozan Konvansiyonu'nda sağlanan haklardan daha fazla üstlenmesine izin veremeyiz.”⁵⁶ Ayrıca, diplomatik raporda toplantıların sıcak bir şekilde yapıldığı belirtildi, tekrar Türkiye Dışişleri Bakanı söz konusu meselelere çözüm bulma konusunda daha fazla çaba göstermiş, dolayısıyla Romanya diplomasisi, Türk Hükümetinin Romanya ile olan dostluk ilişkilerine önem atfettiğinden ikna oluyor.⁵⁷

1.4. ROMANYA, İSTANBUL-ANKARA ARASINDA, ELÇİLİĞİNİN “KRİZİ” NİCOLAE TİULESCU'NUN RÖLÜ VE 1927-1928 YILLARI ARASINDAKİ ROMANYA-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

Yukarıda belirtildiği gibi, Romanya ve Türkiye arasındaki diplomatik ilişkiler 20 Ağustos 1916'da kesildi ve 20 Temmuz 1922'de yeniden başlatıldı. Ancak o zamana kadar Romanya, yeni statüsünün uluslararası alanda tanınmasına konsantre oldu ve 1918-1919 yılları arasında Türkiye ile güç dengesine müdahale etmeyi reddeden, bitişik çıkarlar üzerinde küçük bir ölçüde odaklandı. Bir yandan, hiç kimsenin diğer devletlerin ulusal sorunlarında müdahale etmediği uzun bir dış politika geleneği Bükreş'te gözlemlendi. Öte yandan, Romen Hükümeti, Osmanlı gelenek ve ilkelerinden uzaklaştığı sürece, Türk Cumhuriyet Hareketine dayanışma gösterdi. Daha önce değindiğimiz gibi Ankara'nın Romanya'ya açılması, Türk temsilcilerinin tüm dünyada

⁵⁵ AMAE, fond 71/1920- 1944. Turcia ,vol.58, f.143-145

⁵⁶ A.e.

⁵⁷ A.e.

kötü bir şekilde kabul gördüğüne rağmen, misafirperverliğini gösteren tek devlet Romanya'ydı.⁵⁸

Ankara, Mart 1925'te, Hüseyin Ragıp Baydur'u (Hussein Raghib Bey Romence metinlerde olduğu gibi) Cumhuriyet'in en genç ve en etkili diplomatlarından biri olarak göndermeye karar verdi. Bu genç diplomatın tanımayan Romen yetkililer, İstanbul'daki Romanya diplomasinden doğrudan bilgi talep etmelerini istediler. Raporunda Gheorghe Filality, Türk Hükümetinin her koşulda Ragıp'a güvенеbileceklerini belirtiyor.⁵⁹

Tutarlı bir işbirliği ve dostluk politikası oluşturma konusundaki bazı başarısızlıkların bir nedeni, Bükreş'teki yetkililerin diplomatları İstanbul'dan Cumhuriyet'in yeni başkenti olan Ankara'ya nakletmelerini reddetti. Kemalist otoritelere çok şey ifade edecek bir eylemdi.⁶⁰ Romanya hükümeti, Anadolu platosundaki şehir merkezinin sunduğu istikrarsız koşullardan memnun değildi: altyapı eksikliği (elektrik, kanalizasyon, telefon, radyo, demiryolları, modern yollar) veya diplomatik misyonlar için binalar. Olumsuz iklimin yanı sıra, Ankara'da hastane, lise, kulüp ve kitapçılıktık da yoktu. Türk yetkililer çok kırgın davrandılar ve Romanya'nın neden temsilcilerini başkente devretmediğini anlamaya çalıştılar. Birçok Türk yetkili sembolik önemini ısrar ederken, Romen diplomatları Ankara'nın, İstanbul'la kıyasladıkları zaman, en düşük konforu bile sunmadığını hatırlattılar.

Şüphesiz, bu bir psikolojik etkisidir. İstanbul yüzyıllardır Romen diplomasinin bir odaksal noktası olmuştur. 1877-1878 yılları arasında Romanya Kurtuluş Savaşı'ndan sonra bile, Romanya ve Osmanlı İmparatorluğu arasındaki ilişkiler, büyük sonuçlarla çatışmalardan nadiren etkilenmiştir.⁶¹ Bir noktada, İstanbulun başkente döneceği düşünülmüyordu. Gheorghe Filality, Duka'ya bildiriyor: „Bu nedenle, Ekselanslarınızın

⁵⁸ A.e., fond 71/1920-1944. Turcia, vol. 58, f. 60.

⁵⁹ A.e., f. 84-95

⁶⁰ Florin Anghel, „Romania between Istanbul and Ankara: The beginning of the Alliance in the first decade of the Kemalist Republic”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, 54, 1 (2014), s. 435-450.

⁶¹ A.e., p. 441.

dikkatine bu durumda ne yapılması gerektiğine karar verilmesine gerekli görüyorum ve böylelikle Türk Hükümetinin karşısında narin bir konumda bulamamız şatiyla. Benim inancım, zamanla İstanbul, yeniden başkent olmaya başaracaktır. Fakat şimdi, ülke Mustafa Kemal'in önderliği sürece umudumuz yok, diğer meslektaşlarımıza uymak zorunda kalacağız.”⁶²

İki taraf arasında ve Bükreş'teki Türk misyonunun baskısı altında bulunan Dışişleri Bakanı İon Gheorghe Duca, Türkiye Yüksek Temsilcisi Filality'e Romen Diplomasininin nakli konusunda uygun bir çözüm bulması için resmi ve ayrıntılı bir rapor hazırlamasını istedi. Filality tarafından yazılan metinde, Romanya Dışişleri Bakanı'nın, Anadolu'daki rahatsızlıktan ötürü İstanbul'dan, Ankara'ya gitmeyi reddetmesi konusunda ısrarcı davette bulundu: „Açıkçası, Ankara bugün görüldüğü gibi burada ev sahipliği yapamaz. Neredeyse son kez kaldığımız otel yandı, başka biri açıldı ve burada kalabileceğimiz tek yer gibi görünüyor, yalnız yolcular 5 oda için savaşmak zorundalardır.”⁶³ Ancak, Filality, diplomatik misyonun taşınmasının reddinin konusunda gelecekteki ikili ilişkileri müdahale etmemesinde ısrarcıydı. Raporlardan derin bir şekilde etkilenen Duca, Bükreş'teki Türk diplomasinden anlayış arz etti ve bu konumda bir çözüm bekledi. Romanya haklı tereddüttü, Türk makamlarından ciddi tepkiler aldı: Filality diplomatının resmi gezileri, „konaklama eksikliği” bahanesiyle reddedilirken, Ocak 1926'da Romen Beylikler Birliği vesilesiyle Romanya salonlarında düzenlenen şenliğe hiçbir Türk yetkili katılmadı.⁶⁴ Nicolae Titulescu, Dışişleri Bakanı olarak görev yaptığı ilk dönemde (1927-1928) tarihler atasında Anadolu'ya gerekli transferi bulamadı. Onun çözümü, Vintilă Bratianu başkanlığındaki hükümetten Ankara'ya yeni bir diplomatik misyon için fon elde etmektir. Bu nedenle, Nicolae Titulescu, ikili ilişkileri (Kral Ferdinand'ın Temmuz 1927'de ölümü, geçici hükümet kurulması, Kasım 1927'de Başbakan İon C. Bratianu'nun ölümü) bağlamında çözülmesi gerektiğine inanıyordu.

Ankara'daki makamlar, Kasım 1927'de Iuliu Maniu'nun yeni ulusal hükümetinin

⁶² AMAE, fond 71/1920-1944. Turcia, vol. 1 (1920-1930), f. 51.

⁶³ A.e., fond 71/1920-1944 Turcia, vol. 58, f. 80-81.

⁶⁴ Florin Anghel, a.g.e., s. 442.

kurulmasından sonra bile, Titulescu'nun değiştirilmesi de dahil olmak üzere, kararın sonucunu beklemek için ikna edildi. Bir yıl sonra Kasım 1929'da, Theodor Scortescu, Başbakan tarafından Türkiye Dışişleri Bakanı Tefik Rüştü'ye, Romanya'nın diplomatik temsilciliğini Ankara'ya aktarmak için hazır olduğunu ikna etmek için görevlendirildi. Bu haberi mülayim bir şekilde algılayan Rüştü Aras, "Romanya ve Ankara arasındaki uzun yıllar temas eksikliği, Türk Hükümetini her zaman üzdü ve Cumhuriyet'in gerçek durumunun anlaşılmasını kolaylaştırmadı, dedi."⁶⁵

Temmuz 1927'de Dışişleri Bakanı olarak Nicolae Titulescu göreve başladığında şöyle iddia etti: „Barış, her şeyden önce bir ruh halidir.”⁶⁶ Romanya'nın dış politikası yürürlükteki antlaşmalar yoluyla barışı sağlamak arzusundadır. Kuşkusuz ki, bu diplomatik paradigmadan Haziran 1941'de SSCB ile savaşa kadar sapma olmadı. Nicolae Titulescu, çalışmalarında, ticaret ve güvenlik politikası için gereken Karadeniz boğazını kontrol ettiği Kemalist Türkiye'nin bölgede olası bir stratejik ortak olduğunu düşüncesiyle başladı. Romen diplomatı, Ankara, yakın gelecekte SSCB ve Romanya arasında iyi komşuluk ilişkileri kurmak amacıyla müzakerelere aracılık edecek vizyonunu motive etti.

Türkiye'deki diplomatik temsil meselesi hala tartışılıyor olsa da, yetkili vekil Filality, 30 Kasım 1927 tarihinde Mustafa Kemal'le bir görüşme talep etti. Filality, iki önemli sorunu çözmek için ikili yakınlaşmayı hızlandırma niyetlerini dile getirdi; bunlardan birincisi zaten belirtilmiş olan diplomatik ofisi idi, ikincisi ise, Türk nüfusun Dobruca'dan Anadolu'ya göçü.⁶⁷ Titulescu'nun girişimlerini hoşça karşılayan Mustafa Kemal, Filality'e, Türkiye, Romanya gündemindeki tüm konuları tartışmaya hazır olduğunu söyledi.⁶⁸

---

⁶⁵ A.M.A.E., fond 71/1920-1944 Turcia, vol. 58, f. 80-81

⁶⁶ Nicolae Titulescu, **Documente Diplomatice**, Editura Politică, Bucureşti, 1967, s. 240.

⁶⁷ Bkz: Metin Omer, **În căutarea spațiului identitar: emigrarea turcilor și tătarilor în viziunea elitelor comunității (1878-1940)** ve "The Influence of ATATÜRK'S Reforms on the Turkish Community of Dobrudja", **International Balkan Annual Conference (IBAC), Turkey & Romania, a History of Partnership and Collaboration in the Balkans Book Series** (4), Istanbul, 2016.

⁶⁸ Florin Anghel, **a.g.e.**, s. 444.

Titulescu'nun ilk dış görev süresinin sona ermesi ile Romanya-Türkiye ilişkilerinin gelişim stratejisini kesin işaretlemiştir. SSCB, Lozan Ticari Sözleşmesi ve Romanya'daki Türk topluluklarının durumu hakkında net görüş bildiren diplomatik ofisi krizinin üstesinden gelinmesi ile, bütün bunlar 1928-1929'a kadar ilişkilerin manzarasını hayata geçirdi ve bölgesel ve ikili çıkarları terfi etti. Bükreş ve Ankara tarafından ortaya konan barış ve tarafsızlık kavramları, 1941'deki Avrupa Genel Savaşı'nın başlangıcına kadar iki ülkenin politikasında tehlikeye girene kadar tutarlı kalacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE VE ROMANYA BÖLGESEL DENGE İÇİN ÖNEMLİ AKTÖRLER (1929-1934)

2.1. GÜNEY-DOĞU AVRUPA'DA SİYASAL DURUM

Birinci Dünya Savaşı sonrası ilk on yıl, bazı siyasetçiler ve tarihçilere göre *belle époque* çağrı temsil etmektedir. Gevşeme bir durum vardı; Avrupa kıtasındaki barışın sonuna kadar dayanacağı kanıtımdaydılar. Bu iyimserlik durumundan, 1929'daki ekonomik kriz sırasında derhal ortaya çıkmış olup, hem iç hem de dış dünyadaki tüm gizli çelişkileri vurgulamıştır.

1929-1933 yıllarında yaşanan derin ekonomik krizi, barışa ve büyük güçler arasındaki rekabeti yoğunlaştırdı. Batı demokrasileri arasındaki gerginlikten yararlanarak, barış antlaşmalarının, özellikle de silahsızlanma ile ilgili maddelerin bariz bir şekilde ihlal edildiğini gördükçe güç raporu giderek revizyonist güçlerin lehine hareket etmeye başladı. Berlin'de Romen bakanı Nicolae Petrescu-Comnen, 3 Eylül 1932'de gizli bir raporda, aşağıdakileri şöyle ifade ediyordu: „Almanya, son birkaç yıldır düzenli ordu bütçesini istikrarlı bir şekilde artırdı ve büyük ölçüde gelişmiş olan savaş için muazzam bir potansiyele sahip olduğunu söyledi.” Ayrıca, Almanya'nın sınırlarında, özellikle Doğu sınır bölgelerinde ve özellikle de SSCB ve İskandinav ülkelerin toprakları üzerinde, ”büyük önem taşıyan istihkâm çalışmalarını” ve gerçek bir savaş malzeme endüstrisi, mühimmat, uçaklar, zehirli gazlar vb. “yürüttüğünü ve olduğunu” belirtti. Geçtiğimiz yıllarda Almanya'nın komşularıyla olan ilişkilerinin gelişimini yakından takip eden Romen Bakanı, bu ilişkilerin “bir kriz yaklaşıyor görünüyor gibi”, dedi ve mevcut durumun doğru dikkati artırmak için Bükreş 'te hükümeti uyardı. Comnen'in yaptığı raporunda, Alman politikası, her an dikkatle incelenmesi gerektiğini ve Büyük Savaş'taki eski Müttefiklerin benzersiz cephesini korumak için gereken yeni bir felakete karşı ciddi ciddi güvence oluşturuyor gibi görünüyor.¹ Almanya örneğini takiben İtalya'nın,

¹ ”ANIC, fond Casa Regală”, dosar 125/1932, fila 4-8, Haz. Ioan Scurtu, **Istoria Romanilor**

Macaristan'ının ve Bulgaristan'ının desteğini alarak, barış antlaşmalarının öngördüğü yasaklara rağmen orduyu yeniden örgütlemek için gerekli önlemleri almışlardır. İki ülkenin başkentlerindeki bakanların raporlarından görülebileceği üzere, o zaman içerisinde Macaristan ve Bulgaristan hükümetleri kendi toprak konumunda düzeltmelerini başarılarına başvurabilecekleri yalnızca İtalya ve Almanya hakkındaki dış politikalarını destekliyordular. Aynı zamanda aşırı silahlanma çabaları da Moskova hükümeti tarafından yapıldı. Barış zamanında, 1920'lerin sonunda Romanya ve Polonya'dan askeri uzmanlar, Kızıl Ordu'da silahaltında olan 650.000 kişiyi bulunduğunu; bunların arasında 50.000 subay ve 120.000 astsubay olduğunu ifade ettiler.²

Özellikle Almanya ve SSCB arasında coğrafik olarak bulunan küçük ve orta büyüklükteki devletlerin belirsizlik ve güvensizlik duyguları, büyük Batılı güçlerin ve her şeyden önce Fransa'nın "yumuşak" hale getirmek amacı ile ve "dünyada barış ve güvenlik" sağlayabilme becerilerine olan güvenini yeniden kazanmak için, çok sayıda diplomatik eylemleri başlatmalarını sağladılar. 1927'de ABD'nin savaşa girmesinin onuncu yıldönümünde Aristide Briand, ABD Dışişleri Sekreteri Frank Kellogg'la Fransa ve ABD arasında kalıcı bir antlaşma imzalanması için temasta bulundu. Briand'ın girişimi, Fransa için bir garanti alma ihtiyacını yansıtmakla birlikte, aynı zamanda uluslararası barış ve güvenlik için önemli bir kazancı teşkil etmektedir. Washington hükümeti Fransız girişimiyle ilgileniyordu, ancak ABD ve Fransa'nın tüm dünyaya önereceği ve Milletler Cemiyeti ile ilgisi olmayan, çok taraflı bir savaş-reddini paktı daha yararlı buluyorlardı. Amerikan önerisi, tüm diğer iki taraflı, çok taraflı, teminatlı anlaşmaların ve Milletler Cemiyeti prestijine tehlike oluşturabilirdi.³

Bu anlaşma, Bükreş'teki diplomasinin ilgisini çekti, ancak büyük güçler tarafından uluslararası önemli meselelerle ilgilenme şeklinde dikkat çekti. San Remo'daki buluşmada, Ion Gh. Duca, Nicolae Titulescu'ya "prensip olarak Briand-

---

România întregită (1918-1940), vol. 8, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2003, s. 463.

² **Istoria Românilor**, vol 8., s. 464.

³ Valentin Ciorbea, **Din Istoria secolului XX**, vol. 1., 1918-1939, Ed. Ex Ponto, Constanţa, 2006, s. 399-401.

Kellogg anlaşmasına uymaya hazırız", diye ifade etti. Bükreş'teki çekinceler, Milletler Cemiyeti'nin statüsü, yapılan antlaşmalar ve taahhütlerin yanı sıra komşularla olan ilişkileri de göz önüne getirdi.⁴ Romen yetkililer, "barışçıl ittifaklar ve meşru savunmayı barışçıl ifadelerle barışçıl bildirgelerle telafi edilemez " sözlerini eklediler.⁵

27 Ağustos 1928 tarihinde Amerika Birleşik Devletler, Fransa, Almanya, İngiltere, İtalya, Japonya, Belçika, Polonya ve Çekoslovakya, Briand-Kellogg Anlaşması olarak bilinen Savaş Feragat Anlaşması'nı imzaladılar. Uluslararası anlaşmazlıkların çözümü için savaş kullanımını kınadılar ve karşılıklı ilişkilerde bu politika aracından vazgeçtiler. Sözleşme, bir tarafın husumet suçundan dolayı müeyyide cezası vermezdi ve oldukça sembolik bir karaktere ve ahlaki bir değere sahiptir. 4 Eylül 1928'de Romanya da katılım kararını sundu ve 27 Ocak 1929'da Romen Parlamentosu antlaşmayı onayladı. Briand-Kellogg Paktı'nı imzaladıktan sonra Romanya, derhal yürürlüğe girmesi için harekete geçti. Bu SSCB ile ilişkileri geliştirmek için bir fırsattı ve kaçırılmaması gereken bir şeydi. Mart-Nisan aylarında Romen-Sovyet görüşmeleri Viyana'da gerçekleşti ve olumlu sonuç alınmadı. Romen Hükümet heyeti, SSCB tarafından Basarabia'nın, Romanya ile olan tanınmış müzakerelerinin başlamasını şart koşarken, Kremlin temsilcileri ters üzerinde bulundular: öncelikle Beraberler konusunu bir plebisit yoluyla çözdükten sonra diğer konuları ele almaktı.⁶ Başlangıçta SSCB Briand-Kellogg Anlaşmasını kınadı; ardından, 29 Aralık 1928'de Maksim Litvinov, komşu hükümetlere Doğu Avrupa için geçerli fakat bağımsız bir protokolü sağlamasını önerdi. Protokol 4 Şubat 1929'da kesinleşti ve 9 Şubat 1929'da Moskova'da imzalandı. Romanya, Moskova'da imzalanan Protokolünü güvenlik için yararlı bir eylem olarak görüyordu. Milletvekilleri Meclisi'nde, Briand-Kellogg Paktı ve Moskova'daki Protokolü, uyuşmazlıkların çözümünde savaşı iptal etmek amacıyla uygar halklar arasındaki barışın sağlanması mücadelesinde dünya çapında bir olay olarak görülüyordu. Romen Hükümeti, Moskova'daki Protokolü SSCB ile iyi bir komşuluk rejimi kurmanın öncüsü olarak gördü; bu durum, Romanya'nın güvenliğini güçlendirmeye

⁴ **Istoria Romanilor**, s. 464.

⁵ "ANIC, fond Convenții", dosar P.4, **Istoria Romanilor**, s. 460.

⁶ **A.e.**, s. 462.

yardımcı olacak bir Romen-Sovyet saldırmamasıyla eylemiyle güçlendirilmesi gereken bir iklimdi.⁷

Avrupa'daki ana güçlerin Balkanlara olan konumu, net farklıydı, bu güçlerin çıkarları ve hırsları tarafından belirleniyordu. Locarno antlaşmalarının Ekim 1925'te sonuçlanması, iki dünya savaşı arasındaki dönemin tarihinde önemli bir olaydı.⁸ Bölgelerin statüsünün korunması için ayakta duran Fransa'nın vazgeçilmez bir anıydı, revizyonist olmayan politikasının ana hedefini gerçekleştirmek için yeni yöntemler geliştirdi. Almanya, revizyonist politikasını gerçekleştirmek için gelişen durumu da kullandı. Birleşik Krallık aynı zamanda barışçıl yollarla revizyonist bir politikaya "kaymıştı" ve taraflar arasında serbest anlaşma fikrini teşvik ediyordu. İtalya, Birleşik Krallık beraberinde Locarno anlaşmalarından faydalanarak, Orta Avrupa ve Balkanlar'daki tesirlerini genişletmek ve derinleştirmek için yeni şartlardan yararlandı.⁹

Balkanlar'da bu garanti sözleşmesi yeni ve karmaşık konulara yol açıyordu. Ayrıca, 16 Nisan 1922'de Rapallo Antlaşması ile oluşturulan Alman-Sovyet ilişkilerini aksatmak için İngiltere ve Fransa'da bazı siyasi çevrelerin niyetini ekleyebilir ve bir anti-Sovyet cephesi organize edebilirdi. Bu mümkün değildi, çünkü 24 Nisan 1926'da Almanya, Berlin'de SSCB ile iki devlet arasındaki bağlar sabit kalması üzere yeni bir antlaşma imzaladı.

Toprak statüsünün korunmasıyla ilgilenen büyük güç Fransa, sırayla garantili bir devlet haline geldi. Ekim 1925'te Locarno'da Ren sınırlıların garantileyen anlaşmalarını imzalayan Birleşik Krallık ve İtalya, mantıksal olarak Avrupa siyasetinde ve dolaylı olarak Balkanlar'da artan tesire sahip olacaktı. Bu süre zarfında, Balkan ülkeleri, bir şekilde tehdit altında olduklarını hissederek, güvenlik ihtiyaçlarına karşılık gelen eylemlere yönelik kendi inisiyatiflerin almak istediler.

---

⁷ A.e.

⁸ Locarno Konferansı 5-6 Ekim 1925 tarihleri arasında Almanya, Belçika, İngiltere, Fransa ve İtalya arasındaki Renan Güvenlik Paktı olan temel konu Birleşik Krallık, Fransa, Almanya, İtalya, Belçika, Çek Cumhuriyeti ve Polonya arasında gerçekleştirildi. Locarno fasılı, "Locarno Oriental" veya "Locarno Balkanik" projelerine yol açarak Güneydoğu Avrupa diplomasisinin ilgisini çekti.

⁹ Eliza Campus, „Tratatete de la Locarno și semnificația lor în crearea unui Locarno Balcanic”, **Studii**, 1/1968, s. 103-115.

Ekim 1925'te, Locarno antlaşmaları imzalandıktan sonra ve Orta ve Doğu Avrupa'da kaygı ve güvenlik eksikliği ortaya çıktığında, bölgedeki Fransız tesirini azaltma eğilimleri giderek şekilleniyordu. İngiltere, Yunanistan Dışişleri Bakanı Rentis'in, Milletler Cemiyeti bünyesinde zorunlu hakemlik ve ardından bir garanti antlaşması ile ilgili iyi fikrini değerlendirdi ve Balkan ülkelerine de teşvik etti. Fransa, Austin Chamberlain'ın İngiltere'nin Atina'ya olan baskısını düşündüğü girişime karşı çıktı. Romen diplomatı Langa Râşcanu, Balkan projesi ile ilgili büyük güçler arasındaki gerginliği ortaya çıkararak böyle ifade etti: „İşte küçük, ikinci sınıf devletlerin kaderi, büyük güç temsilcilerinin oyunu.”¹⁰

Balkan politikasıyla ilgili Romanya-Türkiye ilişkilerinde, Romen diplomatın belirttiği gibi, "büyük güçlerin oyununda" Türkiye'nin rolünü, katılımını ve aktifleştiği kalitesini de belirlemek gerekiyor. Son on yılın tarih yazımında, Türkiye'nin uluslararası ilişkiler alanında orta derecede bir güç olarak rolü tartışılmıştır. William Hale, Türkiye'nin örneğinin, orta büyüklükteki devletlerin son 200 yılda uluslararası değişime nasıl tepki gösterdiklerine dair bazı göstergeler sağlayabileceğini belirtiyor.¹¹ Baskın Oran, Türkiye'yi 20. yüzyılda uluslararası ilişkiler bağlamında orta bir güç olarak görüyor.¹²

Her ikisi de kanıtları, orta güçlerin klasik tanımına ve nüfus, ekonomik kaynaklar, askeri potansiyel gibi göstergeler üzerindeki belirlemelerine dayanmaktadır. Orta güçler, büyük güçlerinin ele geçirme eğilimlerinden zıtlık belirlemektelerdir; orta devletlerin gücü, büyük güçlerin gücü ile mukayesedir. Bir başka deyişle, orta büyüklükteki devletler, büyük devletlerin baskısına direnme yeteneğine ve bazen coğrafi olarak uygunsu, küçük devletlerin coğrafi olarak uygunsu, etkilemektir.¹³ Böylece, savaşlar öncesi dönemde, sınırlı imkânları olan bir ülke, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti, büyük güçlerin direnişine karşı koyarak gücünü yoğunlaştırılmış hale getirmeyi başardı. İki savaş arasındaki dönemde Ankara, Balkan stratejisi geliştirmede nispeten başarılı oldu. 1930'lu yılların ilk

¹⁰ A.M.A.E, fond Înțelegera Balcanică, raport 1.860/7 Kasım 1925 Atina elçiliği, Langa Râşcanu tarafından imzalandı, Eliza campus, a.g.e., s. 26.

¹¹ William Hale, **Turkish Foreign Policy, 1774-2000**, London, 2002.

¹² Baskın Oran, (ed.), **Türk Dış Politikası**, İstanbul, 2000.

¹³ Baskın Oran, a.g.e., s. 30, Willia Hale, a.g.e., s. 1-2.

yarısında Türkiye'nin Balkanlar'daki rolü orta büyüklükteki devletlerin eyleminin ideal bir örneğidir.¹⁴ Balkanlar'daki durum, devletlerarasında koalisyonların kurulmasını destekledi. Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya, Bulgaristan, Arnavutluk ve Romanya'nın ortak sınırları vardı. Arnavutluk dışındaki Balkanlar'da, iktidar ekonomik ya da coğrafi olarak küçük devletlerarasında eşit ya da çok dağıtıcıydı. Türkiye, oldukça geniş topraklara sahip tek "Balkan" devletidir. Üçüncüsü, 1930'lu yılların ilk yarısında bölgede belirleyici bir etki yapacak bir güç yoktu. Aslında, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, yarımadada, 1929 yılındaki ekonomik krizinin derinleştiği bir güç boşluğu vardı. Türkiye, diğer Balkan ülkeleriyle kıyaslandığında, diplomatik gücünden dolayı, bölgede orta bir güç olarak hareket etmek için en büyük potansiyele sahiptir.¹⁵ Türkiye, diplomatik yaklaşımlarını başlatırken diğer ulusları birlikte çalışmayı planladığı için Balkanlar'da bir koalisyon kurmaya ikna edebildi.¹⁶

Bu nedenle Balkanlar'da çoğunlukla, bu bölgenin devletlerini birbirine karşı kışkırtan, büyük güçlerin menfaatleri siyasi atmosferi etkiliyordu. Öte yandan, Locarno tipi bir pakta organize konusundaki Balkan devletleri arasında menfaat çatışmaları mevcuttu ve Yunan-Yugoslav ya da Yunan-Türk sorunları tekrar çözümlenemedi. Bununla birlikte, Balkan bölgesinin güvenliğini güçlendirme fikri giderek belirginleşti ve gerekli oldu ve adım adım ilerleyerek yeni örgütsel biçimler haline geldi.¹⁷

2.2. ROMEN-TÜRK İLİŞKİLER VE BALKAN DEVLETLERİN ARASINDA DİPLOMATİK FAALİYETLER

1925 yılı sonunda, Türkiye bu Balkan güvenliği sorununa dikkat etmek zorunda kaldı. Yeni Türkiye Cumhuriyeti, Musul meselesinde Yunanistan ve Bulgaristan'ın tarafsızlığını sağlamak için saldırmazlık antlaşması ihtiyaç duyuyordu.

¹⁴ Dilek Barlas, "Turkish Diplomacy in the Balkans and the Mediterranean, Opportunities and limits for Middle-power Activism in the late 1930", **Journal of Contemporary History**, SAGE Publications, 2005, s. 443.

¹⁵ Cumhuriyet önderliğinde kabul edilen Osmanlı diplomatik mirasından kaynaklanan güç. Prestijli olmasına rağmen diplomatik potansiyel, Balkanlar'da 400 yıllık Osmanlı varlığı da dâhil olmak üzere Türkiye'nin çabalarını etkiliyor. Dilek, Barlas, **a.g.e.**, s. 449.

¹⁶ **A.e.**

¹⁷ Eliza Campus, **Întelegerea Balcanică**, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1972, s. 27.

Öte yandan, Türkiye, Chamberlain ile Mussolini arasındaki Rapallo'da yapılan görüşmeler sonrasında, sona eren İngiltere-İtalya anlaşmasından endişe duyuyordu. Ayrıca, Türkiye Milletler Cemiyeti'ne üye değildi ve Birleşik Krallık ile anlaşmazlık içindeydi; Fransa ile anlaşmıyordu ve faşist İtalyan genişleme eğilimine dikkat ediyordu. Ayrıca, SSCB ile samimi ilişkide olan tek Güneydoğu Avrupa devletiydi.¹⁸ Birinci bölümde, Romanya ile SSCB arasındaki iyi komşuluk ilişkilerinin kurulması için Türkiye tarafından bu kapsamda yapılan çalışmaları sundum.

Teşvik Rüştü Aras, siyasi ihtiyaçlarla motive edilen bu ortamda Belgrad'ta ziyarette bulundu. Bu ziyaretin olumlu sonuçları oldu ve Yunanistan ile Yugoslavya arasındaki gerginliğin berraklaştırdı. Özellikle, Kasım 1925'te Yunan hükümeti Milletler Cemiyeti'ne bir Balkan anlaşması ile hemfikir olduklarını açıkladı, Atina'daki Yugoslav Bakanı Gavriloviç Amiral Hagikyricos'a, Belgrad'ın yalnızca Yunanistan ile ittifak anlaşmasını yenilemek için müzakereleri sürdürme kararı aldığına dair bilgi vermişti. Daha sonra Yugoslav Dışişleri Bakanı Ninciç, Balkan Anlaşması'nın uygulanması konusunda da aynı görüşü paylaşacağını söyledi.¹⁹ Atina'daki Romen temsilcisinin ilettiği bilgiye göre, Gavriloviç, Yunanistan Dışişleri Bakanı Rufos'a "Yugoslavya bir Balkan Anlaşması'nın sonuçlandırılmasını istiyor" dedi²⁰ ve "Locarno anlaşmalarına benzer anlaşmaların sonuçlandırılmasına en kısa zamanda ulaşmak için hazırlıklara başlamasının gerektiğini düşünüyorlardı".²¹

Bildiri Atina da iyi bir şekilde kabul edildi ve basın da Gavriloviç'in açıklamasını aynı anda yayınladı, ancak Nichic yönetimindeki Yugoslav "Vreme" adlı yayınında şu sözlerle ifade edildi: "Balkan anlaşmasının imzalanması için Yunan Yugoslav acele görüşmelerindeki bilgiler asılsızdırlar."²² "Gavriloviç, yalnızca prensip olarak sözleşmeye karşı olmadığımızı söyledi, ancak devam etmeden önce, Yunanlılarla aramızdaki tüm meselelerin çözülmesi gerektiğini ayrıca belirttiği, tespit

---

¹⁸ Constantin Iordan-Sima, **La Turquie Kemaliste et L'idee du Pacte Balcanique dans les annees 1925-1926**, IX Türk Tarih Kongresi'nden ayrıbasım, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1989, s. 2006.

¹⁹ A.M.A.E, fond Înțelegera Balcanică, raport 87/9 Ocak 1926, Atina elçiliği, Langa Râșcanu tarafından imzalandı, Eliza campus, a.g.e., s. 28-29.

²⁰ A.e., raport 127/16 Ocak, 1926, Atina elçiliği, Langa Râșcanu tarafından imzalandı, Eliza campus, a.g.e., s. 29.

²¹ A.e.

²² A.e.

edildi.”²³ Bu ifadelerin ardındaki gerginlik çok kuvvetli idi. Muhtemelen Tefvik Rüştü Aras'ın ısrarlı müdahalesi nedeniyle Belgrad, ilkesel olarak Balkan Anlaşmasını gerçekleştirilmesinde karar vermiştir.²⁴ Bu olay Atina'daki İngiliz bakanı Milne Cheetham'ın Ocak 1926 başlarında “Tefvik Rüştü Aras'ın Ninciç'i bir Sırp-Yunan antlaşması fikrinden uzaklaşmaya ikna ettiklerini iddia eden ifadesi ile de bir Balkan antlaşması istemesi doğrulanmaktadır.” Böylece, İngiliz diplomatı, Yugoslavya'nın yeni pozisyonundan ve Türkiye'nin müdahalesinin olumlu sonucuna vardığı üzüntüyü dile getirdi. Langa Râşcanu ile bu konuları tartıştığı İngiliz diplomatı ne Türkiye ne de Romanya Balkan ülkeleri olmadığına ikna etmek arzusundaydı ve dolayısıyla bu Avrupa bölgesindeki sorunlarla ilgili endişelenmelerini gerekli olmadığını belirtti. Aşırı bir şekilde etkilenen Romanya temsilcisi, yaptığı raporda şu sonuca vardı:” büyük güçlerin bencil politikası gerçekten üzücüdür.”²⁵ Sadece iki ay önce İngiltere'nin bir Balkan Anlaşmasını savunmuştu. Ancak Türkiye, Musul sorunu yaşadığında Birleşik Krallık Hükümeti önceki önerisini terk etmek gerektiğini düşünmüştü.

Bu arada, Balkan saldırmazlık antlaşması yapma arzusu süren Atina'da, büyük güçlerin tarafından devamlı ve çelişkili müdahaleleri, Yunan hükümetinin bazı çekinceleri üretti edilmişti. Böylece, Fransa temsilcisi Blondel, Rufos'la yapılan bir konuşmada, Yugoslavya'yla olan anlaşmazlıkların giderilmesi ve Balkan Antlaşmasının bir an önce bitirilmesi konusunda ısrarcı oldu. Aynı zamanda Milne Cheetham, Türkiye'nin Asya'daki bir güç olması nedeniyle sözü edilen antlaşmaya dâhil edilmemesini ısrarla vurguladı. Ayrıca, "Times" gazetesi, Türkiye'yi Balkan Anlaşmasından kaldırmak için daha ince bir propaganda yapıyordu ve diğerleri arasında Rus Dışişleri Bakanı Cicerin'in bir işbirlikçisi olarak sunuyordu.

12 Şubat 1926'da, Ankara'dan gelen Türk temsilcisi, Hüseyin Ragıp Bey, bu arada Bükreş'e döndü ve İ.G. Duca'ya Balkan Antlaşması'nın örgütlenmesi ile bağlantılı olarak hükümetinin önerdiği koşulları tanıtıyordu. Bu önerilerin içeriği esas olarak dört noktada özetlenmektedir: müzakereleri acele etmemek, Yugoslavya

---

²³ A.e.

²⁴ Eliza Campus, a.g.e., s. 29.

²⁵ AMAE, fond Înțelegera Balcanică, raport f.n. 17 Ocak 1926, Atina elçiliği, Langa Râşcanu tarafından imzalandı.

antlaşmanın düzenlenmesinde üstünlük kullanmalıdır, çünkü komşularıyla en çok sorunların çözecek durumdaydı, herhangi bir devreden soyutlanmamak, altı Balkan ülkeleri tamamı katılmakla yükümlü olacak, antlaşma bir kimseye karşı çıkmayacak ve her ülkenin üstünlüğünün tanıyacaktır.²⁶

Mart 1927'de bu teorik tartışmalar somut şekilli almaya başladı. Türkiye Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras, Balkan Paktı ile ilgili görüşmelere resmen başladı. Romanya temsilcisi Türk devlet adamının böyle ifade ediyordu: "Romanya, Yugoslavya, Yunanistan, Türkiye ve Bulgaristan'ın bulunduğu Balkan İtilaflarının ikna olmuş bir partizanıdır."²⁷ Böylece Rüştü Aras, antlaşmanın iki şart altında olacağını belirtti: herhangi bir büyük güç tarafından himaye edilmemek ve hiçi birisine karşı çıkılmamak. Bu koşullar gerekli ortamı oluşturdu ve Türkiye Dışişleri Bakanı tarafından önerilen içeriğin "Balkanlar Balkanlılarıdır" sloganıyla özetlendiği gelecekteki antlaşmanın temelini çizdi."²⁸

1927 yılının ikinci bölümünde de, görüşmelerin yanı sıra, antlaşmanın bütün Balkan devletleri için yararlı biçimlerle gerçekleştirilmesi yararlı bir çözüm bulma arzusunu gösteren öneriler devam etti. Mesela bu konudaki Romen meslektaşına ve genel olarak Türk basınına Yunanistan'ın Türkiye'deki temsilcisi Tsanados, görüşlerini belirledi. Balkan Antlaşmasının yapılması arzusu Yunanistan'da sadece siyasi bir araç olmasının ötesinde, Balkan ülkelerinin ekonomik çıkarlarını geliştirmeye de hizmet edeceği düşüncesindeydi. Bu noktaya kadar olan zorluklar çözülmemiş gibi görünmüyordu. Yetkili, Yugoslavya ile arasındaki anlaşmazlığın yakında çözüm bulacağına ve Yunan-Bulgar sorunların bekleyişi sona ereceğine inanıyordu. Türkiye Dışişleri Bakanı, Antlaşmanın oluşturulması için pratik bir formül bulmaya ve aynı şekilde meşgul ve hevesliydi. Romanya temsilcisine: "Balkan anlayışına müthiş bir savunma grubun kuruluşu uzun zaman tüm barışı sağlayacağını" tekrarladı.²⁹ Aslında, aynı düşünceyi dile getiren Türk gazeteleri, Balkan Antlaşmasına uygun bir kampanya yürütmeye devam ediyorlardı. Bükreş'e basının havasında değinen Romen temsilci, 13 Temmuz 1927 tarihinde, Genel Yayın

²⁶ Constantin Iordan-Sima, **a.g.e.**, s. 2013.

²⁷ AMAE, fond Înțelegera Balcanică, raport 440/4 Mart 1927, Eliza Campus, s. 40.

²⁸ **A.e.**

²⁹ **A.e.** raport 1 576/10 Haziran 1927, İstanbul Elçiliği, imzasız, Eliza Campus, s. 44.

Yönetmeni Mahmut tarafından imzalanan "Milliyet" gazetesinin yazısında, Balkan anlaşmasının uygulanması gereğini bildirdi.³⁰

Romanya'nın öz isteklerini ve Balkan Anlaşması arzusunu göz önüne alındığında, Ağustos 1927 sonlarına doğru, Romanya hükümeti “Türkiye ile ilişkileri daha yakından ve samimi bir dostluk haline getirmek”, arzusunu ifade etti. Birinci bölümde, iki ülke arasındaki ilişkileri biraz etkileyen konular ele alındı. Romanya diplomatı V. Anastasiu ve Rüştü Aras arasındaki konuşma açık ve samimi idi ancak, Türk devlet adamı, IG Duca'nın dışişleri bakanı olduğu zamanın aksine, son iki yıldır Türkiye, hükümet tarafından Balkan politikası konularında güncel tutulmadı ve bu durum Ankara'daki hükümeti rahatsız etti, dedi.³¹ Türkiye, bu anlaşmanın gerçekleşmesini umarak tüm yarımadalar ile benzer ilişkiler kurmak istedi.

Tevfik Rüştü Aras, erken ya da geç bir Balkan Anlaşması kurma olasılığına olan mutlak emin olduğunu ifade etti. 1928 yılına kadar, bazı Balkan ülkelerinde bulunan tüm hüsnüniyetleriyle anlaşmanın ilerlemesi pek yapılmadı. Yunanistan dışişleri bakanı Mihalacopoulos ümitsiz gibi görünüyordu. 9 Ocak 1928'de “her zaman konuşulan Locarno Balcanic var olma noktasını bulamıyor, Balkanlar'daki durumun Batı'da Locarno antlaşmasıyla netleştirilen durumdan tamamen farklı” olduğunu belirtti.³²

Küresel ekonomik krizin ardından ve değişimci tehlike bağlamında, Balkanlar'da, Balkan Anlaşması ile ilgili hiçbir şey somutlaşmadı. Bazı devletlerin ikili ilişkilerinde iyileşmeler olmasına rağmen, devletlerarasındaki ilişkilerde halen şüphe ve güvensizlik hali bulunmaktadır. Bazı devletlerin ikili ilişkilerinde ilerleme olmasına rağmen, devletler arasındaki ilişkilerde halen şüphe ve güvensizlik hali bulunmaktadır. Bu belirsizlik ortamında, Almanya'nın Avusturya'ya egemen olma eğilimi, Avrupa'nın bölgesel ve adli düzenini etkileyecek sebepten, Küçük Devletler Arasında Sözleşme³³ 21 Mayıs 1929'da Belgrad'da Uzlaşma, Tahkim ve Yargı Karar

³⁰ Eliza Campus, **a.g.e.**, s. 44.

³¹ **A.e.**, s. 46.

³² **AMAE**, fond Înțelegera Balcanică, dosar 11, raport 73/9 Ocak 1928, Atina elçiliği, Langa Râșcanu tarafından imzalandı.

³³ Orta Avrupa Devletleri Birliği, Romanya, Yugoslavya ve Çekoslovakya'da Haziran 1921'de savunma ve anti-revizyonist amaçla kuruldu ve bölge statüsünü Milletler Cemiyetinin uyuşumuna uygun olarak savunuyordu.

Yasasını imzaladılar.³⁴ Bu olay Balkanlar'da da yankılandı. Balkan ile alakalı Küçük Devletler Arasında Sözleşmesinde iki devlet daha dahildi ve bu durum Balkanlar'a uzatılmış olabilirdi. Bu tahkim sözleşmesine dayanarak, Balkan devletleri arasında yakınlık ve dostluk politikası elde edilebilirdi. Alman genişlemesi tehlikesine ek olarak, Roma'nın dış politikası Yugoslavya'yı tehdit ediyordu ve izolasyonunu tercih ediyordu; diğer yandan da Yunanistan ve Türkiye'yi dolaylı olarak tehdit ediyordu.

Tekrar 1929 yılın sonbaharında Türkiye tarafından ilginç bir öneri edildi. Türkiye ile Romanya arasındaki ilişkilerin önemli ölçüde gelişmesiyle birlikte, özellikle bir Romen komisyonu yeni bir ticaret anlaşması imzalamak üzere İstanbul'a geldiğinde, Tevfik Rüştü Aras doğal olarak ilk Romanya'ya Balkan Locarno için yeni bir çözüm bulduğunu teşhir etti. Zaten, Romen hükümetinin Ankara'daki elçiliği için bir bina inşa etmeye karar vererek iki ülke arasındaki ilişkileri daha da sıkılaştırdı. Türkiye Dışişleri Bakanıyla yapılan görüşmeler, Yunan-Türk anlaşmazlıkları ve Boğazlar meselesiyle devam eden SSCB ile ilişkileri ortaya koyarak başlatıldı. Ankara'daki geçici meselelerden sorumlu Theodor Scortzescu'nun Romanya Dışişleri Bakanı George G. Mironescu'nun, Tevfik Rüştü'nun tarafından kabulü ile ilişkin olarak tam metni yazıyoruz:

No. 1 227

12

Kasım 1929, Ankara

Gizli

Sayın Bakanım,

Sayın Başkonsolos Ionescu ile birlikte, Tevfik Ruştü-Bey tarafından kabul edildik ve kendilerine Romanya hükümetinin Ankara'daki elçiliği için bir bina inşa etmeyi kararlaştırdıklarını ilettim ve Ekselanslarınıza bildirmekten onur duyuyorum.

Dışişleri Bakanı, bu haberi memnuniyetle karşıladı; "Romanya'nın uzun yıllardır Ankara ile temas kurmaması her zaman Türk

---

³⁴ Eliza Campus, **The Little Entente and the Balkan Alliance**, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1978, s. 29-31.

hükümetini üzdü ve Romanya hükümetini Türkiye Cumhuriyeti'nin gerçek durumunu anlamaya çalışmasını hafifletmedi.”

Ardından konuşma sırasında Rusya hakkında konuşurken Tevfik Rüştü-Bey şunları söyledi:

“Dev Slav ile komşuluğumuz, ulusal savunmamızın bütçesinde muazzam bir ekonomiyi temsil eden bir dostluk olan Türk-Rus dostluğunu yeterince açıklıyor. Bir an için, bizimle Rusya arasında hayırsever bir his olmadığını düşünelim: Doğudaki sınırda ne kadar pahalı önlem almamak zorunda kaldığımız anlaşılır!

Başka yerde yerleşmiş mevcut ordumuzu hareket ettirmeyerek, bir Sovyet tehdidiyle başa çıkmak için kadromuzu artırmalıyız. Bu, bütçemize önemli bir yük demek; yoksa fakiriz ve bu talep edilemez.

Bunun yerine, bazı güçler bizi Rusya'dan ayırmak için gereksiz çabalar sarf ederlerse, bu değişmeyen durumla uyumlu çalışan Türk-Rus dostluğunun gerekliliğini teyit ederek, Doğu Avrupa'da barışı sağlamak için çalışmalarıdır. Litvinov Antlaşmasına önem vermedikleri için üzülüyorum; kendisinin bir başlangıç noktası olarak görülmesi ve diğer ülkelerin kendisine katılmasını görmekten mutluluk duyuyor olmalıydım.

Bu konuda Bay Benes'le konuştum. Türkiye gibi Çekoslovakya'da Rusya ile herhangi bir anlaşmazlık bulunmuyor; Çekoslovakya'nın Litvinov Antlaşmasına katılımı bu anlaşmayı daha geniş bir anlam ifade etmiş olacaktı ve Çekoslovakya tarafından verilen örnek diğer devletler tarafından takip edilebilirdi. Litvinov Antlaşmasını kendisini yalnızca Rusya ile ittifak içinde olan devletlerle sınırlanmayacak kadar dar bir anlam taşımamasını istedim.

Anlaşma, yeni eklemelerle Doğu'da barışı güvence altına almak için bir Locarno'nun büyüklüğünü sürebilirdi. Bir Romen-Rus savaşının endişesini ortadan kaldırarak, Romanya sınırlarının güvenliğini arttıran ve böylece müttefiklerinizin gözünde bile önem kazanan

Litvinov Antlaşmasının güçlendirilmesinde işbirliği yapma konusundaki her türlü ilginize sahipsiniz.

Rusya'yla olan dostluğumuz bizi Panславizm'in teşvik edeceğimiz anlamına gelmez. Panславizm, Türkiye'nin menfaatlerine aykırıdır. İstedığımız sınırların mevcut durumunu Balkanlar'da korumak; ancak Balkanlar'daki barış, Doğu Avrupa ve Doğu Akdeniz'in durumu ile yakından bağlantılıdır. Bu, paradoksal görünebileceği kadar doğrudur; eğer Büyük Güçler Yunanistan'a saldırırsa, bizim menfaatimiz onu savunmak olacaktır; Büyük Güçleri değil, Yunanlılarla komşu olmayı tercih ediyoruz.

Bununla birlikte, Yunanlıların bize karşı tutumunun bizi çok rahatsız ettiğini söylemek zorundayım. Bay Venizelosu iyi niyetli bildiğim için ondan bahsetmiyorum. Fakat Atina basınının şiddetli kampanyasıyla canlanan Yunan kamuoyu, intikam fikrine hükmettiler. Belgrad'da " Tarigrad"³⁵ ni hayal eden bazı insanlar olduğunu biliyorum. Fakat yayılmayacak kadar saçmalık varsa, Yunanistan'da tehlikeli bir takıntı haline geldi. Yunanlılar öylesine müthişler ve düzeltilemiyorlar ki, komşuluklarından kurtulmak için Bulgarların Ege Denizi'ne inmelerine izin vermek zorunda olmayız, diye merak ediyorum! "

Dışişleri Bakanı, Yunanlıların yeni ve korkunç bir tehdit haline getirdikten sonra; onları etkilemek için öfkeli bir tonla şunları söyledi: "Yunanlılar Türk sularında navigasyon yaparken zorluk çektiklerini şikâyet ediyorlar. Ancak ciddi eksikliklere neden değiller mi, ihracatçılarımıza maksimum tarife uygulamakta ve bizimle bir *mod vivendi*³⁶ imzalamayı reddetmekten? Türkiye'de Yunanistan'dan çok daha üstün olan Yunanistan'a yapılan ihracatımızı süresince bize problem yaratırsalar, bizde onların ticari navigasyonlarına problem yaratırız; bu doğaldır. Tabii ki Boğazlardan özgür geçişi engellemeyeceğiz.

---

³⁵ İstanbul

³⁶ Yaşam tarzı.

“Ancak, Yunan basını Gazi 'ye, İsmet Paşa 'ya ve benim suikastım yapmak istedikleri için Türk limanlarındaki Yunan gemilerine zorluklar çıkarmaya karar verdim, bir Yunan katilinin topraklarımıza girmesini önlemek için gerekli tüm önlemleri almalıyım.

Boğazda Yunan navigasyonunun engellemek istemediğimi söyledim. Bu bakımdan ben emirler verdim. Bu konuda Boğaz Komisyonu'nun notunu aldım. Adil ve samimi bir şekilde yapılırsa, Boğaz Komisyonunun taleplerini hep karşılayacağım. Bu uluslararası organın varlığı bizi sadece mutlu edebilir. Eğer bu uluslararası organı olmazsa, bazı ülkeler bizden onlara lehte rejimler vermemizi isteyeceklerdi; bu rejimler bizleri çoğu zaman hassas bir konuma düşürebilirdi. Fakat Komisyon tarafından talep etmek istediği bir tona yönelik talepleri kabul edemiyoruz. Etrafımda bir şey varsa, feci bir emsal yaratacaktır; Çünkü Capitulationlar oyle başladı. Ve bunun bizim için hassas bir nokta olduğunu biliyorsunuz.

Son yıllarda Romanya'nın Boğaz Komisyonu'ndaki tutumu ile sıklıkla rahatsız olduğumuzu söylemek zorundayım. Romanya'nın neden bizi neden üzmemek istemediğini anlamadım. Bence Romanya için dostluğumuz önemsiz değil. Avrupa'nın, Boğazlar üzerindeki nöbeti devralmadığını iyi biliyorsunuz; Boğazlar kuvvetine karşı etkili bir teminat olsaydı, biz de memnun olurduk. Boğazların zorlamasına karşı etkili bir teminat olsaydı, biz de memnun olurduk. Ama şu an boğazların korunması bizde. Durum böyle olmakla birlikte, istisnai durumlarda, örneğin silahlı çatışmalar söz konusu olduğunda, Boğazların asıl hâkimleri biz Türkler olacağız. Ben, Boğazlarımızı kimse alamayacağını kanıtladık. Bu nedenle, belli şartlar altında Çanakkale'ye hâkim olacağımız, dost bağlarımız olduğu kişilere hizmet sunabilmemiz mümkün olabileceği anlaşılmaktadır. Aslında, Romanya ve Türkiye arasındaki bu tür bağlantılara muhalefet ne olabilir? Şüphesiz, iki ülke arasındaki iyi ilişkileri engelleyecek hiçbir

*şey yoktur.*³⁷

Türk önerisi muhtemelen Bükreş ve diğer Balkan başkentlerinde çok tartışma konusu oldu. SSCB ile ilişkileri sürdürme fikri, Romen iktidar çevreleri de meşguldü. Ancak, Türkiye tarafından yapılan teklif takip etmedi.

Balkan Locarno'nun problemi, çoğunlukla, Birleşik Krallık ve Fransa'nın teşviklerinin uygulanması olarak Locarno Antlaşması Balkanlar'da basitçe aktarılması biçiminde ortaya çıkmaktadır. Ancak Romen diplomatik belgelerinin analizi, Balkan Locarno fikrinin bir başka imajın ortaya koyuyor. Balkan devletleri, büyük güçler arasındaki rekabeti ve İtalya ve Almanya'nın revizyonist eğilimine karşı olma ihtiyacından haberdar oldukları için, bir "Locarno" nun kendi menfaatlerine hizmet etmesini istediler.

Yunanistan Dışişleri Bakanı Rentis'in zorunlu tahkim konusundaki 1925 önerisi, ardından tüm Balkan devletleri için saldırmazlık bir antlaşma, esas olarak mevcut toprak statüsünü koruma arzusundan kaynaklanmaktadır.

Britanya'nın Rentis'in bir Balkan Locarno organizasyonun yeniden başlatılması önerisiyle, İngiltere'nin etkilemesinin maskeli tehlikesini gizlemekle birlikte, yine de toprak bütünlüğünü korumaya devam etmiştir.

1926'da, Türkiye'nin bir Balkan saldırmazlık antlaşmasına müdahale ettiği sırada, büyük güçlerin etkisine karşı koymak için bir Balkan antlaşması fikri ortaya çıkmaya başladı. Balkan Locarno fikrinin gelişimi, Avrupa siyasetinin dinamikleri, büyük devletlerarasındaki çelişkiler ve rekabete, Balkanları aşan özel çıkarlara bağlıdır. Böylece Türkiye'nin solüsyonu "Balkanlar ve Balkanlılarıdır" çözümüne ihtiyaç duyuldu ve memnuniyetle karşılandı. Balkan ülkelerinin Moskova paktına girmesiyle "Locarno" nun bir biçimi ile bağlantılı olarak 1929'da Türkiye tarafından önerilen çözümü ilgisiz değildir. Balkan devletleri anti-komünist olduklarından bu durum mümkün olmazdı. Büyük güçlerin menfaatlerin yanı sıra Balkan devletleri arasındaki yanlış anlaşılmaları, aynı büyük güçler tarafından genellikle uyarıldığı için, toprak ve ulusal güvenliği için bir örgüt oluşturulmasını zorlaştırdığı sonucuna varılabilir. Bununla birlikte, 1925-1929 arasındaki tüm müddet, Balkanlar'ı büyük

³⁷ AMAE, fond 71/1920-1944. Turcia, vol. 58, f. 177-179.

güçlerin siyasetinde barınak için çözüm bulmak, bu küçük ve orta ölçekli devletlerin devam eden faaliyetleri ile karakterize edilmektedir.³⁸

2.3. BALKAN KONFERANSLARI (1930-1933)

Balkan işbirliği, özellikle İtalya'da revizyonist eğilimlere karşı bir tepki olarak ortaya çıkmıştı. Birinci Savaşın hemen ardından İtalya, bölgede bir sırayla yırtıcı hareket başlatmıştı. Böylece, İtalya'nın Balkanlar'a doğrudan katılımı Türkiye'ye bir Balkan Antlaşması oluşturmaya adımlar atmasını belirledi. Türk tarafından, fikir Türk diplomat Hüseyin Ragıp Baydurunun, Romanya Dışişleri Bakanı I. Gh. Duca ile 1926'da yaptığı konuşmada başlatıldı. Fikir orijinal olmadı ama başka girişimcilerinden olabileceğini düşünüyordu, ancak Türkiye kadar hiçbir Balkan devleti bunu etkin bir şekilde terfi etmedi.³⁹ 1929 yılının ekonomik krizi, Türkiye'nin Balkan işbirliğinde liderliği ele geçirmesinin bir başka nedeni oldu. Kriz, yeni düzen emrinin tartışıldığı geçiş döneminin şiddetli bir tezahürü oldu. Küresel değişimler, Türkiye'nin uluslararası alanda yer almasına neden oldu. Üstelik Avrupalı güçlerin krize gerçek çözüm bulamamaları, Balkan ülkeleri krizin siyasi ve ekonomik etkileri ile mücadele için bir konferans toplantısı çağrısında bulunulduğunda, Türkiye'ye Balkan diplomasisi yaratmada daha fazla imkân sağladı.

Balkan ülkeleri zor ekonomik durumu iyileştirmek için bir çözüm arayışındaydılar. Özellikle ekonomik nitelikte bir yakınlaşma sağlanması amaçlanmakta idi. Bu ülkelere bazıları, bu yolda siyasi adımların atılmasını umuyorlardı. Oybirliğiyle, her devlet için de uygun olan bir çeşit Balkan güvenliği bulma arzuları vardı.

Yunanistan İlerleme Partisi başkanı Cafandris Haziran 1929'dan bu yana ekonomik açıdan siyasi yönü birleştirmenin bir yolunu bulmaya çalıştı. Her yıl Arnavutluk, Bulgaristan, Yunanistan, Romanya, Türkiye ve Yugoslavya temsilcilerinin katıldığı bir parlamento konferansı düzenlemeyi fikrini, Berlin'de yapılacak Uluslararası Ticaret Konferansı'nda bölgesel parlamento meclislerinin

³⁸ Eliza Campus, *Înțelegeria Balcanică.*, s. 50.

³⁹ Dilek Barlas, *a.g.e.*, s. 444.

organizasyonunda teklif etti. Daha mütevazı bir formül, Yunanistan Cumhuriyeti Cumhuriyet Birliğinin lideri Papanastassiou tarafından geldi. Balkanlar'da büyük güçlerin karışımını kaldırmanın ilk adımı olarak Balkanlar arası bir konferans çağrısı teklif etmeye düşünüyordu: "Herhangi bir uluslararası mesele için Balkan devletleri büyük bir güce başvurmalı. Birlik vasıtasıyla, Avrupa'nın bu bölgesindeki büyük güçler arasındaki etkiler ve rekabetler sona erecekti" Papanastassiou böyle açıkladı.⁴⁰

Papanastassiou, tüm Balkan ülkelerinin katılımını kolaylaştırmak için rezervlerin kaldırılmasına yol açabilecek bir neden kullanmayı düşünüyordu. Yunan siyaset bilimcisi Atina'da düzenlenen 27. Evrensel Barış Kongresi vesilesiyle yararlanarak kongre ofisine seslendi. Hareketi onayladı ve Ekim 1930'da Atina'da düzenlenen ilk Balkan konferansına vesayet altında düzenlenmesini kabul etti.

Haziran 1930 sonlarına doğru, Uluslararası Barış Bürosu Balkan ülkelerine, heyetin kurulması talebiyle ya da Atina'daki Barış Bürosu ve organizasyon komitesinin hitap ettiği bir irtibat organı ile görüş alışverişinde bulundu. Heyetlerin oluşumu için önerilerde bulunuldu. Konferansa katılanlar: parlamento, siyasi, ulusal dernekler ve gruplar, sanayi ve tarım odaları, üniversiteler, basın gibi çeşitli faaliyet alanlarının bir bölümünde yer alabilirlerdi.⁴¹

Romanya'da, Uluslararası Büro'nun daveti memnuniyetle karşıladı. Romen delegasyonu ve diğer heyetler, Uluslararası Büro'nun verdiği göstergelerine uygun olarak kuruldu ve konferansın iyi davranışına aktif bir şekilde katılma isteği ile animasyonlu Atina'ya geldi.

Konferansın düzenlendiği tüzüğünde başlıca hedeflerin takip edildiği ana hatlarıyla belirtilmiştir. Madde 1'de, temel amacını "Balkan halklarının her açıdan yakın olması" olduğunu gösteriyordu.⁴² Madde, her bir delegeye 30 oy vererek eşitlik ilkesini oluşturuyordu. Çalışma yöntemleri farklı alanlardaki komitelerde sunuluyordu: siyasi, entelektüel, ekonomik, devletlerarası iletişim. Komitelerde delegeler, Balkan Locarno, tahkim ve silah bırakma antlaşmaları, ekonomik kriz

---

⁴⁰ AMAE, fond Întelegerea Balcanică, dosar 11, Atina elçiliği, 27 Şubat, 1930, Eliza Campus, s. 58.

⁴¹ Eliza Campus, a.g.e., s. 59.

⁴² AMAE, fond Întelegerea Balcanică, dosar 11, Reglement des travaux de la 1ere Conference Balcanique, 5-12 octobre, 1930.

meseleleri, Inter-Balkan Ticaret Odası'nın kurulması, posta birliği gibi konuların yanı sıra, iletişim araçları, sosyal mevzuat vb., bu gibi konuları tartışıp çözeceklerdi. Daha önce Türk siyasi çevre tarafından belirlenen: Katılımcı devletlerin egemenliğini kısıtlamamak ve birinin başkaları üzerinde üstünlüğünü desteklememek gibi durum da dikkate alındı.⁴³ Balkan işbirliğinin bu ilkeleri temelinde, esas fonksiyonu, yani katılımcı devletlerarasındaki savaşı hariç tutmak için kullanılabilirdi. Papanastassiou'nun görüşüne göre, Balkan işbirliği sağlam bir temel üzerinde inşa edilebilirdi, çünkü geniş menfaat alanına dayanıyordu. Sadece katılımcı Devletlerarasında bir çatışma durumunda değil, aynı zamanda bu Devletlerden birine karşı saldırganlık durumunda da teminat verebilirdi.⁴⁴ Öte yandan, Balkan işbirliğinin derhal sağladığı avantajlardan biri, katılımcı ülkelerin hükümetleri için özellikle önemli olan ekonomik krizin etkilerini hafifletmek olacaktı. Yunan devlet adamı, Gümrük işbirliğinin Balkan ürünlerine tercih ederek başlaması gerektiğini düşünüyordu.⁴⁵ İlk Balkan konferansı, bütün devletlerin yaklaşım yolları bulma arzusuna dayanıyordu. Balkan işbirliğinin sağlanmasına yetecek unsurların bulunduğunu kanıtlayan ilk temas olmuştu. Özellikle halklara verilen mesaj, Konferansın zirve noktasını gösteren bir belge idi. Mesaj, 12 Ekim'de Delphi'de kapanış oturumunun düzenlendiğinde yayınlandı: “Konferansın çalışmaları parlak bir şekilde, bizi kardeş uluslar olduklarımızı kanıtladı; anlayışla, pasifik yolları kullanarak, tüm farklılıkları çözebileceğimizi belirlemiştir.”⁴⁶

Konferansın ilk olumlu sonucu, Yunan-Türk müzakerelerinin acele sonuçlanması oldu. 30 Ekim 1930'da, iki ülke arasında Ankara'da bir anlaşma imzalandı, yedi yıl önce, aralarındaki savaştan kaynaklı pek çok çatışma yaşandı. Yunanistan'ın Dışişleri Bakanı Mihalacopoulos, bu anlaşmaların taslak onaylamalarını 20 Ekim 1930'da dağıtarak, Türkiye ile imzalanan anlaşmanın “Locarno antlaşmasını içeriğinden aşarak dünya çapında bir önemi var” dedi.⁴⁷

2 Kasım'da sözü edilen anlaşmalara istinaden Romanya'nın Ankara temsilcisi

---

⁴³ **A.e.**

⁴⁴ **A.e.**

⁴⁵ A. Papanastassiou, „L`Union Balkanique”, **Les Balkans**, no. 1, Ekim, 1930, Atina, s. 3.

⁴⁶ „La première conférence”, **Les Balkans**, no. 2/Kasım, 1930, Atina, s. 16-17.

⁴⁷ **AMAE**, fond Înțelegerea Balcanică, dosar 21, buletin nr. 22 al Direcției politice Orientale, secția balcanică. Acordurile turco-elene, Eliza Campus, s. 62.

olan I.P. Carp, “İki halkın laik hoşgörüsünü kesin bir şekilde tasfiye eder ve aralarında etkin bir siyasi işbirliği döneminin açılması”, olduğunu bildirdi.⁴⁸ Ayrıca Langa-Râşcanu, Atina'dan "Ankara'da imzalanan anlaşmalar vasıtasıyla üstenci hükümetleri, Lozan'da Yunanistan ile Türkiye'nin önemli fedakârlıklar yaptığı anlaşmayı bir kez daha kesin olarak kabul etti.⁴⁹

Bu ilk konferanstan elde edilen bir diğer sonucu, Kasım 1930'da Türk hükümetinin yeni olmayan girişimidir ve burada SSCB ile Romanya ve Polonya'yla yakınlaşmayı istediğini belirten bir Balkan ittifakı önerdi.⁵⁰

Aralık 1930'da, Cenevre, silahsızlanma konferansına hazırlık oturumunu düzenlediği zaman, Türk projesi, Tefik Rüştü Aras tarafından hem Milletler Cemiyeti'ne bağlı Romanya Bakanına, hem de Yunanistan, Yugoslavya, Bulgaristan ve Romanya oturumlarındaki delegelere sunuldu. Bu vesileyle, Türkiye Dışişleri Bakanı, beş ülkeden oluşan bir kurum inşa etme konusundaki "büyük fikrini" açığa vurdu. Romanya Dışişleri Bakanı ve Bakanlar Kurulu Başkanı George Mironescu'ya hükmettiği Constantin D. Antoniadu'nun Cenevre'deki olağanüstü elçi ve genel temsilci raporunda Rüştü Aras'ın görüşleri belirtildi.

No.836

Kasım

Cenevre, 1930

Sayın Konsey Başkanı,

Silahsızlanma Konferansın Hazırlık Komisyonunun bu oturumunda, ilk günden itibaren 23 Kasım'a kadar, Türkiye'nin ilk delegesi olan T.C. Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Tefik Rüştü-Bey katıldı.

⁴⁸ A.e., buletin nr. 71 694/1930 al Direcției politice orientale, secția balcanică, acordul greco-turc, Eliza Campus, s. 63.

⁴⁹ A.e., dosar 21, Buletin nr. 21 al Direcției politice orientale, secția balcanică, nr. 70 019/1930.

⁵⁰ AMAE, fond 71/1920-1944. Turcia, vol. 58, f. 201-203.

Birkaç kez onunla görüşme fırsatı buldum. Ayrılmadan evvel, Türkiye heyeti Yunanistan, Yugoslavya, Bulgaristan ve Romanya'nın ilk delegelerini ile bir araya getirdi.

Uzun bir konuşmada Doğu Avrupa'daki öz siyasi planlarını ortaya koydu Türk ve Sovyet delegeleri ile temas halinde olan diğer delegelerin bazı şeylere dair intibalarını vurgulamak istedi.

Rüştü Bey'in en iyi fikri, Türkiye, Yugoslavya, Romanya, Bulgaristan ve Yunanistan girmek üzere bir Balkan Paktı'na ulaşmaktır.

Yunanistan ile Türkiye arasındaki nihai yakınlaşma, iki cumhuriyet arasındaki son anlaşmaların sonucunda da gerçekleşti.

Fakat Balkan Paktının sağlam olması için, onu oluşturacak her bir ülkenin kendi aralarında değil, komşularıyla olan diğer ciddi ayrımları ortadan kaldırması gerekiyor.

Romanya ile ilgili olarak, Türkiye bakanı Bulgaristan ile tam anlayışın en kolay olacağına inanıyor; Macaristan ve SSCB arasında anlayış daha zor am imkânsız değildir.

Macaristan'daki izlenimleri, oradaki isteksizlik zamanla aşılabilir ve indirgenemez değildir. Sovyetler konu olmaya devam etmektedir.

Örtülü sözcüklerle, Sovyetlerin hem Polonya ile hem de bizle yakınlaşmasını istediğini ve bunun, imkânsız olmadığını Türkiye'ye, SSCB'ye, Polonya'ya, Çekoslovakya'ya ve Romanya'ya girmek için karşılıklı güvencelerle bile geniş bir anlayışla tanıtılacağını, anlama izin verdi. Moskova'ya yaptığı son ziyarette, bu konuda yapılan öneriler Ruslar tarafından memnuniyetle karşılandı. Bu koşullar altında, yani birkaç eyalet arasında geniş bir anlayışa dayanan Sovyetler, Basarabya'ya sahip olduğumuzu kabul etmeye istekli olduklarını belirtti.

Prestijini kaybetmeden, SSCB'nin beklenemediği 1920 tarihindeki

Antlaşmasının doğrudan tanınması değil, ancak gelecekteki anlaşmada iki ülke arasındaki sınır meselelerinin iyi anlaşılması ya da benzeri bir şekilde düzenlenmesi yönünde bir madde eklenmesiyle örtülü bir tanıma imkânına inanıyor. SSCB tüm Basarabia'ya sahip çıkmayı kabul eder ve bu maddenin suçlamalardan uzak tutmayı amaçladığını ve yalnızca Büyük Güçlerce dayatılanların olduğunu belirtti ve bu meseleleri anlamamı sağladı. Öte yandan, bizde Moskova'da biriken hazine hakkından da vazgeçmeliyiz.

SSCB ile olan genel anlayış, Türk Bakanın planında gerekli ilk adım olacaktır. Balkanlar'da en önemli anlaşmazlık Yugoslavya ile Bulgaristan arasında. Tevfik Rüştü, Türkiye, Yunanistan ve Romanya'nın iyi ofislerinin yardımıyla bu iki komşu arasında bir düzenleme mümkün olduğunu ve çok uzak olmayan gelecekte Balkan Paktının oluşturulmasının gerçek olabileceğine inanıyor. Bu beş ülke, Büyük Güçlerin herhangi bir etkisinden kurtulması için Doğu'da birinci sınıf bir siyasi gücünün oluşturmasıdır.

Başbakanım, Ankaradaki meslektasının raporundan Türk Bakanın fikirlerini ve niyetlerini tanıyorsunuz.

Tevfik Rüştü Beyin uzun açıklamasının bazı bölümlerde aşırı yoğun fikirlerine çok ilgi gösterdim; Romanya'ya gösterdiği dostça ilgisinden ve ayrıca bana kişisel olarak gösterdiği güvenden dolayı, hiçbir taahhüt almadan teşekkür ettim ve tüm saygılarımla dinledim.

Konuşmanın sonunda, planının uzun sürdüğünü söyleyerek, konuyu bütün taraflarından incelemeye devam edeceğini ve ilgili hükümetlerle olabildiğince çok görüş alışverişinde bulunacağını söyledi. Yurtdışında ziyaret etmeye devam edeceğin, Bükreş'i ziyaret etmeyi planladığı ve Ekselanslarınızla çok yakında görüşmek için sabırsızlandığını, dile getirdi.

Sayın Konsey Başkanım, Rüştü Bey iyi ofislerini Romanya ve Sovyet

arasında arabulucu olarak sunmak istediği bana intiba bıraktı.

Komisyon katılan Sovyet delegasyonun tarafından, delegasyonumuz için doğrudan bir eylem yapılmadı. Ekselanslarının talimatlarına göre, kendimi her zaman yedekte tuttum ve o delegasyonun üyeleri ile yalnızca protokol ve nezaket ilişkileri yaşadım ve bunlarında minimuma düşürmüştüm. Sovyet delegelerinin genel tavırlarına gelince, şu ana kadar kendilerine daha mütevazı ve daha uzlaşmacı olduklarını açıklamaktayım. Olağanüstü önerilerle gelmediler, önceki oturumlarda yaptıkları gibi, salon ve propaganda için konuşmadılar ve engelleyemeden Milletler Cemiyeti'ne veya “burjuva” Büyük Güçlerine hiçbir münasebetsizlik yapmadılar. Tevazuuyla görüşlerini korudular. Başkanların artan endişeleri fark edildiği gibi, bu tutum değişikliği de herkes tarafından gözlemlendi. Ceneviz bildiklerine, bazı küçük delegeler, Sovyet Cumhuriyetinde durumun kötüye gittiğini itiraf ettiler. Geçen haftanın sonunda, ilk delege Litvinov haberlere giderek huzursuzlaştığı sebebinden Cenevre'den ayrıldı.⁵¹

Romanya diplomasisinin Türk önerisiyle ilgili hevesli olmasa da, rapora göre, SSCB, daha istikrarlı bir devlet olarak, barış isteyen Balkan ülkelerine yaklaşmak için istekli olduğu görünüyor.

1930'ların sonlarına doğru, bir dereceye kadar ilk konferansa katkıda buldukları bir Balkan güvenlik anlaşmasının uygulanmasına ilişkin bazı yapıcı perspektifler tespit edildiği söylenebilir. Romanya'nın pozisyonu, Balkanlar'da ortak bir güvenlik sistemi oluşturulması ve önümüzdeki yıllarda Balkan ülkelerinin konferansların yapılacak teşebbüsüne olumlu kaldı. Bu vesileyle Romen diplomatı Nicolae Titulescu, şunları söyledi: “Çok uzun zamanlar, Balkanlar bir çılgın beşeriyetin kanlı ovalarına dönüştü, bu yüzden sorumlu liderler sormadılar mı : <Tarihin, iğrenç bir geçmişin kesintisiz bir tekrarı olmasını engellemek için ne yapmalıyız?> Bu sorunun cevabının tek bir yanı vardır: birleşmektir. Savaş

---

⁵¹ A.e.

isteyenler, bütün diğerlerinin birleşik direnişi ile mücadele edeceğini bilmelidir.”⁵² Titulescu'nun bu ifadesi, Rüştü Aras tarafından yalnızca Balkan devletleri arasında değil, komşularıyla birlikte en kötüsü de farklılıkların ortadan kaldırılması gerektiğini belirtti. Sonuç olarak, Romen hükümeti 25 Aralık 1930'da Tevfik Rüştü Aras'a Şubat 1931 yılından itibaren Romanya'yı ziyaret etme daveti başlattı. Örneğin, "Lupta/Savaş" gazetesi, yabancı çevreler tarafından verilen bazı bilgilere atıfta bulunarak şunları yazdı:” Bu çevreler, özellikle bilgili olanlar, Tevfik Rüştü Bey'in ziyaretinin mevcut düzlemde Türkiye, Romanya ile Rusya arasında arabuluculuk yapma ihtimalini geri getireceğine inanıyorlar.”⁵³ Sözü edilen gazeteye göre, Romanya'da hükümet değişiklikleriyle sonuçlanmayan diplomatik temsilcilerle müzakereler vasıtasıyla, Romanya ile Türkiye arasındaki bu konudaki görüşmeler uzun yıllar devam edecekti. Bükreş'te yapılacak görüşmeler konusuna gelince, aynı çevreler, Romanya ve SSCB arasında saldırmazlık antlaşmasının sonuçlandırılması için arabuluculuk olacağına inandılar.⁵⁴

Rüştü Aras'ın 1931 ilkbaharına ertelenmesi Romanya ziyareti bu saatte bile ulaşılmadı. Romanya'nın Atina temsilcisi Langa Râşcanu, bu konuyla ilgili olarak Bükreş'e verdiği bir raporda, Türkiye'nin Atina Büyükelçisi Enis Bey ile yaptığı görüşmede, Tevfik Aras'ın, beklenmedik parlamento seçimleri nedeniyle Bükreş'te yapması gereken ziyareti ertelemekten “üzgünüm” diye bilgilendirdiğini söyledi.⁵⁵

Romen diplomatın raporuna göre, Türk Bakanı Ekim ayında yaptığı açıklamada, “Romanya diplomasinin liderleri ile birlikte herhangi bir ziyarette bulunarak Rusya ile ilişkileri sürdürme konusunda bir formül arayacağını”, söylediğini belirtti. Enis-Bey ayrıca Romen diplomatına, Sovyet kaynağından (Atina'nın Sovyet büyükelçisi) haberler aldığını ve Sovyet hükümetinin Romanya ile bir anlaşma yapmaya istekli olduğunu belirten bir haber verdi.⁵⁶

Türkiye, Balkan güvenliğini güçlendirmek için görünür çabalar sarf ediyordu. Ankara, saldırmazlık anlaşmasını ve karşılıklı güvenceyi sona erdirme çabalarını

⁵² Nicolae Titulescu, **Documente diplomatice**, Editura Politică, Bucureşti, 1967, s. 555.

⁵³ "Lupta", 15 Ocak 1931, Mehmet Ali Ekrem, **a.g.e.** s. 41.

⁵⁴ **A.e.**, s. 42.

⁵⁵ Mehmet Ali Ekrem, **a.g.e.**, s. 42.

⁵⁶ **A.e.**

SSCB ile hızlandırdı, bu anlaşmanın yalnızca Romanya ve Türkiye'nin katılımıyla değil Polonya ve Çekoslovakya ile de sona ereceğini umuyordu. Aynı zamanda Romanya'nın ilişkileri, sadece Türkiye ile değil, Yunanistan ile de olumlu bir gelişmekte edildi, bu durum Venizelos'un Bükreş'teki ziyaretiyle de doğrulandı. Ayrıca, bu dönemde Romen diplomat Nicolae Titulescu, Milletler Cemiyeti Meclisi Başkanlığına seçildi. Bu gergin siyasi bağlamda, önümüzdeki Balkan konferansı genel olarak Avrupa olaylarının yapısal gelişiminde ve özellikle Balkan durumunda rol oynayabilirdi.⁵⁷

Bu süre zarfında "Stamboul" gazetesi, bir makalede Balkan işbirliğinin ekonomik temelleri ile kapsamlı bir şekilde ilgileniyordu. 57 450 000 nüfusun yaşadığı bölgedeki endüstrinin durumunu, ne kadar sanayi gelişebileceğini ve Balkan yaklaşımının bakış açısından daha fazla görülmesi halinde ne kadar ilerleme kaydedilebileceğini göstermiştir politik değil de, ekonomik olabileceğini vurguluyordu.⁵⁸ Türkiye ev sahibi ülke olarak, Balkan ülkeleri arasında bir köprü kurmaya çalışıyordu; böylece delegasyonlar, onları bölen unsurları değil, onlara katılan unsurları vurgulayan bir zihin durumunda İstanbul'a ulaşacaktı. Altı eyaletin temsilcilerinin yanı sıra Türk basınında ayrıca, Uluslararası Barış Bürosu La Fontaine, Belçika Senato Başkan Yardımcısı Ludwig Quilde, Uluslararası Barış Bürosu Başkan Vekili Lucien Foyer ve tanıtımcı Helmuth von Gerlach'ın temsilcilerinin katılımı da açıklandı.⁵⁹

2. Balkan Konferansı, çalışmaları 20-26 Ekim 1931 tarihleri arasında Dolmabahçe Sarayı'nda gerçekleştirildi.⁶⁰ Türkiye Başbakanı İsmet İnönü katılımcıları memnuniyetle karşıladı ve daha sonra Türk hükümetinin Balkan Antlaşması ile, hem de konferansla ilgili görüşlerini sundu. Türkiye Başbakanı'nın görüşüne göre, dünyanın mevcut durumunda, uluslararası paylaşım ilkesinin bir zorunluluk olarak görüldüğü Balkan devletlerinin dayanışması gerekliydi: ⁶¹

---

⁵⁷ Eliza Campus, **a.g.e.**, s. 70.

⁵⁸ "Stamboul", 2 Ekim 1931, **Les fondements économiques de l'Union Balkanique**, AMAE, fond Turcia.

⁵⁹ **A.e.**

⁶⁰ Osman Akandere, **20-26 Ekim 1931 Tarihlerinde İstanbul'da toplanan İkinci Balkan Konferansı ve Sonuçları**

⁶¹ **A.e.**

„Balkanlar arasında tesanüt ve iyi geçinme benim nazarımda iki esaslı prensibe istinat etmelidir; devletlerarasında mutlak müsavat prensibi. Müsavat tabirinden kastettiğim mana yalnız daha ziyade nazari bir mefhumdan ibaret olan hukukî, müsavat değil, fakat bütün devletlerin aynı derecede müstefit olmaları lazım gelen fiili müsavattır. İşte bu içtima münasebetiyle size ifade etmeyi faydalı gördüğüm bazı mülahazalar bundan ibarettir. Efendiler tahakkuk ettirmek istediğiniz Yakınlaşma eserinin hususî konferansların tam bir istiklâl dairesinde sarf ettikleri mesai sayesinde faydalı surette hazırlanacağına ve kolaylaşacağına eminim. İşte bu kanaatledir ki çok samimî surette temenni ediyorum”⁶²

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı İsmet İnönü'nün konuşmasından sonra, konferansa katılan ülkelerin heyet başkanlarının konuşmaları başladı. İkinci Balkan Konferansı'nın açılış oturumunda ilk konuşmayı Türk Heyeti Başkanı Hasan Bey yapmıştı. Konferansa katılan delegelere hoş geldiniz diyerek konuşmasına başlayan Hasan Bey, konferansın açılışına katılmalarından dolayı Başvekil İsmet Paşa ile Dışişleri Bakanı Tevfik Beye ve açılış töreninin yapıldığı Dolmabahçe Sarayı'nı tahsis etmelerinden dolayı Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşaya minnet ve şükranlarını arz etti. Hasan Bey konuşmasının devamında da “*altı millet murahhaslarının aynı arzu etrafında ve aynı hüsnü niyetle toplanmalarında ve esasları bir sene evvel Atina'da atılmış olan itilâf ve samimiyet eserini güzel neticeye vardırmaq için çalışmalarındaki ulvî ve heyecanlı manzaradan duyduğu memnuniyeti*” dile getirmiştir.⁶³ Daha sonra Hasan Bey, Birinci Balkan Konferansı'ndan bu yana yapılan çalışmaları özetlemiş ve konferansın çalışmalarında başarılar temenni ederek konuşmasını tamamlamıştır. Türk Heyeti Başkanı Hasan Beyin yaptığı konuşmadan sonra, kürsüye sırayla Arnavutluk Heyeti Başkanı Mehmet Bey Koniçe, Bulgar Heyeti Başkanı Yenko Sakozoff, Yugoslav Heyeti Başkanı Velibor Yoniç, Yunan Heyeti Başkanı Papanastasiu ve Romanya heyetine başkanlık eden Ştefan Cicio Pop gelerek konuşmalarını yaptılar.

20 Ekim, Salı günü İstanbul'da toplanacak olan İkinci Balkan Konferansı'nın gündemi, Konferans Meclisi'nin 19 Ekim pazartesi günü yaptığı hazırlık çalışmaları

⁶² Hakimiyeti Milliye, **İsmet Paşa Hazretlerinin İkinci Balkan Konferansında Nutku**, 21 teşrinievel 1931, Nr. 3689, Osman Akandere, a.g.e., s. 271.

⁶³ **Cumhuriyet**, 21 Teşrinievel 1931, Nr. 2679

esnasında belirlenmişti. Gündem belirlenirken bir yıl önce Selanik'te kabul edilmiş kararlara uygun olmasına dikkat edilmişti. Buna göre İkinci Balkan Konferansı'nın gündemi yani konferansta ele alınarak görüşülecek konular şunlardı:

1-Siyasi

a) Balkan misakı ve hâlihazırda mer'î bulunan muahedeler ahkâmının dürüst bir tarzda tatbikin ari, ekalliyetler de dâhil olmak üzere iş bu muahedelerden mütevellit taahhütten icrasına müteallik ve Balkan milletlerinin siyasî Yakınlaşma ine mani teşkil eden bilcümle müşkülâta dair

hususî komisyon raporunun münakaşası.

b) Terki teşkilat konferansı

2- İktisadî

a) Zahire ve tütünün müşterek himayesi

b) Balkan memleketleri arasında bir ticaret odasının tesisi.

c) Balkan memleketleri kredi müesseselerinin iştiraki mesaisi.

3-Kültürel Yakınlaşma

a) Balkan milletlerinin tarihlerine ait vesikaların vücuda getirilmesi için bir enstitü tesisi.

b) Balkan memleketleri hukukunun peydir pey tevhidi.

4-Münakalât Komisyonu

a) Balkan memleketleri merkezî hükûmetleri arasında bilvasıta münakalât icrası için demiryollarının birbirine bağlanması ve köprülerin yaptırılması

b) Postaların ve telgraf ve telefon muhaberelelerinin tevhidi.

c) Hava Münakaleleri

5- Sıhhat ve İçtimai Siyaset Komisyonu

a) Balkan devleti tebaalarının Balkan devletleri arazileri dâhilinde

Serbestçe gezmeleri ve çalışmaları hakkında komite raporunun münakaşası ve bu

bapta bir karar verilmesi.

b) Balkan memleketleri sıhhat işleri mesaisinin teşriki

c) Müteahhit kadınların tabiiyetleri hakkında münakaşa.⁶⁴

Beklendiği gibi, en zor tartışmalar Siyasal Yaklaşım Komitesinde gerçekleşti. Tartışmalar, altı Balkan ülkesinin hükümetlerinin konumunu bir dereceye kadar yansıtan katılımcılar arasındaki çelişkileri vurguladı. Özellikle Papanastassiou'nun Balkan Paketi'nin tarihsel önemini vurgulaması ve özellikle devletlerarasındaki ilişkilerin daha da geliştirilmesi için büyük önemi vurgulandığında, katılımcılar, özellikle Konferans'ı başlatan genel kurul toplantısında kaydedilen ilerlemeler ışığında ilkeye bağlılıklarını dile getirdiler.⁶⁵ Siyasi yakınlaşma komisyonunda Selanik Üniversitesinde uluslararası hukuk profesörü J. Spiropoulos, Yunan grubu adına geliştirdiği Balkan projesinin taslağını sundu. Bu projenin temel ilkeleri şunları içeriyordu:

Uyuşmazlıkların çözümü için bir araç olarak savaşın kaldırılması, uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözümlenmesi, mağdurlara karşılıklı yardım. Taahhütün ihlalinde savaşa başvurmamak.⁶⁶ Bu nedenle, 31 Antlaşmanın makalesinin temel fikirlerinin hem Briand-Kellogg paktı hem de Locarno paktından esinlendiği görülmektedir. Karşılıklı yardım konusunda (18. ve 19.Maddeleri), bölgesel statü garantisini güvence altına alan Milletler Cemiyetinin Statüsünün 16. Maddesi alıntılanmıştır. Bunun, proje taslağının kabul edilmesine engel teşkil edilmediği, Yunan grubu, Balkan Antlaşmasının mevcut toprak statüsünün karşılıklı güvence altına alınmasına değinen Milletler Cemiyetinin Statüsü'nün 10. Maddesi ile sınırlandırılabilir başka bir alternatif de önerdi. Ankara diplomasisi tarafından Bükreş'e gönderilen bir rapora göre, gerek siyasi komisyonda gerekse kısıtlı konseyde, taslağın yürütüldüğü tartışmalar gerçek bir gelişme sağlayamadı, çünkü

⁶⁴ **Cumhuriyet**, 20 Teşrinievvel 1931, Nr. 2678; **Hakimiyeti Milliye**, 20 Teşrinievvel 1931, Nr. 3688. Osman Akandere, **a.g.e.**, s. 268.

⁶⁵ **AMAE**, fond Înțelegerea Balcanică; „Le Messenger d'Athènes” 21 Ekim 1931, *L'ouverture à Constantinople de la II Conference Balkanique. Discours de M. Papanastassiou.*

⁶⁶ **A.g.e.**, dosar, 12, Conference Balkanique. Documents, Athenes, 1931, publie avec l'appui de la Dotation Carnegie pour la Paix Internationale. Avant-projet d'un pacte balkanique par Jean Spiropoulos, Eliza Campus, **a.g.e.**, s. 73

yardıma muhtaç sorunlar ve azınlık meseleleri çözülememiştir. Ancak, savaşı ortadan kaldırmak ve eşzamanlı olarak, hakemlik ve karşılıklı yardım sağlamak için bir anlaşma imzalanması gereğini öngören kararlara oy vermek mümkün olmuştur.

Balkan konferansının en önemli konularından olan siyasi komisyonun kararları çözmek zorundaydılar, ancak ilk biçimdeki ilk Balkan konferansında pratik bir ekstra özellik taşımayan ilkelerin tekrarı olan bir formaliteydi. İkinci Balkan konferansı özellikle bazı ekonomik sorunların çözümünde olumlu sonuçlar verdi. Bununla birlikte, Ekim 1930'daki ilk konferansa kıyasla, eksiklikler tespit edildi. Mevcut dezavantajlar bulanık, siyasi konular ekonomik olanlardan daha ciddi. Sonuç, altı Balkan ülkesi arasındaki anlayış ve işbirliği zorluklarına rağmen çalışmaya devam etmek oldu.

28-31 Ocak 1932 tarihleri arasında Balkanlar Konferans Konseyi, Ankara Büyük Millet Meclisi Başkan Yardımcısı Hasan Bey'in başkanlığında İstanbul'da gerçekleşti ve üçüncü Balkan konferansının Bükreş'te yapılması kararı aldı. Üçüncü konferansta, önce iki komitenin Balkan Paktı hem de diğer konular için çözüm üretmesi ve öneride bulunması kararlaştırıldı ve tüm bölgeyle ilgilenen çözümler ve diğer konular için öneriler getirebilmektir.⁶⁷

Atina'daki Romen bakanı Papanastassiou Balkan Paktı'nı görüşen konularda yaptığı görüşmelerden ötürü yapılan açıklamada, Yunanistan ve Balkan Konferansı'ndaki Bulgar ve Arnavut grupların muhalefet tarafından reddedilen taslak metnin Konsey toplantısında tüm delegasyonlar tarafından onaylanacaktı, dedi.⁶⁸

Uluslararası durum kötüleşmeye devam ediyor. Cenevre Silahsızlanma⁶⁹ Konferansı'nda çözüm bulunamamıştı ve büyük güçler arasındaki çelişkiler ve rekabet arttıyordu.

Bu gibi durumlarda, Küçük Anlaşmalar kapsamında birden fazla yöntemle

⁶⁷ AMAE, fond. Întelegerea Balcanică, dosar 11, raport 299/20 Şubat 1932, Eliza Campus, a.g.e., s. 77.

⁶⁸ A.e., raport 375/6 februarie 1932 .

⁶⁹ 2 Şubat 1932'de Cenevre'de Silahsızlanma Konferansı başladı. Konferansa ABD ve SSCB de dâhil olmak üzere 61 devlet katıldı. 8 Şubat 1932'de Sovyet delegasyonu (Litvinov önderliğinde) genel ve toplam silahsızlanma hakkında bir taslak karar önerdi. Proje, delegelerin çoğunluğu tarafından reddedildi; bu durumda, Sovyet delegasyonu, büyük güçlerin diğerlerinden daha fazla silah indirmekle yükümlü olduğu kademeli ve ilerici silahlanma önerileri ile geldi. Ve bu teklif'te reddedildi.

topraklarına kavuşan antlaşmaları uygulamak için çeşitli yollarla girişimlerde bulunan Romanya ve Yugoslavya, Orta Avrupa örgütünün kullandığı yöntemlerin çoğunun Balkanlar'da uygulayabileceklerini düşünüyorlardı. Büyük güçlerin menfaatlarının Avrupa'nın merkezinde olduğu kadar, Balkan ülkelerine de zarar veren bu bölgede bir yaklaşım zorunludur. Bu açıdan, Bükreş'te yapılacak Balkan konferansı büyük ilgi görecekti. Yine de soru şu oldu: Bu konferansta siyasi konularda önceliğin bulunup bulunmadığıdır. Mart ayında Yugoslavya, Yunanistan ve Türkiye Dışişleri Bakanları Cenevre'de bir araya geldiklerinde, Cenevre, Atinadaki Romen Bakanın verdiği bilgiye göre, Balkan konferansındaki siyasi görüşmelere karşı çıktıklarını, belirtti.⁷⁰ Ancak, Papanastassiou bu tutumla hemfikirdi ki, bu anlarda tam da Balkan ülkelerini birbirine yaklaştırmak için güvenliklerini sağlamaya istekli olan siyasi görüşmelere ihtiyaç duyulduğuna işaret etti.

Üstelik özellikle büyük güçlerin konumuyla oluşturulan belirsizlik durumunda, Balkan ülkelerini daha yakından yakalamayı başaran herhangi bir eylem memnuniyetle karşılanıyordu.⁷¹

Konferansın tarihi yaklaştıkça, Romanya ve Bulgaristan arasında Üçüncü Konferans için olumlu olabilecek bir gelişme olduğunu belirtmek cesaret vericiydi. Resmi olarak Balkan hükümetleri konferansta hazırlıkların başında görünmese de, belgeler, aslında, hükümetlerin ulusal grupların katılımına bağlı olup olmamasına dayandığını ispatlanıyordu. Bu nedenle, 30 Eylül'de Dışişleri Bakanı Malinov, özellikle de Romanya ile iyi ilişkileri için önemli olduğunu gösterdiğinde, Bulgar delegasyonunun Balkan konferansına katılacağını kararmıştır. Konferanstan bir kaç gün önce Bulgar hükümeti Bulgar ulusal grubunun Bükreş'e "her şeyden önce, Romanya ve Romanya halkı için saygıyla ve sempati ile katılacaklarını" vurgulamıştır.⁷² Ancak tartışmalı konular çözülmedi, bu nedenle üçüncü Balkan konferansı oldukça sıkıntılı olacağı görünüyordu.

21 Ekim 1932'de Konsey toplantısı gerçekleşti. Ev sahibi ülke Romanya

⁷⁰ A.e., fond Întelegerea Balcanică, dosar 13, raport 785/22 Mart 1932, s. 79.

⁷¹ Eliza Campus, a.g.e., s.79.

⁷² AMAE, fond Întelegerea Balcanică, raport 2 753/17 Ekim 1932, Sofia Elçiliği.

heyetinin başkanı Ştefan Cicio Pop, krizin etkilerini göz önüne alarak, Balkan işbirliğine götürebilecek daha hızlı bir yakınlaşma çağrısında bulundu. Ertesi gün konferans, çalışmalarını Romen parlamentosunda başlatıldı. Romanya Dışişleri Bakanı Nicolae Titulescu, katılımcıları memnuniyetle karşıladı ve barış çabalarının nihai hedefini takdir ettiğini söyledi. Böylece, "barış" kavramını karakterize eden Titulescu, „Barışın eşanlamlısı savaş eksikliği değildir. Barış, her şeyden önce, karşılıklı anlayışın, yarının umuduyla ilgili bir güven ruh halidir. Barış ilan edilmez, barış fethedilir. Konferanslarınızın amacı aslında Balkan ülkelerinin yakınlığı veya aynı menfaatler için çalışmak ve bu uluslar arasında halk arasında yakın işbirliği için zemin hazırlamak için gerekli araçları bulunmasıdır. Çalışmalarınız yoluyla hükümet eylemini büyük ölçüde kolaylaştıracaksınızdır,” diye altını çizdi.⁷³

Konferansın gündemi Balkan Antlaşmasını içeriyordu. Tartışmalar sırasında, bazı büyük güçler tarafından tetiklenen, bu alandaki etkilerini azaltabilecek bir Balkan bloğu yaratılmasından hoşlanmayan bazı ayrımlar vardı. Almanya ve İtalya Sofya'daki çeşitli kanallara müdahale ederek, Bulgar yetkililerin toprak statüsünü korumakla yükümlü olduklarını, ancak Roma ve Berlin'in açık şekilde terfi ettikleri barış antlaşmalarını gözden geçirme politikasını değerlendirerek ve bunun sonucunda Bulgaristan'ın fayda sağlayacağını önermişlerdi. Ayrıca, Arnavutluk'la ilgili bir tür korumaya sahip olan İtalya, bu ülkenin Roma tarafından çizilen çizgiden ayrılmaması için müdahale etti.

Konferans ayrıca azınlıkların statüsüyle ilgili farklılıkları da gündeme getirdi. Bulgar ve Arnavut delegeleri Yugoslavya'da vatandaşlarının muamele görme biçiminden memnuniyetsizliklerini dile getirirken, Belgrad temsilcileri kendilerine getirilen suçlamaları reddettiler.⁷⁴

Son olarak, Balkan Antlaşmasının metni, çoğunluk oyuyla kabul edildi ve Bulgar delegasyonu oy kullanmadı. Bu belgenin siyasi konularda karar verebilecekleri tek hükümet olan devletlerin onayına tabi olacağı kararlaştırıldı. Konferans, çalışmayı sonuçlandırmadan önce *Balkan halklarına* mesaj hazırladı ve yayınladı.

⁷³ Nicolae Titulescu, **Documente diplomatice**, Bucureşti, Editura Politică, 1967, s. 467.

⁷⁴ Ionuţ Cojocaru, **a.g.e.**, s. 134.

Belgede şunlar bulunuyordu: “Yaşadığımız son derece ağır saatler, mevcut krizle baş etmede tek başına etkili bir şekilde yardımcı olabileceği bir birliğe ihtiyaç duymamızı talep ediyor.”

Müteakip dönemde, karşılıklı işbirliği ve saygı ruhuyla altı Balkan ülkesinde kültürel ve ekonomik faaliyetler devam etti. Öte yandan, siyasi konular, ilgili hükümetlerin katılımının bir sonucu olarak giderek ön plana çıkmaktadır.

1932 yılın sonbaharında ve kış döneminde, Küçük İtilaf Devletleri ve genel olarak Balkanlar için uluslararası durum gerginleşti. Almanya'nın silah alanında eşit haklara sahip oldukları iddiaları Aralık ayında somut bir şekil almıştı.⁷⁵ Ciddi sonuçlar doğuran bir durum arttı.

Eliza Campus'e göre, demokratik kamuoyunda büyük endişe yaratan antlaşmalar gözden geçirme politikasına başlamıştı.⁷⁶ Öte yandan, Yugoslav hükümetinin, Küçük İtilaf Devletleri ve Balkanlar'daki ilişkileri sıkılaştırmayı düşündüğü İtalya'da bir Yugoslav karşıtı basın kampanyası başlatıldı. Küçük İtilaf Devletleri 18 Aralık 1932'de Belgrad'da bir araya gelerek büyük güçlerin konumundan doğan durumu incelemeye başladılar. Mussolini, "Avrupa, etki alanlarına dayanan büyük güçler tarafından tekrar yönetilmelidir" dedi. Özellikle, İtalya, İngiltere, Fransa ve Almanya arasındaki işbirliğinin "Dört Büyük Güç" e ait bir antlaşma önermektedir.⁷⁷ Bağlam göz önüne alındığında, Küçük İtilaf Devletler bağlarını güçlendirmeye ve antlaşmanın statüsünü düzenlemeye karar verdiler. Şubat 1933'te Cenevre Konferansı'nda Belgrad'da yapılan kararı izlemek ve yeniden reorganizasyonunun yapmak için karar verdiler. 16 Şubat 1933'te örgütsel pakt kamuya açıldı ve katılımcı ülkelere Almanya ve İtalya'nın yırtıcı politikalarına daha

⁷⁵ Silahsızlanma konferansında, mevcut çelişkileri derinleştiren ve devletlerarası ilişkilerin sıkılaştırılmasına neden olan bazı görüşler kristalleştirdi: a) Fransız önerisi (Tardieu planı) - Uluslararası Silahlı Kuvvetleri oluşturmak için, Milletler Cemiyeti'nin kullanımına sunuldu. Bu "uluslararası polis" kuvvetleri, silahlı çatışmanın mümkün olabileceği toprakları işgal etmek zorunda kaldılar. Ancak bundan sonra silah sınırı geçilebilirdi. Romanya, Polonya, Çekoslovakya ve Bulgaristan heyetleri, bazı çekincelerle Fransız planını desteklediler; b) İngiliz önerisi - denizaltı yasağı ve kara güçlerin radikal sınırlandırılması - reddedildi; c) Almanya heyeti, diğer ülkeler silahlanması ile tam Almanya'ya da eşitlik talep etti. İngiltere Hükümeti'nin inisiyatifile toplanan Cenevre Konferansı'nda 10 Aralık 1932'de İngiltere, ABD, Fransa, İtalya ve Almanya, Almanya'nın eşitlik haklarını tanıyan bir karar kabul etti. Bu karar barışın geleceğine çok ağır bir adımdı.

⁷⁶ Eliza Campus, **a.g.e.**, s. 85.

⁷⁷ Dilek Barlas, **a.g.e.**, s. 444.

güçlü bir dayanıklılık sunuyordu.

Aynı zamanda Balkan devletlerinin yanı sıra bu devletlerin de ilgisini çeken Cenevre, 6 Şubat 1933'te Maxim Litvinov, Saldırganın tanımlanması projesi olan Silahsızlanma Konferansı'nın 31. oturumunda önerdi. Türkiye'de, Küçük İtilaf Devletleri, Avrupa Müdürlüğünün Mussolini projesine Muhalefeti güçlü bir izlenim yarattı.

17 Nisan 1933'te Tefvik Rüştü Aras'ın İP. Carp'a verdiği demeçte; "dört büyük gücün, üçüncü güçlerin işlerine karışacak bir grup oluşturmak için gizli istekleri, antlaşmaların revizyonu için ne lehte ne de aleyhine taraflı olan Türk hükümetini için, Küçük İtilaf Devletlerin yanı sıra Polonya'ya dayanışma hissediyordu ve daha fazlası Türkiye, dört büyük gücün kabul ettiği usule karşıydı." Bu vesileyle, Türkiye Dışişleri Bakanı eski fikrini yeniden başlatarak Romanya'yı SSCB'ye yaklaştırmanın ve diplomatik ilişkileri sürdürmek için iyi bir zaman olduğunu belirtti. Bu münazara süresince, Romanya Dışişleri Bakanı Nicolae Titulescu de, Türk makamları tarafından Ankara'ya davet edildi.⁷⁸

Balkan başkentlerinde dört büyük güçlerin içerdiği paktın hakkında geniş çaplı haberler dolaştığı Mayıs ayında, tekrar Cenevre'de bulunan Tefvik Rüştü Aras, Romanya Dışişleri Bakanının ziyaretini kabul etmek istediğini dile getirdi.

Dörtlü Genel Müdürlüğe ve Romanya'nın SSCB ile olan ilişkilerine ilişkin bir münazara önermişti. Cenevre'de Titulescu ile yapılan toplantı sonrasında Haziran ayında iki ülke arasındaki ilişkilerin sıkılaştığı gözlemlendi. Ankara'dan gelen diplomatik bir raporda, Titulescu'nun Tefvik Rüştü Aras'a Cenevre'de doğrudan yardımından dolayı iki Dışişleri Bakanı arasındaki bağların önemli ölçüde geliştiğini gösteriyor ve Boğazlar sorununda Türkiye'nin iddiasını ve argümanlarının destekliyor. Ayrıca, Türkiye Dışişleri Bakanı, Titulescu'nun Sovyet delegasyonuna olan pozisyonundan dolayı ve Romen diplomatın saldırganın tanımı konusunda bu delegasyonla yapmış olduğu yapıcı müzakerelerinden büyük memnuniyet duymuştu.⁷⁹ Tüm bunlar, Türk devlet adamına Doğu Avrupa bölgesindeki

⁷⁸ AMAE, fond 71/1920-1944. Turcia, vol. 59 (Relații cu Romania, 1932-1936), f. 8.

⁷⁹ AMAE, fond 71/1920-1944. Turcia, vol. 2, f. 130-131

yakınlaşma ve uzlaşma yollarını görmelerini sağladı. Nitekim Ekim ayında Titulescu'nun Fransa, Çekoslovakya⁸⁰ ve diğer devletlerle gibi, Türkiye ile de benzer şekilde bir dostane ve tahkim anlaşması imzalamak üzere resmi bir ziyarette bulunacağı kararı ile Cenevre'de önemli bir ilerleme kaydedildi. Bununla birlikte, Türkiye Dışişleri Bakanı, antlaşmanın 17 Aralık 1929 tarihinde ancak SSCB yükümlülüklerine uygun olarak, haricinde nötralite maddesini sağlamamasını talep etti ve dolayısıyla tarafların hiçbirinin rızası olmadan, üçüncü şahıslar ile siyasi anlaşmalar yapamayacağını talep etmiştir. Türkiye, yakın gelecekte Yugoslavya ile aynı antlaşmayı sonuçlandırmak istiyordu. O halde, Küçük İtilaf Devletlerinden Türkiye'ye ciddi bir yaklaşım ve hemen bir Türk-Romen yakınlaşması olurdu.

Balkan Antlaşması, kendi başına bir amaç olarak düşünülmemiştir. Devlet güvenliğinin siyasi aracı olması gerekiyordu. Romanya, Yugoslavya ve Yunanistan, toprak statüsünü koruyan ve garanti altına almış olanlardan başka herhangi bir güvenlik düşünemiyorlardı. Türkiye de bu ilkeleri kabul etti, çünkü 1933'ün tarihi bağlamında antlaşmaların revizyonu ancak kindar devletlerinin saldırgan politikaları için bahane ettiği idi. Neuilly anlaşmasına katılmayan Bulgaristan'da bazı çevreler diğer Balkan ülkelerine yakın olmak istiyorlardı, çünkü Almanya ve İtalya'nın eğiliminden korkuyorlardı. Güvenlik konusu sadece merkez Avrupa ülkelerini değil Balkan ülkelerini de etkiliyordu.⁸¹

Türkiye, SSCB'nin katılımı ile güvenlik planlarının yapılması konusunda ısrar etmeye devam ediyordu. Şubat 1933'ten beri saldırganlığın tanımlanmasını önerdiğinden, SSCB var olan sözleşmelere saygı göstermeye karar verdi; Balkan devletleri Rusya'nın siyasi eylemleriyle ilgilendiler.

Küçük İtilaf Devletleri büyük güçlerin anlaşmasına karşı olduktan sonra, özellikle SSCB bölgesel toprak statüsüne saygı gösterdiği için Romanya'nın SSCB ile yakınlaşması fark edildi. Bu nedenle, Romanya'da, diğer Balkan ülkelerinde olduğu gibi, SSCB tarafından önerilen saldırganlığı tanımlamak için anlaşmaya

---

⁸⁰Türkiye Cumhuriyeti ile İspanya arasındaki Dostluk Antlaşması 27 Eylül'de Ankara'da imzalandı. Onayların değişimi, 6 Temmuz 1925'te İstanbul'da gerçekleşti. Bu, 17 Mart 1931'de Ankara'da imzalanan Türkiye Cumhuriyeti ile Çekoslovakya arasındaki Nihai Protokolle Yasal Düzenleme, Tahkim ve Uzlaşma Konvansiyonudur.

⁸¹ Eliza Campus, **a.g.e.**, s. 94.

uyuma isteği ve diplomatik yaklaşımlar dile getirildi. 4 Temmuz 1933'te Balkan devletlerinin üçü, Türkiye, Yugoslavya, Romanya ve SSCB dâhil, Londra'da saldırganı tanımlayan ve Balkan güvenliği için uygun bir çerçeve oluşturulmasına yardımcı olan sözleşmeyi imzaladılar.

Bu bağlamda, Avrupa barışını inşa etmek üzere, Nicolae Titulescu, Romanya dışişleri bakanı, uzun süre bir Avrupa turu düzenleyerek, Varşova, Belgrad, Sofya, Ankara, Atina, Belgrad'ı ziyaret etti ve siyasetçi çağdaşlarından herhangi biri o zamana kadar bu tur ziyaretler etmemişlerdi.⁸²

Titulescu'nun Türkiye'ye gelişi için hazırlık yapılması için Tefvik Rüştü Aras, Ankara'daki Romanya temsilcisi Ioan Carp'ın Türkiye ile Romanya arasındaki saldırganlık karşıtı antlaşmanın önleyici tedbirlerini göstererek Titulescu'ya, "Jevtik'le aynı görüşte bu raporun taslağına tam olarak hazır olduğunu ve Yugoslavya'nın Türkiye ile benzer bir anlaşma yapacağını söyledi."⁸³

14 Ekim 1933'te Nicolae Titulescu, İstanbul'a geldi ve burada özellikle sıcak bir karşılama ile kabul edildi. Sofya'ya yaptığı önceki ziyarette Romen Devlet Adamı Bulgar hükümetini Balkan Antlaşmasına uymaya ikna etmeye çalışmıştı. Titulescu'nun Türkiye'ye yaptığı ziyareti hevesli ifadelerle memnuniyetle karşıladıklarını ifade eden Türk basını, özellikle devlet adamı olarak gösterdiği büyük nitelikleri, başta Balkan ülkeleri olmak üzere barışın sağlanması konusundaki müthiş faaliyetlerini vurguladı.

"Akşam" gazetesinin 13 Ekim 1933 tarihli sayısında, Titulescu'nun ziyaretini ve hatta kısa bir tanıtım öngören bir yazı yazdı: „M. Nicolae Titulescu merkezi Avrupa ve Balkanların en zeki ve en maruf siyasi ricanlindedir. Romanya hariciye nazırı 1883 senesinde Craiova şehrinde doğmuştur, elli yaşındadır, Paris hukuk fakültesinden iki diplomayı haizdir. 1905 senesinde Yaş darülfünunda hukuku medeniye profesörü iken 1909 senesinde Bükreş darülfünununa naklen tayin edilmiş, 1912 senesinde mebus ve 1917 senesinde maliye nazırı olmuştur. Trianon muahedesini Romanya namına imzalayan kendisidir. 1920-1922 senelerinde maliye

⁸² Haz. George G. Potra, **Nicolae Titulescu, Opera politico-diplomatică 1 ianuarie 1937 – 31 decembrie 1937**, Partea II, București, 2007, s. 219.

⁸³ AMAE, fond 71/1920-1944. Turcia, vol. 59, f. 20-21

nazırlığını yaptıktan sonra Londra sefirliğine ve Romanyanın Cemiyeti akvam daimi murahhaslığına tayin edilmiştir. 1927 senesinde Bratyano kabinesinde hariciye nazırı olmuş, sonra tekrar Londra sefirliğine ve Cemiyeti akvam murahhaslığına tayin edilmiştir. 1930 ve 1931 senelerinde Cemiyeti akvam reisliğine iki defa intihap edilmiştir. Romanya hariciye nazırı, aynı zamanda kuvvetli bir hatiptir. Romanya meclisinde irat ettiği nutuklar pek meşhurdur.”⁸⁴

Türkiye Romanya Dostluk, Saldırmazlık, Hakemlik ve Uzlaştırma Andlaşması, Ankara'da planlandığı gibi 17 Ekim 1933'te imzalandı.⁸⁵ Giriş, antlaşmanın 27 Ağustos 1928 tarihli Paris antlaşması uyarınca savaşın bırakılması ve her iki devletin 3 ve 4 Temmuz 1933'te imzaladığı sözleşmedeki saldırganlığın tanımına ilişkin olarak sona ermesiydi. Önsöz, antlaşmanın, 27 Ağustos 1928 tarihli Paris Antlaşması'nın savaştan vazgeçilmesi ve her iki devletin 3- 4 Temmuz 1933 tarihler arasında imzaladığı sözleşmedeki saldırganlığı tanımlamak ile ilişkin olarak neticelendirdiğini gösteriyordu.

Sözleşmenin 2. Maddesi, yapılan taahhütlerin bir sonucu olarak, hiçbir savaşın, 3 - 4 Temmuz 1933 tarihler arası tanımlanan ulusal politika ya da saldırganlığın bir aracı olarak kullanılmaması, dolayısıyla bir eylemde bulunulmaması koşuluyla üçüncü bir Devlet tarafından işlenen saldırganlığa katılmamaktır. Akit Taraflar ayrıca, üçüncü taraflar tarafından teşebbüs edilen saldırılara karşı herhangi bir saldırganlık veya katılımı kınamak ve iki ülkenin biri veya diğerine yönelik saldırgan bir anlayış taahhüt etmekle yükümlüdürler.⁸⁶

Müzakereler sırasında yapılan konuşmalar, her iki devlet adamının da saldırganlığı belirleyen sözleşmenin imzalanmasının belirleyici ve olumlu tarafı üzerinde yoğunlaştığı hususuna özellikle dikkat ediliyor. 17 Ekim'de Tefvîk Rüştü Aras, Titulescu'ya şu sözlerle seslendi: “Hepimiz barış için gerçek bir vaatte bulduktan sonra Ankara'ya geldiniz, Etkili katkıyı, sadık ve samimi işbirliğini ve saldırganlığın tanımlanmasına vefa yardımınızı, tarihsel çalışmalarınızı nasıl

⁸⁴ Akşam, sene 16, No: 5392, CUMA, 13 Teşrinievvel, 1933.

⁸⁵ İsmail Soysal, **Tarihçeleri ve açıklamaları ile birlikte Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları**, I. Cilt (1920-1945), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1983, s. 437.

⁸⁶ A.e., s. 439.

unutabilirim?”⁸⁷

Tevfik Rüştü Aras, saldırganı tanımlamak için silahsızlanma fikri için en iyi formül olduğunu düşünürsek, aynı zamanda Briand-Kellogg paktının bütün imzacılarının güçlü bir bağlantı yaratma hakkına sahip olan Briand-Kellogg anlaşmasının da tamamlayıcı bir parçası olduğunu takdir ediyordu. Bu Aras'ın kamuya açıkladığı bildirimler, Türkiye'nin SSCB ile ortak bir güvenlik anlaşması oluşturma fikrinin sürekliliğini kanıtladı ve bu amaçla Romanya'nın bu devletle olan ilişkilerini geliştirecekti. Titulescu'nun SSCB'ye atıfta bulunduğu sıcak yol gösterici yanıtı, Romanya'nın SSCB'ye daha yakın olmak istediğini gösterdi. Romen devlet adamının cevabı “Aksam” gazetesinin 16 Ekim tarihli sayısında şöyle yer alıyordu: “Elbette, bütün gücümle ve Briand-Kellogg Paktının bu nesnesine ulaşmada keskin bir inanca sahip oldum ve inisiyatifi sonsuza dek uluslararası hayatta kalacak olan SSCB hükümetine de onur duyurucudur”.⁸⁸

Aynı vesileyle, Titulescu, "Türk halkının ve Romen halkının dostluğunun, tarihin tüm yönlerini bozmayan içgüdüsel cazibeye dayandığını" söyledi.⁸⁹

Tevfik Rüştü Aras, anlaşmanın imzalanmasından sonra Romen delegasyonuna vermiş olduğu ziyafette şu sözleri söyledi: “Türk ve Romen halkı birlikte paylaştıkları paralel hayatlarında, halkların bu faydalı bağlayıcı tarafından birbirlerine memnuluk duygularını hiç bir zaman hissettirmekten vazgeçmediler”.⁹⁰

Nicolae Titulescu şu ifadelerle Türk milletinin niteliklerini şöyle tespit ediyordu: “Türk milletinin bence başkaları arasında üç paha biçilmez nitelikte, güçlü bir ulusal duygulu, derin sadakatli ve cömertlik sahibi olduğunu biliyorum. Bence bu özellikleri Romanya halkı için de kolayca bulabileceğinizi düşünüyorum. Halkların varlığını sağlayan ulusal düşünce ise, diğerini anlayarak anlayışı mümkün kılan cömertliktir ve sadakat, saygı duyulması gereken kesinlik ile bütün değerini anlayan

---

⁸⁷ "Universul", 17 Ekim 1933; Mehmet Ali Ekrem, **Atatürk, fâruitorul Turciei Moderne**, Bucureşti, Editura Politică, 1969, s. 211.

⁸⁸ **Aksam**, sene 16, No: 5395, CUMA, 16 Teşrinievvel, 1933.

⁸⁹ **Universul**, 17 Ekim 1933; Mehmet Ali Ekrem, **Ataturk, fâruitorul Turciei Moderne, Bucureşti, Editura Politică**, 1969, s. 211.

⁹⁰ **AMAE**, fond 71 Turcia, 1932-1936, dosar 59, f. 59, Mehmet Ali Ekrem, **Relațiile româno-turce**, s. 46.

bir duyarlılıktır.”⁹¹

Titulescu'nun iki ülke arasındaki dostluk antlaşması ve ziyareti Türkiye için son derece olumlu bir etki yarattı ve Türk basınında bu önemli olaydaki resmi çevrelerin ve kamuoyunun memnuniyetini dile getirdi. “Türk-Rumen Dostluğu” başlıklı yazıda "Milliyet" gazetesinde "Türkiye ve Romanya'nın ortak sınırları yok ancak ortak ilgileri var. Bu unvan ile Türk-Rumen işbirliğine önemli sonuçlar vermek üzere: Barış çağrısında bulunuluyor".⁹²

Ankara ziyaretinin sonuçları Rumen basınında da olumlu bir etki yarattı. 19 Ekim 1933 tarihli "Universul" gazetesi, iki ülkenin genel barış için ve özellikle Balkanlar'da yapılan çabaları vurguluyor ve Titulescu'nun Türk telgraf ajansına yaptığı açıklamalarını böyle gösteriyor: “Ankara'yı çok güçlü ve hoş bir duygu ile terk ediyorum, çünkü Türk halkının son on yılda elde ettiği inanılmaz sonuçlarına hayranımdır. Çok hoş, çünkü Türk liderlerle bulduğum insanlığın ruhunu anladım. Bu, Türkiye'nin tüm uluslara karşı aldığı pasifist politikayı çok iyi açıklıyor. Açıklamanın çok basit olduğu Romanya, Türkiye gibi, tek bir şey görüyor: bencil avantajları değil kendi içinde barışı.”⁹³

Ankara'da imzalanan anlaşma, saldırganlığın tanımlaması sözleşmesinde ulaşılamayacak olanakları ortaya koyuyordu. Ülkelerin ortak güvenlik için ortak çabası olan Cenevre'deki formülden daha geniş bir formül içeriyordu. Ankara'da imzalanan belge, yalnızca üçüncü bir ülkenin devletlere karşı saldırganlığını değil, aynı zamanda üçüncü devletin Romanya'ya veya Türkiye'ye yönelttiği herhangi bir yırtıcı anlayışını kınayan bir adım öne sürüyordu. İki devlet de, dış politika konusunda ortak bir tutum izleyerek kendilerini samimi ve kalıcı bir dostluğa adanmışlardı. Dahası, Türkiye, ilk kez, Romanya'ya saldırılırsa, sıkı tarafsızlıktan fazlasını sağlayacağını kabul ediyordu.

---

⁹¹ A.e. s. 47.

⁹² "Milliyet", Mehmet Ali Ekrem, a.g.e., s. 47.

⁹³ **Universul**, 19 Ekim 1933; Mehmet Ali Ekrem, s. 47; **Akşam**, sene 16, No: 5397, CUMA, 18 Teşrinievvel, 1933.

4. Balkan Konferansı , 4-11 Kasım 1933 tarihlerinde Selanik'te gerçekleşti.

Bu konferans, altı devlet arasında bir anlayış olabileceğini gösterdi. Durum çok daha gerçekçiydi ve Balkan paktının oybirliği ile kabul edildi. Konferansın bir gün öncesinde, Atina gazetesi "Ethnos" eski Dışişleri Bakanı olan P. Arghiropol tarafından konferansı anlatan imzası altında bir makale yayınladı. Saldırganlık tanımlayan sözleşmesinin yanı sıra Türk-Romen paktının Küçük İtilaf Devletleri ve Balkanlar arasındaki yakın temas kurduğunu göstermiştir. Ayrıca, Türkiye'nin Yugoslavya'ya yaklaştığını ve yazarın görüşüne göre dolaylı olarak Yunan-Türk güvenliğini güçlendirdiğini belirtti.⁹⁴ Makale, altı ülkeden gelen heyetler Selanik'e ulaşmaya başladığında yayınlanarak kesin bir samimiyet yarattı.

Konferansın resmi açılışı, Yunan hükümetinin tüm Balkan ülkeleri arasında iyi bir anlayışa sahip olmasının ilgisini kanıtlayan Başbakan Tsaldaris ve Maximos Dışişleri Bakanı'nın katılımıyla 5 Kasım'da Selanik Üniversitesinde düzenlendi. Önceki konferanslarda olduğu gibi komisyonlarda çalışmalar devam etti. Romen hukukçusu V.V. Pella'nın başkanlığındaki Siyasi Yaklaşım Komitesi çözmesi gereken iki problem vardı: Dışişleri bakanları arasındaki düzenli toplantılar ve önceki Bükreş konferansında oylandığı, Balkan Antlaşmasının taslağı. Bu vesileyle, Bulgar heyeti, Bulgaristan'ın diğer Balkan ülkeleriyle olan ilişkilerinde tam yasal eşitliği sağlamaya Üye Devletlerin itirazlarını belgede bulmasını istemek suretiyle itirazlarını tekrarladı ve ulusal azınlıkların savaş sonundaki antlaşmalarının maddelerinin tam olarak uygulanması. Özellikle, Balkan ülkelerinde Bulgar azınlığı için yasal ve kültürel koruma sağlamaya ihtiyaç duyuluyordu.⁹⁵ V.V. Pella, bu konferansın resmi bir organ olmadığını belirtti, bu yüzden Bulgaristan tarafının şartları ilgili hükümetlere tabi olacaktır. Bu argümanın önünde Bulgar tarafı vazgeçti ve böylece Balkan Antlaşması oybirliği ile Kabul edildi.⁹⁶

Dört Balkan konferansı, bu coğrafi bölgenin temsilcilerinin aynı masada oturup tartışmalarını, ortak programlar üzerinde anlaşmaları ve özellikle gergin bir tarihsel bağlamda hareket etme imkânı sunarak tarihte kalmaya devam ediyor. En

⁹⁴ Eliza Campus, **a.g.e.**, s. 106

⁹⁵ Ionuț Cojocaru, **a.g.e.**, s. 134.

⁹⁶ **A.e.**

önemlisi, bu konferansların organizasyonu yoluyla, savaşlar arası dönemde Balkanlar artık Avrupa'daki „varil barutu”değillerdi, ancak işbirliği ruhunun egemen olduğu ve bu halklar hakkında daha iyi karşılıklı bilgi için çözümler geliştirdiği bir bölge.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DIŞ POLİTİKA STRATEJİLERİNDE GENEL AMAÇLAR (1934-1938)

3.1. BALKAN ANTANTI

Balkan Konferansları Başarılı olarak kabul edilmesine rağmen revizyonist devletlerin etkilerini azaltmada başarısız oldu. Romanya'nın Bulgaristan'ı Balkan Paktı'na çekme yönündeki yoğun politik ve diplomatik çabalarına rağmen Bulgaristan hala tereddüt ediyordu ve bunu istemeyen devletlerin etkisinde kalmıştı. Özellikle İtalya, revizyonist ilkelerin geliştirilmesi için Balkanlar'da sayılan Bulgaristan'da etkisini kaybedebileceği fikrinde rahatsızlık belirtileri gösteriyordu. İtalyan hükümeti ayrıca, Yunanistan'ın Balkan girişimine katılmak için fazlaca fayda sağlamayacağına inanan Venizelos'un yardımına da saygı duyuyordu. İtalyan hükümeti ayrıca, Yunanistan'ın Balkan Girişimi'ne katılmaktan fazla bir şey kazanamayacağı görüşünde olan Venizelos'un yardımına da dikkat ediyordu. Ona göre, yeni ittifakların organizasyonuna katkıda bulunmaması ve uluslararası meselelere müdahale etmek zorunda kalmaması idi.¹ Resmi olarak, Yunanistan Dışişleri Bakanı Maximos'a göre, Yunanistan hala Balkan Paktının sonuçlandırılmasını istiyordu. Romanya'ya gelince, Titulescu, Sofya ve Ankara ziyaret sırasında kurulan ilkelerin aynı kaldığını söyledi: Balkan sınırlarını garanti altına almak, Balkanlar'daki menfaati etkileyen olaylar üzerine karşılıklı istişare, tüm imza sahiplerinin önceden izni olmadan bir Balkan ülkesiyle siyasi bir anlaşma yapmamayı taahhüt etmemektedir.² Ayrıca, imzacı olmayan devletler için sözleşmeye katılmaları da açık kaldığı da belirtildi.

Yunanistan'ın bazı tereddütlerine rağmen Türkiye'nin tutumu sağlam kalmıştır. Türk devlet adamları, özellikle cumhurbaşkanı Kemal Atatürk, Bulgaristan'ı “Balkan Kardeşler topluluğunun hayatına katılmalarını görmek”,

---

¹ Eliza Campus, *Înțelegerea Balcanică*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1972 s. 116.

² AMAE, *Fond Înțelegerea Balcanică*, dosar 17, telegrama 320/29 Aralık 1933, Nicolae Titulescu, s. 115.

arzusunu dile getirdi.³ Öte yandan, Tevfik Rüştü Aras, dört formatlı Balkan Paktının yakında elde edilebileceğini takdir etti, ancak yine de Bulgaristan'ın üyeliğinden şüphe ettiğini dile getirdi.⁴

Antlaşmanın imzalanması için 9 Şubat 1934 tarihinde Atina'daki Akademi Salonu'nda resmi tören düzenlenmiştir. Atina'da imzalanan belgelerin analizi, barış isteminde bulunduğunu ortaya koymuşlardı. Mevcut toprak dengesinin savunması, tarihsel bağlamda önemli bir yere sahipti. Balkan Antlaşma'sının giriş bölümünde kullanılan terimler yalnızca protokol anlamında değildir, bu Antlaşmanın özü idi: „Balkanlarda barışın güçlendirilmesine katkıda bulunmak istediğinde olan; Briand-Kellogg Yasasının ve Milletler Cemiyeti Genel Kurulunun onunla ilgili kararlarının temelindeki anlaşma ve uzlaşma düşününe sahip bulunan; Daha önceki bağit sal yükümlere saygılı olmağa ve Balkanlarda bugün kurulu toprak düzeninin sürdürülmesini güvence altına almağa kesinlikle kararlı olan, Türkiye Cumhurbaşkanı Yugoslavya Yüce Kralı, Yunanistan Cumhurbaşkanı ve Romanya Yüce Kralı bir Balkan Anlaşma Yasası yapmağı kararlaştırmış...”⁵

Bu nedenle Briand-Kellogg Paktı ve Milletler Cemiyeti tarafından barışın korunması gerekiyordu ve böylece Cenevre Forumunu yönlendiren ilkelere güvenlik sağlanmaktadır. Dört Balkan ülkelerin bu prensiplere katkıda bulunduğu pratik araçlar belirleniyordu. Birincisi, Balkan sınırlarının güvenliğini sağlıyotlardı. İlgi alanlarını etkileyebilecek konularda danışmakla ve önceden bildirimde bulunmaksızın 2. maddeye göre sözleşmeyi imzalamayan diğer Balkan Ülkelerine karşı herhangi bir siyasi eylemde bulunmamakla yükümlüdürler.⁶ Balkan ülkelerinin diğer tarafların izni olmadan herhangi bir yükümlülük kabul edilemezdi.⁷ Bu, sadece barışa hizmet edebilecek kollektif dayanışma yaratmaktadır, çünkü bu Paktın maddesine dayanılarak, barışı etkileyebilecek herhangi bir tek taraflı jest durdurulabilirdi. Antlaşmanın son maddesi "kabulü taraflar tarafından olumlu bir

³ AMAE, raport 2 482/21 Aralık 1933, Ankara, Eliza Campus, s. 117.

⁴ A.e.

⁵ İsmail Soysal, **Tarihçeleri ve açıklamaları ile birlikte Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları, I. Cilt (1920-1945)**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1983, s. 454.

⁶ A.e., s. 125.

⁷ A.e.

şekilde incelenecek olan" herhangi bir Balkan ülkesine açık olduğunu belirtiyordu ve herkesin en kısa sürede Bulgaristan'ın katılımını kazanmasını arzusunu kanıtlıyordu.⁸

Sözleşmenin ayrılmaz bir parçası olan Protokol Eki, bütün antlaşmanın belirgin anlayışını daha da vurguladı. Örneğin, 1. noktada, dört devletin saldırganlık tanımlayan sözleşmeleri uygulamak istemesine karşı heveslendikleri belirtiliyordu, çünkü onlar, sözleşmenin. Madde 2-aykırı davranacak olan ülkeyi saldırgan olarak değerlendirmektendiler.⁹ Üçüncü nokta, dört ülkenin belirli saldırganlık eğilimleri üzerindeki konumunu daha iyi ahdadaki gibi tanımlamaktadır:

„Bununla birlikte, eğer Bağlı Yüksek Taraflardan biri Balkanlı olmayan herhangi bir Devletin saldırısına uğrarsa ve bir Balkan Devleti bu saldırıya o anda ya da sonradan katılırsa, Balkan Antantın hükümleri bu Balkan Devlete karşı tümüyle uygulanacaktır.”¹⁰ Varsayılan olarak, Balkan Anlaşma Paktının olumlu özelliklerinden biri olan Balkan alanının dışındaki saldırgan güce dolaylı olarak karşı çıktığı belirtiliyordu. 8. paragrafta, önceki paragrafların anlamını vurgulamaktadır ve bu da nihai olarak kabul edilen kurulan toprak düzeninin korunması anlamına gelmektedir.

Balkan Antantın gizli ekleri savunma karakterini vurguluyordu. Anlaşmanın ayrılmaz bir parçası „Türkiye Dışişleri Bakanının SSCB Dışişleri Komiserine Sunduğu Demeç”tir, bu sayede ağışdakiler „Türkiye'nin Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliğine karşı yönetilmiş herhangi bir eyleme, hiç bir zaman, katılmak durumuna girmeği kabul etmeyeceğini, Türkiye Cumhuriyeti adına açıklamaktan onur duyarım” biliniyordu.¹¹ Özellikle, Tefvik Ruştı Aras tarafından yapılan açıklamayı dikkate alarak, Romanya, Yugoslavya ve Yunanistan'ın "Üç Dışişleri Bakanının Demeçleri", üç ülkenin sürdürdüğü Balkan Antantın ve barış politikasına aykırı olmadıklarını tespit ediyordu.¹² Pratik olarak, yeni örgüt,

---

⁸ A.e.

⁹ A.e.

¹⁰ A.e.

¹¹ A.e., s. 456.

¹² A.e., s. 458

komünizmi içtenlikle onaylamayan dört devlet tarafından gerçekleştirilmiş olmasına rağmen, haricen SSCB ile uygun işbirliği bağları gerektiğini istapatlıyordu. 1. ve 2. Antlaşma'ya ekli İmza Protokolleri, Antlaşmaya ekli, özellikle kurulan toprak düzenini belirlemek amacıyla Sözleşmeci Tarafların Balkan Antantın izlediği amaçlarına uygun olarak sözleşmeleri imzalaması, yani toprak statüsünün korunmasıdır. İçeriğiyle bütün antlaşma, açık bir savunma niteliğindedir, hatta gizli şartlar bile sadece Bulgaristan'ı veya revizyonist devletlerin Bulgaristanın bir enstrüman olarak kullanabilecek saldırısına maruz kalabilen toprak statüsünün pratik garantisine atıfta bulundu.¹³

Balkan Antantı, Kasım 1934'te Statüsü yanı sıra Kasım 1936'da "üç" askeri anlaşma ve 1937'de "dört" askeri anlaşma ile tamamlandı. Romanya kamuoyunda Dışişleri Bakanı, Balkan Antantı Küçük İtilaf gibi revizyonizm konusunda "bölgesel değişiklikler üzerinde güçlü bir ikinci önemli frendir", diye belirtti.¹⁴ Mevcut Anlaşmada, kesin sınırları tanıyan tüm devletlere açık olduğunu vurgulayan maddeye tekrar ısrar ettikten sonra şunlar belirtildi:

"Balkan Antantı Küçük İtilaf çok farklıdır; ancak iki ülkenin topluluğun arzularıyla, aynı politik istekleri ve 70 milyon insanın bulunduğu devletler zinciri bugün Çekoslovakya'dan Fars sınırına kadar oluşturulmuştur."¹⁵ Bu bağlamda, Nicolae Titulescu'nun basına yaptığı açıklamalar çok ilginçtir "Bu antlaşma aslında barışın en güçlü araçlarından biridir" diye vurgulamıştır.¹⁶ Romen devlet adamı bu vesile ile paktın altında yatan etik-siyasi kavramları belirtti: "güvenlik gerçek kavramı baskıcı değildir, önleyici olmalıdır. Eğer kimse baskıya giderse, önlem yeterli değildir demektir."¹⁷

Yine de Yunanistan'da anlaşmaya karşı güçlü bir muhalefet gözlemleniyordu. Eski dışişleri bakanı Ap. Alexandri, 18 Şubat 1934'te "Ergasia" dergisinde Balkan Antantın Yunanistan'a büyük zarar verebileceğini belirten bir yazı yayınladı; örneğin

¹³ Eliza Campus, **a.g.e.**, s. 127.

¹⁴ AMAE, fond Înțelegerea Balcanică, dosar 17

¹⁵ **A.e.**

¹⁶ Nicolae Titulescu, **Documente Diplomatice**, Editura Politică, București, 1967, s. 490.

¹⁷ **A.e.**

İtalya Yugoslavya'ya Balkan sınırları üzerinde saldırırsa, anlaşmada belirtildiğine göre Yunanistan savaşa girmek zorunda kalacaktır.¹⁸ Anlaşmaya karşı güçlü bir kampanya Venizelos tarafından gerçekleştirildi, bu kampanya hükümetin onayını almasını engellemeye yöneliktir.¹⁹ Venizelos, Atina'daki Türk bakana verdiği demeçte, onay yasasında Balkanlar'da ekstra bir gücün savaş durumunda Yunanistan'ın herhangi bir askeri görevden muaf tutulacağını belirten bir madde isteyeceğini söylemiştir. Durumun bu noktada gelişinde, Nicolae Titulescu, Ankara'dan bir şekilde Venizelos'un husumetinin yumuşatmak için yardım istemek gerektiğini düşünüyordu. 24 Şubat'ta Romanya Dışişleri Bakanı Ankara'daki diplomasiye talimat veriyordu:

„Ortak isteklerimizi göz önüne alarak Balkan Antantının çekincesiz ve hızlı bir şekilde onaylanacağı sebebine dayanarak hemen Venizelosu barışçıl yollarla ile sakin bir şekilde onun müdahale etmesine Rüştü Aras'a ricada bulunalım”.²⁰ Ertesi gün, Ankara'dan, İsmet İnönü'nün Venizelos'a, Balkan Antantının hem Türkiye hem de Yunanistan için yararlı olduğunu vurgulayan bir mesaj gönderdiğini ve ayrıca Türk hükümetinin mümkün olan en kısa sürede onaylayacağını bildirdiğini belirtti. Tevfik Rüştü Aras, Venizelos'un "Yugoslavya ile ilişkileriniz ne olursa olsun, Balkanlar'ın yanı sıra Karadeniz de de hala dış politikasına sahip olan Türkiye ve Romanya'yı mahcubiyet durumunda bırakmamak" anlamasını gerektiğini de ekledi.”²¹

Atina'daki duruma rağmen Ankara'da iyimserlik dile getiriliyordu. Tevfik Rüştü Aras, Romen bakanına muhalefetin bir kısmı Venizelos'tan ayrıldığını belirtti. Türkiye'nin dışişleri bakanı ve Sovyet bakanı bu muhalefette İtalya'nın istenmeyen bir karışımını görüyorlardı. Her şeye rağmen Türkiye, hızlı bir şekilde anlaşmanın onaylanmasına inanıyordu ve bu nedenle hemen işlemlere başlamasına gerektiğini düşünüyordu. Türkiye, TBMM'deki Balkan Anlaşmasını onaylayan ilk devlet oldu. Dışişleri Komitesinde yapılan tartışmalarda Başbakan İsmet İnönü ve Bakan Tevfik

¹⁸ AMAE, *Agencia Telegrafică Română, Orient-Radio*, raport 471/21 Şubat 1934, s. 131

¹⁹ Bogdan Raditsa, „Venizelos and the Struggle around the Balkan Pact,” *Balkan Studies*, vol.6/1965, nr. 1, s. 127.

²⁰ AMAE, fond Înțelegerea Balcanică, dosar 18, telegrama 10 192/24 Şubat 1934, s. 133.

²¹ A.e., dosar 18, telegrama 380/27 Şubat 1934, Ankara, s. 133.

Rüştü Aras tebrik edilmişlerdi. 16 Mart 1934'te Meclis oybirliği ile Balkan Antantı onaylandı. Bu vesileyle Rüştü Aras, Romen bakanına “Balkan Antantının çevreleyen güçler ve entrikalara rağmen Romanya ve Yugoslavya de hafta boyunca onaylayabilirse, mutluluk vereceğini”, söyledi.²²

Türk devlet adamı nedenin hızlı bir şekilde harekete geçmesini bekliyordu böylece Yunanistan'ın Balkan Antantını inkâr etmesini engellemiş olur düşüncesindeydi. Tefik Rüştü Aras'ın 11 Mayıs 1934'te Bükreş ziyareti, Antantın onaylanması için açık bir acele oluşturdu. Türk devlet adamının ziyareti, Romanya Türkiye arasında ikili ilişkileri ilerlemek için ve yeni fırsatlar yaratmak için bir denge sağladı. Nicolae Titulescu, Türk konuklarına verdiği akşam yemeğinde yaptığı konuşmasında bunları belirtti: “ Romanya ve Türkiye samimi ve aktif bir dostluk yapma misyonuna sahipler.” Konuşmanın devamında, Titulescu samimi ve uluslararası işbirliği sürekliliği ruhunu kutsayan Romen ulusu asıl Türk ulusunda her zaman düşündüğü ve hissettiği sadık arkadaşı bulduğunu belirtti.²³ İnşa edildiği Balkan Antantı ve kuralları ile ilgili olarak Titulescu şu sözleri: “Tevazu olmadan bu eylemi bütün küvetimle ve mükemmel samimiyet gücümle kutsadığımı söyleyebilirim. Ancak Ekselanslarınızın birleşik çabaları olmadan bu Antant başaramayacaktık ve bu başarınızı kamuya itiraf etmek konusunda çekinmiyorum. Biz yeterince acı çektik. Uzun zaman Balkanlar delirmiş insanlığın kanlı düzlüğü olmuştur ve bunlara karşı sorumlu liderler kendilerinden tarihin bu iğrenç geçmişi kesintisiz tekrar etmemesi için ne yapabiliriz sorusunu sormadılar mı? Bu sorunun tek cevabı vardır: oda Birleşmektir. Savaşı kullanmak isteyenler bilmeliler ki, diğerlerinin birleşme direnişine vurulacaktır. Balkan Antantını imzalayarak, barışçıl bir çalışmaya uluslarımızın öncelikli isteklerine kendimizi adadık demektir,” diyordu.²⁴ Konuşmasının sonunda Romanya devlet görevlisi, Türk delegasyonunu memnuniyetle selamladı ve “Eminim ki Türkiye'nin ve Romanya'nın dostluğunun geleceği de doludur. Ülkenizin büyük hükümdarları, burada değer, hayranlık ve saygıya layıklardır. İşbirliğimizin artacağına, Türkiye'nin ünlü

---

²² A.e.

²³ AMAE, fond 71/1920-1944. Turcia, vol. 59, f. 96-100 („Buletinul” nr. 9 din 15 mai 1934 al Direcțiunii Afacerilor Politice. Diviziunea a II-a. Secțiunea Balcanică).

²⁴ A.e.

Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in sağlığı için, Ekselanslarınızın da sağlığınıza ve sadık Türklerin refahına inanıyorum ve kadeh kaldırıyorum” diyordu.²⁵

Aynı akşam yemeğinde, Türkiye Dışişleri Bakanı'nın cevabı, iki ülke arasındaki yakın ilişkiyi ispatlayan "Ekselans ve sevgili arkadaşım " formüle değindi: „Bu sabah Romen toprağına ilk temastan beri niyetimiz olan sıcak kabul töreninde Ekselanslarınızın Türk halkı için, Başkanıma ve bana söylediğiniz bu samimi ve zarif sözler içimizde üretilen derin izlenim bırakmıştır.”²⁶ Tevfik Rüştü Aras, Balkan halklarını Romen ve Türkler dâhil olmak üzere birbirine yakınlığa taşıyan benzerlikler ve geleneklere değindi. Bu dostluğun yakın tarihli bulguları arasında "üç diplomatik eylem" olduğunu belirtti: saldırganın tanımı üzerine bildiri, geçtiğimiz günlerde imzalanan Türk-Rumen Tahkim Anlaşması ve Balkanlar Anlaşması hakkında yapılan bildiridir. Ardından Rüştü Aras, Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne girişindeki Nicolae Titulescu'nun konuşmasına da değindi: "Burada, bu vesileyle, Ekselanslarınızın tarafından ülkemle ilgili olan telaffuz ettiğiniz samimi sözleri burada hatırlamaktan mutluluk duyuyorum. Hatırlatmak istiyorum ki, sevgi dolu ve sempatiyle dolu bu sözleriniz daha sonra Türk halkı tarafından hissedildi ve size minnettarlık kazandırdı.”²⁷ Konuşmasında, Türk Bakanı uluslararası hayatında bir başka önemli anı hatırlattı, burada Titulescu özel bir rol oynamıştır. Saldırganın tanımıyla biten 1933 Londra görüşmelerine atıfta bulundu. Titulescu'nun bu başarısına katkısı konusunda Rüştü Aras şunları söyledi: “Bu barış enstrümanı çok fazla zorlanmadan sona erdiyse, bunun mutlaka Ekselanslarınızın bilgeliğinden kaynaklandığını kabul etmeliyiz.”²⁸

Türk Bakanının Romanya ziyareti Romanya-Türkiye ilişkileri üzerinde olumlu bir etki yarattı. Bükreş'teki toplantılardan sadece iki ay sonra Başbakan İsmet İnönü, 5 Temmuz 1934'te yapılan parlamento oturumunda yaptığı konuşmada Romanya ile olan ilişkileri hakkında şunları söyledi: „Romanya ile son sene muhtelif beynelmilel vesikalarda beraber imza sahibi bulunuyoruz. Taarruz politikasından uzak olan sulh ve istikrar siyasetinde Romanya ile memnuniyetle

---

²⁵ A.e.

²⁶ A.e., f. 100-104.

²⁷ A.e.

²⁸ A.e.

teşriki mesai ettik. Hususi ihtiyaçlarımızı ve vaziyetlerimizi göz önünde tutan dostane bir teşriki mesainin Balkanlar sulhunda çok faydalı bir amil olacağına kani bulunuyoruz.”²⁹

Rüştü Aras, Bükreş'teki ziyaret sonrasında Yugoslav ve Yunan mevkilerin uzlaşmasıyla Balkan Paktının onaylanması ve en iyi yolları bulabilme amacıyla Nicolae Titulescu eşliğinde Belgrad'a gitti.

Rüştü Aras'ın Bükreş'e yaptığı ziyaret, Titulescu'nun Ankara'ya 1933'te yaptığı ziyareti ve Balkan Antlaşması'nın imzalanmasını takiben Romanya ve Türkiye ile diğer Balkan ülkeleri arasındaki ilişkiler konusunda geniş umutlar açtı.

3.2 BALKAN ANLAŞMASININ İLK EYLEMLERİ VE TOPLU GÜVENLİK

Romanya ve Yugoslavya, 16 Haziran 1934'te Balkan Sözleşmesini onayladıktan sonra, o günden bu yana normal gelişimini engelleyen zorlukları ortadan kaldırarak yeni organizasyonun iç ortamı iyileşiyordu.

Uluslararası düzeyde, yeni bir Fransız-Sovyet³⁰ anlayış projesine dayanan somut bir anti-revizyonist güvenlik sistemi giderek daha net hale geliyordu. 30 SSCB'nin Doğu Karlılık Güvencesi Paktı'na katılımı ve bu devletin Milletler Cemiyetine girmesi, Balkan İtilaf Devletleri tarafından ilgi ile takip ediliyordu. Özellikle Türkiye, eski güvenlik planını SSCB'nin katılımıyla yerine getirmeye başladığına inanıyordu. Bükreş'e yaptığı ziyarette Tefik Rüştü Aras, Romanya'nın SSCB'ye yaklaşımında ilerleme kaydetmesini ne kadar istediğini hatırlattı: “Hükümetim, Romanya ve komşu Sovyetler Birliği arasındaki karşılıklı ilişkilerde güven duygusu ve anlayış olduğunu görmekten dolayı çok mutlu olacağını,”

²⁹ Türkiye Büyük Millet Meclisi, **Başbakanlarımız ve Genel Kurul Konuşmaları**, 2.Cilt, Cumhuriyet Hükümetleri Dönemi, TBMM Basımevi, Ankara, 2014, s. 204.

³⁰ 1935'in Franco-Soviet Karşılıklı Yardım Anlaşması, Almanya'yı etrafını sarmak ve Orta Avrupa'nın tehditlerini sınırlamak için tasarlandı. Girişim Louis Barthou'ya aitti ancak müzakereler tamamlanmadan önce Yugoslavya Krallığı Alexander I ile birlikte Marsilya'da öldürüldü. Antlaşma halefi Pierre Laval tarafından sonuçlandırıldı

belirtti.³¹

Bükreş'teki Fransız Dışişleri Bakanı Louis Barthou'nun 22 Haziran 1934'te gerçekleştirdiği ziyaret sırasında isyan karşıtı medya temsilcilerinin yanı sıra konuşmasında, Romanya'nın başkentinde gerçekleşen tüm tutumlar karşısında, kamuoyunun ve Balkan Anlaşmasının dâhilindeki devletlerarasında canlı bir ilgi uyandırıyor. Çekoslovak dışişleri bakanı Benes'in Küçük İtilaf Devletleri ve SSCB arasındaki ilişkiler hakkında açıklamalar yapması, Ankara'da büyük memnuniyet üretmişti. Bu vesile ile şunları söyledi “En büyük olay, Sovyet Rusya'nın Avrupa siyasetine girişi. Doğu Avrupa ülkeleri aracılığıyla birbirlerine saldırmazlıklarını garanti edecekler ve SSCB ile işbirliği ihtiyacı en güçlü şekilde öngörülebilecektir. SSCB'nin böyle bir pakta olması en önemli faktörlerden biri olacak ve anlaşmanın imzacı ülkeleri arasında normal ilişkileri kesinlikle gerekli olacağı açıktır.”³² Ankara'da bu ifadeler hevesle kabul edildi ise, Atina'da özellikle Venizelos'un gazetelerinde bazı yayınlar Fransa'yı özellikle eleştiriyorlardı. Litvinov, Temmuz ayında Doğu Ortak yardım Paketi'nin sonuçlandırılması için Berlin'i ziyaret etmişti. Fransız basınına göre, bu yeni Doğu Paketi'ne ya da Doğu Locarno'ya, sonradan bir Balkan Locarno'da katılacaktı. Bu yeni Locarno'da, yarımadanın altı eyaleti de başka bir devletin saldırısı durumunda karşılıklı yardım ilkesine sahip olacaklardır.

Güvenlik araçlarının halkın kaygılarının ön planda olduğu bu durumda, Romanya 5 Haziran 1934'te Balkan Sözleşmesinde dahil olan gizli askeri sözleşmeyi Türkiye ile imzaladı ve Yugoslav Türk sözleşmesi ile aynıydı.³³ Sözleşmenin 1. ve 2. maddeleri aşağıdaki hükümleri ortaya koymaktadır:

„Madde 1 İmzacı iki Devletten biri, hangi koşullar altında olursa olsun, bir başka Balkan Devletinin yalnız başına ya da Balkanlı olan ya da olmayan bir Devletle birlikte saldırısına uğrarsa, öteki Bağlı Yüksek Taraf kendisini de saldırıya uğramış

³¹ AMAE, fond 71/1920-1944. Turcia, vol. 59, f. 96-100 („Buletinul” nr. 9 din 15 mai 1934 al Direcțiunii Afacerilor Politice. Diviziunea a II-a. Secțiunea Balcanică)

³² AMAE, fond Mica Înțelegere, dosar 1, raport 1 187/25 iunie 1934 – *Rostul consfătuirilor de la București. Mica Înțelegere pentru libertate și pace. O convorbire cu ministrul Dr. Benes. Însemnătatea Rusiei în politica de azi a Europei.*

³³ Ismail Soysal, **a.g.e.**, s. 459.

sayacak ve kendisiyle ortak sınırı bulunan saldırgan Balkan ya da Devletlerine karşı derhal silahlı eyleme geçecektir.

Madde 2 -Bağlı Yüksek Taraflardan biri, 1. Maddede öngörülen yükümlülüklerinin yerine getirilmesi sırasında Balkanlı olmayan bir Devletin bir savaş eylemiyle karşılaşsa, öteki Bağlı Yüksek Taraf da bu saldırganıya savaşa gidecektir.”³⁴

15 Eylül 1934'te Balkan Anlaşması Daimi Konseyi, dünyada tartışılan başlıca sorunlara ilk kez kesin bir tutum takınarak resmi tebliğ yayınladı. Konsey, dört müttefik ülkelerin Sovyetler Birliği'nin Milletler Cemiyeti'ne üye olması için oy kullanmalarına karar verdi. Aynı vesileyle, Doğu Güvenlik Paktı'na olan sempatisini de dile getirdiler ve o sırada tartışılan Akdeniz antlaşması barışı devam etmesi için verdikleri önemi vurguladılar. Aynı konferansta, Maximos, 9 Şubat 1934'te Atina'da imzalanan antlaşmayı Milletler Cemiyeti'ne kayıt ettirmekle görevlendirildi.³⁵

30 Ekim 1934'te Ankara'da Balkan Konseyin yeni toplantısı düzenlendi. Dört devlet, revizyonist olmayan duruşlarını daha da görünür hale getirdiler. Nicolae Titulescu, Balkan Anlaşması'nın hedefleri üzerine bir program hazırladı. Diğer şeylerin yanı sıra, adil ve samimi uluslararası uygulamaların lehinde heybetli bir kolektif güç oluşturarak barışın sağlanmasını amaçladığını söyledi. Fakat bu organizasyon, barış, dengesiz bölgelerde bile tehdit edildiğinde, koşullarla baş edebilecek kadar güçlüdür.³⁶ Ayrıca Ankara'daki bu toplantıda, daha sistematik ve organize çalışmanın kararlılığını kanıtlayan Balkan Antlaşmasının statüsü üzerinde durulmuştur. Statüye dâhil olan hükümlerin tutarlı bir işbirliği sağlamayı amaçladığını aşağıdaki hükümlerdir: Madde 1 oluşturduğu gibi dört Dışişleri Bakanı'nın Daimi Konsey oybirliği ile karar alabilecek başçı bir organdır. Bu hüküm, dört müttefikin kararlarının dayanışmasını güçlendirmek amacıyla yapılmıştır.

---

³⁴ **A.e.**

³⁵ **AMAE**, fond Înțelegerea Balcanică: Communiqué donne a la presse le 15 septembre 1934 par le Conseil permanent de l'Entente Balkanique, s. 147.

³⁶ Nicolae Titulescu, **a.g.e.**

Madde 3'e göre, Daimi Konseyin sürekli başkanının konumu rotasyonla oluşturuluyordu ve madde 4'e gereğince katılımcı devletlerarasındaki eşitlik ilkeni benimsemektedir.³⁷ Balkan Antlaşması Ekonomik Danışma Konseyi'nin istişare Statüsü, aynı zamanda dört ülke arasında daha yakın ilişkiler kurmayı ve bu alanda Tuna ve Karadeniz'deki ekonomik alışverişlerin daha iyi kullanılmasına karar vermeyi amaçlandırırdılar.³⁸

Henüz 19 Ekim'den erken bir tarihte, iki organizasyonun benzer koşulları Marsilya cinayetini ikili kınamasının bazı korkular yarattı. Yunanistan Dışişleri Bakanı D. Maximos, Küçük İtilaf Devletleri ve Balkan Antantı arasında, olaylar ile aynı görüşte olan ve aralarında hiçbir füzyon olmadığını hemen açıkladı.³⁹

Bununla birlikte, Ankara Daimi Konseyi oturumunda iki örgütün füzyonuna yönelik kampanya, özellikle Venizelos'un "Elefteron Vima" gazetesi tarafından yeniden başlatıldı. Yunan kamuoyunun, terör örgütlerine karşı alınacak önlemlerin inisiyatifinin Balkan Antlaşması'na da ya da Küçük İtilaf ta değil, Milletler Cemiyeti'ne ait olması gerektiğini düşünüyor olduğu açıkça belirtildi. Yunan gazetesi, Ankara oturumuna doğrudan atıfta bulunarak, Yunanistan, Nicolae Titulescu'nun belirttiği gibi yaptırım uygulamakla yükümlü olamaz.⁴⁰ Balkan Antantına dair düşmanca basın kampanyasına rağmen, Üye Devletler güvenlik programını sürdürtölüyorlardı.

Yunanistan ile Türkiye arasında herhangi bir çekincesi olmadan, 2 Kasım 1934 tarihinde Ankara'da askeri yardım anlaşması imzalandı, hemen Tevfik Rüştü Aras tarafından Bükreş'e ve Belgrad'da bildirildi. 11 Aralık 1934'te Türkiye Dışişleri Bakanı Cenevre'de Balkan Konseyi toplantısında bulunuyordu ve bu vesileyle Yunan-Türk askeri antlaşması hakkında açıklamalar yaptı. Bu sözleşmenin Balkan paktının mantığını ve ağırlığını güçlendirdiği sonucuna varılmıştır. Yunan-Türk sözleşmesinden, Türkiye veya Yunanistan'a bir Balkan devleti tarafından tek başına ya da başka herhangi bir güçle itaat edildiyse, Türkiye ile benzer sözleşmeler

³⁷ İsmail Soysal, **a.g.e.**, s. 460.

³⁸ **A.e.**, s. 461.

³⁹ **AMAE**, fond Înşelegerea Balcanică, dosar, 20, raport, 2 552/24 Ekim, 1934.

⁴⁰ **A.e.**, raport, 2 765/5 Kasım 1934.

imzalayan Romanya ve Yugoslavya'nın da hemen savunma amaçlı askeri operasyonları üstleneceğini kaynaklanmaktadır.⁴¹

Türkiye ile imzalanan bu iki taraflı sözleşme sistemi sayesinde dört müttefik Balkan savunma paktı içtihadında çalışmaya başladılar. 1934 yılının sonlarına doğru Balkan Antlaşması, misilleme devletlerinin saldırganlığına karşı güvenlik yolunda ilerliyordular.

1935'in başlangıcı, görünüşte güvenlik politikasında ilerleme kaydedilen önlemlerle uluslararası siyasette belirgindi. Aslında, 1935 yılı dengeyi istikrarsızlaştırmaya ve o zaman kırılma başlangıcına başlayan bir dizi anla damgalanmıştır.

Bu anlardan birisi, 1 Mart 1935'te Yunanistan'ın darbe girişimidir. Venizelos başkanlığındaki devrimci Cumhuriyet Hareketi, Bulgar kindar fraksiyonların yararlanabilecek bir kaos ortamı yaratıyor.⁴² Hatta Yunan Trakya bölgesine saldırmak, Balkan paktına ölümcül bir darbe indirmek için tasarlanmıştı. Başkanlık görevini yürüten Nicolae Titulescu, Balkan Paktının yasal olarak belirli bir hükümetle değil de Yunan devletiyle olan ittifak üzerine kurulduğunu sıkı bir şekilde doğrulayan, Yunanistan'daki olayların sonuna bakılmaksızın Balkan Paktı etkilenmeyeceğini belirtmiştir.⁴³ Sonra, Yugoslavya ve Türkiye ile bir araya gelerek tamamen yetkiye sahip olduktan sonra, Balkan Antlaşmasının Başkanı olarak görev yaparken, eğer Bulgar kuvvetleri Yunan topraklarına girmek durumunda olurlarsa olduklarını Balkan Antlaşması otomatik olarak faaliyete geçeceğini belirtti. 1 Mart Cumhuriyet Hareketi boğuldu; Atina basınında Balkan organizasyonun yararlılığı ve gücünü Yunanistan'ın toprak bütünlüğünün tehdit edildiği bir dönemde sunduğunu gösterdi.⁴⁴

Bir diğer önemli an, Almanya'nın ilk revizyonist peydahların birine karşı

---

⁴¹ Eliza Campus, **a.g.e.**, s. 152.

⁴² Richard Clogg, **A Concise History of Greece**, Cambridge University Press, Third Edition, 2013, s. 114.

⁴³ **AMAE**, fond Întelegerea Balcanică, dosar 5, telegrama 14 529/10 Mart, Sofia, Atena. S. 157.

⁴⁴ „Kathimerini” ve „Proia”, Eliza Campus, **a.g.e.**, s. 158.

koymak üzere tasarlanan Nisan 1935'te Stressa Cephesi' idi.⁴⁵ Balkan ülkelerinde, Üçüncü Reich ile yapılan görüşmeler ve müzakerelerin yanı sıra, Büyük Britanya ve Fransa'nın İtalya ile imzalanan anlaşma ile Nazi yayılmacılığını durdurma girişimleri adım adım takip ediliyordu.

Bu siyasi girişimin etkinliği konusunda bazı şüpheler vardı ve bu nedenle Balkanlar'da ve Orta Avrupa'da savunma alanındaki askeri tedbirler yoğunlaştırılmıştı. Türkiye Trakya'daki askeri güçlerini güçlendirmişti ve Romanya da mukavemet kapasitesini artırmaya çalışıyordu. Titulescu, Romanya Kralı'na sunulan bir raporda, eğer Almanya, İtalya'nın, Küçük İtilaf Devletleri, Balkan Antlaşmasının ve SSCB'nin oluşturduğu güçlü bir cephe karşısında olduğunu bilseydi bu nitelikteki eylemlere başvurmazdı. Bununla birlikte Fransa, SSCB, Küçük İtilaf ve Balkan Antlaşması ile bir işbirliği politikası izlemeye kararlıydı ve bu Tevfik Rüştü Aras'ı mutlu ediyordu, ancak İtalya'nın politikası rahatsız ediciydi.

Nisan ayı başında, İtalya elçisi Türk hükümetine, İtalya ile Türkiye arasındaki ve İtalya ile Yunanistan arasındaki mevcut antlaşmaları birleştirmeyi önerdi daha sonra üçlü bir anlaşmaya Romanya, Yugoslavya ve Bulgaristan'ın katılabileceğini belirtti. Türk hükümeti İtalya'yı bütün Balkan ülkeleriyle çok taraflı bir güvenlik anlaşması imzalamaya ve İngiltere ve Fransa tarafından garantilenen bir Akdeniz Locarno Paktın temellerini atmaya talep etmesini reddetti.⁴⁶ Aynı antlaşmalar önerileri ile İtalya, Balkan Anlaşmasının tasfiye etme girişimlerinde başarısızlık oldu. Türkiye'nin Akdeniz güvenliği anlaşması oluşturma girişimleri, Ekim 1935'te Etiyopya'yı işgal etmeye hazırlanarak Doğu Akdeniz'deki güçlerini artıran İtalya tarafından engellendi. En baştan beri, bölgedeki mevcut paktları sağlamlaştırmaya ve teşvik etmeye çalışan Türkiye, İtalya'nın Abesiysen deki politikasına ve yayılmacılığına karşı çıktı. Türkiye, Belgrad'a İtalya'nın saldırı durumunda, Yugoslavya'ya sınırsız yardım sözü vermişti. Bir askeri heyet, Kasım

---

⁴⁵ İtalya, Stressa, İtalya, Fransa, İngiltere ve İtalya arasında Locarno antlaşmalarını teyit etmek amacıyla imzalanan anlaşma, Avusturya'nın bağımsızlığını garanti altına aldı ve Almanya'nın Versailles anlaşmasını ihlal etme ve yeniden müzakereleri reddetme girişimlerini engelledi.

⁴⁶ Dilek Barlas „Turkish Diplomacy in the Balkans and the Mediterranean, Opportunities and limits for Middle-power Activism in the late 1930”, **Journal of Contemporary History**, SAGE Publications, 2005, s. 455.

1935'te Romanya ve Yugoslavya'yı ziyaret ettikten sonra, Belgrad'da üçlü bir askeri konferans düzenlendi ve askeri konvansiyonun imzalanmasıyla sonuçlandı.⁴⁷

Dört Balkan ülkesinin kamuoyu, Etiyopya'daki İtalyan saldırganlığına karşı kararlı bir tavır aldı. Hükümetler bu savaş Milletler Cemiyeti'nin anlaşmasına isabet edildiğini belirttiler. Romanya ve müttefiklerinin bakış açısını açıklayan Nicolae Titulescu, 2 Kasım 1935'te Meclis toplantısında konuşarak "Eğer savaş çıkarsa Milletler Cemiyeti'nin amacı savaşı önlemektir ve Milletler Cemiyeti'nin rolü barışı geri getirmektir", ifade etti. Bu nedenle Küçük İtilaf ve Balkan Antantı Milletler Cemiyeti için bu yolda görev yapabileceklerini bilerek ve barış için dürüstçe çalışarak bu yolda ilerleyerek, uluslararası görevini İtalya ile bağlayan samimi dostlukla uzlaştırabileceklerini farkındaydılar.⁴⁸ Ankara, Milletler Cemiyeti tarafından daha fazla katılım ve çaba çağrısında bulundu. Mart 1936'da Tevfik Rüştü Aras, İtalya'ya uygulanan müeyyidenin ancak uzun vadede bir etkisi olabileceğini, belirtti. Ardından, Akdeniz'de artan jeopolitik önemi göz önüne alarak, Türkiye'nin Akdeniz bölgesi işbirliğinde gerekli tüm çabayı gösterdiği halde, İtalya'nın saldırganlığına karşı gerçek önlemlerin alınmadığını söyledi.⁴⁹ Uluslararası durumun ve Milletler Cemiyeti'nin uluslararası güvenliğin sağlanamamasından haberdar olan Ankara, son olarak Lozan'da düzenlenen Boğazlar Statüsünün resmen değiştirilmesini talep etti. İtalya'nın Abisinya'yı işgali ve Almanya'nın Rhenane sivil bölgeyi işgal etmesinden sonra, Türkiye'nin ana hedefi Boğazları gözden geçirmek amacıyla yeni bir konferans düzenlemeye karar verdi.

---

⁴⁷ A.e., p. 459.

⁴⁸ AMAE, fond Societatea Națiunilor, dosar 127, Nicolae Titulescu Milletler Cemiyeti'nde, 2 Kasım 1935. s. 174.

⁴⁹ Dilek Barlas, a.g.e., s. 460.

3.3. MONTREUX BOĞAZLAR KONFERANSI–ROMANYA’NIN RÖLÜ

Büyük Savaştan son derece büyük malzeme ve insan kayıplarıyla çıktıktan sonra, Türkiye, yeni statüsünü güçlendirmek ve güvenliği sağlamak için antlaşmanın değerlendirilen devletlerine katılmayı seçti. Bu gerçekler ile yaratıcısı Mustafa Kemal'in "yurtta barış, dünyada barış" sözleri ile yola çıkarak dış politikasını yönlendirmeye başladı. Ankara yetkilileri Büyük Güçlerden elde ettikleri şeylerden tam olarak memnun değillerse de görüşlerini desteklemek için onlarla diplomatik olarak çalışmayı tercih ettiler. Bunun en enteresan örneği Mustafa Kemal'in Haziran 1922'de yaptığı açıklamada, bu bölgenin korunması Türk diplomasisinin ana hedeflerinden biri olsa bile, Musul yüzünden Birleşik Krallık ile savaşa girmeyeceğini bildirmişti. 1923'te kurulan statüleriyle Boğazlar, Türkiye'nin hassas noktasının oluşturuyorlardı. Boğaziçi ve Çanakkale Boğazı çevresindeki bölgelerindeki askeri yönetimini kaldırarak, Türk topraklarını Bulgaristan gibi revizyonist bir devletle ve uzun zaman önce İstanbul'u talep eden ve Anadolu'nun önemli bir bölümünü işgal eden Yunanistan gibi bir ülke ile karşı karşıya kalıyordu. Ankara yetkilileri için, uluslararası bir komisyon tarafından Türkiye'ye ait bir alanı kontrol etmek bir haksızlık olarak görülüyordu.⁵⁰

Türkiye, toprak bütünlüğünü sağlamak için ve birincil hedefini gerçekleştirmek amacıyla komşularıyla “dostluk ve güvenlik anlaşmaları” geliştirdi. Türk diplomatlarının Boğazı ve Türkiye'nin toprak bütünlüğünü, güvenliğini sağlamaya çalıştığı bir diğer yöntem de silahsızlanma projelerini terfi etmek ve desteklemek oldu. Bu projelerin başarısızlığı ve Avrupa'da ve Uzak Doğu'da ilan edilen revizyonist rejimlerin kurulması, Türk yetkilileri Boğazların güvenliği konusunda daha keskin bir şekilde harekette geçirdi. Almanya ve Japonya'nın revizyonist tutumları, özellikle de İtalya politikaları Türkiye'nin dış politikasını yeniden değiştirmeye yardımcı oldu. Yeni uluslararası bağlamda, 1930'lardan bu yana Türk yetkilileri, silahsızlanma projelerine katılmak ve dostluk antlaşmaları

⁵⁰ Metin Omer, „Diplomația turcă și Statutul Strâmtorilor de la Lausanne la Montreux”, **Marea loc al memoriei și al desfășurărilor geostrategice**, Editura Cetatea de Scaun, 2014, s. 297.

imzalayarak barışçı garantiler elde etmenin ülkelerinin güvenliği için yeterli olmadığını anladılar. Yeni uluslararası bağlamda, 1930'lardan bu yana Türk yetkililer, silahsızlanma projelerine katılmak ve dostluk antlaşmaları imzalayarak barışçı garantiler elde etmenin ülkelerinin güvenliği için yeterli olmadığını anladılar. Bu dönemden bu yana Türkiye, lehine "çalışmak" için bir ittifak sistemi uygulayarak sağlam güvenceler sağlamaya çalışmıştır ve bu sistem, sınırlarının güvenliği için belirli yaşamsal bazı konuları ele almasını sağlayacaktır.⁵¹

İtalyan tehlikeleri karşısında Ankara Dışişleri Bakanı her vesile ile daha fazla seslenmeye başlamıştı ve 1923 tarihindeki Boğazlar Sözleşmesinin bazı eksikliklerini dile getirmeye devam etmiştir. Boğazların askersizleştirilmesi, Türkiye tarafından formüle edilen ana memnuniyetsizlik olmuştur. Türk yetkilileri, Karadeniz'e çıkış ülkeleri ya da Karadeniz'e çıkışlı bir devlet ile Karadeniz dışı bir devlet arasında savaş halinde, ister istemez Türkiye savaşın içine çekilecek ve kendilerini savunmak mümkün olmayacağını, şikâyet ediyorlardı.⁵² Bu sakatlığı gidermek için, 23 Mayıs 1933'te düzenlenen Londra Silahsızlanma Konferansı'nda, Türk askeri elitleri, Türkiye'nin, Boğazlar çevresinde ağır toplar kullanmasına izin vermek için Sözleşme hükümlerini değiştirmeyi önerdi bu bölgeyi savunmanın tek yöntemi olarak görülüyordu. Türkiye'nin önerisi konferansın gündeminde olmadığını gerekçesiyle reddedilmiştir.⁵³

Türk yetkilileri endişelendiren başka bir husus Boğazlar için güvenlik garantisi idi. Sözleşme kapsamında Boğaziçi ve Çanakkale Boğazı tehdidi altındaysa İmzacı Devletler kolektif güvenliğin sunmayı taahhüt etmişlerdi. Bu mekanizmanın çalışması için, ilk önce Milletler Cemiyetine itiraz etmek gerekiyordu. Bu ilke teorik olarak bir prensipti çünkü Milletler Cemiyeti imzalanırken Türkiye ve SSCB, üye değillerdi bu sebepten uygulamaya koymak zordu.⁵⁴

Balkanlar'da barış güvencesi için siyasi ve diplomatik faaliyetlerin yanı sıra,

---

⁵¹ A.e., s. 298.

⁵² Cemil Bilsel, **Boğazları**, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul, 1948, s. 4.

⁵³ T.C. Genelkurmay Başkanlığı, **Boğazlar Meselesine Dair Notlar**, Ankara, 1949, s. 351.

⁵⁴ Kemal Baltalı, **1936-1956 Yılları Arasında Boğazlar Meselesi**, Yeni Desen Matbaası, Ankara, 1959, s. 48.

yukarıda ayrıntılı olarak sunulan, dünyadaki barışı sağlamak amacıyla Ankara tarafından işlevsel ittifaklar sistemini güvence altına almak için alınan başka bir diplomatik girişimine üstlenmiştir. 9 Temmuz 1932 tarihinde Türk Hükümeti, Milletler Cemiyeti'ne katılma çağrısını kabul etti ve Türkiye dokuz gün içinde resmi üye oldu.⁵⁵

24 Şubat 1933'te Japon temsilci, Milletler Cemiyeti'nden ayrılışını ilan etti. Bu geri çekilme, Boğazlar Sözleşmesine, Boğazın ve Çanakkale Boğazı'nın istikrarsız bölgelerinde, Fransa, İngiltere, İtalya ve Japonya bir saldırganlık durumunda, Milletler Cemiyeti Konseyi müdahale etmek şartıyla öngören Boğazlar Sözleşmesinin 18. değişikliğini uygulamak imkânsız hale gelmişti.⁵⁶

İtalya ve Almanya'nın giderek daha yırtıcı tutumlarının zemininde Ankara yetkilileri, 1923 Boğazlar Sözleşmesinin yenilemesine yönelik taleplerinde daha fazla ses çıkmaya başladılar. Amerikan gazeteci Gladys Baker ile Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan röportajda Atatürk, Boğazların askersizleştirilmesini kabul etmenin yasalar ve durumdan kaynaklandığını söyledi. Ona göre, uluslararası sahnede gidişat değişmişti. Normal soru, Türkiye'nin Boğazların statüsünü değiştirmeye niçin çalışmadığı değil, neden bu değişikliği yapmadığı idi.⁵⁷ 15 Eylül 1935'te Cenevre'de Milletler Cemiyeti toplantısında bu konuda daha keskin bir konuşma yapan Tefik Rüştü Aras, şunları söyledi:

„Lozan Antlaşasının Boğazlar hakkındaki askeri hükümleri Türkiye kıyılarının savunulmasına ve Boğazlarda seyir ve sefer güvenliğine vahim bir tehlike teşkil etmektedir. Şurasını belirtmek isterim ki, eğer mevcut antlaşmalarla tayin ve tespit edilmiş olan durumlarda değişmeler olacak olursa Türkiye bu değişmeleri Boğazlar statüsünde yapılması gerekli olan tadillere tabi tutmak zorunda kalacaktır.”⁵⁸

⁵⁵ *Cumhuriyet*, No. 2936, 11 Haziran 1932, s. 1, *Cumhuriyet*, No. 2945, 19 Temmuz 1932, s. 1

⁵⁶ Metin Omer, *a.g.e.*, p. 301.

⁵⁷ *Cumhuriyet*, Nr. 3986, 21 Haziran 1935, s. 3.

⁵⁸ Aptülahat Aşkin, *Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri ve Diplomasisi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, XVI. Dizi, Sa. 56, Ankara, 1991, s. 288.

Aras'ın Mart 1936'daki konuşmasından birkaç ay sonra, Almanya Ren'in asrileştirilmesiyle Versailles Antlaşması'nı ihlal etti. Bu, Türk yetkilileri Abisinia'nın işgali ile birlikte korkutan ve mümkün olan en kısa sürede Lozan Boğazı Konvansiyonunun gözden geçirilmesini isteyen tanımlayıcı bir olaydı. Türk makamları, bu konuda, tek taraflı olarak hareket etmediler kararlı bir adım atmadan önce İngiliz yetkililerle istişareye geçtiler. Türkiye'nin sabırsızlığı, 8 Nisan'da Ankara'daki İngiltere Büyükelçisi Percy Loraine ile yaptığı görüşmede, Dışişleri Bakanı'nın kendisine Türk Hükümetinin 1923 Sözleşmesinin imza sahiplerine bir not göndermeyi ve aynı zamanda Boğazların sivil hale getirilmiş alanını yeniden kurmayı planladığını bildirdi.⁵⁹ Türk yetkilileri, İngiliz protestolarının bir sonucu olarak, 1923 yılında kurulan Boğazlar üzerindeki hükümlerin sivil hale getirilmiş bölgeyi ele geçirmeksizin yeniden konuyu ortaya atmak istediklerini belirten bir not göndermeyi seçmişlerdi.⁶⁰

Türkiye, bütün şartların lehine olduğunu gördüğü içindir ki, bizzat Cumhurbaşkanı Atatürk'ün direktifi ile 10 Nisan 1936'da İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya, Bulgaristan, Yunanistan, Romanya, Yugoslavya ve Sovyet Rusya'ya aynı içerikte notalar göndermiştir. Notada şu noktalara dikkat çekilmektedir:

a) Avrupa'daki siyasi ortam 1923 yılının şartlarından çok farklıdır. On üç yılda büyük değişimler olmuş, Boğazların açıldığı Akdeniz'de güvensiz bir ortam meydana gelmişti. Silahsızlanma çabaları başarısızlığa uğradığı gibi bütün devletlerde Türkiye hariç silahlanma yarışına başlamıştı. Bu durum Türkiye'nin Boğazlardan dolayı toprak bütünlüğü zedelemekte ve tehlike oluşturmaktadır.

b) Boğazlar Sözleşmesi'yle kurulan teminat sisteminin 1936 yılında tatbik kabiliyeti tamamen yok olmuştu. Teminat sistemi İngiltere, Japonya, Fransa ve İtalya tarafından ayrılmış ve böylece dörtlü teminat çökmüştü. Bunu İtalya'nın Habeşistan'a saldırmasıyla Milletler Cemiyeti'nin aciz kalması izlenmiştir. Geriye kalan Fransa ve İngiltere'nin de kendi sorunlarıyla uğraşarak silahlanma yarışına

⁵⁹ **Documents on British Foreign Policy 1919- 1939**, Second Series, vol. XVI, document no. 491, Londra, s. 664.

⁶⁰ **A.e.**

girmeleri teminat sistemini bile unutmaları, teminat sisteminin hukuken olmasa bile fiilen çökmesi sonucunu ortaya çıkardı. Böylece Lozan'ın Boğazlar 'da kurduğu sistem 1936 başlarında sarsılmış bulunuyordu.

c) Boğazlar 'da Lozan rejimi yalnızca savaş ve barış haline göre kurulmuştu. Bunun yanında savaş tehlikesi durumu veya yakın bir savaş tehlikesi durumuna karşı bir hüküm yoktu. Böyle bir hüküm zaten silahlardan arındırılmış bir bölge olması yönüyle Türkiye'yi savunmasız bırakabilirdi. Bu ihtimal de eklemeli ve Türkiye'ye savunma hakkı verilmeli idi.

d) Lozan'la varlığını dünya 'ya kabul ettiren Türkiye Hükümeti, devamlı olarak devletlerarası antlaşmalara bağlı kalmıştır. Türkiye, bu bağlılığına devam ederek Lozan Sözleşmesi'ne katılan devletlerin katılacağı bir konferansta, Boğazlardaki belirtilen bu eksikliklerin görüşmelerden sonra değiştirilmesini teklif etmektedir.⁶¹ Türkiye'nin bu özetlenen notası İtalya dışındaki diğer devletler tarafından benimsemiş, Boğazlar hakkında devletlerarası bir konferansa katılma çağrısı olumlu karşılanmıştır.

Türkiye 10-11 Nisan 1936 tarihli notasıyla Lozan'a taraftar olan devletleri yeni bir konferansa çağırılmış ve Lozan rejiminin eksikliklerini bildirmişti. Değişen şartlara göre oluşan bir sözleşme yapmak için dokuz devleti yeni bir konferansa çağırdı. İtalya dışındaki diğer devletler Lozan'daki eksiklikleri kabul ederek Türk Hükümeti'ne olumlu cevap verdiler.

Türk notasına bütün ilgili devletler olumlu cevaplar gelmiş, yalnızca tadil isteği Romanya'da endişe ile karşılanmıştır.⁶² Bu olumsuz tepkiyi Türk notuna ne sebep oldu?

Henüz, Eylül 1935'teki Tevfik Rüştü Aras'ın Milletler Cemiyeti'ndeki ünlü konuşması, Romanya'nın diplomatik çevreleri tarafından yoğun bir şekilde tartışıldı.

⁶¹ Suat Zeyrek, **Montreux'ye göre Boğazlar ve Bunun Türk Basımındaki Akisleri**, TC İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı, 88/2860, s. 87; İsmal Soysal, **a.g.e.**, s. 494-495.

⁶² Mehmet Ali Ekrem, **Relațiile româno-turce între cele două războaie mondiale**, București, Editura Științifică, 1993, s. 57-58.

Nicolae Titulescu'ya karşı Ankara elçisi Eugen Filotti'nin hazırladığı raporda, Rüştü Aras'ın Boğazlar tezini desteklemek için ileri sürdüğü kanıtlar üzerinde duruldu. Aras, Türkiye kıyılarını savunma ihtiyacını doğuruyor, Anadolu ile Avrupa toprakları arasındaki bağlantıyı ve Boğazların sivilleşmesi için kabulüyle değişen koşulları savunmak için çağrıda bulunuyordu. Türkiye Dışişleri Bakanı, Boğazların sivil hale getirilmiş alanı ile Trakya'daki Türk-Bulgar-Yunan sınırındaki askersizleştirilmiş alanlar arasında net bir ayırım yapmak istemişti. Türkiye, karşılıklılık özelliği taşıyan ve savunma avantajı bulunmadığı için Trakya bölgesini iptal etmek istemiyordu. Bunun yerine, Boğazlar Sözleşmesindeki askeri hükümlerin iptali, Türkiye için yaşamsal bir mecburiyetti.⁶³ Üstelik Türk Bakanı, Boğazlar rejiminin değiştirilmesinin, Almanya'nın Rahi'nde askeri bölgenin iptalini talep etmesi için bir bahane olabileceği ve Trakya ve Boğaz davaları arasındaki farkı tartışmaya açtığı hipotezini ele almıştır. Romen diplomatların görüşüne göre, Büyük Britanya ile olan anlaşma ya da anlaşmazlık Rüştü Aras'ın tezinin geçerliliğine kararlaştıracağı görüşündeydiler.

Bilgilendirme öncesi akşamı Tevfik Rüştü Aras, Ankara büyükelçisi Eugen Filotti ile bir görüşme yaparken, Türk yetkilinin Türk hükümetinin notunu ilgili makamlara gönderme niyetinde bulunduğu nu açıkladı. Türk devlet adamı, Türkiye'nin tüm duyarlılık ve zorunlulukları dikkate alacağını ilan ederek başladı. Türkiye, tüm devletlerin bunun gereğini fark ettiği bir zamanda güvenlik çağrısı yapıyordu. Türkiye, "başkalarının acımasız yöntemlerle elde ettiği, en kanuni" yöntemine tevessül edecektir. Türkiye Bakanı, Türkiye ticari gemicilik özgürlüğünü sağlayacağını ve hükümet eskilerinin yerine hiçbir teminat talep etmeyeceğini belirtti ve savaş gemilerinin boğazdan geçme konusunun Milletler Cemiyeti'ne ve saldırganın tanımlanmasına göre düzenlenmesini arzulamaktadır. Filotti, Rüştü Aras'a, Türk hükümetinin Balkan müttefiklerine önceden danışmadığını, Türkiye'nin jesti diğer silahsız ülkelerin silahsızlandırılmasını teşvik edebileceğini belirttiğini iddia etti.⁶⁴ Rüştü Aras, "Balkan müttefikleri Türkiye'nin arzulanan usulü onları

⁶³ AMAE, fond 71/1920-1944. Turcia, vol. 3, f. 242-244. s. 188.

⁶⁴ A.e., vol. 13, f. 185-188. Cf. si DDR, seria a II-a, vol. 18, partea I (1 ianuarie-30 iunie 1936), ediție de Laurențiu Constantiniu și Alin-Victor Matei, București, 2008, doc. nr. 393., s. 198.

muhtemelen etkilemez ve Türkiye'nin talebinin çoğunu biliyorlardı, bu öncelik 1935'deki Bükreş toplantısında belirlenen hedefler ile uyumludur ve böylece yeni bir istişareye gerek olmayacak" dedi.⁶⁵ Türk bakanın görüşüne göre, Boğazların silahlanması, Türkiye'nin ve müttefiklerinin güvenliğini sağlamaktadır. Boğazda hâkim olmakla, Türkiye, ticaret gemilerinin özgürlüğünü veya dost gemilerin geçişini engellemeden Rusya ve Romanya muhaliflerinin Karadeniz'i geçmesini önleyebilirdi. Öte yandan Türkiye, Boğazların silahlanmasını ve kapatılmasını ve Trakya'daki önemli güçleri Balkan müttefiklerinin ortak çıkarları doğrultusunda yoğunlaştırılmıştı. Türkiye, Balkanlar ve Karadeniz'deki güvenliği için Romanya'yla dost olmaktan büyük bir ilgi duyuyor. Türkiye'nin eyleminin emsal oluşturabileceği ihtimaliyle ilgili olarak Rüştü Aras, Türkiye'nin seçtiği prosedürün tek taraflı fesih aykırı olduğunu ve dolayısıyla emsal teşkil edemeyeceğini belirtti. Boğazların sivil hale getirilmiş alanının Türk-Bulgar sınırındaki ikili alanla karıştırılmaması konusunda ısrar etti.⁶⁶

Bu tartışmayı takiben Eugen Filotti, Dışişleri Bakanı Nicolae Titulescu'dan acil talimatlar talep etti. Bu talimatlara göre, Titulescu Filotti ve Rüştü Aras arasında yeni bir buluşma çağrısında bulundu. Bu vesileyle, prosedüre "derin bir öfke" ifadesini şöyle dile getirdi: "Tevfik Rüştü Aras, Londra'ya yaptığı veda ziyaretinde Boğazların silahlanması konusunu Belgrad'daki 4 Mayıs toplantısının gündemine yazacağını, söyledi. Bugün Tevfik Rüştü Aras'ın kullanan prosedür, kendi önerisinin tam tersidir. Romanya'yı ve Küçük İtilaf Devletlerini, Avusturya, Macaristan ve Bulgaristan'dan haklarını savunmak için en kötü duruma koydu. Bu devletlere karşı taleplerimiz nasıl başarılı olabilir? Güvenlik ve şeref konularına dayanarak müttefiklerimizden biri mevcut askeri rejimin değiştirilmesini talep ediyor."⁶⁷

Böylece, Nicolae Titulescu Tevfik Rüştü Aras'tan konunun 4 Mayıs 1936'da Belgrad Toplantısında tartışılincaya kadar herhangi bir hareketi ertelemesini istedi. Ertesi gün Romen diplomatı, Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri tarafından Rüştü Aras'ın Romanya tarafının isteğini yerine getiremediğini bildirdi, çünkü eylem kararı

---

⁶⁵ A.e.

⁶⁶ A.e

⁶⁷ AMAE, fond 71/1920-1944. Geneva, vol. 105, f. 991. Cf. DDR, seria a II-a, vol. 18, partea I (1 ianuarie-30 iunie 1936), doc. nr. 394. s. 198.

zaten Bakanlar Kurulu da kararlaştırıldı, İktidar partisi ve Cumhurbaşkanı tarafından onaylandı ve böylece düzenin sıkı yürütülmesi ertelenemezdi.⁶⁸

Bu nedenle Rumen hükümeti Türk hükümetine 4 Mayıs 1936'da Belgrad'da düzenlenen Balkan Toplantısına katılmayacaklarını söyledi. Titulescu, kararını haklı gösteren şu ifadeyi kullandı: Romanya ve müttefiklerinin Avusturya, Macaristan ve Bulgaristan'ın yeniden silahlanması konusundaki durumunu zayıflattığını söyleyerek doğruladı. Ona göre, Balkan Antlaşma Toplantıları, Üye Devletlerle ilgili konuları tam olarak tartışmayı amaçlıyor ve "daha önemlileri tek taraflı kararlarla çözümlerini bulursalar", daha az önemli meselelerle karşılaşmak anlamsız olur."⁶⁹ Başbakan Gheorghe Tatarescu'ya gönderilen ayrı bir telgrafta Titulescu, Ruştü Aras'ın Balkan müttefiklerine danışmaması ve sadece onları bilgilendirmesi farkı usulü Romen hükümeti kabul etmemesine neden olduğunu belirtti. Ardından Eugen Filotti ile bir görüşme de Ruştü Aras'a "telafi edilemez sonuçlar" içeren uluslararası bir silahlı çatışma tehdidi altında hükümetinin "acilen ihtiyaç duyulan yaşamsal güvenlik meselesi" üzerinde hareket edeceğimiz ve bu girişimin Genelkurmay Başkanlığı ve Konsey tarafından başlatıldığı konusunda, ısrar etti. İki müttefik devlet arasındaki ilişkilerde üretilen gerginlikği hafifletmek için Ruştü Aras "yanlış anlama için çok üzöldüğünü ve ortak davaya olan sadakatini sağladığını" söyledi.⁷⁰

Bükreş ve Ankara'daki diplomatların temsilcileri, Romanya'nın bu konudaki görüşlerini netleştirmek için yoğun temaslar ve tartışmalar başlattılar; Böylece Romanya, Türkiye'den bir takım ilave teminatlar alması bekleniyordu. 22-24 Nisan 1936 tarihleri arasında, Türkiye Dışışleri Bakanlığı Büyökelçisi ve Genel Sekreteri Numan Menemencioğlu Belgrad'ı ziyaret etti. Yugoslav hükümeti Türk tezine olumlu yanıt verdi ve Yunanistan'ın yanıtı da elverişliydi. 24 Nisan 1936'da Numan Menemencioğlu, kapsamlı görüşmeler yapmak üzere Bükreş'e geldi ve sonunda Boğaz tezi konusunda Romanya ve Türkiye arasında tam bir anlaşmaya varıldı. Böylece Romanya, Ankaradaki hükümet yetkilerine Türk bildirisine dair resmi bir yanıt verdi:

⁶⁸ AMAE, fond 71/1920-1944. Turcia, vol. 13, f. 190-192. P. 199.

⁶⁹ A.e.

⁷⁰ A.e., vol. 13, f. 206-210. Cf. DDR, seria a II-a, vol. 18, partea I (1 ianuarie-30 iunie 1936), doc. nr. 417

„Türkiye, Romanya ile anlaşmalarının bölgesel hükümlerini asla sorgulamayacaktır; Türkiye arasında saldırganlığı her zaman yasaklayan ve aynı zamanda iki ülke arasındaki uluslararası ilişkilerin altında yatan kurullarla kesin bir tanım veren 3 ve 4 Temmuz 1933 tarihli Londra Anlaşmaları vardır; Türkiye ile Romanya arasında Romanya Kraliyet Hükümeti tarafından 9 Şubat 1934'te imzalanan Balkan Paketi'nin yarattığı barış gücünde aktif bir dostlukla hiçbir şüphesiz göz ardı edilemeyeceğine dair bir güven duygusu var. Bütün bunları göz önüne alarak ve Türk-Romen ilişkilerinin özel şartlarına özellikle dikkat etmekten dolayı ve Balkan güvenliğinin ihtiyaçlarını göz önüne alarak, Romanya, 11 Nisan 1936 tarihli bildiriminizle ilgili müzakereleri en rahat şekilde başlatmayı kabul ediyor.”⁷¹

Türkiye Genel Sekreteri tarafından Bükreş'e yapan ziyaret Romanya-Türkiye ilişkilerinde ortaya çıkan "bulut" dağılmış olması, Boğazlar sorununun tam ve açık bir açıklanması için bir fırsat olarak her iki lider tarafından algılandı.⁷²

Türk hükümetinin cevabı 5 Mayıs 1936'da verildi. Türkiye, Londra taahhütlerine ve Balkan Paketine yapılan atıfların kamuya açık ve geçerli olduğunu ve artık bundan bahsedilmemesi gerektiğini düşünüyordu ve söz konusu olduğu Romanya sınırları Lozan'da tanınmıştı.⁷³ Romanya Türkiye ile sürekli bir dostluk antlaşması ve Balkan Atlantik'i'nin imzalayan sınırlarının hiçbirini sorgulayamayacağını farkındaydı, ancak bu anlaşmaları tekrar ederek, revizyonist devletlere “Türkiye'ye verilen olumlu cevapların kendileri için bir emsal oluşturamamasının nedenlerini” kanıtlamak istiyordu. Türk hükümeti ile Romanya arasında açık görüş alışverişinin sonunda Boğazlar üzerinde anlaşmaya varılmıştır ve Mayıs ayında beklenen Belgrad Konferansı'nın başarıyla gerçekleştirilmesinden memnuniyet duyduklarını dile getirdi.⁷⁴ Bu koşullar altında Türkiye'nin "Boğazlar" konusundaki iddiasının önemini bilerek kabul eden müttefikler, Mayıs ayındaki Balkan Konferansı gündemine alındı.⁷⁵ Boğazlar Konferansının resmi açılışından

⁷¹ AMAE, fond 71/1920-1944. Turcia, vol. 59, f. 200-201; Cf. DDR, seria a II-a, vol. 18, partea I (1 ianuarie-30 iunie 1936), doc. nr. 455. s. 203.

⁷² A.e., vol. 13, f. 214-215. Cf. DDR, seria a II-a, vol. 18, partea I (1 ianuarie-30 iunie 1936), doc. nr. 420.

⁷³ Mehmet Ali Ekrem, a.g.e., s. 60.

⁷⁴ A.e.

⁷⁵ Eliza Campus, a.g.e., s. 194.

önce bile hükümet, Montreö'de tartışılacak olan Romen diplomasisi ile olası bir taslak sözleşmeyi görüştü.

Tevfik Rüştü Aras, bu projeyi 2 Haziran 1936'da Eugen Filotti'ye sunmuş ve şu noktaları ele alıyordu:

1. Eski sözleşmelerdeki tüm askeri kısıtlamalar bastırılacaktır. Yanıtları sayesinde, bu talep zaten kabul edilmiş gibi görünüyordu.

2. Ticari seferler özgürlüğüne ilişkin hükümler tutacaktır. Ve bu talep Türkiye tarafından uygun görülmuş olarak kabul edilmektedir.

3. Türkiye yararlanmadığını düşündüğü Boğaz Komisyonuna ilişkin hükümler kaldırılacaktır.

4. Rüştü Aras'ın görüşüne dayanarak gündeme gelecek olan konu, savaş-gemilerinin geçişi olacaktır. Bu açıdan Türkiye şunları isteyecektir:

a) Karadeniz'e Akdeniz'i geçerek: Karadeniz'i ziyarete gelen yabancı filoların gemileri için maksimum toplam tonajı ayarlamaktır, bunun mümkün olabilecek tek hedef. Boğazı geçişi öncesinde bildirimde bulunulur. Karadeniz'de kalma süresini sınırlaması. Karadeniz'de aynı anda olacağı tüm yabancı gemiler için maksimum tonaj.

b) Karadeniz'deki Akdeniz'e sınır geçişleri için: kıyıdaş ülkelere ait savaş gemilerinin çıkışında ve geri dönüşünde herhangi bir sınırlama bulunmamaktadır.

c) Kıyı ülkeleri tarafından gemi satın almak: Türk donanmasının tonajı aşılmamalıdır.

Kara Denizde, kıyıdaş olan ülkeler ve SSCB, herhangi bir gemi inşa edebilecektir. Anlaşma için Türkiye, SSCB ve Yunanistan ile yapılanların örneğine göre, Romanya ve Bulgaristan ile deniz anlaşmaları yapmaya hazırdır.⁷⁶

⁷⁶ AMAE, fond 71/1920-1944. Turcia, vol. 13, f. 261-263.Cf. DDR, seria a II-a, vol. 18, partea I (1 ianuarie-30 iunie 1936), doc. nr. 567., s. 206.

Boğazların 1923 yılındaki Lozan Barış Antlaşması'na göre belirlenmiş olan statüsünü değiştirecek olan konferans, 22 Haziran 1936 tarihinde İsviçre'nin Montreux şehrinde toplanmıştır.

Konferansa İngiltere, Fransa, Sovyetler Birliği, Türkiye, Yunanistan, Bulgaristan, Yugoslavya, Romanya, Japonya ve Avustralya temsilcileri katılmıştır.

Konferansta Boğazlar bölgesinin silahlandırılmasını ve Boğazlar Komisyonu'nun kaldırılmasını talep eden Türkiye'nin tezine karşılık Sovyetler Birliği ile İngiltere birer tez sunmuşlardır. Konferansın ikinci günü, Türkiye için en önemli konu olan Boğazların silahlandırılmasında görüş birliği kolaylıkla elde edilmiştir. Uluslararası Boğazlar Komisyonunun görevlerinin Türk Hükümeti'ne devredilmesinde de kısa bir duraksamadan sonra anlaşmaya varılmıştır. Sovyetler Birliği, Türkiye'nin Boğazları silahlandırmasını kabul etmiş, ancak Karadeniz'e kıyası olmayan devletlere ait savaş gemilerinin Karadeniz'e girişinin yasaklanmasını talep etmiştir. İngiltere ise bütün devletler için tonaj sınırlaması getirilmesini istemiştir. Bu iki farklı görüş konferansta yoğun tartışmalara yol açmıştır. Türkiye ise Sovyetler Birliği ile İngiltere'nin tezlerini uzlaştırmaya yönelik bir tutum izlemiştir. İki ay kadar süren konferans görüşmeleri sırasında özellikle Boğazlardan savaş gemilerinin geçiş rejimi ile ilgili konularda İngiliz ve Sovyet tezleri çatışmıştır.⁷⁷

Başlangıçta Türkiye'nin isteğini tepkiyle karşılamış olan Romanya, Konferans'ta Türkiye'yi en güçlü destekleyen ülkelerden birisi olmuştur. Romanya temsilci Titulescu konferansın birinci oturumunda yaptığı konuşmada Boğazların önemini şöyle ifade etmiştir:

“Türkiye'nin güvenliğine dokunan herşey Romanya'nın da güvenliğine dokunmaktadır ve Karadeniz'e dokunan her şey Romanya'yı en yüksek ölçüde ilgilendirmektedir; çünkü, açık denize tek çıkış olanağımız, Karadeniz ve Boğazlar yolundadır. Türkiye'nin Sayın Dışişleri Bakanı, söylevinde şunları demekte haklıydı: Türkiye'nin yaralanmaya en açık noktası Boğazlardır. Bunu korumak onun hakkıdır;

⁷⁷ Figen Atabey, „Lozan Sonrasında Boğazlar Sorununun Çözümü: Montreux Boğazlar Sözleşmesi”, in **History Studies – International Journal of History**, Volume 5 Issue 5, , September 2013, s. 19-38.

öteki Devletlerin ödevi de, bu hakkı desteklemektir. Ben, Boğazların, Türkiye'nin yüreği bile olduğunu söylenceyim. Şu var ki, Boğazlar, aynı zamanda Romanya'nın ciğerleridir. Bir bölge, coğrafya konumuyla, bir ulusun yüreği ve bir başka ulusun ciğerleri olduğu zaman en basit bilgelik, bu iki ulusa birleşmeyi ve bir bütün oluşturmayı zorunlu kılar. Bunu, Romanya da, Türkiye de anlamış bulunmaktadırlarlar".⁷⁸

Çeşitli görüş açısı arasındaki ciddi çatışmalardan sonra, konferans işlemleri 20 Temmuz 1936'da sona ermişti. Boğazlar Antlaşması aşağıdaki ülkeler tarafından imzalanmıştır: Türkiye, Romanya, Bulgaristan, Fransa, İngiltere, Japonya, SSCB, Yugoslavya ve Yunanistan. Konferansa katılmayan İtalya, bu anlaşmaya 2 Mayıs 1938'de katılmışlardır.

Montrö Konferansı, Türkiye'nin davasına, Boğazlar Statüsünü Türk devletinin egemenliğini güçlendirerek ve ülkesindeki hayati noktalara yönelik herhangi bir saldırı tehdidinin kaldırılmasının yanı sıra, bu ülkenin uluslararası itibarını yükseltti ve kazancı getirdi. Başbakan İsmet İnönü, çalışmaların tamamlanmasının ardından şunları kaydetti:

„Boğazların Yeni mukavelesi, Türkiye'nin emniyetini ve hâkimiyetini milletler arasında tevit eden güzel bir vesikadır. Dr. Aras bu vesika ile yalnız Türkiye'nin emniyeti için güzel bir hizmet ifa etmekle kalmadı, beynelmilel sulh davasının yorulmaz bir yolcusu olduğunu bir kere daha İsbat etti. beynelmilel muahedelerin herbiri bir devrin ifadesidir. Denilebilir ki yeni Boğazlar mukavelesi 1923'ten beri yeni Türk Devletinin siyasetini ve varlığını gösteren bir vesikadır. Bu varlık herşeyden evvel kudret ifade eder Atatürk rejiminin Türk milletine bu kadar az bir zaman zarfında her sahada temin ettiği kuvvet, kudret ve itibar, beynelmilel bir sahada tasdik edilmiş oluyor.”⁷⁹

Boğazların yeni rejimi komşu kıyıdaş ülkelerin veya diğer devletlerin ilgilerini ihmal etmiyordu. Savaş gemilerinin geçişine yönelik kısıtlayıcı önlemler,

⁷⁸ **Montreux Boğazlar Konferansı, Tutanaklar, Belgeler**, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1976, s. 26.

⁷⁹ Türkiye Büyük Millet Meclisi, **Başbakanlarımız ve Genel Kurul Konuşmaları**, 2.Cilt, Cümhuriyet Hükümetleri Dönemi, TBMM Basımevi, Ankara, 2014, s. 219.

kıyıdaş ülkelerin güvenliğini korumayı ve bu bölgeye kıyıdaş olmayan ülkelerin savaş gemilerine ve düşman filolarına girme olasılıklarını sınırlamayı amaçlıyordu.

Montrö Konferansı'nın sonuçları, Balkan Antantının etkinliğini kanıtladı ve Üye Devletler tam dayanışma gösterdi. Konferans ayrıca Romanya'ya güvenlik garantisi sağladı.⁸⁰ Konferansın hükümlerine uygun olarak, barış zamanlarında ve savaş zamanlarında herhangi bir ağırlık ile ve uygun vergilerin ödenmesiyle Romen ticaret gemilerin Boğazlardan serbest geçişine serbest erişilmelerine izin verildi. Belge Romanya'nın Fransa'dan savaş malzemesi tedarik etme hakkı olduğunu onaylıyordu, Karadeniz'i yurtdışından satın alınan savaş gemileri getirmek ve Batı sahillerindeki tamir veya donanımına sahip olduğu askeri gemileri boğazlar yoluyla gönderme hakkını veriyordu.

Sözleşme, Romanya'ya, Türkiye'nin katılmadığı yerel bir savaşın karşısında ek karşılıklı yardım anlaşmalarının önünü açıyordu. Montrö çalışmaları Romanya-Türkiye dostluğunu daha da güçlendirdi. Titulescu'ya göre, Boğazların yeni rejimi tamamen Türkiye'nin büyük sadakat gücüne güveniyordu.⁸¹ Türkiye'nin Montrö'deki taleplerine yönelik, Romanya'nın davranışı Ankara'da canlı bir tatmin yarattı. Başbakan İsmet İnönü, Romanya'nın Ankara temsilcisi Eugen Filotti ile yaptığı görüşmede: "Romanya'ya minnettarız. Montreux Sözleşmesi dostluğumuz ve ittifakımıza iyi etkileri olacaktır. Romanya'ya güveniyoruz ve bize güvenebileceğine inanıyoruz," diyordu.⁸²

Montrö Konferansı ayrıca, Balkanlar'da ve Avrupa'da çıkarlarını, barış ve güvenliğini korumak için önemli bir andır. İmzalanan anlaşma iki ülke arasındaki dostluğa ve işbirliğine daha geniş perspektifler açıyordu. Etkinlikten sonra Romen hükümeti Eugen Filotti aracılığıyla Türk hükümetine mektup göndererek, Askeri Sözleşmeyi imzalamak maksadıyla Kasım 1936'da Romanya'yı ziyaret etmek üzere Türk Ordusu Genelkurmay Başkanı Marşal Fevzi Çakmak'ı davet etti. Ziyaret 3 Kasım 1936'da planlanıyordu.

⁸⁰ Mehmet Ali Ekrem, **a.g.e.**, s. 63-64.

⁸¹ **A.e.**

⁸² **AMAE**, fond 71, Turcia, 1932-1936, dosar 59, f. 211.

29 Ağustos 1936 tarihinde Nicolae Titulescu, Dışişleri Bakanlığından Victor Antonescu ile değiştirildi. Bu etkinliğin ardından Filotti, Tevfik Rüştü Aras tarafından 10 Eylül 1936'da kabul edildi. Türkiye Bakanı, "Romen Dışişleri Bakanın, Türkiye Büyükelçisi Bükreş Tanrıöver'e yaptığı açıklamalarını not etmekten mutluluk duyuyordu. Romen hükümetinin iradesini ve Türkiye ile olan dostluğu ve ittifakı derinleştirmesinin arzusundaydı.⁸³ Ayrıca Türk devlet adamı Romen diplomatına, Türkiye'nin yakın ve kendine güvenen bir işbirliği için sağlam ve samimi bir arzusu var olduğunu ifade ediyordu. Tevfik Rüştü Aras, yeni Dışişleri Bakanı Victor Antonescu'nun yanı sıra Başbakan Gheorghe Tatarescu'nun Romanya ile Türkiye arasında olan ilişkileri konusunda mutabık olduğunu söyleyerek Balkan Paktını imzaladığı Nicolae Titulescu ile yaptığı uzun zamandır dostça ilişkiyi hatırlattı.

Türk liderleri ve Balkan Antantındaki diğer müttelikler, ikili ya da çok taraflı toplantılarda Romanya'nın Balkan ittifakına karşı tutumlarından memnun olduklarını belirtmişlerdi. Ekim 1936'da İsmet İnönü, Rüştü Aras ve Ankara'yı ziyaret eden Yugoslav hükümetinin başkanı Stoiadinoviç, kendilerini Eugen Filotti ile görüş alışverişinde bulunmaktan memnun olduklarını açıklamışlardı. Aynı vesileyle, Stoiadinoviç Ankara'daki görüşmelerin Romanya hükümetinin görüşleri ile "tamamen çakıştığını" söylüyordu. Stoiadinoviç, Türk hükümetinin Romanya Başbakanını Ankara'ya davet etme niyeti konusunda bilgilendirilmiştir.⁸⁴ Türk yetkilileri, Romen Başbakanının ziyaretinin kişisel bilgileri ve ilişkilerin sıkılaştırılması için çok yararlı olacağına inanıyorlardı. İsmet İnönü, "Türkiye'deki Romen hükümeti başkanın ziyaret etmekten memnunum" diyerek yanıt verdi.⁸⁵

Locarno Antlaşması'nın feshi ve Alman birliklerinin Ren 'in sivil bölgeye girmesi, İtalya'nın Abisinia'yı işgal etmesi, İspanya'daki devrim, 25 Ekim'de Roma-Berlin Ekseninin kurulması, hatta Almanya ve Japonya arasındaki antikomünist antlaşmayı imzalanması, 1936'dan başlayarak uluslararası durum kademeli olarak ve

⁸³ AMAE, fond 71/1920-1944. Turcia, vol. 67, f. 456-457; A.e., vol. 59, f. 221-222. Cf. DDR, seria a II-a, vol. 18, partea a II-a (1 iulie-31 decembrie 1936), doc. nr. 201.

⁸⁴ Mehmet Ali Ekrem, a.g.e., s. 66.

⁸⁵ AMAE, fond 71/1920-1944. Turcia, vol. 59, f. 230-231 bis; A.e., fond 71/1920-1944. Turcia, vol. 13, f. 370-372. Cf. DDR, seria a II-a, vol. 18, partea a II-a (1 iulie-31 decembrie 1936), doc. nr. 332.

birçok yukarıdaki olaylar nedeniyle kötüleşiyordu. 1936'da Almanya ve İtalya'nın saldırgan eylemleri, uluslararası ilişkilerin gerilimine yol açtı ve Romanya'daki siyasi çevreler bu saldırgan eylemlerin yarattığı durumdan endişe duyuyorlardı. Romanya, Trianon ve Neuilly barış antlaşmalarına karşı çıkan ülkelerin askeri potansiyelini artırmak için önlemler aldıklarından ve merkez Avrupa'da bir çatışma olasılığını geri getirmesinden korkuyordu.⁸⁶

Bu bağlamda, Romanya için, Türkiye ile ittifakın güçlendirilmesi hala gerekliydi ve Romen-Sovyet yakınlaşma durumunda Batılı müttefiklerle kolayca bağlamak için boğazlardan faydalanma fırsatı sunmaktadır. Birçok alanda ilişkilerin geliştirilmesi, yaklaşan İkinci Dünya Savaşı Romanya'nın ve Türkiye'nin dış politikasının önemli görevlerinden biriydi. 1936-1937 yılları arasındaki siyasi ve askeri şahsiyetlerin karşılıklı ziyaretleri sırasında yapılan askeri ve siyasi anlaşmalar Türk ve Romen halkı arasındaki bağların güçlendirilmesine katkıda bulunmuştur ve aynı zamanda toprak statüsünü tehdit edenlerin agresif eylemlerine karşı ortak bir güvenlik modeli sağlamaya yönelik çabaları sürdürmektedir.

Türk Silahlı Kuvvetleri Genel Sekreteri Mareşal Fevzi Çakmak, Kasım 1936'da Bükreş'e resmi bir ziyarette bulundu. Türk ziyaretçisine Romanya'nın başkentine sıcak bir karşılama imkânı sağladı. Fevzi Çakmak Filotti ile yaptığı konuşmada Bükreş'e yaptığı ziyaretten ve duyduğu memnuniyeti dile getirdi.⁸⁷ İlginçtir ki, Ankara makamlarının bu ziyarete verdiği önemi vurgulamak için Ankara'ya döndükten sonra Mareşal Fevzi Çakmak, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk ile birlikte Başbakan İsmet İnönü'nü tarafından Genelkurmay'da ziyaret edildi.

Romanya, Türkiye ve Balkan Küçük İtilaf Devletleri'nin diğer müttefikleri arasındaki askeri temaslar sonrasında "Üçte Askeri Sözleşme" Kasım 1936 tarihinde imzalandı ve bir yıl sonra "Dörtte Askeri Sözleşme" imzalanmıştır. Romanya, Türkiye ve Yugoslavya arasında ilk Askeri Sözleşme imzalandı. Özellikle, Bulgar siyasi ortamında ortaya çıkmaya başlamış olan revizyonist eğilimlere karşı koymaya

⁸⁶ Mehmet Ali Ekrem, **a.g.e.**, s. 69.

⁸⁷ **AMAE**, fond 71/1920-1944. Turcia, vol. 59. f. 238-238 bis., s. 220

yönelik önlemler alındı. Sözleşmenin Madde 1- "eğer Bulgaristan'ın askeri hazırlıkları ya da düşman süreçleri tarafından tehdit edilen müteahhitlik güçlerin birinin seferberliği karara bağlaması ya da özel askeri tedbirler almak zorunda kalacağı belirtiliyordu, bu iktidarın hükümeti Bulgaristan hakkında derhal harekete geçmeye kararlı olan diğer iki güç hükümetini bilgilendirecektir veya da Bulgaristan'ı, herhangi bir şaşkınlık ihtimaline karşı harekete geçme konumunda tutmak için Sözleşme tarafından sağlanan güçleri harekete geçirmeleri yönünde kararnameyi talep etmiştir.⁸⁸

Sözleşme'nin Madde 13. sözleşmeli güçlerden birinin Balkan çerçevesi dışında savaş durumunda olması halinde, çok sayıda tesis vererek bölgelerinden savaş malzemelerinin taşınmasına izin verilmesi gerektiği belirtildi. 1937'de Romanya, Türkiye, Yugoslavya ve Yunanistan arasında imzalanan ikinci askeri sözleşme hemen hemen aynı koşullar altında hazırlandı. Rumen Dışişleri Bakanı Victor Antonescu 18 Mart 1937'de Ankara'ya geldi ve Rusu Aras tarafından karşılandı. İki ülke arasındaki yakın dayanışmayı ve samimi işbirliğini vurgulayan Türk basını bu vesileyle Romanya ile sıcak dostluk yazıları yayınladı. 17 Mart 1937'de Ulus gazetesi, Romanya ve Avrupa siyasi hayatındaki rolü hakkında kapsamlı bir makale yayınladı: „Romanya'nın hem iç hem dış politika açısından durumu, Balkanlar ve Orta Avrupa'da barışın temellerinden biridir. 20 milyona yaklaşan nüfusu ile Romanya, Avrupa'nın bu bölümünde kültür ve kamu işleri açısından Batı'nın ilerleyişini temsil ediyor; bu zengin ve güçlü Romanya, Balkanlar ve Milletler Cemiyeti için gereklidir. Biz, Romanya olarak sadece milli mutluluğumuzu barış içinde ve sessiz olarak inşa etmeye, ulusal özgürlüklerimizin kurtuluşuna, herhangi bir saldırganlık fikrini reddetmeye izin verilmesini istiyoruz.”⁸⁹ Tefik Ruştü Aras, Romanya Bakanı'nın ziyaretinde Türk basına şunları söylüyordu: „Tarihi ve uluslararası olayların kaosu karşı olumsuz olayların ortasında Romanya ve Türkiye, Balkan Anlayışının bugünkü unutulmaz eserlerinde misyonlarının önemini farkında olan bilgelik derslerini tanımaya başardılar.”⁹⁰

⁸⁸ Mehmet Ali Ekrem, **a.g.e.**, s. 71.

⁸⁹ **Ulus**, No. 5614, 17 mart 1937, s. 1.

⁹⁰ **AMAE**, fond 71, Turcia, 1937-1938, dosar 60, f. 24. s. 72

Bu vesileyle Romen heyetine verilen resepsiyon, Romen Türk ilişkilerinin Mustafa Kemal Atatürk tarafından gözden geçirilmesini sağladı. Türk lideri, Romanya heyetin onuruna kadeh kaldırırken „Daha güçlü bir Romanya” diyerek şu sözlerle konuşmasını devam etti: „Romanya İttifakı, Türkiye için sürekli memnuniyetin bir sebebidir. Şahsen, Türk hükümeti ve bütün Türk halkı bu şekilde düşünüyor: Arkadaşlarımızın gücü kendimiz için bir güçtür. Dolayısıyla, Türkiye'nin arkadaşlarımızın gücünü artırmak için dostça yardım etmek, bunun anlamı kendimiz için çalışmak demektir; bu yüzden, müttefik ülkeler ve arkadaşlar için bizimkininmiş gibi korunması gerektiğini düşünüyorum. Dost devletler, bu kadar sıkı bir şekilde birleşmelidir ki, varlıklarını güvence altına alarak, arkadaşlarımızın varlığını (ulusal varlığı) her zaman güvence altına alacaklar... Ben daima sözlerimi beyan edip sadık kalacağım; Romanya'nın gücü bizim kendi gücümüz kadar pahalıdır. Paktlardan öte bizi birleştiren duygular yatıyor. Romanya kardeşçe kalplerimizde önemlidir.”⁹¹

Halkların barışına hizmet eden Atatürk'ün ülkücü düşüncesi, faşizmin yükselişi sırasında berrak yaşam formuna gelmiştir. Alman ve İtalyan faşizm saldırılarını açıkça kınamak için her fırsatı kullanırken, aynı zamanda faşizmin barışa verdiği tehlikeye dikkat çekiyordu.

Mustafa Kemal Atatürk, Victor Antonescu ile yaptığı konuşmada, aşağıdaki konulardan çokça bahsediyordu: “Sadece nesillerimiz için çalışmıyor, gelecek nesillerin mutluluğu için de gayret gösteriyoruz. Ancak, ulusal bencillik bizi bu işten aldirmamalıdır. Bütün dünya bugün binlerce ağ ile bağlıdır. Uluslararası yaşam olan bu birleşik organizasyonun çevresindeki herhangi bir dokunuş tüm vücudu ekilebilir.”⁹²

Romen Dışişleri Bakanı'nın ziyaretinde Atatürk'ün konuşmasının tamamı, Romen basınının tarafından tekrar edildi. Romen heyetinin Ankara'daki görüşmeleri Türk basınında çokça yer aldı. Günlük "Cumhuriyet" gazetesi sütunlarında aşağıdaki sözler yer alıyordu: „Türk Romen dostluğunun gücü dirençlidir. Sayın Antonescu'nun

---

⁹¹ Ibidem, f. 98.

⁹² **Universul**, 20 martie, 1937.

Ankara ziyareti bu istikrarlı dostluğun samimi bir tezahürüdür. İki ülkenin daima el ele tutuşacağı, Balkan Paktı'nı gittikçe güçlendirdiğini bir kez daha kanıtlıyor.”⁹³

Aynı şekilde, "Son Posta" gazetesi yazıyordu: “Artık Türkiye'yi ve Romanya'yı hiçbir ihtilaf parçalamayacaktır. Yarım asırdan fazla bilinen bu ülkeler tüm meseleleri tasfiye etmekle biliniyorlardı ve bir menfaat birimi kurabiliyorlardı.”⁹⁴

Victor Antonescu "Son Posta" gazetesinin röportajında şunları söyledi: „Cumhurbaşkanım Atatürk beni etkiledi. Türkiye Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Rüştü Aras ile yapılan görüşmeler sonrasında, bir ayırımın bizi ayırmayacağına bir kez daha inandım. Bir halkın medeniyet ve ilerlemeye yönelik büyük kelimesini simgeleyen başkentimizi ziyaret ettiğiniz için mutluyum.”⁹⁵

Ankara'daki görüşmelere ilişkin resmi tebliğ, uluslararası durumun ve Atina'da Balkan Antlaşması Daimi Konseyi vesilesiyle alınan kararların hızlandırılmasının kapsamlı bir analizinin yapıldığını gösteriyor.⁹⁶

Romanya ve Türkiye'ye ilişkin olarak ticari bir ekonomik anlaşma yapmak üzere, Bükreş'e bir Türk ekonomik delegasyonu göndererek ticarete özellikle dikkat edildi.⁹⁷

Ankara'daki toplantıların sonuçları, Başbakan İsmet İnönü'nden Romen heyetini iyimser bir şekilde konuşmalarını aşağıdaki gösterildiği gibi sağladı: „Zaman ilerledikçe Romanya ile birliğimizin gücü ve öneminin arttığından emin olabilirsiniz. Özellikle tatmin edici olan şey, ilişkimiz ne kadar yakın olursa, uluslararası barışın nedeni de o kadar artmaktadır.”⁹⁸

⁹³ **Dimineața**, 20 Mart 1937, **Lupta** 20 Mart 1937, **Universul**, 20 Mart 1937, **Ordinea**, 20 martie 1937.

⁹⁴ **Cumhuriyet**, 16 martie 1937.

⁹⁵ **Son Posta**, 18 mart 1937.

⁹⁶ **A.e.**

⁹⁷ Mehmet Ali Ekrem, **a.g.e.**, s. 75.

⁹⁸ 4 Ekim 1935'te Ankara'da özel bir ekonomik ve clearing anlaşması imzalanmıştır. Ancak başvurusundan 15 ay sonra Romanya'nın Türkiye'de toplam 1.500.000 Türk lirası olduğu ve bu da kullanılamayacağı tespit edildi. Bu nedenle, bu teklif Ekim 1935'teki clearing anlaşmasının tikanıklığını ortadan kaldırmanın yollarını bulmaya çalıştı. Karşılaşılan zorluklar 24 Ocak 1938 tarihli

Mart 1937'de Ankara'da yapılan Romen-Türk toplantılarının başarısı Balkanlar'da basında geniş bir yankı uyandırdı. Yunan gazetesi "Elefteron Vima" 20 Mart baskısında Ankara'daki toplantılarda görüşlerin ve her yerde Romen delegasyonunun izlediği karşılıklı güvenin sıcak atmosferinin uygunluğunu belirtti. Aynı düşüncelerin ve güven ortamının eklenmesi, "tesadüfi koşulların sonucu değil", halkların işbirliğiyle Balkanlar'da gerçekleştirilen ruhtan ortaya çıkıyor."⁹⁹ 1937'de Avrupa'daki olayların hızla evrimi ve Orta ve Güneydoğu Avrupa'daki gergin durum, Romanya-Türkiye arasındaki temasların askeri, siyasi ve ekonomik seviyede yoğunlaşmasına neden oldu. 7-11 Mart 1937 tarihleri arasında dört torpido muhribi Köstence limanını ziyaret etti ve aynı yıl Ağustos ayında bir Rumen askeri heyeti Türkiye'yi ziyaret etti.¹⁰⁰

Mayıs ayı sonunda Romanya, Cenevre'ye giderken Rüştü Aras tarafından ziyaret edildi, 24 saat boyunca Bükreş'te kaldı ve Romanya Dışişleri Bakanı ile bir araya geldi. Bu görüşmede Ocak 1938'de imzalanacak olan ticari anlaşmanın metninin hazırlanması tartışılmıştır. Ticaret anlaşmasının imzalanmasından birkaç ay sonra, Ağustos 1938'de, Kredi Bank Müdürü ve Ticaret Odasından oluşan yeni bir Romen ekonomik delegasyonu, mal alışverişi için farklı ölçüler belirleyerek Türkiye'yi ziyaret etmişlerdi.

1937 sonbaharında Romen Başbakanı Gheorghe Tatarescu Türkiye başkentinde misafir edildi ve Haziran 1938'de Kral Carol II kraliyet yatağı ile İstanbul'a geldi. Romen Başbakanı ziyareti, Romanya ve Türkiye arasında yeni bir anlaşma ya da ittifak anlaşması yapmayı amaçlamasa da, hem Türkiye'deki sorumlu yetkililere hem de Türk kamuoyuna son derece ilgi göstermesi bekleniyordu. Romanya'nın Ankara Büyükelçisi Alexandru Telemaque tarafından hazırlanan raporunda, Romanya Başbakanı'nın ziyaretinin ve Türkiye'deki kabul töreninin ayrıntılarıyla anlatıldı. Raporunda, Romen devlet adamı: "Romen ve Türk halkı birbirlerini takdir etmeyi öğrendi ve karşılıklı saygı, sevgi ve samimi dostluk duygusu yüreklerinde

---

ticari anlaşma ile sona erdi.

⁹⁹ **Universul**, 21 Mart, 1937.

¹⁰⁰ "Elefteron Vima", 20 Mart 1937, **AMAE**, fond 71, Turcia, 1937-1938, dosar 60, f. 113.

filizlenmiştir. Bu derin ve değiştirilemez duygu hala her iki halk arasındaki yakınlaşmanın temelini oluşturuyor ve hiçbir şey onları birbirinden ayırmıyor ve pek çok ortak istekleri sonsuza dek birleştirecektir. Bu istekler, iki halkın Balkan Antlaşması içinde yaptıkları ısrarlı çabalarda, barış ve istikrarın en büyük ideali olan tek amacı olan, ittifaklar ve dostluklarında ifade bulmuşlardır, ”dedi.¹⁰¹

Bütün bunlar, her iki devletin de eşit derecede tehdit altında bulunduğu, Avrupa politik çerçevesinde daha belirgin hale gelen faşist ve değişimci saldırganlığa karşı, kolektif güven ihtiyacının tezahür etmesinden başka bir şey değildi. Hitler'in Avusturya ve ardından Çekoslovakya üzerindeki saldırganlığı ve Fransa ile İngiltere'nin Almanya'ya uzlaştırma politikası, Almanya'nın genişlemesine karşı çıkan Güneydoğu Avrupa ülkelerinin direnişinin gücünü zayıflattı. Bunlar devletlerarasında siyasi farklılıkları artırdı, toprak statüsünü değiştirme eğilimlerini teşvik etmişlerdi. İngiltere ve Fransa'nın uzlaştırıcı politikaları tarafından cesaretini kırdığı Güneydoğu Avrupa ülkeleri, aralarında ortaya çıkmış olabilecek farklılıkları çözmek için güçten vazgeçmeye çalışan diplomatik yollara başvurmuşlardır. 31 Temmuz 1938'de Selanik'te Balkan Antantı ile Bulgaristan arasında bir anlaşma imzalandı, benzer bir anlaşma Romanya, Yugoslavya ve Macaristan arasında imzalanmıştır.¹⁰²

Birleşik Krallık, Fransa, Küçük İtilaf Devletleri ve Balkan Antlaşması üyesi ülkeler arasındaki dış politikası işbirliğiyle çok büyük bir çoğunlukla kurulmuş olan Romanya için, Münih'teki iki büyük güç tarafından benimsenen tavır ağır bir darbe oldu. Bu dönemde, Türkiye, SSCB hareketlerinden endişe ederek, toprak statüsünü korumaya çalışarak Batı güçleriyle işbirliği yapmayı seçti. Atatürk, Türkiye'nin oynadığı jeostratejik rolün bilincinde olarak: Siyasi alanda, nizam, iç güvenlik, işbirliği ve dış taahhütlere saygı sağlamaya çalışmaktayız, diyordu. Devlet güvenliği ile ilgili olarak, “Öncelikle, kendi gücümüze güveniyoruz ondan sonra ittifaklara güveniyoruz. Coğrafi konumumuz bizi Avrupa'da ve Yakın Doğu'da önemli bir rol oynayacağımıza inandırmaktadır. Bu rol herhangi bir yabancı ideolojik öneriyi hesaba katmaz; Ancak bu ideolojilerden birisini yükseltme düşüncesinden

¹⁰¹ Mehmet Ali Ekrem, **a.g.e.**, s. 77.

¹⁰² **AMAE**, fond 71/1920-1944. Turcia, vol. 5, s. 131-152. s. 308

uzaktaysak, yalnızca barış istiyoruz, ”diyordu.¹⁰³ Çarpıcı Atatürk politikacısı, dünyaya çarpacak olan çatışmayı öngörüyordu: “Yakında küresel bir çatışma patlak verecek. Hitler ve Mussolini gibi maceraperestler dünyayı kan içinde boğacaklar. Güç dengesi değişecektir. Bu çatışma sırasında Türkiye hata yapmamalıdır.”¹⁰⁴ Türkiye'nin dış politikasıyla, özellikle Balkan Anlayışıyla ilgili olarak, Atatürk'ün ölümünden sonra yeni Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ve Celal Bayar hükümeti sadakatle takip edildi. Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu, Türkiye'nin politikasının aynı olacağına dair güvence verdi.¹⁰⁵

1 Kasım 1938'de Celal Bayar Başbakanı, Cumhurbaşkanı Atatürk'ün, Türkiye'nin komşu ve uzak halklarla dostluk ve ittifak ilişkilerini bildiğini ve başarılı olduğunu mesajını okudu. 1938 sonbaharında Atatürk'ün sağlık durumu kötüleşti. Büyük Türk liderin 10 Kasım 1938'de ortadan kaybolması çok sayıda yorum üretti. Özellikle dış politika açısından en yaygın olan soru siyasi sürekliliktir: Atatürk'ün otoritesi tarafından geliştirilen Türkiye'nin dış politikası, Mustafa Kemal'in başlattığı reformların geleceği ne olacak, Türkiye bölge bütünlüğünü ve bağımsızlığını koruyabilecek mi?

20 Kasım'da Ankara'da gerçekleşen modern Türk Devleti'nin kurucusunun cenaze törenleri birçok Avrupalı liderin ilgisini çekti. Romanya tarafından Dış işleri bakanı, Nicoale Petrescu Comnen bir taziye mektubu gönderdi ve mevkidaşi Tefik Ruştü Aras bu mektuba cevap yazdı. Ardından Romanya Başbakanı Miron Cristea taziye mektubu gönderdi ve mevkidaşi Celal Bayar yanıtladı.

Genelkurmay Başkanlığı, Orta Avrupa'daki olayların ardından Avusturya'nın işgali ve Münih anlaşmasının anında sonuçlanmasının ardından, Balkan Antantı üyelerinin sadece ekonomik ve siyasi olarak değil, aynı zamanda askeri konuşmalar yapmalarını düşünüyorlardı, böylece sözlerinin Güneydoğu Avrupa politikasında ağırlık kazanacağını belirtiyorlardı. Türkiye'nin dış politikası, özellikle de Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümünden sonra Balkan Antantına atıfta bulunulan politikayla ilgili olarak Cumhuriyet'in yeni Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ve Celal Bayar'ın yeni

¹⁰³ Mehmet Ali Ekrem, **a.g.e.**, s. 81.

¹⁰⁴ **Ankara**, 14 Mart, 1938.

¹⁰⁵ **A.e.**, 14 Mart 1938.

hükümeti onu sadık kalarak takip etti. Böylece yeni Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu, Türkiye'nin politikasının aynı olacağına dair güvence verdi ve şu sözlerle “Romanya'ya, zaman geçtikçe, amacımızın gücü ve önemini artırabiliriz diye teminat edebiliriz. Özellikle sevindirici olan şey, ilişkilerimiz ne kadar yakın olursa, uluslararası barışın nedeni de o kadar artmaktadır. Uluslararası barışın dostları, Balkan Antantının organizasyonu ve Türkiye ile Romanya arasındaki yakın ilişkilerle yerine getirmekten mutluluk duyacaklardır”, ifade etti.

3.4. İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NIN EŞİĞİNDE ROMEN-TÜRK İLİŞKİLERİNİN EVRİMİ

İngiltere ve Fransa'nın uzlaşmacı politikası tarafından cesaretlendirilen Güneydoğu Avrupa ülkeleri, aralarında çıkabilecek anlaşmazlıkları çözmek için güçten vazgeçmeye çalışan diplomatik yollara başvurdular. Avusturya'nın Hitleriz Almanya tarafından işgal edilmesi ve Çekoslovak krizinin patlak vermesi, Romanya'nın toprak bağımsızlığını ve toprak bütünlüğü açısından son derece tehlikeli olan durum, Romanya hükümeti İngiltere, Fransa ve Almanya'nın Romanya'ya karşı pozisyonlarını tam olarak bilmesini gerektirdi. Bu amaçla, Romanya'nın yeni Dışişleri Bakanı Nicolae Petrescu Comnen'in eşlik ettiği Kral II. Carol, 15-28 Kasım 1938 tarihleri arasında Londra, Paris ve Berlin'i ziyaret etti. Ziyaret, 30 Eylül 1938'de İngiltere ve Fransa'nın, Almanya ve İtalya ile Münih anlaşmasını imzaladığı gerçeğine dayatıldı. Ziyaretler sırasında, Kral II. Carol, iki devletten ekonomik yardım talepleri elde etmeye çalıştı, ama başarılı olmadı. Bu arada Almanya, Romanya'nın dış politika yönelimini değiştirmeye çalışmıştı. Bu girişim Kral II. Carol tarafından reddedildi. Romanya üzerindeki baskı arttı ve uluslararası düzeyde izolasyon süreci genişledi. Bu durumla karşı karşıya kalan Romen hükümeti, Almanya'nın ekonomik tavizlerine dayanan saldırganlığını önleme yollarına giderek daha fazla odaklandı.¹⁰⁶ Bu arada, Almanya Çekoslovakya'yı işgal ederken, bazı üyelerin Alman baskısına karşı çıkmasına rağmen, hükümet 23 Mart 1939'da Romanya Krallığı ve Alman Reichi arasındaki Ekonomik Anlaşmayı imzalamak zorunda kaldı. Aynı zamanda İngiltere ve ABD'nin desteğini sağlamaya

¹⁰⁶ Ion Coman, **Marea Conflagrație a secolului XX**, Ediția a II-a, Editura Politică, București, 1974, s. 268.

yönelik çabalar sürdürdü. İngiltere ile 11 Mayıs 1939'da bir ekonomik anlaşma imzaladı. Aynı zamanda Romanya, Balkan Anlaşmasını ve SSCB ile ilişkileri güçlendirmeye odaklandı. Bükreş'te, 20-22 Şubat 1939 arasında Balkan Anlaşmasını Daimi Konseyi'nin çalışması sırasında katılımcı bakanların arasından dört dışişleri bakanı "ne olursa olsun, ülkelerinin ideolojik gruplara veya büyük güce bağlı kalmayacaklarını ilan ettiler. "

Çekoslovakya'nın Almanya tarafından işgal edilmesi ve "hayati alan" politikasının uygulanması, Türkiye'nin Hitler ve Mussolini'ye direnme çabalarını hızlandırmasını sağlamıştır. 15 Nisan 1939'da İngiltere ve Türkiye arasında başlayan istişareler, Türkiye'nin Akdeniz bölgesinde "Barış Cephesi" ne katılımına ilişkin bir bildirgeyi kabul ederek 12 Mayıs 1939'da sona erdi. İki devlet arasında Karşılıklı Yardım Anlaşması daha sonra imzalanacaktı, ancak söz konusu anlaşma sonunda, iki ülke Akdeniz'de olası bir saldırganlığa hazırlanıyorlardı. Açıklamada, Sözleşmenin başka herhangi bir devlete değil, Balkanlar'daki güvenliği güçlendirmeye yönelik olduğu belirtildi.¹⁰⁷

Bu açıklama ile Türkiye, ulusal güvenliğin savunulması için İngiltere'nin el koyulmasına yönelik ilk önemli adımı attı. Bu açıklama, İngiliz-Türk ilişkilerinde yeni bir aşama oluşturdu ve aynı yıl içinde bir dostluk anlaşmasının sonuçlanmasıyla sona erdi. Fransa Hükümeti ile 23 Haziran 1939'da benzer bir bildirge imzalandı. Eksen devletleri bu ifadeye karşı tepki gösterdi, Von Papen Türk hükümetine baskı yapmaya başladı.¹⁰⁸ Dolayısıyla hem Romanya hem de Türkiye, aynı Eksen tehlikesiyle karşı karşıya kaldı.

Romanya'nın üçlü müzakerelerin başarısını umut eden Armand Calinescu hükümeti, Balkan Anlaşmasını ve özellikle de "Avrupa kıtasının Güneydoğusundaki bir saldırganlığa direnmeye kararlı görünen Türkiye ve Yunanistan ile olan bağları korumaya" yönelik çabalarını adadı.¹⁰⁹

Romanya ve Türkiye, öncelikle bölgesel kolektif güvenlik yoluyla Balkan birliklerini güçlendirerek güvenliklerini tasarladılar. 20 Şubat 1939'da Bükreş'te bulunan Balkan Anlaşması temsilcilerine sunulan akşam yemeğinde, Grigore

¹⁰⁷ Ahmet Şükrü Esmer ve Oral Sander, „Lausan’dan sonra Türk dış politikası”, **Olaylarla Türk dış politikası**, Ankara, 1969, s. 140-150.

¹⁰⁸ Ahmet Sukru Esmer ve Oral Sander, **a.g.e.**, 140-150.

¹⁰⁹ Ion Coman, **a.g.e.**, s. 70.

Gafencu “Balkan birlikteliğine bugün düşünmeye cesaret ediyorum, her zaman bizi cezbeden bir ideal ve mükemmel bir forma geleceğimizden eminim, dedi.”¹¹⁰

Türk Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu, Ankara'ya yeni olağanüstü Vasile Stoica, Romen elçisinin tanıtımı vesilesiyle, “Türkiye hükümetinin” bu ülkeleri ve özellikle Romanya ve Türkiye'yi birleştiren görüşlerin sürekli birlikteliği olduğuna inandığını ve bu “herhangi bir düşman hırsına karşı garantisidir” diye belirtti.¹¹¹

Bu devletleri bölmek ve zayıflatmak amacıyla Almanya ve İtalya'nın Balkanlar'daki diplomatik faaliyeti belirgindi. Bulgaristan Dışişleri Bakanı Kiosseivanov 'un Ankara' ya yaptığı ziyarette Grigore Gafencu, Ankara'daki Romen diplomatından Türk Dışişleri Bakanı ile yakın temasta bulunmalarını ve Romanya ile ilgili tutumları hakkında kapsamlı bilgi sahibi olmalarını istediler. Türk hükümeti, Bulgar hükümetinin Dobruca'yı işgal etme konusundaki olası tavırları konusundaki tutumuna ilişkin taburlarına karşı uzlaşmaz bir tavır benimsemiştir. Ankara'daki görüşmelerde Kiosseivanov, Romanya'nın yakında Almanya tarafından saldırıya geçebileceğini belirterek, Bulgaristan'ın Dobruca'yı işgal etmek için Türkiye'ye ve diğer müttefik devletlerin tutumunun ne olacağını sormak için harekete geçeceği konusunda ısrar etti.

Bu durumda Saraçoğlu, kategorik olarak şöyle dedi: “Balkan Anlaşması uygulanacak ve Bulgaristan saldırıya uğrayacak.”¹¹² Kiosseivanov, bir veya daha fazla Romanya'nın ortaklarının Sözleşme'ye uymayı reddettikleri ve Bulgaristan'a saldırmayacakları durumlarda da bu alternatifi öne sürdüler. Saraçoğlu, görevini yerine getirmeyecek bir ya da iki ülke olabileceğini düşünmediğini söyledi, ancak Türkiye bunu yapacak ve Bulgaristan Romanya'ya saldırdığında, Türk birlikleri gecikmeden Bulgaristan'a gireceklerini ifade etti.¹¹³

En son Alman notu vesilesiyle, Türkiye, Romanya ile ve Balkan Anlaşması çerçevesinde imzalanan anlaşmalara olan bağlılığını göstermişti. Almanya, Romanya'ya ürünlerini ihraç etme ve endüstrisi üzerindeki kontrolünü kabul etme tekeline vermesini istedi. Ayrıca Romen sanayisinin Almanya'nın çıkarlarıyla uzlaşmasını ve böylelikle Romanya'nın bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü tehdit

¹¹⁰ AMAE, fond 71, Turcia, 1939-1940, dosar 61.

¹¹¹ A.e.

¹¹² A.e.

¹¹³ A.e.

ettiğini de sözlerine ekledi. Şükrü Saraçoğlu, hükümetinin mevkilinin belirleyen şu cevabı verdi: “Romanya'da meydana gelebilecek bir Balkan saldırısı olduğundan, İngiliz Hükümeti'nin gecikmeksizin ele alabileceği bir önerir, dedi.”¹¹⁴

25 Mart 1939'da Vasile Stoica, Romanya Dışişleri Bakanlığı'na, İngiltere'nin Romanya'nın Almanya tarafından saldırıya uğraması halinde Türkiye'nin tavır konusundaki sorusunu henüz yanıtlamadığını bildirdi: „Türkiye şu an için sadece aynı cevabı verebilir: Balkan Anlaşması'nın uygulanması dışında, Batılı devletlerle ve Romanya ile işbirliği yapamayız. Hangi tekliflerin yapıldığını ve bu devletlerin yükümlülüklerini bilmek ötesinde, Türk hükümeti gerekli açıklamaları bekliyor.”

Stoica, Romen hükümetine Türkiye'nin Balkan Anlaşması çerçevesinde destek vermesine inanıyordu. Mart 1939'da, Türk gazetesi “Cumhuriyet” in Fransızca versiyonunda, Romen devlet adamları tarafından verilen iki röportaj yayınlandı.

Bunlar Başbakan, Armand Călinescu ve Dışişleri Bakanı Grigore Gafencu idi. Röportajlar, İkinci Dünya Savaşı'ndan önce gelen Romen- Türk ilişkileri için önemlidir. Türkiye'nin Romanya sınırlarının korunmasına yönelik bağlantılı olarak, Armand Calinescu şunları söyledi: "Romanya'da Türklerin sözlerine her zaman saygı duyduğunu söyleyen bir gelenek var. Bu özelliklerine dayanarak, Türkler de bugün bu gerçeği ispatlamışlardır. Türklerin bu asil karakteri bizim için muazzam bir değer ve faydadır. Bu özellikleri için Türklere minnettarız."¹¹⁵

İki devlet arasındaki dayanışma ruhunu güçlendirmek aynı nedene dayanıyordu: Almanya ve İtalya'nın Güneydoğu Avrupa üzerindeki baskılarını arttırmaları idi. Yeni cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün başkanlığındaki Türk liderleri, Hitler'in kendi etnik sınırları içinde Alman menfaatlerinin savunmasını görmeme kararları konusunda çok endişeliydiler, fakat Güneydoğu Avrupa'nın tamamını tehdit eden büyük bir emperyalist saldırısı karşısında daha yakın Balkan Anlaşmasının gerekliliğini ve acili yetini vurgulamaktadırlar.¹¹⁶ Romen ve Türk liderler arasındaki siyasi temaslar daha da yoğunlaştı. Birkaç ay içinde, Romanya'nın dışişleri bakanı Grigore Gafencu iki defa Türkiye'yi ziyaret etti ve 11 Ağustos 1939'da İsmet İnönü ile Kral II.Carol arasındaki toplantı İstanbul'da gerçekleşti.

---

¹¹⁴ A.e.

¹¹⁵ Cumhuriyet – “La Republique”, 23 Mart, 1939.

¹¹⁶ AMAE, fond 71, Turcia, 1939-1940, dosar 61, f. 24.

İki ülke arasındaki işbirliği ve dostluk ilişkilerinin güçlendirilmesi sonucu, 1939 yazında Romanya ve Türkiye, büyükelçilik rütbesine diplomatik ilişkiler kurdu. 16 Haziran 1939'da Kral II. Carol, Suphi Tanrıover'in Türkiye'nin Bükreş Büyükelçisi olarak atanmasını kabul etti. Aynı zamanda Vasile Stoica da Romanya'nın Ankara Büyükelçisi oldu. Romanya sınırında çatışmanın başlangıcı ile yaşanan olaylar, onu saldırganlık tehlikesiyle karşı karşıya bıraktı. Bu, Romanya hükümetinin 6 Eylül 1939'da tarafsızlık ilan etmesine yol açtı. 19 Ekim 1939'da Ankara, bir tarafta, Birleşik Krallık ve Fransa arasında, iki Batı Devletinin, bir Avrupa gücünün saldırıya uğraması halinde Türkiye'ye olası tüm yardımı vereceği karşılıklı yardım anlaşması imzaladı. 23 Ağustos 1939 tarihli Sovyet-Alman anlaşması, Türk hükümetinin hassas bir durumda olması, acilen bir karar alması ve Türkiye'nin dış politikasında yeniden değerlendirmelerin tetiklenmesi gibi kafa karıştırıcı bir etki yarattı.¹¹⁷ Türkiye için üç olası çözüm vardı: SSCB'den uzaklaşmak, İngiltere ve Fransa ile birlikte kalmak; İngiltere ve Fransa ile imzalanan beyannamelerden vazgeçmek; SSCB ve iki Batılı güçle işbirliği ilişkilerini güçlendirmektir; Türk hükümeti üçüncü çözümü seçti. Böylece, Türk dışişleri bakanı, Romanya'nın ve Türk menfaatlerini savunacağını söyleyerek Moskova'ya gider. Saraçoğlu tarafından sürdürülen amaç, İngiltere ile SSCB arasındaki dostluk ilişkilerini güçlendirmek ve Sovyet-Türkiye paktı ile Türkiye, İngiltere ve Fransa arasında hazırlanan pakt arasındaki bağlantıyı tamamlamaktır.

Saraçoğlu'nun toplantıları Romanya'nın menfaati için hayati öneme sahipti. Grigore Gafencu, özellikle Türk-Sovyet toplantılarının Romanya için gerekli olan noktalarda yer aldığına dikkat çekti. Müteakiben Türkiye'nin, her halükarda, İngiliz ve Fransız filolarının Karadeniz'e geçişini engellemelerin taleplerinde olan Sovyetler, üzerinde bulunarak şöyle iddia etti; "Bugünün zamanlarında, Karadeniz'de ve kapalı boğazlarda yalnız kalmamız için hayati bir öneme sahip olduğumuz göz önüne alındığında, her koşulda (Türk tarafının) bastırılmaması için her türlü çabayı sarf edeceğiz."¹¹⁸ Müzakerelerin son aşamasında, Sovyet liderleri Türk delegasyonuna aşağıdaki maddeleri sundular:

1. Boğazların savunmasına bir ortak anlaşma imzalamak;

¹¹⁷ Ahmet Sukru Esmer ve Oral Sander, **a.g.e.**, s. 151

¹¹⁸ **Arh. St. Buc.**, fond Preşedinția Consiliului de Miniştri, dosar 270/1939, f. 60

2. Almanya'daki ihtiyati tedbir kararı almak ve bu anlaşmada Sovyet devletini asla Almanya ile askeri bir çatışmaya sürüklememesi anlamında dâhil edilmesi;
3. Montrö Sözleşmesi'nin aşağıdaki şekilde değiştirilmesi – Karadeniz bölgesine ait olmayan hiçbir savaş gemisinin Boğazlara erişimi olmayacaktır. Bu madde kalıcı olacaktır.
4. Belirtilen durumlarda Türkiye'nin mutlak tarafsızlığı, SSCB'nin Besarabya'yı yeniden topraklarına katmak durumunda ve Bulgar birliklerinin Güney Dobruca'ya girmesi halinde.¹¹⁹

Bunlar, Türkiye tarafından kategorik olarak reddedilen Sovyetlerin oluşturduğu temel talepleri idi. Sonuç olarak, Türkiye'nin dışişleri bakanı Moskova'dan ayrıldı ve 19 Ekim'de Türk-İngiliz-Fransız ittifak anlaşmasını imzaladı. Türkiye, diğer şeylerin yanı sıra, İngiltere ve Fransa'nın Romanya ve Yunanistan'a verdiği sözleri yerine getirmesini kolaylaştırmaya taahhüt etmiştir. 19 Ekim'de imzalanan Pakt, "İkinci Dünya Savaşı sırasında Türk dış politikasının temeli in oluşturdu.¹²⁰ Aynı zamanda, Türkiye, müttefik güçlerin Boğazlardan geçmesini sağladı ve böylece Balkan Anlaşmasında yer aldığı gibi Romanya ve Yunanistan müttefiklerine olan taahhütlerini yerine getirdi.

İkinci Dünya Savaşı, Güneydoğu Avrupa ülkelerinin çatışmada doğrudan yakalanmadan patlak verdi. Romanya'nın başlattığı bir Nötr Blok politikasının izlediği ana hedef, bölgedeki devletlerin ulusal bağımsızlığını ve egemenliğini savunmak, toprak ve siyasi statülerini korumak, bu devletlerarasındaki dayanışmayı güçlendirmek ve Alman tehdidine ve baskısına karşı direnişlerini artırmaktı.¹²¹

Armand Calinescu liderliğindeki Romen hükümeti bu yönde özellikle aktif bir politika yürüttü:

1. Balkan Eksen'in bütün üyelerine ortak bir tarafsızlık beyanı önerme idi;
2. Yugoslavya ile birlikte Bulgaristan'ı Balkan Anlaşmasına çekmeye ve böylece Balkan bloğu oluşturmaya çalışmak;
3. Ekim 1939'un sonunda, Güneydoğu Avrupa'daki tüm tarafsız devletleri Nötr bir Blok haline getirmeyi amaçlayan geniş bir diplomatik eylem başlattı. Bu Nötr

¹¹⁹ Ahmet Sukru Esmer ve Oral Sander, **a.g.e.**, s. 153.

¹²⁰ **A.e.**

¹²¹ Ion Calafeteanu, "România și blocul neutrilor (octombrie-decembrie1939)", **Revista română de studii internaționale**, VI, 2-3, București, 1972, s. 105

Bloğuna İtalya, Bulgaristan ve Macaristan davet edildi. Ankara'daki Romanya Büyükelçiliği, potansiyel ortakların Nötr bir Blok oluşturmayı nasıl gördüklerini şu şekilde takdir etti: “Türkiye bilinen noktaları ve olası sonuçları bilinçli olarak inceliyor, Yunanistan herhangi bir riske sahip olmak istemiyor. Buna karşı itirazları var gibi görünüyor, çünkü İtalya'nın resmi olarak tarafsız olduğunu düşünmüyor ve Yunanistan, üç taraflı anlaşmanın imzalanmasından sonra Türkiye'nin artık tamamen tarafsız olarak değerlendirilemeyeceğine de inanıyor. İtalya olmadığında Bulgaristan ve Macaristan belirli iddiaların önceden tatmin edilmeden katılamazlar. Yugoslavya, ağır coğrafi durumu nedeniyle, çok çekingenlik ile bir karar verecektir ve uzun bir geçitten sonra İtalya'nın Türkiye ile normal ilişkileri vardır. Balkanlarda en yüksek menfaati olan Büyük Güç olarak tanınmasını bekleyen bloğun lehine herhangi bir adım atmaya istekli olmaz.”¹²²

Türk hükümeti, Fransız ve İngiliz müttefiklerinin görüşlerini aldıktan ve elde ettikten sonra, Romanya'nın tarafsız bir blok oluşturma önerisini dikkatle inceledi. Romanya'nın önerisi Türk hükümeti tarafından resmen kabul edilmiş olmasına rağmen, Romanya'nın girişimi başarısız oldu. Polonya'nın çöküşü ve Romen hükümetinin “Balkanlar'daki tarafsız devletlerin engellenmesi” girişiminin başarısızlığı, Türk hükümetinin Balkan ülkelerinin birliğini güçlendirmek ve Alman tehlikeleri karşısında bir güvenlik bölgesi oluşturmak için yeni adımlar atmasına yol açtı. 2 Şubat 1940'ta Belgrad'daki Balkan Anlaşmasının yıllık konferansında son bir çaba sarf edildi. Yunanistan heyetinin başkanı tarafından da desteklenen Saraçoğlu Belgrad'da ortak savunma önlemleri önerdi. Diğer şeylerin yanı sıra, Balkan Anlaşmasına katılan dört ülkenin büyük devletleri (burada askeri organ) tarafından ortak bir savunma planının hazırlanması listelenmiştir. Ancak konferans, iki gün süren tartışmalardan sonra, hiçbir somut sonuç vermeden sona eriyor, aslında Balkan Anlaşmasının son toplantısı oldu.¹²³

1940'ın ortasında Romanya'nın durumu daha da kötüleşti. Romanya hükümeti 29 Mayıs 1940'ta, Romanya ekonomisinin Almanya'ya bağımlılığında yeni bir aşama olan silah ve petrol anlaşmasını imzaladı. Sovyet hükümetinin 26 Haziran 1940'ta Romanya Hükümetine hitaben yaptığı bir ultimatomen ardından, Prut ve

¹²² Arh. St. Buc., fond Președinția Consiliului de Miniștri, dosar 276/1939, f. 118.

¹²³ Ion Coman, a.g.e., s. 111.

Nistru / Besarabya ile Bucovina'nın kuzey kısmı arasındaki topraklar SSCB tarafından eklendi. Alman yanlısı ve faşist yanlısı grupların baskılarını 1 Temmuz 1940'da takiben, Tatarescu hükümeti Nisan 1939'da Fransız-İngiliz garantilerinden vazgeçip 4 Temmuz'da istifa etti. Gigurtu'nun oluşturduğu yeni hükümet, Alman yanlısı unsurların hâkimiyeti altında hareket ediyordu. Daha sonra Romanya, 11 Temmuz 1940'da Milletler Cemiyeti'nden çekildi. 15 Temmuz 1940'ta, Hitler, tehdit eden bir mektupla Kral II. Carol'dan, Macaristan ve Bulgaristan'ın toprak taleplerini tatmin edici bir şekilde çözmelerini ve Almanya'ya karşı düşmanca bir politikadan vazgeçmelerini istedi. Sonuç olarak, 16-24 Ağustos 1940 arasında, Romanya-Macaristan müzakereleri Transilvanya topraklarının yarısından fazlasını kullanan Macaristan Turnu Severin'de gerçekleşti. Romen heyeti, Macaristan'ın katılmadığı bir ilke olan nüfus değişimi ilkesini desteklemiyor.

19 - 7 Eylül 1940 arasında, Romanya'nın Bulgaristan'ın bölgesel gözden geçirme talepleri nedeniyle Romen-Bulgar toplantıları Craiova'da gerçekleşti. 7 Eylül 1940'ta imzalanan sınır anlaşmasıyla, Güney Dobruca'daki Durostor ve Caliacra ilçeleri Bulgaristan tarafından işgal edildi. 30 Ağustos 1940 tarihinde, Alman-İtalyan "Tahkim" belgelerinin Viyana'da, Macaristan'ın Romanya / Viyana Diktatörlüğüne yönelttiği bölgesel revizyon konusunda Almanya ve İtalya'nın hakemliğinde Kuzey Transilvanya'nın (2.660.000 ağırlıkla Romen nüfusu ve 43.562 km² kare) güneyine kadar Romanya'ya dayattığı dikte edildi. Bu diktayı takiben, Ion Gigurtu liderliğindeki hükümet istifa etmek zorunda kaldı ve yeni hükümetin başına Ion Antonescu geçti.

Türkiye'nin resmi çevreleri, Alman birliklerinin Romanya sınırlarına yaklaştığı haberleri izliyorlardı.

Ankara radyo istasyonu 4 Eylül 1940'ta Viyana diktatörlüğüne karşı tavırlar alındı: "Bu ülke soğuk kanla Alman tahkimini kabul edemedi. Braşov'da Alman konsolosunun durdurulduğunu ve gamalı haç çektiklerini ve çiğnendiklerinin haberini öğrendik. Romen halkı, Almanya'nın bu trajik darbesini ve alaylarını asla unutamayacak."¹²⁴

Romanya hükümetinin 4 Temmuz'daki düşüşü, Türkiye'yi çok endişelendirdi.

¹²⁴ Arh. St. Buc., fond Preşedinția Consiliului de Miniştri, dosar 522/1940, f. 21

Büyükelçi Hamdullah Suphi Tanrıöver, Romanya'nın yeni Dışişleri Bakanı Mihail Manoilescu ile 6 Temmuz 1940'da yaptığı bir konuşmada, Romanya'nın dış politikasındaki yeni yönelimin Balkan Anlaşmasını sona erdiği şeklinde yorumlanıp yorumlanamayacağını sorar ve Romanya ve Türkiye arasında arkadaşlıkta hiçbir engel bulunmadığını söyledi.

Manoilescu, yeni hükümetin, iki ülke arasındaki dostluğu sürdürmek ve güney ve doğu Avrupa'da barış için yararlı olan ilişkileri geliştirmek için var olan müzakereler üzerinde işbirliği yapabildiğinden mutlu olduğunu belirtti.¹²⁵

Türkiye'deki Romanya askeri ataşesi bilgisinden, Romanya'nın pakt altında saldırganlığa mağdur olduğu düşünüldüğünde, Türkiye Balkan Anlaşmasını kapsamındaki tüm yükümlülüklerini yerine getirmeye kararlı olduğunu açıkladı. Bu amaçla, Türk hükümeti 1940'ın ortasında, Trakya'da, 14 piyade tümeni ve bir süvari birliği de yoğunlaşmıştır.¹²⁶

Bundan iki gün sonra, Romen kamuoyunun gözünde zaten tehlikeye düşmüş, Kral II. Carol, Mihainın lehine istifa etmişti. Romanya böylelikle eski ittifak sisteminden kademeli olarak yer değiştiriyor ve zorunlu Alman Reich kapsamına dâhil oluyor.

1940 yılının sonlarında ve 1941 yılının başlarında Alman askerlerinin Romanya topraklarına girdiği, Romanya'daki durum hakkında Türk kamuoyunun tepkisi gecikmedi. Ankara Radyosu, Romanya'daki Alman asker sayısındaki artırtanın söz etti. "Vatan"¹²⁷ gazetesi Demir Muhafız iki eski başbakan ve Profesör Nicoale Iorga'nın da aralarında bulunduğu 70 kişinin vurulan haberini geçti. Ulus gazetesi,¹²⁸ "Büyük toprak kaybı ve mevcut suçlar arasında yakın bir ilişki var" olduğunu bahsetti. Eski Türkiye'nin Bükreş'in büyükelçisi, "Demir Muhafız örgütünün saflarında yer alan bir devlet adamının temel özelliklerini karşılayacak bile olmadığını," söyledi.¹²⁹

Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu, 1940 yılının Temmuz ayında, Ankara diplomatına, Türk hükümetinin Romanya'ya olan taahhütlerinin her durumda

¹²⁵ AMAE, fond 71, Turcia, dosar 61, f. 351.

¹²⁶ A.g.e. s. 342

¹²⁷ Vatan, 30 Kasım, 1940.

¹²⁸ Ulus, 1 Aralık, 1940.

¹²⁹ Mustafa Baydar, **Suphi Tanrıöver ve Anları**, İstanbul, 1968, s. 325.

uygulanacağını söyledi. Bununla birlikte, Ion Antonescu'nu Balkan Anlaşması'nın kullanım dışı olduğunu ve Romanya'nın artık onun içinde hareket etmeyeceğini açıkladıktan sonra Romen-Türk ilişkileri farklı bir nüans kazandı.¹³⁰

Antonescu hükümeti, İsveç, Portekiz, İsviçre, Vatikan gibi tarafsız devletlerin hükümetleriyle ilişkilerini sürdürüyordu. Antonescu'nun bağlantıları olduğu ülkeler arasında, bu ilişkilerde oldukça önemli bir yer tutan Türkiye de vardı. Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı sırasındaki dış politikası "savaşın ötesinde" ilkesi altında olup yönlendirildi. Bu politikaya atıfta bulunarak, eski Türkiye Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras 20 Temmuz 1944'te Vatan gazetesinde: "Eğer savaşa girseydik, Müttefiklerle ittifak etmiş olacaktık. Öte yandan, taahhütlerimize sadık kalmaya ve sınırlarımızda karşı savaş önlemeye çalıştık" diye bahsetti.¹³¹

Hitler, 18 Aralık'ta Barbarossa planının hazırlanmasını emretmişti, ancak bu operasyona başlamadan önce, 1941'in başlarında Balkan ülkelerini işgal etmesine ve Haziran ayında Türkiye'nin sınırlarına ulaşmasına neden olan güney kanadının güvenliğini sağlamak istemişti.

Almanya'nın yönetimindeki Antonescu hükümeti, Türkiye'ye karşı birçok önlem aldı. Bunlardan biri, Romen ve Türk limanları arasındaki navigasyon kesintiye uğramasıydı. Büyükelçi Suphi Tanrıöver, General Antonescu ile bir konuşma gerçekleşmesinin arzusundaydı. Bu vesileyle, tedbirin geri dönmesinin, her iki ülkenin ekonomik çıkarlarına zarar vereceğine ve Türkiye'nin Türk limanlarındaki Romen gemilerinin güvenliğini güvence altına alacağına işaret ederek, fikrinden geri dönmesi konusunda ısrar etti. General Antonescu, yanıt olarak, Britanyalıların ülkeye havacılık üssü hazırladığını belirterek, "Bizi bombalayacak uçaklara benzin gönderemiyoruz" dedi.¹³² Antonescu, İngiliz filosunun Karadeniz'in içinden geçmeleri Romen gemilerini tehlikeye maruz bırakabileceğini ortaya koyuyordu. Aynı zamanda olası bir eylemi önlemek için Türkiye'yi korkutmaya çalıştı ve Türkiye Almanya'ya karşı savaşa girmesinin bir hata olacağını da sözlerine ekledi. Bu, Türkiye için Kafkasya'da bir SSCB müdahalesinin ardından ikinci cephede bir savaş olasılığını kolaylaştıracak ciddi sonuçlar doğuracaktı. Tanrıöver, Antonescu'ya

¹³⁰ AMAE, fond 71, Turcia, dosar 61, f. 408-409.

¹³¹ Arh. St. Buc., dosar 1359/19444, f. 94

¹³² AMAE, fond Turcia, 1941-1942, dosar 62, f. 31.

Türkiye'ye saldırı yapılmazsa, Almanya'ya karşı savaşa gitmeyeceğini, ancak saldırıya uğradığında, ama saldırıya uğradığında, kendini koruyacaktır, dedi.¹³³

Türkiye'nin Bükreş'teki Büyükelçisi Antonescu ile yaptığı toplantıda, Almanya'nın Boğazlara ulaşmak istediğinden ve ardından Suez'e Küçük Asya'dan saldırmaktan korktuğunu dile getirildi. Antonescu, “bu kadar büyük ölçekli operasyonlara inanmıyor” dedi ve Tanrıöver, General Antonescu'ya, Türkiye Boğazlarında ya da topraklarında İngiliz deniz ya da hava üssü olmadığından emin olunuz derken itiraf etti. Türk Hükümeti, Romanya'nın yolcu ve ticari gemilerine Türk limanlarına turların herhangi bir risk almadan devam etmesini garanti etmektedir.

Müttefiklerin, 8 Kasım'da Afrika'daki Alman kuvvetleri üzerindeki zaferi ve Stalingrad'daki Sovyet zaferinden sonra savaş başka bir dönüğe girdi. Churchill, Türkiye'nin tarafsızlıktan vazgeçme ve Müttefikler tarafında savaşa katılma zamanının geldiğini söyledi. Churchill'e göre, Türkiye'nin savaşa girmesi, Balkanlar'da Eksen güçlerine karşı yeni bir cephe açmak anlamına gelecekti. Bu konular, 10 Ocak 1943'te Kazablanka' daki konferansta dile getirildi. Tartışmaların ardından, Türk hükümetinin, bir saldırganlık durumunda askeri yardım ve güvenlik temin eden, hayırsever bir tarafsızlığa sahip olduğu tespit edilmiştir. 30 Ocak 1943'te Churchill İsmet İnönü ile yaptığı Adana görüşmesinden sonra aşağıdakileri belirlediler: askeri güçlerin güçlendirilmesi için Türkiye'ye askeri yardım, Türk hükümetinin dış politikasını daha da genişletme özgürlüğü.¹³⁴ Konferansın hemen ardından Almanya'nın çok endişeli olduğunu ve Ribbentrop'un derhal Antonescu'ya açıklama istediğini konusunda Mihai Antonescu, notunda açılıyordu. Mihai Antonescu, Türkiye yerinde olsaydı aynı şeyi yapacağı cevabını verdi. Almanya, Balkanlar'daki askeri birlikleriyle Türkiye'yi tehdit etmeye çalıştı ve bu tehdidi içeren yazışmalar Bükreş'te gönderilmişti. O sırada, Mihai Antonescu'nun cevabı, Romanya Almanya ile müttefik olsa bile açıktı: “O zaman Almanya'nın Bükreş Büyükelçisi Killinger'e söylemişim ki, ilk önce böyle bir eylemde bulunmuyorum, çünkü Türkiye Romanya dostluk ilişkiler içerisindedir ve ikincisi bu

---

¹³³ A.e.

¹³⁴ Ahmet Sukru Esmer ve Oral Sander, a.g.e., s.180.

Alman mücadelesinin büyük bir hata olduğunu yargılıyorum.”¹³⁵

Romanya, Adana toplantısından memnun oldu. Türk devletinin, Churchill'e, Balkanlar'daki ve özellikle de Türkiye için güvenli ve iyi organize edilmiş bir Romanya olmadan var olamayacağını açıklamasından dolayı, Ankara'daki Romanya Büyükelçiliği, Bükreş'teki Dışişleri Bakanlığı'na yaptığı görüşme sonrasında, Romanya-Türkiye ilişkilerinin daha samimi bir görünüm aldığını bildirdi.¹³⁶

3.5. ROMEN TARİHÇİLİĞİNDE VE KAMUOYUNDA MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

Mustafa Kemal Atatürk; çok yönlü, üstün yetenek, zeki ve kuvvetli iradeye sahiptir. Bunlar Mustafa Kemal Atatürk'ün Türk milletinin en büyük lideri olmasında ve tüm dünyaca kabul edilmesinde etkili olan özelliklerdir. Şüphesiz XX. yüzyılın en büyük şahsiyetlerinden biriydi. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu ve olağanüstü bir strateji uzmanı olarak, Atatürk'ün hayatı sayısız cilt ve akademik makalede yer aldı. Böylesine olağanüstü bir kişilik, Romanya'nın görüşünü ve tarihçiliğini çekti.

İki savaş arasında Türk liderinin hayatı sırasında bile, ilk aşama akademik çalışmalar mükemmel bir şekilde oluşturuldu. Romanya ile Türkiye arasındaki iyi ilişkiler göz önüne alındığında, Romen kamuoyu özellikle eski bir “İmparatorluğu modern bir Cumhuriyete dönüştüren Atatürk tarafından başlatılan ve koordine edilen görüngü ile ilgileniyordu. Bu dönemde, Romen tarihçiliği Atatürk'ün reformları ve çalışmaları ile ilgili ilk aşamada monografilere ve somut çalışmalara yol açmaktadır.

İkinci aşama ise, İkinci Dünya Savaşı sırasında, Türkiye'nin tarafsız kaldığı ve Romanya'nın Almanya ile müttefik evresinde ve sonra diğer müttefiklerinin müttefiki olduğu dönemdeydi. Bu dönemde, araştırma önceki yıllarda olduğu gibi aynı seviyede kalmıştır. İkinci Savaştan sonra, yaklaşık bir çeyrek asır içinde Romen tarihçiliğe, Romen-Türk ilişkilerini ve Atatürk'ün kişiliği ya da reformlarına odaklanmadı. 1970 yılında, ilişkilerin gelişmesiyle, Atatürk'ün kişiliği doğumunun yüzüncü yılı olması sebebiyle yeniden gündeme geldi.

Türk-Romen arasındaki karşılıklı işbirliği çerçevesinde Kral II. Carol, 18-20 Haziran 1938 tarihleri arasında Türkiye'ye özel bir ziyaret gerçekleştirdi ve Türk

¹³⁵ AMAE, fond Turcia, 1943, dosar 63, f. 90.

¹³⁶ A.e.

yetkilileriyle tanıştı. Başından Mustafa Kemal, Kralın kendisine şahsen ulaşamayacağını söylemişti, ama sonunda 19 Haziran'da "Sava Rona" yatında bir araya geldiler. İşte, Romanya Kırallığı, Mustafa Kemal Atatürk'ü şöyle tarif ediyordu: "Güçlü bir görünümüne sahip orta boy bir adam, patates gibi bir buruna sahip, mavi gözlerin delici bakışları iyi bir izlenim bırakıyor, ama daha iyi bir izlenim konuşmasındadır. Hareketler ve konuşmalarda açıkça enerjik ve nettir."¹³⁷ Kral II. Carol'ın Atatürk'ün izlenimleri, Türk liderinin otoritesine dikkat çekiyor: "Onun verdiği herhangi bir emir kutsaldır, ancak emirleri iyi düşünülmüş ve tartışılmıştır. Kararı ancak uzun süre tartışıldıktan sonra ve tüm görüşleri duyulduktan sonra alır, ancak karar alındıktan sonra artık tartışılmayacak şekilde hemen kararlaştırılabilir."¹³⁸ Kral II. Carl toplantının sonunda Türk liderini yeniden canlandırdığı izlenimi uyandırdı ve 1938 veya 1939'da Köstence'yi ziyaret etme sözü verdi. İki lider bir daha görüşemediler, çünkü Mustafa Kemal Atatürk 10 Kasım 1938'de vefat etti. Dünya Savaşlar döneminin sonunda, Romanya-Türkiye ilişkileri, sık sık uluslararası iraksamaların farklı bakış açılarına rağmen, yüksek düzeyde karşılıklı işbirliği ve anlayışa ulaştı. İkili ilişkilerin yoğunluğunun daha çok modern Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu çalışmalarından kaynaklandığını söyleyebiliriz.¹³⁹

Özellikle, 1920-1922 döneminde, Büyük Savaş sırasında elde edilen zaferler, Türk Ordusunun Başkomutanı Gazi Mareşal Mustafa Kemal'in değiştiren reformları, Romanya'nın siyasi ve kültürel seçkinlerinin yanı sıra kamuoyu tarafından da büyük ilgi görmüştür. Türkiye'deki olaylar hakkında haberler ve bilgiler, Atatürk'ün devrimci fikirleri bol tespit edilmektedir. Politikacılar, diplomatlar, gazeteciler ile birlikte ve tarihçilere bu bilgi akışı daha çok dikkat çekti ve bu süreçte çağdaşların gözleri önünde dönüşen yüzlerce yıldır süren emperyalist dönemi Mustafa Kemal'e özel bir yer verildi.

Romen basını, 1937 Mart'ında Victor Antonescu'nun Ankara ziyareti vesilesiyle, Atatürk'ün imajına ve şahsiyetine özel ilgi gösterildi. 20 Mart 1937 tarihli

---

¹³⁷ Carol II, *Intre datorie și pasiune. Insemnări zilnice, vol. I (1904 -1939)*, eds. Marcel-Dumitru Ciucă and Narcis Dorin, Editura Silex, Bucharest, 1995, s. 262.

¹³⁸ *A.e.*, s. 264

¹³⁹ Petre Otu, "Mustafa Kemal Atatürk in Romanian historiography", *Revista Militară de Istorie*, s.60

"Dimineața" gazetesi,¹⁴⁰ bu resmi ziyarete adanmış, Türk liderinin etkinliğini, jestlerini ve konuşmalarını ayrıntılı olarak anlatan makalesine sahiptir. "Büyük bir Türk-Romen nümayişi" başlıklı yazı, katılımcıların etkinliklerini ve konuşmalarını sunuyordu. Romen basına dikkat çeken ilk şey, Mustafa Kemal'in katıldığı resmi ortamlarda sergilediği doğallıktır. Protokol koşullarını bir kenara bırakıp, kendisini "Türk halkının bir adamıyım" diyerek Romen delegasyonuna yakın arkadaşlığı hissettirdi. Dahası, hem Türk hem de Romen şarkıları söylenmiştir.

Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal'in isteği üzerine, Victor Antonescu'nun eşi ile kendisi yönettiği bir horon teptiler. Bu vesileyle, Türk lideri Balkan danslarının benzerliğini vurgulayarak, Romen danslarına resmî bir övgü getirdi. Makalede gösterildiği gibi dostça karşılaşma, yoğun bir felsefi ve politik karakter kazandı. Askeri okulun öğrencisi olduğu zamanları anlatırken bir fıkradan bahsetmeye başlamıştı. Bilinmeyen nedenlerden dolayı makalede, Şam'ın Güney kısmına "ıssız bir bölgeye" gönderilmiş veya "sürülmüş" olduğunu yazıyordu. Genç Mustafa Kemal oraya geldiğinde tek bir isteği vardı, o da kitap isteğidir. Genç Mustafa, tüm bilimlerin ve düşünce dallarından, felsefeyi tercih ettiğini söyledi. İki büyük felsefi sistemi seçmiştir, yalnızca ölüm ve hayatı hesaba katan bir şey çok fazla ilgisini çekmemiştir ve ikincisi ise yoğun yaşam değeridir, çünkü bu mümkün olan tek gerçektir. Cumhuriyet Başkanı, kendi sistemine yansıttığını, aslında hayatın yaşanması gerektiğini, ancak dışlanması gereken şeyin bencillik olduğunu belirtmiştir. Gerçek, her insan için geçerli olmakla birlikte, özellikle devletlerin ve milletlerin yöneticileri için geçerlidir.¹⁴¹ Uluslararası işbirliği konusunda küresel düzeyde konuşma yapan Mustafa Kemal, devlet başkanları ve halklarının bütünlük içinde dostluğa güvenmelerini ve işbirliği duygusunu gerçek bir inanç haline getirmeleri gerektiğini söyledi. Bu onu sadece okuduğu kitaplardan değil aynı zamanda 15 yılda biriktirilen devlet başkanı deneyiminden de kazanmıştır.¹⁴²

Basında yer alan habere göre, Cumhurbaşkanı Atatürk, her fikir için neredeyse mükemmel, saf ve etkileyici bir form şekli veriyordu olağanüstü dominant

¹⁴⁰ Dimineața, 20 martie 1937, s. 17.

¹⁴¹ A.e.

¹⁴² A.e.

bir kişiliğe, istisnai bir entelektüel ve güçlü olarak görülüyordu. Konuşması, çok basit, çok iletişimseldi ve mavi parlak irade dolu gözleri, muhataplar tarafından uzun bir süre anılmaya devam etmekte.¹⁴³ Konuşmasında Cumhurbaşkanı Atatürk, devletine olan borçunu tam olarak kavramanın ve tüm insanlığa borçlu olduğunu anlatan devlet adamı hakkında etkileyici bir teori geliştirdi.¹⁴⁴ Basın makalelerine ek olarak, Türk liderine adanmış ve yayınlanmış çalışmalar da bulunmaktadır. İlk girişim Lenin ve Musollini'nin yanında Mustafa Kemal'i yerleştirmesi ekonomist ve politikacı Th.Martinescu Asau tarafından yapıldı.¹⁴⁵

Bu çalışma, liderin yaşamını ve faaliyetini, askeri kariyeri, (1911-1912) İtalya yüzleşmelerini, (1912-1913) Balkan Savaşları ve Büyük Savaşı ele aldı. Savaş sonrası, Atatürk'ün reformları ile dikkat çektiği döneme özel önem verdi. Halifeliğin kaldırılması, Cumhuriyetin ilanı, Latin alfabesine geçilmesi, kadınların özgürleştirilmesi, bunların hepsi çağdaşlar tarafından Mustafa Kemal'in "Gazi" olarak adlandırılmasına sebep oldu. Yazara göre, Kemal Atatürk zamanının en temsili reformist figürüdür.

Benzer bir şekilde, bir Romen ekonomist ve politikacısı olan Mihail Manoilescu, Mussolini veya Hitler'in yanında Atatürk'ü de yerleştirdi.¹⁴⁶ Manoilescu, Mustafa Kemal'in Romenler tarafından iyi bilinmediğine inanarak, 1933'te Braila'da özel bir konferans düzenledi. Yazarın düşüncesine göre, Mustafa Kemal'in eseri üç maddeye dayanıyordu: Türk zihniyeti, yazgıcı, fetih için düzenlenen, bunların hepsi Büyük Savaşa girmeyi başarılı oldu. Yazar ayrıca Atatürk için bazı tanımlayıcı ilkeleri tanımlar. Birincisi, kendi halkına duyduğu güven, bunun için "imkânsız" kelimesi olmadığı gerçeği idi. İkinci ilke ise "Türkler için Türkiye" idi, çünkü yazara göre, Atatürk'ün devleti başkalarını boyun eğdirerek inşa etmeyi planlasaydı, Avrupa'nın bütününün sempatisini kaybetmiş olurdu.¹⁴⁷ Mustafa Kemal'in önderliğindeki siyasetin üçüncü ilkesi ise, halktan ya da modern anlamda, kamuoyundan doğan güçtü. Sadece sözleriyle değil, mükemmel bir konuşmacı olsa da aynı zamanda mütevazı bir yaşam tarzıyla harekete geçmeyi severdi ve halkına

---

¹⁴³ A.e.

¹⁴⁴ A.e.

¹⁴⁵ Th. Martinescu-Asău, **Lenin, Benito Mussolini, Mustafa Kemal**, Universitatea Alcalay, Biblioteca pentru toți, Bucharest, 1934.

¹⁴⁶ Mihail Manoilescu, **Mussolini, Hitler, Kemal** (konferans), Brăila, 1934.

¹⁴⁷ A.e., s. 8

yakındı. Kitlelerin üssünü, topluluğun temelini oluşturan sıradan insanlara yardım etti ve saygı gösterdi.

Romence Mustafa Kemal'in akademik standartlara uyan ilk biyografisi, 1935'te Cluj'da Profesör Gheorghe Dragoş tarafından yazılmıştır.¹⁴⁸ Çalışmada, o tarihte Atatürk'ün yaşamı ve reformlarının sunumu şeklinde mevcut bilgiler yer aldı. Atatürk'ün kişiliğine dair daha ayrıntılı bir çalışma Stere Diamandi'ye aittir. Yazar, “Avrupa'nın hastasının” kesinlikle çökeceğini söyleyerek, Büyük Savaş öncesi Osmanlı İmparatorluğu'nun durumuna atıfta bulunuyordu.¹⁴⁹ Stere Diamandi, “Türkiye'nin Canlanması çığırın bir düşünce, bir kuruntu gibi görüldüğünü söyledi. Ancak, tüm beklentilerin aksine, tüm dünyanın şaşkınlığına rağmen, Türkiye ilerledi ve ilerlemeye kararlılık ve güven gösterdi. Mucizeyi gerçekleştiren adam Mustafa Kemal idi.”¹⁵⁰ Diamandi'ye göre, bu reformlar Batı modelini Türk kültürü ve toplumu üzerinde, birçok Avrupalı uzmanın başından beri şüphe duydukları bir şeye uygulamıştı. Stere Diamandi sadece Türk liderinin askeri niteliklerini değil, olağanüstü siyasi ruhunu da övdü. Böylece, Yunanistan'ı yendikten sonra, Türkiye'ye karşı bariz faydalar sağlayan bir anlaşmayı kullanmayı tercih ederek Büyük Britanya'ya karşı düşmanlık başlatmama kararını aldı. Atatürk, Fransa ve İngiltere ile Moss ve Hatay konusunda, aynı zamanda Lozan ve Montreux konferanslarında da aynı tavrı gösterdi. Atatürk'ün Yunanistan'a karşı tutumu, politik yeteneklerin ideal örneğidir. Yazar, Mustafa Kemal'in anın en önemli devlet adamı olarak kabul edilebileceği sonucuna varmıştır.¹⁵¹ En önemli Romen tarihçi Nicolae Iorga, aynı zamanda iki savaş arası dönemin en dinamik ve ilginç kişiliklerinden biri olarak kabul edilen Mustafa Kemal'in yaptığı reformlara övgüde bulundu. Atatürk'ün ölümünde yazdığı sıralarda “Bir ülkenin kurucusu, Atatürk”, Türk liderinin olağanüstü etkinliğini böyle sergiliyordu: “Onun gücü, zorluklarına rağmen, onun yönetilemez enerjisi, düşmanına karşı olan mücadeleyi her türlü veren dev ruhu kimsenin bu hayat yarasından kaçamadığı “ölümden” kaçamadı. Siyasete girmesine. Kariyer askeri ve okumaya hevesli olmasına rağmen, her zaman eylemlerinde gösterdiği arzusu aynı idi ve aynı adam olarak kalmıştır. Durum ne olursa olsun, her

¹⁴⁸ Dr. Gheorghe Dragoş, **Kemal Atatürk. Omul opera**, Cluj, 1935.

¹⁴⁹ Stere Diamandi, **Galeria dictatorilor: Pilsudsky, Atatürk, Salazar, Hitler**, Bucharest, 1938.

¹⁵⁰ A.e.

¹⁵¹ A.e.

zaman o kendi yolunu izlerdi.¹⁵²

Mustafa Kemal Atatürk'ün hayatı ve eserleri üzerine bir başka referans çalışması, Romen siyasetçi Petre Ghiață tarafından üretildi ve 1939'da Atatürk'ün ölümünden hemen sonra yayınlandı. Yazar, 1935'te Balkan Anlaşması temsilcilerinden oluşan bir toplantı sırasında Türk lideri ile tanışmıştı. Yazar aynı zamanda Nicolae Titulescu'nun başkanlığındaki heyetin üyesiydi. Mustafa Kemal'in konferanstaki konuşması, yazarı etkiledi ve daha sonra Türk liderinin düşüncelerini kitaba eklendi. Kitabın ismi "Küllü Kurt" idi, 7. yüzyılına dayanan eski bir efsaneyi ve aynı zamanda Türk Dünyasının sembolü öldü ve hatırlattı. Giriş bölümünde yazar şunları söyledi: “Amaç, güncel Türk olgusu üzerine ilk kapsamlı çalışmayı yazmak, olayların gidişatını doğru bir şekilde göstermek ve Gazi Mustafa Kemal'in bu olgu evrimindeki rolünü vurgulamaktı.”¹⁵³

Makale, Romanya Dışişleri Bakanlığı'nın yabancı belgelerine dayanıyordu. Beş bölümde yapılandırılmış kitapta, erken yaşamdan anlar, Çanakkale anları, Cumhuriyetin kuruluşu, doktrini ve genel felsefesi ele alınmıştır. Kitabın en hacimli bölümü, Türk toplumunun temelini değiştiren ve modern Türk Cumhuriyetine giden yolu açan 1923'teki büyük reformlara adanmıştır. Saltanatın kaldırılması, Cumhuriyet Halk Partisi'nin kurulması, hilafetin ve dini cemaatlerin kaldırılması, kadınların özgürleştirilmesi, Latin alfabesine geçilmesi, vb., gibi konular ele alınmaktadır. Yazarın sonucu belirsiz değildir: “Asyalı görünüşte, hareketli, genel olarak otantik, asıl komutan, gerçek anlamıyla bir kahraman, Atatürk en özgün ve en parlak çağdaş kişilik olarak kalacaktır.”¹⁵⁴

Yazarın Türk liderinin sosyal felsefesi hakkındaki düşünceleri de tutarlı idi. Petre Ghiață, Mustafa Kemal'in doktrininin kendi halkına sarsılmaz inançlara dayandığına, aynı zamanda gerçekçi ve pragmatik olduğuna inanıyordu. “Yalnızca dünya çapında efsane olmuş figürlerin ifadesiyle parlayan mütevazı tutumu olan, protokolün can sıkıntısından nefret eden, önyargısız bir kişiyi ortaya çıkarır. Tarih boyunca belirli bir dereceye kadar, sadece Cromwell, ruh ve görünüm arasında böyle

---

¹⁵² N. Iorga, **Oameni care au fost**, volume 4, Fundația pentru Literatură și Artă, “Regele Carol I”, Bucharest, 1939, s. 279.

¹⁵³ Petre Ghiață, **Lupul cenușiu, Viața furtunoasă a ghaziului Kemal Atatürk**, 1st edition, Editura Ideea, Bucharest, 1939.

¹⁵⁴ **A.e.**

bir uyuma ulaşmıştı.”¹⁵⁵

Onun doktrini milliyetçi, ama Türkiye'nin menfaatinin önemini savunan, hoşgörüsüz ya da saldırgan olmayan milliyetçi bir Kemalist'ti. Petre Ghiață'nın iddia ettiği gibi, doktrininin milliyetçilik dışında başka unsurları da vardı: devletçilik, cumhuriyetçilik, demokratikleşme, laiklik ve devrimcilikti. Bu kavramlar, Batı'dan kopyalanan ancak Türk toplumunun gerçeklerine uyarlanmış unsurlar değildi.

Başka bir çalışmada, Petre Ghiață evrensel tarih yazımında ilginç bir fenomeni, nadiren yönetme sanatının miras kalan bir özellik olduğu sonucuna varır. Fikrini desteklemek için, yazar, evrensel tarihte birçok liderleri analiz etti, onlar: Cromwell, Marshall Hidenburg, Napolyon, Georges Clemenceau ve diğerleriydi. Bu isimler arasında Selanik'teki Osmanlı yönetiminde küçük bir görevlinin oğlu olan Mustafa Kemal Atatürk vardı.¹⁵⁶

Petre Ghiață tarafından imzalanan çalışma, Savaş arası dönemde Romanya'da yayınlanan Atatürk'ün ilk monografisiydi. Bir dereceye kadar tarihçilerin ve o dönemdeki Romen politikacıların görüşlerini özetlemiştir. Atatürk'ün nitelikleri ve reformların etkisi çağdaşların arasında saygı uyandırmıştı. Savaş arası dönemin bazı tarihçileri, uluslararası sahnenin otoriter önderleri arasında Atatürk'ü yerleştirdiler. Aynı zamanda bu liderler ve Atatürk'ün arasındaki büyük farklılıklarını vurguladılar. Romen tarihçileri, Atatürk'ün Balkanlarda barışçılık çabalarını kabul etmişlerdi ve bu durum Romanya-Türkiye ilişkilerinin sağlamlaştırılmasına yol açmıştır düşüncesine dayanıyorlardı.

---

¹⁵⁵ A.e.

¹⁵⁶ Petre Ghiață, **Valori conducătoare**, Editura Ideia, București, 1941, s. 57-58.

SONUÇ

Romanya, Birinci Dünya Savaşından, yüzyıllarca hayalini kurduğu büyük Romanya'yı oluşturabilme başarısıyla çıkmıştır. Anadolu'da ise dağılan Osmanlı Devletinin yerine Türkiye Cumhuriyeti kurulmuş ve yeni Türk devleti, dış politikasının ana hedefini de yurttan ve dünyada barışın korunması olarak belirlemiştir. Birinci Dünya Savaşında farklı kutuplarda yer aldıkları için kesilen Türk-Romen ilişkileri, Türk Kurtuluş Savaşının başarıya ulaşması ile yeniden başlayacaktır. Romen kamuoyu, Türk Kurtuluş Savaşını yakından takip etmiş ve Lozan Barış Konferansında Türkiye'nin hassas olduğu Boğazlar ve Kapitülasyonların kaldırılması gibi konularda Türkiye'ye destek vermiştir.

Türkiye Cumhuriyetinin ilk yıllarında Türk-Romen ilişkileri yeniden başlasa da 1930'lu yıllara kadar yavaş bir ilerleme kaydetmiştir. Romanya, yeni Türk devletine ilk başlarda ihtiyatlı yaklaşmış ve Türkiye'deki gelişmeleri yakından izlemiştir. Krallıkla yönetilen Romanya, Türkiye'de cumhuriyetin ilan edilmesiyle birlikte görülen yenileşme hareketleri karşısında Türkiye ile yeniden yakınlaşma içerisine girmiştir. Karşılıklı olarak elçilerin atanması, ilişkileri resmi boyuta taşımıştır. Bununla birlikte Türkiye'nin milli mücadele yıllarından itibaren dostane ilişkiler geliştirdiği Sovyet Rusya ile 1920'li yıllarda da yakınlığının devam etmesi, bu ülke ile Besarabya meselesi yüzünden arasında sorunlar bulunan Romanya'da şüphe uyandırmıştır.

Fakat 1930'lu yılların başından itibaren Türkiye'nin Sovyet Rusya ile olan yakın işbirliğinin ivme kaybetmesi ve Türkiye'nin Balkanlarda işbirliği için öncü bir dış politika izlemeye başlaması, Türk-Romen ilişkilerinin yeni bir boyut kazanmasına neden olmuştur. Bu dönemde Romen Dışişleri Bakanlığını yürüten Nicolae Titulescu ve Türk Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras'ın, Avrupa ve Balkanlarda barışın kalıcı olması için uluslararası arenada işbirliği yaptıkları görülmektedir. Türkiye, Besarabya meselesi yüzünden aralarında problem bulunan Sovyet Rusya ile Romanya'nın uzlaşmaları için yapıcı diplomasi yürütmüş ve bunun bir sonucu olarak 4 Ekim 1933'de Sovyet Rusya ile

Küçük Antant devletleri (Romanya, Yugoslavya, Çekoslovakya) ve Türkiye'nin de dâhil olduğu Tecavüzün Tarifi Antlaşması imzalanmıştır. Böylece Balkan Paktı için görüşmelerin devam ettiği bir dönemde Sovyet Rusya ile Romanya arasındaki tansiyonun düşmesine neden olacak politik bir başarı sağlanmıştır.

9 Şubat 1934 tarihinde Balkan Paktının imzalanması ile Türk-Romen ilişkileri yakın müttefik boyutunda ilerlemeye başlayacaktır. Özellikle Möntrö Boğazlar Konferansı sırasında, Romanya'nın Türkiye'ye diğer Balkan Paktı üyeleriyle birlikte açık destek vermesi, ilişkileri pozitif yönde etkilemiştir. 13 Haziran 1936'da başlayan Balkan Paktı Basın Konferansı açılışında bir konuşma yapan Romen Dışişleri bakanı Titulescu, Balkan Paktının, Küçük Antant gibi çok güçlü bir organizasyon olduğunu ve kendilerini ilgilendiren konularda her zaman söz sahibi olacaklarını ve barışın korunması için tüm barışçıl yolları deneyeceklerini açıklamıştır. Bundan başka Romen Devlet adamı, Tüm Balkan devletleri adına yaptığı konuşmasında, Balkan devletleri olarak, güç birliğinin devam edeceğini, Balkan Paktının prensiplerini asla terk etmeyeceklerini, bölgelerini ilgilendiren problemler hakkında kendi görüşlerinin sorulmadan alınacak herhangi bir kararı asla tanımayacaklarını deklare etmiştir. Romanya, Türk boğazlarının güvenliği konusundaki hassasiyetini, 22 Haziran 1936'da başlayan Montrö Konferansında da sürdürmüştür. Konferansın açılış konuşmalarından birini yapan Romen Dışişleri Bakanı Titulescu, Türk boğazları ve Karadeniz'in güvenliği Türkiye için ne ifade ediyorsa aynı şekilde Romanya için de hayati önem ifade ettiğine vurgu yaparak, Türkiye'nin barış şartları dâhilinde hiçbir saldırgan politika izlemediğini, sadece ülke ve bölgesinde barışın korunmasına hizmet edecek taleplerde bulunduğunu ifade ederek Montrö'de Türk tezine kesin destek vermiştir.

Birinci Dünya Savaşından sonra statükoyu korumak isteyen antirevizyonist devletler ile bu yapıyı değiştirmek isteyen revizyonist devletler arasındaki gerginlik, 1930'lu yılların sonuna doğru giderek artmıştır. Bu dönemde 1937-1938 yılları arasında Romanya Dışişleri Bakanı Antonescu, Romen Başbakanı Tatarescu ve Romanya Kralı II. Karol, Türkiye'yi ziyaret etmişler ve bölge güvenliği için Türk devlet adamları ile

görüş alışverişinde bulunmuşlardır. Özellikle Türkiye Cumhurbaşkanı Atatürk'ün öngörüsüne ve derin politik tecrübesine büyük önem veren Romen devlet adamları, Balkan Paktının geleceği ve barışın korunması yönünde Atatürk'ün görüşlerini almışlardır. 10 Kasım 1938'de Atatürk'ün vefatı, Romen kamuoyunda ve devlet nezdinde büyük üzüntü yaratmış, dünya'nın hızla büyük bir savaşa daha sürüklendiği bir dönemde Atatürk gibi vizyon sahibi bir devlet adamının eksikliğini dünya siyasetinde kendisini oldukça fazla hissettireceği Romen devlet adamlarınca deklare edilmiştir.

KAYNAKÇA

A. ARŞİVLER

Arhivele Ministerului
Afacerilor Externe
AMAE, (Romanya
Dışişleri Bakanlığı
Arşivi):

A.M.A.E, Fond 71: Turcia, vol., 1.
A.M.A.E, Fond 71: Turcia, vol., 13.
A.M.A.E, Fond 71: Turcia, vol., 45.
A.M.A.E, Fond 71: Turcia, vol., 58.
A.M.A.E, Fond 71: Turcia, vol., 59.
A.M.A.E, Fond 71: Turcia, vol., 73.
A.M.A.E, Fond 71: Turcia, vol., 82.

A.M.A.E, Fond:Întelegerea Balcanica, vol., 7.
A.M.A.E, Fond:Întelegerea Balcanica, vol., 11.
A.M.A.E, Fond:Întelegerea Balcanica, vol., 12.
A.M.A.E, Fond:Întelegerea Balcanica, vol., 27.
A.M.A.E, Fond:Întelegerea Balcanica, vol., 29.

B. RESMI YAYINLAR

Documents on British Foreign Policy 1919-1939, Second Series, vol. XVI, document nr. 491, London.

Lozan Barış Konferansı Tutanaklar ve Belgeler, Takım 1, Cilt 1, Kitap 1, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, NO. 291

Montreux Boğazlar Konferansı, Tutanaklar, Belgeler, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1976.

Haz. Preda, Dumitru:

Romania-Turcia, Relații diplomatice (Romanya-Türkiye, Diplomatik işkiler), vol. 1, 1923-1938, Ministerul Afacerilor Externe, Direcția Arhivele Diplomatice, Cavalllioti, București, 2011.

Titulescu, Nicolae: **Documente Diplomatice (Diplomatik Belgeler)**, Editura Politică, Bucureşti, 1967.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, **Başbakanlarımız ve Genel Kurul Konuşmaları**, 2.Cilt, Cumhuriyet Hükümetleri Dönemi, TBMM Basımevi, Ankara, 2014.

C. GAZETELER

Türk Gazeteleri

Ankara
Akşam
Cumhuriyet
İkdam
Hakimiyeti Milliye
Stamboul
Son Posta
Ulus

Romen Gazeteleri

Dimineaţa
Lupta
Universul
Ordinea

D. ARAŞTIRMA ESERLER

Aşkin, Aptülahat: **Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri ve Diplomasisi**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, XVI. Dizi, Sa. 56, Ankara, 1991.

Anghel, Florin: "Romania between Istanbul and Ankara: The beginning of the Alliance in the first decade of the Kemalist Republic", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, 54, 1, 2014. s. 436-450.

- Atabey, Figen: ”Lozan Sonrasında Boğazlar Sorununun Çözümü: Montreux Boğazlar Sözleşmesi”, **History Studies – International Journal of History**, Volume 5 Issue 5, September, 2013, s.19-38.
- Akandere, Osman: **20-26 Ekim 1931 Tarihlerinde İstanbul’da toplanan İkinci Balkan Konferansı ve Sonuçları**, <http://sutad.selcuk.edu.tr/sutad/article/view/241> , s. 250-298.
- Barlas, Dilek: ”Turkish Diplomacy in the Balkans and the Mediterranean, Opportunities and limits for Midle-power Acivism in the late 1930”, **Journal of Contemporary History**, SAGE Publications, 2005, s. 442-464.
- Baltalı, Kemal: **1936-1956 Yılları Arasında Boğazlar Meselesi**, Yeni Desen Matbaası, Ankara, 1959.
- Bilsel, Cemil: **Boğazları**, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul, 1948.
- Campus, Eliza: **Înțelegera Balcanică (Balkan Antlaşması)**, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1972.
- _____, Eliza: **The Little Entente and the Balkan Alliance**, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1978.
- _____, Eliza: ”Tratatele de la Locarno și semnificația lor în crearea unui Locarno Balcanic”, **Studii**, 1/1968.
- Calafeteanu, Ion: **Turcia, Afirmarea statelor naționale independente unitare din centrul și sud-estul Europei (Türkiye, Orta ve Güneydoğu Avrupa’da Bütünleşik Birleşmiş Devletlerin Getirisi) (1821-1923)**, C. 1, București, 1979.
- Ciorbea, Valentin: **Din Istoria secolului XX (XX. Yüzyılın Tarihi)**, vol. 1., 1918-1939, Constanța, Ed. Ex Ponto, 2006.
- Cojocaru, Ionuț: **România și Turcia, actori importanți în sistemul de relații interbelice (Romanya ve Türkiye, savaşlar öncesi ilişkiler sisteminde önemli aktörler) (1918-1940)**, Târgoviște Editura Cetatea de Scaun, 2014.
- Clogg, Richard: **A Concise History of Greece**, Cambridge University Press, Third Edition, 2013.

- Dockrill, Michael: ”Britain and the Lausanne Conference 1922-1923”, **The Turkish Yearbook**, C. XXIII, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/44/683/8686.pdf>. s .2-17.
- Ekrem, Mehmet Ali: **Atatürk – făuritorul Turciei moderne (Atatürk – Modern Türkiye’nin Kurucusu)**, București, Editura Politică, 1969.
- _____, Mehmet Ali: **Relațiile româno-turce între cele două războaie mondiale (Îki Dünya savaşı arasındaki Romanya-Türkiye ilişkileri)**, București, Editura Științifică, 1993.
- _____, Mehmet Ali: , “Nikolaye Titulescu Gözüyle Atatürk”, **IX. Türk Tarih Kongresi**, C. III, Ankara, 1987.
- Gönlüböl, Mehmet, Cem Sar: **1919-1938 yılları arasında Türk dış politikası**, Ankara, 1969.
- T.C. Genelkurmay Başkanlığı: **Boğazlar Meselesine Dair Notlar**, Ankara, 1949.
- Hale, William: **Turkish Foreign Policy, 1774-2000**, London, 2002.
- Irmak, Sadi: ”Ataturk’un dış politika ilkeleri”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, no. 9, Temmuz, 1987.
- Iordan-Sima, Constantin: “La Turquie Kemaliste et L’idée du Pacte Balcanique dans les années 1925-1926”, **IX Türk Tarih Kongresi’nden ayırbasım**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1989, 2006.
- Omer, Metin: ”În căutarea spațiului identitar: emigrarea turcilor și tătarilor în viziunea elitelor comunității (1878-1940)” ve „The Influence of ATATÜRK’S Reforms on the Turkish Community of Dobrudja”, în **INTERNATIONAL BALKAN ANNUAL CONFERENCE (IBAC), Turkey & Romania A HISTORY OF PARTNERSHIP AND COLLABORATION IN THE BALKANS BOOK SERIES (4)**, Istanbul, 2016.
- _____, Metin: ”Diplomația turcă și Statutul Strâmtorilor de la Lausanne la Montreux”, **Marea loc al memoriei și al desfășurărilor**

geostrategice (Lozan'dan Montreux'a olan Türk Diplomasi ve Boğazlar Statüsü), Editura Cetatea de Scaun, 2014.

Oran, Baskin: **Türk Dış Politikası**, İletişim Basımevi, İstanbul, Cilt.1, 2003.

Papanastassiou, A.: "L`Union Balkanique", **Les Balkans**, no. 1, Ekim, Atina, 1930.

Haz. Potra, George G **Nicolae Titulescu, Opera politico-diplomatică 1 ianuarie 1937 – 31 decembrie 1937 (Siyasi-diplomatik çalışma 1 Ocak 1937 - 31 Aralık 1937)**, Partea II, Bucureşti, 2007.

Raditsa, Bogdan: "Venizelos and the Struggle around the Balkan Pact," **Balkan Studies**, vol.6/1965, nr. 1.

Haz. Scurtu, Ioan: **Istoria Romanilor România întregită (Romenlerin Tarihi) (1918-1940)**, vol. 8, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2003.

Zeyrek, Suat: **Montreux'ye göre Boğazlar ve Bunun Türk Basınındaki Akisleri**, TC İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı, 88/2860.

EKLER

EK 1: Türkiye’de Romen Elçililer

No.	Adı Soyadı	Derece	Başlama tarihi	Bitirme tarihi
1.	Gheorghe FILALITY	Büyükelçi	20 Nisan 1924	1 Ağustos 1929
2.	Theodor SCORTZESCU	Maslahatgüzar	1 Ağustos 1929	-
3.	Ion P. CARP	Büyükelçi	1 Mayıs 1930	15 Ocak 1934
4.	Eugen FILOTTI	Büyükelçi	1 Mayıs 1935	15 Aralık 1936
5.	Alexandru TELEMAQUE	Büyükelçi	15 Aralık 1936	1 Aralık 1939

EK 2: Romanya’da Türk Elçililer

No.	Adı Soyadı	Derece	Başlama tarihi	Bitirme tarihi
1.	Hüseyin DJEVAD-bey (CEVAD EZINE)	Büyükelçi	1923	Aralık 1924
2.	Hüseyin RAGHIB-bey (RAGIP BAYDUR)	Büyükelçi	16 Haziran 1925	14 Şubat 1929
3.	SABRI-bey (SABRI TOPAK)	Büyükelçi	8 Nisan 1929	30 Nisan 1930
4.	Hamdullah SUPHİbey TANRIÖVER	Büyükelçi	27 Haziran 1931	4 Aralık 1944

EK 3: Ion Gh. Duca – Romanya Dışışleri Bakanı (1922-1926), Başbakan (1933)

EK 4: Ion I.C. Brătianu – Romanya Başbakanı (1922-1926, 1926-1927)

EK 5: Tefvik Ruştu Aras – Türkiye Dışışleri Bakanı (1925-1938)

EK 6: İsmet İnönü – Türkiye'nin Başbakanı (1923-1937)

EK 7: Nicolae Titulescu–Romanya Dışışleri Bakanı (1927-1928, 1932-1936)

EK 8: Ekim 1933, Nicolae Titulescu'nun Türkiye'de ziyareti

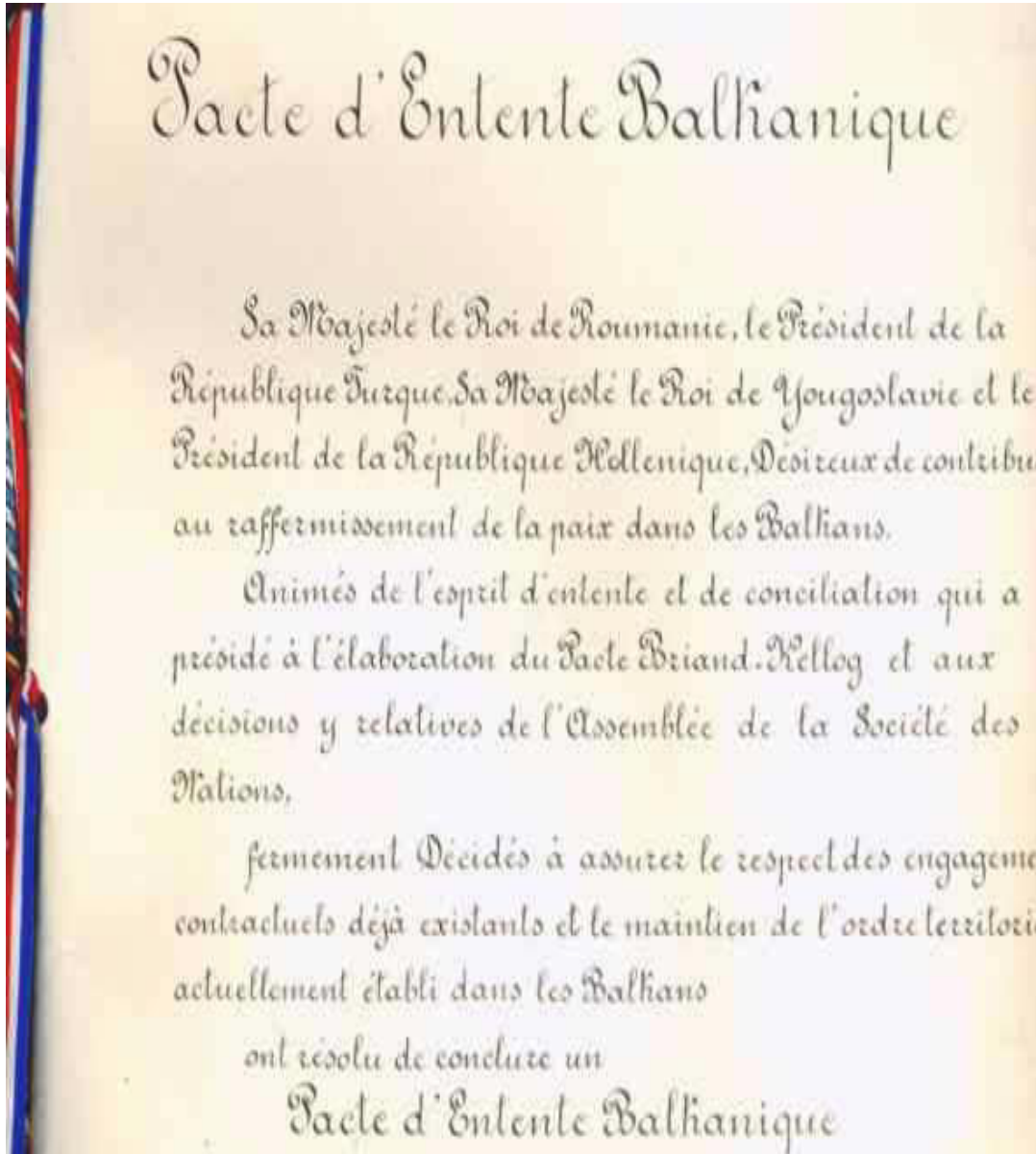

EK 9: 9 Şubat 1934 – Balkan Antlaşması

EK 10: 9 Şubat 1934 – Balkan Antlaşmasının imzalaması

dont l'adhésion fera l'objet d'un examen favorable de la part
des Parties Contractantes et prendra effet dès que les autres
pays signataires auront notifié leur accord.

En foi de quoi les dits Plénipotentiaires ont signé le présent
Traité.

Fait à Athènes, le neuf février mil neuf cent trente-quatre
en quatre exemplaires dont un a été remis à chacune des
Hautes Parties Contractantes.

N. Litakou
St. Piri
... ..
Bulgarie

EK 11: 11 Mayıs 1934 Tefvik Rt Aras'ın Romaya'da ziyareti

LA SINAIA. — Procesiunea la mormantul lui Take Ionescu. Parastasul dela Sinaia. Cuvantările. Asistența. Coroana.

Procesiunea la mormantul lui Take Ionescu

LA SINAIA. — Procesiunea la mormantul lui Take Ionescu. Parastasul dela Sinaia. Cuvantările. Asistența. Coroana.

Parastasul dela Sinaia. Cuvantările. Asistența. Coroana

LA SINAIA. — Procesiunea la mormantul lui Take Ionescu. Parastasul dela Sinaia. Cuvantările. Asistența. Coroana.

Cuvantarea d-lui C. Xeni

Cuvantarea d-lui C. Xeni. Textul discursului...

Un fost ministru bulgar împotriva

Un fost ministru bulgar împotriva...

CONSTANTA 24. — Se anunta

CONSTANTA 24. — Se anunta...

Prelungirea conferinței din Lausanne

Prelungirea conferinței din Lausanne. Aliații pregătesc o notă colectivă fără caracter ultimativ.

Turcii insistă asupra evacuării prealabile a Constantinopolului

Turcii insistă asupra evacuării prealabile a Constantinopolului...

Discuțiile franco-engleze

Discuțiile franco-engleze. Spre o desfășurare în chestia Ruhrului...

Știri diverse

Știri diverse. Ministerul de Statie publică...

Schimbul de vederi franco-belgian

Schimbul de vederi franco-belgian...

Primul ministru prusian și problema reparărilor

Primul ministru prusian și problema reparărilor...

Suveranii la Varșovia

Suveranii la Varșovia. Dineul de gala dela castelul Zamak.

Declarațiile d-lui I. G. Duca

Declarațiile d-lui I. G. Duca. Legăturile dintre Polonia și România...

Marele incendiu din sos. Mihai-Bravul

Marele incendiu din sos. Mihai-Bravul. Căștăria „Franco-Română” distrusă de incendiu...

Prințul Carol la locul sinistrului

Prințul Carol la locul sinistrului...

ALABAMA

ALABAMA. Pe la ora 11 s-a produs un mare cutremur...

SOCIETATE POMPIERILOR

SOCIETATE POMPIERILOR. Pompierii au fost anunțați...

Regele Italiei despre erupția Etnaei

Regele Italiei despre erupția Etnaei...

FOCUS SE EXTINDE

FOCUS SE EXTINDE. Cu două zile în urmă...

6 PAGINI TELEFONE: Direcția 545-08 ♦ Secretariatul 545-06 ♦ Administrația 545-04 C. Sămbătă 20 Martie 1937

Presare economică redresare financiară? M. Canciov-V. Madgearu

mult din suprafața armăturii civile în Statutul nostru. Odată realizată redresarea financiară, pe calea echilibrării bugetar, tot ce va putea mări siguranța națională va fi în funcție de starea generală a țării. În prezent, nu există nici o șansă de realizare a unei politici economice echilibrată și sigure. Într-un asemenea context, orice proiect de redresare financiară este un proiect de redresare economică...

VIZITA DELA ANKARA

D. Victor Antonescu, ministrul afacerilor străine, a adosat cu vizita pe care a făcut-o în Ankara, o nouă și prețioasă contribuție la felicită d-rale acțiune diplomatice de afirmare și consolidare a noilor alianțe ale țării. Într-o vizită de mare importanță, drept plină de temelie ale sentimentelor identice cu care Turcia răspunde la sentimentele noastre de căutare, este dovada septimanelor de înaltă și amicală cu care Turcia răspunde la sentimentele noastre de căutare...

Cancelarul Schuschnigg la Budapesta

De la vizita făcută în Viena de ministrul de externe german, von Neurath, relațiile austro-germane sunt foarte bune. Austria caută o nouă orientare. S-a vedea că atmosfera în Ungaria, unde simpatia pentru Germania s'a răcit de la izbucnirea războiului, a fost răsturnată în favoarea Germaniei...

„Dama cu cameli”

„Dama cu cameli” de Dumas, în ediția de 100.000 exemplare, este o lucrare de mare valoare literară și științifică. Este o lucrare de mare valoare literară și științifică. Este o lucrare de mare valoare literară și științifică...

„Dama cu cameli”

„Dama cu cameli” de Dumas, în ediția de 100.000 exemplare, este o lucrare de mare valoare literară și științifică. Este o lucrare de mare valoare literară și științifică...

Americanii la expoziția internațională de la Paris

Transatlanticele franceze luate cu asalt. — S'au vândut, pentru trei luni de zile, toate biletele de vapoare. Armatorii oferă maximum de confort franc, dar este și un preț ridicat al succesului expoziției din acest an. Într-un timp, în santinele navale se încreștina cu intensitate în amănunțime, vaselor destinate transportului călătorilor „Normandie” a fost înțesat și au pus elicea, noi, cu paraipe, care îl vor permita, posibil, să se poartă. Paucită Albăstră, se pare însă că armatorii nu au această intenție, ci aceea de a oferi maximum de confort vizitatorilor cari vor călători cu acest vas. În stările americane nu se scrie decât despre expoziția de la Paris și despre calitatea flotei comerciale franceze. Foste că manifestatele France de simpatie pentru Austria s'au mutat și în țara noastră, adică, deținea de a se distruge a unui țări care renunță din punct de vedere economic și financiar, sub regimul demagogic al președintelui Roosevelt. Poporul american simțea și o înțelegere deosebită cu francezii, Amândoi au în vedere libertatea civilă și azi, când stătea alte popoare și un punct, din slăbiciune, libertății, cele două mari națiuni depărtate se simt mai apropiate ca oricând și americanii vin cu plăcere să admire oerile înfrățite de Republica franceză.

„Dama cu cameli”

„Dama cu cameli” de Dumas, în ediția de 100.000 exemplare, este o lucrare de mare valoare literară și științifică. Este o lucrare de mare valoare literară și științifică...

„Dama cu cameli”

„Dama cu cameli” de Dumas, în ediția de 100.000 exemplare, este o lucrare de mare valoare literară și științifică. Este o lucrare de mare valoare literară și științifică...

„Dama cu cameli”

„Dama cu cameli” de Dumas, în ediția de 100.000 exemplare, este o lucrare de mare valoare literară și științifică. Este o lucrare de mare valoare literară și științifică...

„Dama cu cameli”

„Dama cu cameli” de Dumas, în ediția de 100.000 exemplare, este o lucrare de mare valoare literară și științifică. Este o lucrare de mare valoare literară și științifică...

„Dama cu cameli”

„Dama cu cameli” de Dumas, în ediția de 100.000 exemplare, este o lucrare de mare valoare literară și științifică. Este o lucrare de mare valoare literară și științifică...

PARTIDELE

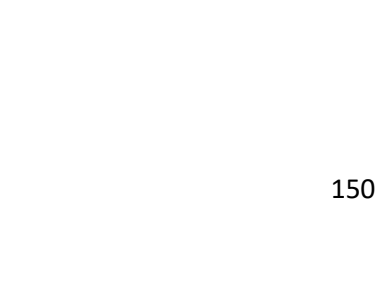
S'au mai creat opt partide noi. Într-o altă de război și conștient de faptul că în prezent, în țara noastră, nu există nici o șansă de realizare a unei politici economice echilibrată și sigure. Într-un asemenea context, orice proiect de redresare financiară este un proiect de redresare economică...

Crucada cărții

O alianță a scriitorilor din majoritatea statelor europene. D. George Duhamel, cunoscut scriitor și academician francez, a convocat de curând în Franța o conferință de literatură, pentru a organiza o „crucadă” de scriitori din toate țările din Franța, cu o singură intenție: să scrie o „bibliotecă” de cărți...

Crucada cărții

O alianță a scriitorilor din majoritatea statelor europene. D. George Duhamel, cunoscut scriitor și academician francez, a convocat de curând în Franța o conferință de literatură, pentru a organiza o „crucadă” de scriitori din toate țările din Franța, cu o singură intenție: să scrie o „bibliotecă” de cărți...

6 PAGINI

Regal la închiderea sesiunii parlamentare

Președintele Parlamentului, Ștefan Sămbătaș, a deschis sesiunea ordinară a Parlamentului român, care s-a deschis în ziua de azi, marți, 23 martie, la ora 10.30 dimineața. În cadrul sesiunii s-a deschis la ora 10.30 dimineața, după un scurt discurs de deschidere, în care Sămbătaș a vorbit despre starea de spirit a țării și despre sarcinile care revin Parlamentului în această perioadă. După aceasta s-a trecut la ordinea de zi, începând cu raportul ministrului de Interne, care a prezentat activitatea sa în timpul ultimului an. Raportul a fost citit de către ministrul de Interne, Ștefan Sămbătaș, care a avut o prezentare foarte interesantă și plină de detaliu. După aceasta s-a trecut la ordinea de zi, începând cu raportul ministrului de Interne, care a prezentat activitatea sa în timpul ultimului an. Raportul a fost citit de către ministrul de Interne, Ștefan Sămbătaș, care a avut o prezentare foarte interesantă și plină de detaliu.

Agravarea conflictului din Spania

Angia împotriva amestecului italo-german în Spania este un fapt care nu poate fi ignorat. Conflictul din Spania s-a agravat din nou, iar situația este din ce în ce mai complicată. Într-un comunicat emis de guvernul spaniol, se arată că forțele republicane au reușit să recupereze unele zone pierdute anterior. De asemenea, se menționează că trupele naționale au suferit unele pierderi în urma luptelor recente. Guvernul spaniol a declarat că va continua să lupte pentru libertatea și independența țării, indiferent de costurile. În același timp, se arată că guvernul spaniol este conștient de faptul că amestecul străin în afacerile spaniole poate avea consecințe deosebit de grave pentru țară.

Întărirea relațiilor româno-turce

După vizita atât de bogată în rezultate roșii a domnului Victor Antonescu, este așteptată la Ankara vizita domnului G. Tătărescu. Relațiile româno-turce sunt în plină dezvoltare, iar ambele țări se străduiesc să consolideze și să întărească legăturile dintre ele. Într-un comunicat emis de guvernul român, se arată că vizita domnului Antonescu în Turcia a avut o desfășurare foarte plăcută și fructuoasă. Domnul Antonescu a avut ocazia să discute cu liderii turci despre problemele comune și să se înțeleagă asupra unor aspecte importante ale relațiilor dintre țările noastre și Turcia. Guvernul român este conștient de faptul că Turcia este un partener important în politica noastră externă și că întărirea relațiilor dintre cele două țări este în interesul nostru comun.

Generațiile

Erei le adunarea de la Marnă, la Bătălia de la Marston, la Bătălia de la Tewkesbury, la Bătălia de la Tewkesbury, la Bătălia de la Tewkesbury... Generațiile se succed, iar fiecare generație are propriile sale responsabilități și sarcini. Este important să înțelegem că fiecare generație este un fel de legătură între trecut și viitor, iar rolul nostru este să învățăm din experiențele trecutului și să aplicăm aceste învățăminte în prezent și în viitor. Într-un articol scris de un autor anonim, se arată că generațiile sunt ca niște lanțuri care se țin una de alta, și că fiecare generație are o parte de jucat în construirea țării și a societății. Este important să înțelegem că fiecare generație este un fel de legătură între trecut și viitor, iar rolul nostru este să învățăm din experiențele trecutului și să aplicăm aceste învățăminte în prezent și în viitor.

Reformă economică socială de cea mai mare însemnătate

Venituri astronomice și moșteniri fabuloase. Reformele economice și sociale care sunt în desfășurare în țara noastră sunt de cea mai mare însemnătate. Guvernul nostru a luat în considerare nevoile poporului și a luat măsuri pentru a îmbunătăți condițiile de viață ale cetățenilor. Într-un comunicat emis de guvernul român, se arată că reformele economice și sociale vor avea un impact pozitiv asupra economiei și societății noastre. Guvernul nostru este conștient de faptul că aceste reforme sunt necesare pentru a asigura un viitor mai bun pentru țara noastră și pentru cetățenii ei. Este important să înțelegem că aceste reforme sunt un pas important în dezvoltarea țării și în bunăstarea poporului.

Muții vorbesc și surzii aud

Operă de educație senzorială. Muții vorbesc și surzii aud, ceea ce este un fapt minunat și inspirant. Aceasta este rezultatul unei opere de educație senzorială care a fost desfășurată în țara noastră. Într-un articol scris de un autor anonim, se arată că această operă de educație senzorială a avut un impact pozitiv asupra copiilor cu dizabilități, care acum pot comunica și interacționa cu ceilalți. Este important să înțelegem că educația senzorială este o formă de educație care ajută copiii cu dizabilități să dezvolte simțurile și să înțeleagă lumea în jurul lor. Aceasta este o opera minunată și inspirantă, care arată că cu ajutorul educației și al dragostei, orice copil poate învăța și crește.

Interimatul

În lipsa din țară a primului ministru, d. Drăghici, a fost înlocuit temporar de d. Ștefan Sămbătaș. Interimatul este o perioadă în care funcțiile unui funcționar public sunt exercitate de altă persoană, deoarece titularul este absent sau incapacitat. Într-un articol scris de un autor anonim, se arată că interimatul este o procedură normală în administrație și că este important să se respecte regulile și procedurile care guvernează acest proces. Este important să înțelegem că interimatul este o modalitate eficientă de a asigura continuitatea activității administrative și de a asigura că toate sarcinile sunt îndeplinite în timp util.

Citii în pagina 6-a

Cum se prezintă situația politică. Situația politică în țara noastră este în plină dezvoltare și este caracterizată de stabilitate și progres. Într-un articol scris de un autor anonim, se arată că guvernul nostru a luat măsuri pentru a îmbunătăți situația politică și pentru a asigura un viitor mai bun pentru țara noastră și pentru cetățenii ei. Este important să înțelegem că situația politică este un factor important în dezvoltarea țării și în bunăstarea poporului. Guvernul nostru este conștient de acest lucru și va continua să lucreze pentru a îmbunătăți și mai mult situația politică în țara noastră.

Cum se prezintă situația politică

Situația politică în țara noastră este în plină dezvoltare și este caracterizată de stabilitate și progres. Într-un articol scris de un autor anonim, se arată că guvernul nostru a luat măsuri pentru a îmbunătăți situația politică și pentru a asigura un viitor mai bun pentru țara noastră și pentru cetățenii ei. Este important să înțelegem că situația politică este un factor important în dezvoltarea țării și în bunăstarea poporului. Guvernul nostru este conștient de acest lucru și va continua să lucreze pentru a îmbunătăți și mai mult situația politică în țara noastră.

Primul ministru mai ai căta o frăzbu, de...

Primul ministru al țării noastre este d. Ștefan Sămbătaș. El este un om deosebit de capabil și responsabil, care a dus țara noastră la înălțimi noi în dezvoltarea ei. Într-un articol scris de un autor anonim, se arată că primul ministru este o funcție foarte importantă și că este necesar să se găsească o persoană care să o îndeplinească cu onoare și cu responsabilitate. Este important să înțelegem că primul ministru este cel care conduce țara și care este responsabil pentru toate acțiunile guvernului. Prin urmare, este foarte important să alegem un prim ministru care să aibă toate calitățile necesare pentru a conduce țara cu înțelepciune și responsabilitate.

Decia

Decia este o formă de decizie care este luată de un grup de oameni. Într-un articol scris de un autor anonim, se arată că decia este o formă de decizie care este luată de un grup de oameni și care este foarte importantă în viața noastră. Este important să înțelegem că decia este o formă de decizie care este luată de un grup de oameni și care este foarte importantă în viața noastră. Este important să înțelegem că decia este o formă de decizie care este luată de un grup de oameni și care este foarte importantă în viața noastră.

Cum se prezintă situația politică

Situația politică în țara noastră este în plină dezvoltare și este caracterizată de stabilitate și progres. Într-un articol scris de un autor anonim, se arată că guvernul nostru a luat măsuri pentru a îmbunătăți situația politică și pentru a asigura un viitor mai bun pentru țara noastră și pentru cetățenii ei. Este important să înțelegem că situația politică este un factor important în dezvoltarea țării și în bunăstarea poporului. Guvernul nostru este conștient de acest lucru și va continua să lucreze pentru a îmbunătăți și mai mult situația politică în țara noastră.

Intre cuzisti si arhanghelisti

D-I. A. C. Cuzu și revizuește tactica de lupta?
Se vorbește că între "Lupta" și "Lupta"...

"Patru" despre viitorul director general al C. F. R. Cestiunea „raporturilor de forță“

Oficialii din C.I.J. au întreprins o activitate...

Guvernul american nu acceptă o reducere a datărilor de război

WASHINGTON, 14 (R.A.P.) - Propunerea...

Visita ministrului de externe al Turciei la București

Obiectul discuțiilor ce vor avea loc cu d. Tevfik Rüsti Bey
Sunt șanse în ultima vreme...

Consiliul de ad-ție al Regiei autonome C. F. R. nu va demisiona

Viitorul director al căilor ferate
Un consiliu de ministri...

Atentat împotriva soției unui ofiter englez în India

LONDRA, 14 (Danubiu) - Situația...

Prețul chibriturilor

Un preț nou pentru chibriturile...

Intrevederea Briand-Zaleski-Hoesch

PARIS, 14 (Danubiu) - Intrevederea...

Prețul cerealelor în continuă scădere

NECESITATEA IMPEDICĂ RUSIEI DE A FI UN FACTOR DE DISTRUGERE A ȚĂRII CIVILIZATE

Stiri diverse

Ministrul Balbo a inaugurat un bust poezului Virgiliu
ROMANIA, 14 (Danubiu) - În Piața...

Prețul cerealelor în continuă scădere

NECESITATEA IMPEDICĂ RUSIEI DE A FI UN FACTOR DE DISTRUGERE A ȚĂRII CIVILIZATE

Reducerea numărului funcționarilor la C.F.R.

UN APEL ADRESAT PERSONAL
Direcțiunea generală a C. F. R....

Revizuirea contingențelor 1927-1930

Cei clasai prin fraudă vor face serviciul 4 ani
Un comunicat al ministerului Armatei

Bursa

Table with market data: 100 lei 3.067 fr. et la Zurich 100 lei 15.15 fr. la Paris

Biote de dus și întors pe C. F. R.

Un apel adresat personal
Direcțiunea generală a C. F. R....

Desbaterile parlamentare

M. S. Regina Maria raspunde la telegrama Adunării Deputaților

Defilarea martorilor din actul de acuzare

Procesul incendiatorilor

Defilarea martorilor din actul de acuzare

Defilarea martorilor din actul de acuzare

Defilarea martorilor din actul de acuzare

Defilarea martorilor din actul de acuzare

Defilarea martorilor din actul de acuzare

Defilarea martorilor din actul de acuzare

Defilarea martorilor din actul de acuzare

Defilarea martorilor din actul de acuzare

Consfătuirea ministerială dela d. Dinu Brătianu

Consfătuirea ministerială dela d. Dinu Brătianu

Consfătuirea ministerială dela d. Dinu Brătianu

Consfătuirea ministerială dela d. Dinu Brătianu

Consfătuirea ministerială dela d. Dinu Brătianu

Consfătuirea ministerială dela d. Dinu Brătianu

Consfătuirea ministerială dela d. Dinu Brătianu

Consfătuirea ministerială dela d. Dinu Brătianu

Consfătuirea ministerială dela d. Dinu Brătianu

Consfătuirea ministerială dela d. Dinu Brătianu

Consfătuirea ministerială dela d. Dinu Brătianu

Consfătuirea ministerială dela d. Dinu Brătianu

Consfătuirea ministerială dela d. Dinu Brătianu

Consfătuirea ministerială dela d. Dinu Brătianu

Consfătuirea ministerială dela d. Dinu Brătianu

Consfătuirea ministerială dela d. Dinu Brătianu

Consfătuirea ministerială dela d. Dinu Brătianu

Consfătuirea ministerială dela d. Dinu Brătianu

Consfătuirea ministerială dela d. Dinu Brătianu

Consfătuirea ministerială dela d. Dinu Brătianu

Groznicul accident de automobil dela Șosea

Groznicul accident de automobil dela Șosea

Groznicul accident de automobil dela Șosea

Groznicul accident de automobil dela Șosea

Groznicul accident de automobil dela Șosea

Groznicul accident de automobil dela Șosea

Groznicul accident de automobil dela Șosea

Groznicul accident de automobil dela Șosea

Groznicul accident de automobil dela Șosea

Groznicul accident de automobil dela Șosea

Groznicul accident de automobil dela Șosea

Groznicul accident de automobil dela Șosea

Groznicul accident de automobil dela Șosea

Groznicul accident de automobil dela Șosea

Groznicul accident de automobil dela Șosea

Groznicul accident de automobil dela Șosea

In Palestina s'au produs noi și grave incidente între evrei și arabi

In Palestina s'au produs noi și grave incidente între evrei și arabi

In Palestina s'au produs noi și grave incidente între evrei și arabi

In Palestina s'au produs noi și grave incidente între evrei și arabi

In Palestina s'au produs noi și grave incidente între evrei și arabi

In Palestina s'au produs noi și grave incidente între evrei și arabi

In Palestina s'au produs noi și grave incidente între evrei și arabi

In Palestina s'au produs noi și grave incidente între evrei și arabi

Infanta Beatrice a Spaniei a sosit in Capitală

Infanta Beatrice a Spaniei a sosit in Capitală

Infanta Beatrice a Spaniei a sosit in Capitală

Infanta Beatrice a Spaniei a sosit in Capitală

Infanta Beatrice a Spaniei a sosit in Capitală

Infanta Beatrice a Spaniei a sosit in Capitală

Guvernul a renunțat la statutul funcționarilor publici

Guvernul a renunțat la statutul funcționarilor publici

Guvernul a renunțat la statutul funcționarilor publici

Guvernul a renunțat la statutul funcționarilor publici

Universitățile vor fi deschise la 1 Aprilie

Universitățile vor fi deschise la 1 Aprilie

Universitățile vor fi deschise la 1 Aprilie

Universitățile vor fi deschise la 1 Aprilie

Universitățile vor fi deschise la 1 Aprilie

Universitățile vor fi deschise la 1 Aprilie

Universitățile vor fi deschise la 1 Aprilie

EXEMPLARUL / In Romania: 2 lei In stralunat: ... 16 Pagini Nr. 78 Sambata 20 Martie 1937 ... ANTOANETA LA UNIVERSUL DOPULUI ... DIRECTORII STELIAN POPESCU

CELE DIN URMA STIRI DIN LUMEA INTREAGA, TELEGRAFICE SI TELEFONICE ... LEGIFERARE TORENTIALA Primejia politiceii de izolare Deraierea expresului Paris-Mont Dor

Legislativul astazi in sesiune ... De ce s-au creat organismele publice implinind greutiile noi...

Inchekam articolul de ieri, de raspundere din tara ca in fel neutralitatei noastre, pacifismul nostru absolut si...

De ce s-au dus depuse in acest fel de depuse trei sau trei si jumatate...

INTRE TURCIA SI ROMANIA

Visita la Ankara a d-ului Victor Antonescu ... Este vorba de o vizita oficiala...

De ce, redusi in stare de labilitate, de ce, redusi in stare de labilitate, de ce, redusi in stare de labilitate...

Se desființează inamovibilitatea in magistratură

Este evident, - desființarea inamovibilitatii de rezor n-o ingrijor...

"LIBERTATE" DOAR PENTRU ALI LOR

"Democratii" cu nume de imprumut dela amanta pre...

FILME

De in memorie lui Tim Madro ... In Aprilie 1937...

Progresul agriculturii in Romania

de A. CORTEANU ... curand, s'au openz anmial in...

SCRISORI DIN LONDRA

Problema belgiana ... de AUGUR ... De ce s-au dus depuse...

Amicitia turco-romana

Președintele Kemal Atatürk despre alianța celor două țări. Importanțele declarațiunii făcute trimisului nostru la Ankara

AMICIA în Prins secolului. — Recunoștința este sursa în comunitate viața a d-ului Rezaș Arma, ministrul afacerilor străine, și al d-ului Victor Antonescu, care s-a urmat în scopul de a realiza o alianță economică și comercială între România și Turcia. Către oraș a sosit d-nea d. Victor Antonescu, care a sosit în România în scopul de a realiza o alianță economică și comercială între România și Turcia. Către oraș a sosit d-nea d. Victor Antonescu, care a sosit în România în scopul de a realiza o alianță economică și comercială între România și Turcia.

Președintele Kemal Atatürk a făcut o declarație foarte interesantă, cu ocazia vizitei sale în România, în care a vorbit despre alianța economică și comercială între România și Turcia. Președintele Kemal Atatürk a făcut o declarație foarte interesantă, cu ocazia vizitei sale în România, în care a vorbit despre alianța economică și comercială între România și Turcia.

Președintele Kemal Atatürk a făcut o declarație foarte interesantă, cu ocazia vizitei sale în România, în care a vorbit despre alianța economică și comercială între România și Turcia. Președintele Kemal Atatürk a făcut o declarație foarte interesantă, cu ocazia vizitei sale în România, în care a vorbit despre alianța economică și comercială între România și Turcia.

Președintele Kemal Atatürk a făcut o declarație foarte interesantă, cu ocazia vizitei sale în România, în care a vorbit despre alianța economică și comercială între România și Turcia. Președintele Kemal Atatürk a făcut o declarație foarte interesantă, cu ocazia vizitei sale în România, în care a vorbit despre alianța economică și comercială între România și Turcia.

Președintele Kemal Atatürk a făcut o declarație foarte interesantă, cu ocazia vizitei sale în România, în care a vorbit despre alianța economică și comercială între România și Turcia. Președintele Kemal Atatürk a făcut o declarație foarte interesantă, cu ocazia vizitei sale în România, în care a vorbit despre alianța economică și comercială între România și Turcia.

Președintele Kemal Atatürk a făcut o declarație foarte interesantă, cu ocazia vizitei sale în România, în care a vorbit despre alianța economică și comercială între România și Turcia. Președintele Kemal Atatürk a făcut o declarație foarte interesantă, cu ocazia vizitei sale în România, în care a vorbit despre alianța economică și comercială între România și Turcia.

Președintele Kemal Atatürk a făcut o declarație foarte interesantă, cu ocazia vizitei sale în România, în care a vorbit despre alianța economică și comercială între România și Turcia. Președintele Kemal Atatürk a făcut o declarație foarte interesantă, cu ocazia vizitei sale în România, în care a vorbit despre alianța economică și comercială între România și Turcia.

Președintele Kemal Atatürk a făcut o declarație foarte interesantă, cu ocazia vizitei sale în România, în care a vorbit despre alianța economică și comercială între România și Turcia. Președintele Kemal Atatürk a făcut o declarație foarte interesantă, cu ocazia vizitei sale în România, în care a vorbit despre alianța economică și comercială între România și Turcia.

Amicitia turco-romana

Adreșându-l d-ului Victor Antonescu, președintele Kemal Atatürk a făcut o declarație foarte interesantă, cu ocazia vizitei sale în România, în care a vorbit despre alianța economică și comercială între România și Turcia.

Adreșându-l d-ului Victor Antonescu, președintele Kemal Atatürk a făcut o declarație foarte interesantă, cu ocazia vizitei sale în România, în care a vorbit despre alianța economică și comercială între România și Turcia.

Adreșându-l d-ului Victor Antonescu, președintele Kemal Atatürk a făcut o declarație foarte interesantă, cu ocazia vizitei sale în România, în care a vorbit despre alianța economică și comercială între România și Turcia.

Adreșându-l d-ului Victor Antonescu, președintele Kemal Atatürk a făcut o declarație foarte interesantă, cu ocazia vizitei sale în România, în care a vorbit despre alianța economică și comercială între România și Turcia.

Deci filosofie la politica d-ului Antonescu. — Președintele Kemal Atatürk a făcut o declarație foarte interesantă, cu ocazia vizitei sale în România, în care a vorbit despre alianța economică și comercială între România și Turcia.

Deci filosofie la politica d-ului Antonescu. — Președintele Kemal Atatürk a făcut o declarație foarte interesantă, cu ocazia vizitei sale în România, în care a vorbit despre alianța economică și comercială între România și Turcia.

Deci filosofie la politica d-ului Antonescu. — Președintele Kemal Atatürk a făcut o declarație foarte interesantă, cu ocazia vizitei sale în România, în care a vorbit despre alianța economică și comercială între România și Turcia.

Deci filosofie la politica d-ului Antonescu. — Președintele Kemal Atatürk a făcut o declarație foarte interesantă, cu ocazia vizitei sale în România, în care a vorbit despre alianța economică și comercială între România și Turcia.

Deci filosofie la politica d-ului Antonescu. — Președintele Kemal Atatürk a făcut o declarație foarte interesantă, cu ocazia vizitei sale în România, în care a vorbit despre alianța economică și comercială între România și Turcia.

Deci filosofie la politica d-ului Antonescu. — Președintele Kemal Atatürk a făcut o declarație foarte interesantă, cu ocazia vizitei sale în România, în care a vorbit despre alianța economică și comercială între România și Turcia.

Deci filosofie la politica d-ului Antonescu. — Președintele Kemal Atatürk a făcut o declarație foarte interesantă, cu ocazia vizitei sale în România, în care a vorbit despre alianța economică și comercială între România și Turcia.

Deci filosofie la politica d-ului Antonescu. — Președintele Kemal Atatürk a făcut o declarație foarte interesantă, cu ocazia vizitei sale în România, în care a vorbit despre alianța economică și comercială între România și Turcia.

Deci filosofie la politica d-ului Antonescu. — Președintele Kemal Atatürk a făcut o declarație foarte interesantă, cu ocazia vizitei sale în România, în care a vorbit despre alianța economică și comercială între România și Turcia.

Deci filosofie la politica d-ului Antonescu. — Președintele Kemal Atatürk a făcut o declarație foarte interesantă, cu ocazia vizitei sale în România, în care a vorbit despre alianța economică și comercială între România și Turcia.

Deci filosofie la politica d-ului Antonescu. — Președintele Kemal Atatürk a făcut o declarație foarte interesantă, cu ocazia vizitei sale în România, în care a vorbit despre alianța economică și comercială între România și Turcia.

Deci filosofie la politica d-ului Antonescu. — Președintele Kemal Atatürk a făcut o declarație foarte interesantă, cu ocazia vizitei sale în România, în care a vorbit despre alianța economică și comercială între România și Turcia.

Deci filosofie la politica d-ului Antonescu. — Președintele Kemal Atatürk a făcut o declarație foarte interesantă, cu ocazia vizitei sale în România, în care a vorbit despre alianța economică și comercială între România și Turcia.

Deci filosofie la politica d-ului Antonescu. — Președintele Kemal Atatürk a făcut o declarație foarte interesantă, cu ocazia vizitei sale în România, în care a vorbit despre alianța economică și comercială între România și Turcia.

Deci filosofie la politica d-ului Antonescu. — Președintele Kemal Atatürk a făcut o declarație foarte interesantă, cu ocazia vizitei sale în România, în care a vorbit despre alianța economică și comercială între România și Turcia.

Deci filosofie la politica d-ului Antonescu. — Președintele Kemal Atatürk a făcut o declarație foarte interesantă, cu ocazia vizitei sale în România, în care a vorbit despre alianța economică și comercială între România și Turcia.

Vertical text on the left margin containing various small notices and advertisements.

Vertical text on the right margin containing various small notices and advertisements.

Ședința inaugurată a consiliului economic al Micii Inteligeri

Discursul d-ului Metaxas, președintele consiliului de ministri

După incidentele dela Cluj

D. B. LUM VA FACE DECLARAȚIA ÎN CAMERA

Negocieri între Polonia și Danzig

Textul declarației Senatului orașului liber

Intrevvedere Bonnet-Hull

Turburările din Palestina

Câte victime sunt

Concediul d-ului Samuel Hoare

Ministerul de externe al Suediei la Paris

ÎN ULTIMA PAGINĂ: CELE MAI NOUÏ STIRI

Vertical text on the right margin containing various small notices and advertisements.

Amicitia turco-romana

Adreșându-l d-ului Victor Antonescu, președintele Kemal Atatürk a făcut o declarație foarte interesantă, cu ocazia vizitei sale în România, în care a vorbit despre alianța economică și comercială între România și Turcia.

Deci filosofie la politica d-ului Antonescu

Știri diverse

Articole ențeviate în presa turca

Amicitia turco-romana

Știri diverse

Articole ențeviate în presa turca

Amicitia turco-romana

Știri diverse

Amicitia turco-romana

Vertical text on the right margin containing various small notices and advertisements.